

**T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**XV. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATI MESNEVÎLERİNDE
HZ. PEYGAMBER'E İSNAT EDİLEN MÛCİZELER**

Yasemin YARARLI

Yüksek Lisans Tezi

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Türk Dili ve Edebiyatı Programı

ŞUBAT 2023

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
Yüksek Lisans Tezi

**XV. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATI MESNEVÎLERİNDE HZ.
PEYGAMBER'E İSNAT EDİLEN MÛCİZELER**

Tez Yazarı
Yasemin YARARLI

Danışman
Doç. Dr. Mehmet ULUCAN

ŞUBAT 2023
ELAZIĞ

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

Başlığı:	XV. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATI MESNEVİLERİNDE HZ. PEYGAMBERE İSNAT EDİLEN MÜCİZELER
Yazarı:	Yasemin YARARLI
Tez Öneri Tarihi:	01.11.2022
Savunma Tarihi:	03.02.2023

TEZ ONAYI

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına göre hazırlanan bu tez aşağıda imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilmiş ve akademik dinleyicilere açık yapılan savunma sonucunda **OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU** ile kabul edilmiştir.

İmza

Danışman:	Doç. Dr. Mehmet ULUCAN Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi
------------------	---

Başkan:	Prof. Dr. Ali YILDIRIM Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi
----------------	---

Üye:	Dr. Öğr. Üyesi Mesut ALGÜL Batman Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi
-------------	---

**Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunun/...../20..... tarihli toplantısında
tescillenmiştir.**

Pro. Dr. Murat SUNKAR
Enstitü Müdürü

BEYAN

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım “XV. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATI MESNEVİLERİNDE HZ. PEYGAMBER’E İSNAT EDİLEN MÛCİZELER” Başlıklı Yüksek Lisans Tezi’mın içindeki bütün bilgilerin doğru olduğunu, bilgilerin üretilmesi ve sunulmasında bilimsel etik kurallarına uygun davrandığımı, kullandığım bütün kaynakları atıf yaparak belirttiğimi, maddi ve manevi desteği olan tüm kurum/kuruluş ve kişileri belirttiğimi, burada sunduğum veri ve bilgileri unvan almak amacıyla daha önce hiçbir şekilde kullanmadığımı beyan ederim.

13.01.2023

Yasemin YARARLI

ÖN SÖZ

Tarih boyunca insanlar bir öncü/rehber kişiye ihtiyaç duymuşlardır. Bu ihtiyaç, bazı inançların temelini oluşturmaktadır. Bu sebeple hemen her dinde böyle bir rehber bulunmaktadır. Özellikle semavî dinlerde rehber olan kişi Tanrı tarafından seçilmiş peygamberdir. Gerek yaşadıkları dönemde gerekse vefatları üzerinden yüzyıllar geçmesine rağmen peygamberlerin insanlar üzerinde etkileri ve yol göstericiliği devam etmiştir ve etmektedir. Bundan ötürü şairler, yazarlar bu peygamberlerin hayatını aktaran birçok eser kaleme almışlardır. Türklerin İslâmiyet’i kabul etmesiyle birlikte Hz. Peygamber’in hayatını merkeze alan eserler işlenmeye başlanmıştır. Bu eserleri kaleme almada şairler öncülük edip hatta bu konuda birbirleriyle yarışmışlardır. Bu durum birçok edebi eserin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Bunun en güzel örnekleri mesnevîlerde görülmektedir.

Türklerin İslâmiyet’i kabul etmesiyle birlikte Türk edebiyatı eserlerinin içeriğinde değişimler meydana gelmiştir. Mesnevîlerde bu değişimler daha çok görülmektedir. Özellikle peygamberi övmek ve yüceltmek maksatlı birçok yeni tür ortaya çıkmıştır. Bu türlerin başında na’t ve mevlid gelmektedir. Aynı zamanda bu türlerin mesnevî nazım şekliyle yazıldığı da görülmektedir. Mesnevîler bölümlerden meydana gelmektedir. Bu bölümler; tevhid, münacat, na’t vb. başlıklar şeklinde adlandırılmaktadır. Çalışmamızın temelini oluşturan mücizeler, na’t başlığı altında verildiği gibi mu’cizât başlığı altında ayrı bir bölüm olarak da verilmektedir. Bu çalışmada mesnevîlerde bulunan ve Hz. Peygamber’e İsnat edilen mücizeler çalışılmıştır. Şairlerin mücizeleri hangi amaçla ele aldıkları ve XV. yüzyıl Anadolu coğrafyasında peygamber algısının mesnevîler üzerindeki yansımaları gösterilmeye gayret edilmiştir. Bu amaç doğrultusunda çalışma “Mesnevî” adlı girişten ve “Mesnevîlerde Hz. Peygamber’e İsnat Edilen Mücizeler” adlı bölümden oluşmaktadır. Bu başlıkları detaylandırmak için girişte mesnevî ve mu’cizât başlıklarına yer verilmiştir. Konunun daha iyi anlaşılmasında İslam’da mücize kavramı üzerinde detaylı olarak durulmuştur. Birinci bölümde XV. yüzyıl mesnevîlerindeki mücizeler sınıflandırılıp, incelenmiştir. Sınıflandırılan başlıklar; Hz. Peygamber’in doğumu öncesi, doğumu sonrası ve doğumu sonrası gerçekleşen mücizeler şeklindedir.

Bu çalışma sırasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Mehmet ULUCAN’a; tezin yazım aşamasında ve tashihinde katkılarını esirgemeyen dostlarıma ve eğitim hayatım boyunca yetişmemde katkısı olan tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Çalışmamı tamamlamam konusunda moral ve motivasyonumu üst düzeyde tutmama yardımcı olan nişanlım Muhammet Dumlu’ya ve aileme şükranlarımı sunarım.

Yasemin YARARLI

ELAZIĞ 2023

İÇİNDEKİLER

BEYAN	I
ÖN SÖZ	II
İÇİNDEKİLER	III
ÖZET	VI
ABSTRACT	VII
TABLolar LİSTESİ	VIII
KISALTMALAR	IX
1. GİRİŞ	1
1.1. Mesnevî	6
1.2. Mesnevîlerde Dibace/Giriş Bölümü	6
1.2.1. Mesnevîlerde Na't	7
1.2.2. Mesnevîlerde Mu'cizât	7
1.3. Mesnevîlerde Konunun İşlenişi	8
1.4. Mesnevîlerde Hatime/Bitiş/Dua	8
1.5. XV. Yüzyıl Türk Edebiyatı	8
1.6. XV. Yüzyıl Türk Edebiyatında Mesnevîler ve Mu'cizât	10
1.6.1. XV. Yüzyılda Mesnevî	10
1.6.2. Mu'cizât	11
2. XV.YÜZYIL TÜRK EDEBİYATI MESNEVÎLERİNDE HZ. PEYGAMBERE İSNAT EDİLEN MÜCİZELER	17
2.1. Hz. Peygamberin Doğumu Öncesi Gerçekleşen Mucizeler	17
2.1.1. Nur-i Muhammedî ve Levlâke Kudsî Hadisi	17
2.1.2. Diğer Peygamberlerin Onun Nuru Sayesinde Mucize Göstermeleri	31
2.1.3. Annesine Rüyasında Hz. Peygambere Hamile Olduğunun Söylenmesi	34
2.1.3.1. Rüya ve Mucize İlişkisi	34
2.1.4. Cennet Kapılarının Açılıp Cehennem Kapılarının Kapatılması	35
2.1.5. Meleklerin Göklerden İnmesi	36
2.1.6. İblisin Hapsedilmesi	36
2.2. Hz. Peygamberin Doğumu Sırasında Gerçekleşen Mucizeler	37
2.2.1. Meleklerin Göklerden İnmesi	37
2.2.2. Annesinin Nura Gark Olması ve Doğum Esnasında Acı Çekmemesi	38
2.2.3. Meleklerin Hz. Peygamberi Yıkaması	40
2.2.4. Annesinin Evinin Nurlanması ve Mekke Şehrinin Nur ile Dolması	40
2.2.5. Hz. Peygamberin Doğumunu Müteakip Beytullah'a Secde Etmesi	42
2.2.6. Putların Baş Aşağı Olması	44
2.2.7. Kısra ve Kayser Sarayının Sütunlarının Yıkılması	45
2.2.8. Sâve Gölünün Kuruması	48
2.2.9. Mecûsîlerin Senelerden Beri Yanmakta Olan Ateşlerinin Sönmesi	48
2.2.10. İblisin Hapsedilmesi	49
2.2.11. Bolluk ve Bereketin Çoğalması	50
2.2.12. Gök Cisimlerinin Daha Parlak Olması	50
2.3. Hz. Peygamberin Doğumu Sonrası ve Peygamberliğinde Gerçekleşen Mucizeler	51
2.3.1. Hz. Peygamberin Sünnetli Doğması	51
2.3.2. Süt Annesinin Göğüslerinin Sütle Dolması	51
2.3.3. Şakk-ı Sadr Mucizesi	52
2.3.4. Şakku'l-Kamer Mucizesi	53

2.3.5. Pişmiş Kuzunun Hz. Peygamber ile Konuşması.....	60
2.3.6. Gölgesinin Olmaması.....	62
2.3.7. Bulutun Başına Gölge Olması	64
2.3.8. Önündekileri ve Arkasındakileri Aynı Anda Görmesi.....	66
2.3.9. Uykudayken Gönünün Uyanık Kalması	67
2.3.10. Miraç Mûcizesi	69
2.3.11. Kur'ân-ı Kerim Mûcizesi.....	85
2.3.12. Savaşında Saçtığı Toprağın Kâfirleri Kör Etmesi.....	87
2.3.13. Taş Toprak ve Dağın Konuşma Mûcizesi	88
2.3.14. Gece ve Gündüzün Emrinde Olması	91
2.3.15. Ebû Cehil'in Hz. Peygamberin Başının Üstünde Ejderha Görmesi	92
2.3.16. Kütüğün Hz. Peygamber ile Konuşup Ağlaması	93
2.3.17. Ölüler ile Konuşması ve Ölülerini Diriltmesi	94
2.3.18. Hz. Peygamberin Bereketiyle Yemeğin Artması	95
2.3.18.1. Hurmanın Bereketlenmesi.....	95
2.3.18.2. Kumun Hz. Peygamberin Avucunda Şeker Olması	96
2.3.19. Hz. Peygamberin Ettiği Duaların Hemen Kabul Edilmesi.....	97
2.3.19.1. Duâsıyla Yaşlı Kadının Anında Genç Olması	97
2.3.19.2. Hz. Peygamberin Dua Etmesi ve Yağmurun Yağması.....	98
2.3.19.3. Hz. Peygamberin Gökten Sofra İndirmesi.....	100
2.3.19.4. Pişmiş Tavuğun Gökten İnmesi	100
2.3.19.5. Kumun Yok Olma Mûcizesi.....	101
2.3.19.6. Hz. Peygamberin Duasıyla Dağın Yerinden Kopması	102
2.3.19.7. Çocuğu Olmayan Yaşlı Kadına Dua Etmesi ve Kadının Anında Gebe Kalması	102
2.3.19.8. Bedir Savaşında Meleklerin Yardıma Gelmesi	103
2.3.19.9. Beni Kelb Kabilesinin Hz. Peygamber'e Su Vermemesi Sonucu Suyun Kan Gibi Olması Daha Sonra Hz. Peygamber'in Duasıyla Suyun Temiz Olması.....	104
2.3.19.10. Hz. Peygamber'in Duasıyla Gündüz Vakti Gökyüzünde Yıldızların Olması	105
2.3.19.11. Hz. Peygamber'in Duasıyla Altın Olan Putun Ağaç Olması.....	106
2.3.19.12. Hz. Peygamber'in Duasıyla Kapı Halkasının Altın Olması	107
2.3.19.13. Tebük Gazvesinde Hz. Peygamber'in Duasıyla Taştan Su Çıkma Mûcizesi	107
2.3.19.14. Duasıyla Kör Kadının Gözlerini Açması	109
2.3.19.15. Duasıyla Sara Hastası Olan Çocuğu Anında İyileştirmesi	110
2.3.19.16. Hz. Peygamber'in Dua Edince Ellerinin Üzüm ve Hurma Dolması	110
2.3.20. Su ile İlgili Yaşanan Mûcizeler.....	111
2.3.20.1. Hz. Peygamber'in Parmaklarının Ucundan Su Akıtma Mûcizesi	111
2.3.20.2. Hz. Peygamber'in Ayağını Yere Vurması ve Vurduğu Yerden Su Çıkması Mûcizesi	114
2.3.20.3. Hz. Peygamber'in Su Üzerinde Yürümesi	114
2.3.20.4. Uhud Savaşında Taştan Su Çıkarması.....	115
2.3.21. Hayvanlar ile İlgili Yaşanan Mûcizeler	116
2.3.21.1. Hicrette Mağarayı Gizleyen Örümcek Ağı.....	116
2.3.21.2. Devenin Şikâyet Etme Mûcizesi	117
2.3.21.3. Sütannesi Halime'nin Yaşlı ve Gücsüz Olan Eşeğinin Bir Anda Genç ve Güçlü Olması	117
2.3.21.4. Sütannesi Halime'nin Eşeğinin Secde Etmesi	118
2.3.21.5. Sütannesi Halime'nin Eşeğinin Konuşması	118

2.3.21.6. Koyunların Hz. Peygambere Secde Etmesi	119
2.3.21.7. Süt Vermeyen Koyunun Hemen Süt Vermesi	119
2.3.21.8. Kuşun Hz. Peygamber ile Konuşması	120
2.3.21.9. Kurumuş Deve Derilerinin Dirilip Deve Olması	122
2.3.21.10. Kuzu Vermeyen Koyunun Anında Hamile Kalması	123
2.3.21.11. Kertenkele'nin Hz. Peygamber ile Konuşması	124
2.3.21.12. Hz. Peygamberin Duasıyla Çekirge Sürüsünün Yok Olması	125
2.3.21.13. Bit Düşen Kavme Hz. Peygamber'in Dua Etmesi ve Bu Dertten Kurtulmaları	126
2.3.21.14. Kurbağa İstilasının Gerçekleşmesi	127
2.3.21.15. Hz. Peygamberin Balçıktan Kuş Yapması ve Kuşun Canlanması	127
2.3.22. Ağaçlarla İle İlgili Yaşanan Mucizeler	129
2.3.22.1. Diktiği Hurmanın Hemen Yemiş Vermesi	129
2.3.22.2. Ağaçların Hz. Peygamber'e Secde Etmesi	129
2.3.22.3. Hurma Ağaçlarının Kanatlanıp Mekke Şehrinden Medineye Gelmesi	130
2.3.22.4. Ağaçların Yerinden Kopup Hz. Peygamber'i Gizlemesi	131
2.3.22.5. Ağaçların Anında Yemiş Vermesi	131
2.3.23. Hendek Savaşında Kayanın Hz. Peygamberin Vuruşuyla Parçalanma Mucizesi	133
2.3.24. Dağın Hz. Peygamber Önünde Diz çökmesi	135
2.3.25. Hz. Peygamberin Hastaları Anında İyileştirme Mucizesi	136
2.3.26. Ateşin Hz. Peygamberin Elini Yakmaması	137
2.3.27. Kılıcın Hz. Peygamberin Elinde Mum Gibi Yumuşaması	137
2.3.28. Hz. Peygamberin İki Kurumuş Deriye El Sürünce Derilerin Atlas Olması	138
2.3.29. Putun Hz. Peygamber ile Konuşup Ona Şahitlik Etmesi	139
2.3.30. Hz. Peygamberin Yılanlı Kuyu Suyuna Ağız Suyunu Akıtması ve Suyun Tatlı Olması	141
2.3.31. Okun Mum Gibi Etrafı Aydınlatması	142
SONUÇ	143
KAYNAKLAR	145
ÖZ GEÇMİŞ	a

ÖZET
XV. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATI MESNEVİLERİNDE HZ. PEYGAMBERE
İSNAT EDİLEN MÜCİZELER

Yasemin YARARLI

Yüksek Lisans Tezi

FIRAT ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimleri Enstitüsü
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
Türk Dili Ve Edebiyatı Programı
Şubat 2023, Sayfa: IX + 147

İlahî dinlerin en önemli temsilcileri Tanrı tarafından seçilen ve insanlara hakikati bulma noktasında öncülük eden peygamberlerdir. Bu peygamberler insanların arasından seçilmektedir. Fakat ilahî mesaj ve ilahî yardım ile desteklenmektedirler. Peygamberlerin ilahî yardım ile desteklendiğinin en büyük işaretlerinden biri mucizelerdir. Bu işaretlerden yola çıkılarak Hz. Peygamber'in XV. yüzyıl mesnevîlerinde geçen ve şairler tarafından ona İsnat edilen mucizeler, çalışma konusu olarak ele alınmıştır. Çalışma giriş ve birinci bölümden oluşmuştur. Giriş bölümünde mesnevî nazım şekline değinilmiştir. Esas bölümde ise XV. yüzyıl Türk edebiyatı mesnevîlerinde Hz. Peygamber'e İsnat edilen mucizelere yer verilmiştir. Giriş bölümünde mesnevî nazım şekli, XV. yüzyıl Türk edebiyatında mesnevî ve mucî'zât kavramı ele alınmıştır. Birinci bölümde XV. yüzyıl Türk edebiyatı mesnevîlerinde geçen ve Hz. Peygamber'e İsnat edilen mucizeler incelenmiştir. Bu mucizelerin başlıkları; Hz. Peygamber'in doğumu öncesi gerçekleşen mucizeler, Hz. Peygamber'in doğumu sırasında gerçekleşen mucizeler ve Hz. Peygamber'in doğumu sonrası ve peygamberliğinde gerçekleşen mucizeler diye sınıflandırılmıştır. Çalışmadaki amacımız şu sorulara cevap aramaktır: Mesnevîlerde Hz. Peygamber'in hangi mucizeleri ön plana çıkmaktadır? Mucizelerde çizilen peygamber portresi, şairlerin peygamber tasavvuru ve Hz. Peygamber'i tanımada söz konusu mucizeler hangileridir? Hz. Peygamber'e İsnat edilen mucizelerin temelinde hangi düşünceler vardır? Bu soruların yanında peygamber sevgisinin, mesnevî nazım şeklini nasıl etkileyip geliştirdiğini ve şairlerin şairliklerini ispat etme noktasındaki etkileri ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: XV. Yüzyıl, Türk Edebiyatı, Mesnevîler, Mu'cizât, Hz. Peygamber.

ABSTRACT

XV. IN THE CENTURY OF TURKISH LITERATURE MASNEVIS. MIRACLES ATTRIBUTED TO THE PROPHET

Yasemin YARARLI

Master Thesis

FIRAT UNIVERSITY

Institute of Social Sciences

DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE

Turkish Language and Literature Program

February 2023, Page: IX + 147

The most important representatives of divine religions are the prophets chosen by God and leading people to find the truth. These prophets come out of people. These prophets are chosen among people. But they are supported by divine message and divine help. One of the biggest signs that prophets are supported by divine help is miracles. Based on these signs, the miracles of the Prophet, mentioned in the fifteenth century masnavis and attributed to him by the poets, are discussed as the subject of study. The study consists of an introduction and a first part. In the introduction part, the form of masnavi verse is mentioned. In the first part, the miracles attributed to the Prophet in the masnavis of the fifteenth century Turkish literature are included. In the introduction, the form of masnavi verse, masnavi in the fifteenth century Turkish literature and the concept of mucizât (miracles) are discussed. In the first part, the miracles attributed to the Prophet and mentioned in the masnavis of the fifteenth century Turkish literature were examined. The titles of these miracles are classified as the miracles that took place before the birth of the Prophet, the miracles that took place during the birth of the Prophet, and the miracles that took place after the birth of the Prophet and during his prophethood. Our aim in the study is to seek answers to the following questions: Which miracles of the Prophet come to the fore in Masnavi? How is the portrait of the prophet drawn in miracles? What is the poet's vision of a prophet? What thoughts are at the root of the miracles attributed to the Prophet? In addition to these questions, how the love of the prophet affected and developed the masnavi verse and the effects of the poets on proving their poetry are expressed.

Key Words: 15th century, Turkish literature, Mesnevis, Mu'cizât, the Prophet.

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Şairler ve Mesnevîleri.....	4
Tablo 1.2. Şairler ve Mesnevîleri.....	5

KISALTMALAR

Kısaltmalar

Hz.	: Hazreti
MS	: Milattan sonra
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
yy.	: yüzyıl

1. GİRİŞ

Divan edebiyatı, Türklerin İslamiyet’i kabul etmesiyle İslâm uygarlığının tesirinde ortaya çıkmış bir edebiyattır. Bu edebiyata verilen diğer isimler; “İslâmî Edebiyat, Yüksek Zümre Edebiyatı, Havâs Edebiyatı, Saray Edebiyatı, Enderun Edebiyatı, Klâsik Edebiyat, Eski Edebiyat ve Divan Edebiyatı”dır. Türkler, İslamiyet’i kabul ettikten sonra toplum yapısında büyük değişimler olmuştur. Dolayısıyla edebiyatta yeni bir yol izlenmiştir. İslâmiyet ile birlikte gelen yeni görüşler, kavramlar, yaşam biçimi, hayatın her alanını etkilemiştir. Bu etki edebi eserlere de büyük oranda yansımıştır (Pala, 2008: 5-6).

Türk İslâm edebiyatı, İslâm kültürü ve uygarlığı etkisi altında gelişmiş bu kültür ve uygarlığın estetik, ölçü ve değerlerine sadık kalmıştır. Kaleme alınan edebî eserler çoğunlukla şairin yaşadığı devrin duygu, düşünce ve hayallerini aksettirmekle yetinmemiş aynı zamanda bu çağın içtimai, politik ve kültürel hususiyetlerini, beğenilerini, algılarını, itikat ve sanat fikirlerini de yapısında barındırmıştır (Kemikli, 2010: 31).

İslâmî Türk Edebiyatındaki yeri çok mühim olan Hz. Peygamber’in hayatını eserlerine yansıtmak bu dönemdeki edebiyatçıların en büyük gayesi olmuştur. Hemen her tür şeklin muhteva ve temalarından biri onun hayatı, peygamberliği, hicreti, din yolunda çektiği sıkıntıları ve insan ilişkileri temel kaynaklardan biri olmuştur. Türk edebiyatında kaleme alınan hemen hemen her eserde Hz. Peygamber’e duyulan sevgi, saygı, aşk ve alakayı güçlü ifadelerle görmekteyiz. İslâm dinini benimsemiş bütün milletlerde bu sevgi dile getirilmiştir. Yeryüzünde Hz. Peygamber kadar övülmüş, yüceltilmiş, sevilmiş başka kimse yoktur. Hayatının her evresi edebi kaynaklarda anlatılmıştır (Çelebioğlu, 1998: 356-357; Kaplan, 2010: 1-3). Hatta bu konuda İmam-ı Bûsîrî *Bürriyen Kasidesinde* şöyle demiştir: “*Hristiyanların kendilerine gelen Resûl için dediklerini dememek şartıyla, Öğ öğebildiğin kadar, yücelt yüceltebildiğin O Hak Kahramanını*” (Karakoç, 2011: 57). İmam-ı Bûsîrî burada övmenin ölçüsünü belirterek, bu sınırlar dâhilinde Hz. Peygamber’i övmenin bir meziyet olduğunu vurgulamıştır. Divan edebiyatında sanat amacı güdülerek yazılmış olsun veya olmasın kaleme alınmış eserlerde; Allah’a hamd ve yakarıştan sonra çoğunlukla Hz. Peygamber’e salat ve selam getirilip, övülmektedir (Çelebioğlu, 1998: 356-357; Kaplan, 2010: 1-3).

Bilhassa mesnevîlerde tevhid ve münacat sonrası na’t başlığı altında Hz. Peygamber’in âlemlerin sultanı, iki cihân serveri, âlemlerin yaratılmasının sebebi olması, şefaati, mûcizeleri, yaratılan ilk nur, gönderilen son peygamber, diğer peygamberlerle karşılaştırılması gibi birçok özelliğinden bahsedilip, sonunda Hz. Peygamber’in şefaati beklenmektedir. Hz. Peygamber’in mûcizelerine bu bölümlerde yer verildiği gibi ayrıca *mu’cizât* başlığı altında da uzun uzun anlatılmaktadır. Mirâc mûcizesi için *miraciyye* adlı ayrı bir başlık atılmaktadır.

Şairler, başta Hz. Muhammed olmak üzere diğer peygamberlerin mûcizelerine de yer vermişlerdir. Mûcizeler, İslâm toplumlarına yön gösteren ve ikna etmeye yönelik doğrulardır. Yazarlar zamanı geldikçe telmih vasıtasıyla bu durumları anlatırken şiire bir inanç ve hayal zenginliği katarlar (Pala, 2008: 39).

Çalışmamızda XV. yüzyıl mesnevîlerinde Hz. Peygamber’e İsnat edilen mûcizeler incelenmiştir. Gerek diğer yüzyıllarda gerekse incelemiş olduğumuz XV. yüzyılda bazı istisnalar olmakla beraber hemen hemen tüm şairler, Hz. Peygamber’in mûcizelerine değinmiştir. Şairler, yazmış oldukları mesnevîlerde bu durumu ya na’t başlığı ya da mu’cizât başlığı altında ele almışlardır. Bu eserlerde “*Hz. Muhammed’in yaşadığı, gördüğü veyahut gösterdiği belirtilen bir takım olağanüstü olaylar aktarılmaktadır. Bazı eserlerde, anlatılan bu olayların kaynağı, gerçekliği*

ve yaşanmışlığı üzerinde durulmayıp peygamber sevgisi ve ona gösterilen bağlılık ifade edilmektedir. Ayrıca, bu tür eserlerde yeni bir dine giren bir topluluğa, bu dinin peygamberinin yüceliği de aktarılmaya çalışılır. Bununla birlikte, işlenen konu ile birlikte insanların yaşam biçimleri, algıları ve hayata bakışları gibi temalar da görülebilmektedir” (İçli, 2020: 622). Hz. Peygamber’i anlatan bu eserler gerek şairin bakışını gerekse şairin yaşadığı toplum hakkında bilgiler sunmaktadır. Yaptığımız çalışmada Hz. Peygamber’in mucizelerinin toplum için eğitici, öğretici, yol/yön gösterici vd. etkilerinin olduğu anlaşılmaktadır.

Mucizeler yalnızca XV. yüzyıl şairleri tarafından değil daha sonraki yüzyıl şairleri tarafından da kaleme alınmıştır. Özellikle Hz. Peygamber’in miracının anlatıldığı miraciyyeler XVIII. yüzyıla kadar eserlerde yoğun bir şekilde işlenmiştir. Fakat XIX. yüzyıla gelindiğinde bu yoğunluk oldukça azalmıştır. XX. yüzyılda yazılan miraciyye sayısı parmakla sayılacak kadardır. XIX. yüzyıl Osmanlı devletinde kendini gösteren batılılaşma hareketi toplumda ve eserlerin içeriğinde büyük değişmelere neden olmuştur. Klasik divan tertibi bozulmuştur. Eserlerde Hz. Peygamber’e ayrılan yerin sarsılmaya başladığı görülmektedir. Realizm düşüncesinin yaygınlaştığı bu yüzyılda soyut düşünme geri planda kalmıştır. Dolayısıyla artık didaktik ve realist eserler yazılmaya başlanmıştır. Sonuç olarak klasik edebiyatta büyük ilgi gören miraciyyelerin XX. yüzyıla gelindiğinde çağın edebi ölçütlerine cevap vermediği söylenebilir (Baş, 2015: 2-17).

Araştırmanın Önemi

Mucizeler, peygamber sevgisini anlatma noktasında bir vesile olmuştur. Üzerinde durulan ve Hz. Peygamber’e İsnat edilen mucizelerde şairlerin amacı onu yüceltmek, duydukları sevgiyi yansıtmak ve şefaatine nail olmaktır. Söz konusu olan mucizeler bir incelemeye tabi tutulmuştur. Hz. Peygamber’in gösterdiği mucizelerin şairler tarafından nasıl ifade edildiği, hangi duygularla ne şekilde işledikleri, anlatım ve içeriğin şairi nasıl etkilediği üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Mesnevîlerde mucizeler konu olarak incelenmediğinden dolayı bu çalışma özgün bir nitelik taşımaktadır. Özgün bir çalışma olduğundan dolayı literatüre geniş katkı sağlayacağını ummaktayız.

Düşünceye sığmayan ve insanları aynısını yapmaktan aciz bırakan mucizeler, şairler tarafından edebi bir söyleyişle yeni bir boyut kazanmıştır. Şairler, Hz. Peygamber’i yüceltip övmedikleri kadar övmektedir. Bu açıdan bakıldığında mucizeler değerlendirilmesi gereken bir konudur. Dini içerikleri (kavram, sembol) bakımından zihinlere teması düşünüldüğünde, mucizelerin kişide nasıl bir iz bıraktığı önem arz etmektedir. Mucizelerin insanı aciz bırakan ve peygamberliğin ispatı olması dışında başka bir özelliği de temelinde övgünün olmasıdır. Övgünün temelinde ise duygusallık ve his vardır. Bu nokta göz önüne alınırsa muhataplar bakımından ne belirttiği mühimdir. Diğer yonden, şu unutulmamalıdır ki, bahsi geçen kimse sıradan biri değil bir peygamberdir.

Rol model/rehber kişi olarak bildirilen peygamberler, diğer insanlardan bazı farklı özellikleri kendinde barındıran şahsiyetlerdir. Özellikle Allah yardımıyla gösterdikleri mucizeler şairler tarafından başta şiir olmak üzere hemen her tür ve şekilde işlenmiştir. Eskiden beri toplumun bir peygamber tasavvuru vardır. Bu tasavvurlar şiir tabiatınca yüceltme ve övme temelli olmaktadır. Yine bilindiği üzere şiir günlük bir olayı kendisine konu edindiği zaman kişide tesirli izler bırakmaktadır. Bu doğrultuda şiirin konusu Hz. Peygamber’in mucizeleri olunca onu ‘övme ve yüceltme’ daha çok önem arz etmektedir. Bu mucizeleri anlama ve yorumlamaya yardımcı olması açısından amacımızı belirtmek için şu sorular sorulabilir:

- Mesnevîlerde Hz. Peygamber’in hangi mucizeleri ön plana çıkmaktadır?

- Mucizelerde çizilen peygamber portresi, şairlerin peygamber tasavvuru ve Hz. Peygamber’i tanımada söz konusu mucizeler hangileridir?

- Şairlerin Hz. Peygamber'e İsnat ettikleri mûcizelerin temelinde hangi düşünceler vardır?

Araştırmanın Metodu

Çalışmada betimsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. XV. yüzyıl Türk edebiyatı mesnevîlerindeki mûcizeler incelenerek, şairin zihnindeki mûcize algısı ve peygambere İsnat ettikleri mûcizeleri yaşadıkları dönem içerisinde nasıl işlediklerini tespit etmektir. Hz. Peygamber'i yüceltme/övme bakımından mûcizeler ayet, hadis ve siyer kitaplarının yanında şairin zihin dünyasının yansıması olan düşüncelerinin dışı yansımasıdır. Bu yansımaları görmek için çalışmamıza kaynaklık eden XV. yüzyıl Türk edebiyatı mesnevîlerinde geçen ve Hz. Peygamber'e İsnat edilen mûcizelere dair bazı mesnevîler seçilmiştir. İlgili mesnevîler seçildikten sonra mesnevîlerde vurgulanan mûcizeler bir araya getirilmiştir. Bir araya getirilen mûcizeler sınıflandırılmıştır. Sınıflandırılan mûcizeler Kur'an, hadis veya siyer kitaplarında geçmişse belirtilmiş ve her mûcize kendi başlığının altında ifade edilmiştir. Mûcizelerin şairin tasavvuruna nasıl ve hangi amaçla aksettığını görebilmek için yorumlamalar yapılmıştır. Yalnızca ilgili örnekler üzerinden yorumlamalar yapılmış olup yine ilgili konuya ilişkin genel bir görüşü de ortaya koymaktadır. Şunu söyleyebiliriz; değerlendirmede aslolan sözü edilen konuyu tartışmak değil, sadece konunun gücümüz yettiğinde anlaşılmasını sağlamaktır. Yapılmaya çalışılan şey aslında mûcizeleri, Kur'an-hadis perspektifinden ve şairin tasavvurundan değerlendirmeye çalışmaktır. Elbette ki burada temel ölçüt, Kur'an-ı Kerim ve hadisler olmuştur. Yine âlimlerin bu konudaki kitapları ve ilgili konuda kaleme alınan çalışmalardan da istifade edilmiştir. Mûcizelerde Hz. Peygamber'in nasıl tasavvur edildiği ve o tasvirlerdeki vurguların saptanmasının yanında anlatımın hangi tasavvura ait olabileceği düşünülmüştür. Tabii mûcizelerde peygamberi yüceltme düşüncesi ön plandadır. Burada dikkatleri çekmeye çalıştığımız husus ise peygamberi yüceltme ve öne çıkan anlatım yönteminin, mesnevîye hangi duyguyu kattığı ve nasıl bir nitelik kazandırdığıdır. Çalışmada üzerinde durulan özelliklerden biri de şairlerin peygambere yaklaşımı konusunda bilgi sahibi olunmaya çalışılmıştır. Bu hususta şairlerin kendisi değil de yazmış oldukları mesnevîlerden yola çıkılarak, genellemeler ve yorumlamalar yapılmıştır.

Özetle, çalışmamızın giriş bölümünde mesnevî nazım şeklini, XV. yüzyıl Türk edebiyatı mesnevîlerini ve mucî'zât kavramını ele aldık. İkinci bölümünde ise Hz. Peygamber'e İsnat edilen mûcizeler sınıflandırılmıştır. Sınıflandırılan çalışma değerlendirildikten sonra bir sonuçla bitirilmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Söz konusu Hz. Peygamber olunca onun için kaleme alınmış çokça eser vardır. Bu eserlerden biri de mesnevîlerdir. Türk edebiyatında birçok mesnevî kaleme alınmıştır. En fazla kaleme alındığı dönemlerden biri XV. yüzyıldır. XV. yüzyılda yazılmış birçok mesnevî vardır. Sayısı azımsanmayacak kadar çok olan bu mesnevîlerde geçen ve Hz. Peygamber'e İsnat edilen mûcizeleri derlemek oldukça titiz bir çalışmayı gerektirmektedir. Diğer bir sınırlılık ise çalışma konusunun öznesi hem beşerî yönü olan hem de nübüvvet mührü taşıyan bir peygamberdir. İnanç sahibi insanlar için peygamber tasavvuru kutsal bir niteliğe sahiptir. Kutsal niteliğe sahip bir şahsiyeti ele alan mesnevîlerde geçen ve Hz. Peygamber'e İsnat edilen mûcize beyitlerini çalışmak ve ona dair yorumda bulunmak hem güç hem de hassasiyet arz etmektedir. Bu sebeple çalışmamızda bu hassasiyeti göz önünde bulundurarak, dilimiz döndüğünce ona İsnat edilen mûcizeleri yorumlamaya çalıştık.

Bu çalışmada XV. yüzyılda yaşamış toplamda otuz beş şairin kırk beş mesnevîsi incelenip, Hz. Peygamber'e İsnat edilen mucizeler tespit edilmeye çalışılmıştır. Tespit edilen şairler ve mesnevîleri şunlardır:

Tablo 1.1. Şairler ve Mesnevîleri

ŞAİRLER	MESNEVİLER
Abdî Mûsâ	Câmasb-nâme
Abdürrahim-i Karahisarî	Vahdet-nâme
Ahmedî	İskender-nâme
Ahmed-i Dâî	Çeng-nâme, Câmasb-nâme, Ukûdü'l Cevâhir
Ahmed-i Rıdvân	İskender-nâme, Hüsrev ü Şirin, Heft Peyker, Rıdvâniyye
Ali Şir Nevâyî	Leyli vü Mecnun
Ârif	Ravzatü't Tevhîd
Aşkî	Heft Peyker
Bedr-i Dilşâd	Murad-nâme
Behiştî	Heft Peyker, Leyla vü Mecnun
Çâkerî	Yusuf u Zelihâ
Elvân-ı Şîrâzî	Gülşen-i Râz
Enverî	Düstür-nâme-i Enverî
Gelibolulu Za'îfî	Gazâvat-ı Sultân Murâd Hân
Gülşenî-i Sarûhânî	Râz-nâme (Makâlât-ı Gülşeni)
Hafî	Zâdü'l Meâd
Halîlî	Tuhfetü'l Uşşak
Hamdullah Hamdi	Yusuf u Zelihâ
Hatipoğlu	Bahrü'l Hakâyık
Hümamî	Sî-nâme
İbrâhim İbni Bâlî	Hikmet-nâme
Kastamonulu Yûsuf	Muhammediye
Kaygusuz Abdal	Mesnevî-i Sanî, Mesnevî-i Salis
Kıvâmî	Fetih-nâme-i Sultan Mehmet
Mihaloğlu Ali Bey	Gazâvat-nâme
Muhyiddîn Çelebi	Hızır-nâme
Mu'înî	Mesnevî-i Murâdiyye
Dede Ömer Rûşenî	Çobân-nâme, Âsâr-ı 'Işk
Seher Abdal	Saadet-nâme
Süleymân Çelebi	Vesiletü'n Necât
Şeyhî	Hâr-nâme, Hüsrev ü Şirin
Tâcî-zâde Cafer Çelebi	Heves-nâme
Tebriqli Ahmedî	Yûsuf u Zelihâ
Tutmacı	Gül ü Hüsrev
Uzun Firdevsî	Hayât-nâme, Hakâyık-nâme
Yazıcıoğlu Mehmet	Muhammediye
Yiğitbaşı Ahmed Şemseddîn-i Marmaravî	Câmi'ü'l Esrâr

Tablo 1.2. Şairler ve Mesnevîler

ŞAİRLER	MESNEVİLER	VEZİNLER
Abdî Mûsâ	Câmasb-nâme	Fe'ülün/Fe'ülün/Fe'ülün/Fe'ül
Abdürrahim Karahisarî	Vadet-nâme	Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün
Ahmedî	İskender-nâme	Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün
Ahmed-i Dâî	Câmasb-nâme	Fe'ülün/fe'ülün/fe'ülün/fe'ül
Ahmed-i Dâî	Ukûdü'l-Cevâhir	Fe'ülün/fe'ülün/fe'ülün/fe'ül
Ahmed-i Rıdvân	Rıdvâniyye	Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün
Ahmed-i Rıdvân	Heft Peyker	Fe'ilâtün/mefâ'ilün/fe'ilün
Ahmed-i Rıdvân	Hüsrev ü Şirin	Mefâ'ilün/mefâ'ilün/fa'ülün
Ahmed-i Rıdvân	İskender-nâme	Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün
Ârif	Ravzatü't Tevhîd	Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün
Aşkî	Heft Peyker	Fe'ilâtün/mefâ'ilün/fe'ilün
Bedr-i Dilşâd	Murad-nâme	Fe'ülün/fe'ülün/fe'ülün/fe'ül
Behiştî	Heft Peyker	Fe'ilalün/fe'ilatün/fe'ilün
Behiştî	Leyla vü Mecnun	Mef'ülü/mefâ'ilün/fe'ülün
Çâkerî	Yusuf u Zelihâ	Mefâ'ilün/mefâ'ilün/fe'ülün
Elvân-ı Şîrâzî	Gülşen-i Râz	Mefâ'ilün/mefâ'ilün/fe'ülün
Enverî	Düstûrnâme-i Enverî	Fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün, Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün
Gelibolulu Za'îfî	Gazâvat-ı Sultân Murâd Hân	Mefâ'ilün/mefâ'ilün/fe'ülün
Gülşenî-i Sarûhânî	Râz-nâme (Makâlât-ı Gülşeni)	Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün
Hafî	Zâdü'l Meâd	Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün
Halîlî	Tuhfetü'l-Uşşâk	Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün
Hamdullah Hamdî	Yûsuf u Zelihâ	Fe'ilâtün/mefâ'ilün/fe'ilün
Hatipoğlu	Bahrü'l Hakâyık	Mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'il(fa'ülün)
Hümamî	Sî-nâme	Mefâ'ilün/mefâ'ilün/fa'ülün
İbrâhim İbni Bâlî	Hikmet-nâme	Mefâ'ilün/mefâ'ilün/fe'ülün
Kastamonulu Yûsuf	Muhammediye	Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün
Kaygusuz Abdal	Mesnevî-i Sanî	Mefâ'ilün/mefâ'ilün/fâ'ülün
Kaygusuz Abdal	Mesnevî-i Salis	Mef'ülü/mefâ'ilün/fâ'ülün
Kıvâmî	Fetihnâme-i Sultan Mehmed	Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün
Mihaloğlu Ali Bey	Gazavat-nâme	Mefâ'ilün/mefâ'ilün/fe'ülün
Muhyiddîn Çelebi	Hızır-nâme	Müstef'ilün/müstef'ilün müstef'ilün/müstef'ilün
Dede Ömer Rûşenî	Çoban-nâme	Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün
Dede Ömer Rûşenî	Âsâr-ı 'Işk	Mefâ'ilün/mefâ'ilün/fe'ülün
Seher Abdal	Saadet-nâme	Mefâ'ilün/mefâ'ilün/fâ'ülün
Süleymân Çelebi	Vesilet'ün Necât	Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün
Şeyhî	Hüsrev ü Şirin	Mefâ'ilün/mefâ'ilün/fe'ülün
Şeyhî	Har-nâme	Fâ'ilâtün/mefâ'ilün/fe'ilün/fâ'lün
Tâcî-zâde Cafer Çelebi	Heves-nâme	Mefâ'ilün/mefâ'ilün/fe'ülün
Tebrizli Ahmedî	Yûsuf u Zelihâ	Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün
Tutmacı	Gül ü Hüsrev	Mefâ'ilün/mefâ'ilün/fe'ülün
Uzun Firdevsî	Hayat-nâme	Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün ve mefâ'ilün/mefâ'ilün/fe'ülün
Yazıcıoğlu Mehmet	Muhammediyye	Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün
Yiğitbaşı Ahmed	Câmi'ü'l-Esrâr	Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün ve fâ'ilâtün /fe' ilâtün/
Şemseddin-i Marmaravi		Fâ'ilâtün /fe'ilün

İncelenen mesnevîler yukarıda belirtilen vezinlerle kaleme alınmıştır. Bunun yanı sıra mesnevîlerin içerisinde yer alan; gazel, kaside, kıt'a, müstezat, murabba, muhammes, terci ve terki-i bent gibi nazım şekillerinin farklı vezinlerle yazıldığı da görülmektedir. Çalışmamızın konusu olan XV. yüzyıl mesnevîlerinde Hz. Peygamber'e İsnat edilen mucizeler, mesnevî nazım şekliyle yazıldığı gibi kaside ve gazel nazım şekliyle de yazılmaktadır.

1.1. Mesnevî

Edebiyatta aynı vezinde ve her beyti kendi içinde farklı kafiyeli nazım şekillerine mesnevî denmiştir. İki beyitle başlayıp, 20-30 beyte kadar kısa mesnevîler olduğu gibi, mesnevî şekli ile binlerce beyit olan uzun aşk hikâyeleri, şehir-engizler, öğretici dinî ve ahlâkî konular da mesnevî nazım şekli ile yazılmıştır. Bu çeşit mesnevîlerde şöyle bir düzenleme görülmektedir: Başlangıçta genellikle kaside şeklinde tevhîd, münacat, Hz. Peygamber ve Halifeler için yazılmış na't'lar, kitabın sunulduğu kişiye övgü yer alır. Sonra “Sebeb-i nazm-ı kitâb” adlı başlık altında eserin neden yazıldığı anlatılır. Asıl konunun işlendiği yer, kısım kısım ve farklı başlıklar altında anlatılır. Başlıklar çoğunlukla Farsça’dır. Türkçe söylenen başlıklar da vardır. Şairler, muhteva ve ahengi değiştirmek için arada uygun gelen yerlere gazeller eklenir. Mesnevînin yazıldığı kişi veya şairin kendisi için bir duâ ve istekle sonlanır (İpekten, 2017: 61-62).

Mesnevî, beyitlerden oluşan bir nazım biçimi olmasının yanı sıra zamanla farklı manâlar da almıştır. Mevlâna’nın Mesnevî-i Ma’nevî isimli eseri, Mesnevî adıyla şöhret bulmuştur. Nazım biçimi dışında Mesnevî kelimesi dile getirildiğinde Mevlâna’nın eseri akla gelmektedir. Yine Mesnevî Tercümesi, Mesnevî Şerhi gibi tabirler de Mevlâna’nın bildiğimiz eserini karşılar (Kurnaz, Çeltik, 2011: 357).

Türkçe Mesnevîlerin Tertip Özellikleri

Belli bir bahsi veya birbirine geçmiş farklı konuları kapsayan ve bağımsız bir eser şeklinde yazılan mesnevîlerin düzeni, çoğunlukla benzer biçimde düzenlenmiştir. Bu biçimde düzenlenen mesnevîlerin üç ana kısmı vardır. Bu kısımlar şöyledir:

I. Giriş Bölümü

II. Konunun İşlendiği Bölüm

III. Bitiş Bölümü

Mesnevîlerde bu kısımlar belli bölüm adlarıyla birbirinden ayrılmıştır. Lakin bu durum hep böyle değildir. İlk devir mesnevîlerinde özellikle edebî bir amaç gütmeyen dinî-tasavvufî ve ahlâkî mesnevîlerin geniş bir bölümünde belirtilen kısımların net hatlarla birbirinden ayrılmadığı görülmektedir. Aynı zamanda XIV. ve XV. yüzyıl mesnevîlerinin çerçevesinde, diğer dönemlerdekilere de hususiyetle aşk mesnevîleri dışında, büyük bir bölümünde “bitiş bölümü”nün bir kısım olarak olmadığı, farklı bir deyişle “konunun işlendiği bölüm”le “bitiş bölümü”nün bir başlıkla ayrılmadığı görülür. Bazı mesnevîlerde ise ne “giriş bölümü” ne de “bitiş bölümü” vardır. Böyle mesnevîler besmele ile başlayıp herhangi bir beyitle de bitirilmişlerdir.

Bu kısımlar arasında beyit sayısının çokluğu bakımından en geniş olanı “konunun işlendiği bölüm”dür. Mesnevînin en mühim bölümüdür. Bu bölümün genişliği şairin konuyu işleyişine göre farklılık göstermektedir. Kimileri daha fazla beyitle konuyu ele alırken kimileri de daha az beyitlerle ele almaktadır (Kartal, 2014: 93-94).

1.2. Mesnevîlerde Dibace/Giriş Bölümü

Mesnevîlerin “Giriş bölümü”, çoğunlukla “besmele” ile başlar. “Besmele” bağımsız bir şiir olarak da karşımıza çıkabilir. “Besmele”den sonra Allah’ın yüceltilip, övüldüğü “hamd”in işlendiği “tahmîd” vardır. “Tahmîd”den sonra sırasıyla Allah’ın birliğini anlatan “tevhid”, Allah’a yakarışı konu edinen “münâcât” ve Hz. Peygamberin övgüsünü dile getiren “na’t” yer alır. “Giriş bölümü”nde en çok “tevhid”, “münâcât” ve “na’t” başlıklarına rastlanmaktadır. Kimi mesnevîlerde “na’t”tan sonra Hz. Muhammed’in göğe yükselişinin anlatıldığı “mi’râc”, olağanüstü olaylarının anlatıldığı

“mu’cizât” ve “diğer dîn ulularına övgü” bölümü gelir. Daha sonra “dört halife övgüsü” Hz. Muhammed’i amcaları “Hz. Abbâs ve Hamza’ya övgü”, torunları olan “Hz. Hüseyin ve Hasan’a övgü”, “aşere-i mübeşşereye övgü”, “dört mezhep kurucusuna övgü”, “12 imama övgü”, ve “diğer dîn büyüklerini övgü” başlıkları yer almaktadır. Bu kısmın nihayetinde çoğunlukla “sebeb-i te’lîf” bölümü bulunmaktadır. “Mi’râc” ve “mu’cizât” bazen bağımsız bir bölüm olarak yer almayıp, “na’t” bölümü içerisinde bulunur (Kartal, 2014: 93-96).

Bu kısımda mesnevînin bölümleri hakkında genel bilgiler verilmiş, çalışmamızla alakalı olduğu için “mu’cizât” ve na’t konuları müstakil başlıklar olarak açıklanmıştır.

1.2.1. Mesnevîlerde Na’t

Na’t, Arapça fa’l vezninden gelmektedir. Sözlük anlamı bir kimsede olan özellikler övmek, onun vasıflarını mübalağa etmek anlamında kullanılmaktadır. Terim anlamı ise Hz. Peygamber’in vasıflarını övmek için söylenen şiidir (Yeniterzi, 1989:1). Edebiyatımızda çoğunlukla Hz. Muhammed’i övmek amacıyla kaleme alınan manzum ve mensur eserlerdir. Hz. Muhammed için birçok na’t yazılmıştır. Bunun yanı sıra diğer peygamberler, din büyükleri, velîler, halifeler, mürşitler için de na’tlar bulunmaktadır. Tevhid ve münâcâtlardan sonra yazılırlar. Na’t, kişinin özünü peygamberde araması ve peygamberin şiirle yapılmak istenen portresidir. Bu portreyi şairler kendi güçlerine göre farklı farklı ele alırlar. Ama sonuçta aynı şey betimlenir. Na’t en üst ve en kusursuz bir aşk eseridir (Güzel, 2009: 250). Na’t kelimesi daha çok Hz. Muhammed için yazılan övgü şiirleridir. Na’t lar çoğunlukla mesnevî nazım şekliyle yazılmışlardır. Bunun yanı sıra kaside, gazel, terkeb-bend ve terci-bend şeklinde yazılanlar da vardır. Lakin mesnevîlerde “mesnevî” nazım şeklinden sonra en çok kaside ile yazılan na’t lar vardır. Yazılan mesnevîlerde bir tane na’t olabileceği gibi birden fazla na’t da olabilir. Bunun yanı sıra na’t lar, çoğunlukla bağımsız olarak yazılmıştır. Na’t sebeb-i teliften önce yazıldığı gibi sebeb-i teliften sonra da yazılmaktadır. Na’ta geçişi belirten beyitler de vardır. Na’t başlıkları çoğunlukla Farsçadır. Arapça olan başlıklar da bulunmaktadır (Kartal, 2014: 117-118). İncelediğimiz mesnevîlerde mûcizeler genellikle na’t bölümündedir.

1.2.2. Mesnevîlerde Mu’cizât

“Mu’cizât” mu’cize sözcüğünün çoğuludur. Peygamberler mevzubahis olduğunda, göstermiş oldukları fevkalâde olaylar, peygamberliklerini ispatlayan “mu’cizeler” manasına gelir. Şâirler, “mu’cizât” başlığı adı altında Hz. Peygamber’in mûcizelerini anlatarak, yüceltirler. Hz. Muhammed’in doğumu öncesi ve doğumu esnasında meydana gelen harikulade olaylar, çocukluğunda diğerlerinden farklı olması, düşmana saçtığı toprağın onları kör etmesi, ayı ikiye ayırması, parmaklarından su akıtması, diktiği hurmanın anında yemiş vermesi, kör olanları iyileştirmesi, pişmiş kuzunun Hz. Peygamber’e “benden yeme demesi”... “mu’cizât” başlığı altında anlatılır (Ünver, 1986: 436; Kartal, 2014: 121-122).

Mûcizeler dönemlere göre değişiklik gösterirler. Hz. Muhammed, peygamber olarak gönderildiği zaman ve mekâna göre mûcizeler göstermiştir. İslam inancında, peygamberler haricinde kimse mûcize gösteremez (Güzel, 2009: 258). Çalışmamızın asıl konusu olan Hz. Peygamber’e İsnat edilen mûcizeler genel itibarıyla mesnevîlerin giriş bölümünde yer almaktadır. Çoğunlukla na’t içerisinde veya na’tten sonra ayrı bir başlık verilerek bahsedilir. Ancak bu bölümlerden önce tevhid ve münacat yer almaktadır. Mesnevîlerde geçen ve Hz. Peygamber’e İsnat edilen mûcizeler ikinci bölümde ele alınıp, incelenmiştir.

1.3. Mesnevîlerde Konunun İşlenişi

Mesnevînin esas ve gerçek kısmını oluşturmaktadır. “Âgâz-ı dâstân”, “âgâz-ı kıssa”, “matla’ı dâstân”, “mebâdî-i kıssa” gibi başlıklarla başlar. Mesnevîler muhtevasına göre sınıflandırılırken bu kısımda işledikleri konular temel alınır (Ceylan vd. 2007:13; Kartal, 2014: 146). Bu kısımda mesnevîler işlenen konuya göre değişiklik gösterir. Mesnevîlerde asıl konu işlenirken bir fırsatla ana konu dışında başka bir konuya da değinilir ve yine ana konuya dönüş yapılır (Saraç, 2013: 81). Konularına göre sınıflandırılan mesnevîler vardır. İsmail Ünver mesnevîleri yazılış amaçları bakımından dört bölüme ayırmıştır bunlar (Ünver, 1986:438-443; Kartal, 2014: 147).

I. Grup: Okuyucuyu bilgilendirmek, terbiye etmek ve geliştirmek amacı güden mesnevîler. Bu grupta yer alan eserlerde dînî, ahlâkî, tasavvufî ve ansiklopedik bilgiler yer almaktadır.

II. Grup: Okuyucuda kahramanlık hissi bırakan, içindeki cihat ateşini diri tutan mesnevîler. Bu grup mesnevîler konusunu menakibnâmelerden ve tarihten alır.

III. Grup: Okuyucunun edebi ve estetik beğenisine hitap eder. Sanat yönü yüksektir. Bu grupta aşk ve macera konuları işlenir.

IV. Grup: Bu grupta şairler şahsen tanıklık ettiği, yaşadığı durumları anlatır. Bunun yanında içinde bulunduğu toplumun yapısını, düşünleri, bir şehri ve meslekleri kendine konu edinir. Bu grup mesnevî alanında verilen en orijinal örneklerdir (Kartal, 2014: 147-159).

Görüldüğü üzere mesnevîlerde konunun işlenişi bölümü ele alınan ya da anlatılmak istenen konuya göre farklılıklar göstermektedir. Gerek dini gerek hamasi gerekse aşk muhtevalı konular işlenmektedir. Biz bu farklılıkları gözetmeksizin mesnevîlerin çalışmamızla ilgili bölümlerini inceledik.

1.4. Mesnevîlerde Hatime/Bitiş/Dua

Mesnevîlerin bitiş bölümüne yaklaşırken, ayrı bir başlık kullanılır. Bu kısım genellikle Hâtîme diye isimlendirilen başlık altında kaleme alınır. Kimi mesnevîlerde bu kısmın girişinde tevhid, münacat, fahriye gibi şiirlere yer verilir. Bu bölüm mesnevî ile ilgili bilgi vermesi bakımından mühimdir. Mesnevînin ismi, beyit sayısı, şairin eseri hakkındaki yorumu, nerede ve hangi tarihte kaleme alındığı burada geçmektedir. Sonunda ise okuyan kişiden dua istenir. Besmele ile başlayan mesnevî dua ile biter (Saraç, 2007: 82).

Bazı mesnevîlerde “hatime” yoktur. Bunun yerine mesnevînin son beytinde eserin bitirildiği ifade edilir (Eliçık, 1998; Kartal, 2014: 169). Çok az görülen bir durum da şudur; mesnevînin bittiğini gösteren beyit yoktur, konu doğrudan bitirilmektedir (Develi, 1998; Kartal, 2014: 169). XIV. ve XV. yüzyılda yazılan mesnevîlerin çoğunda diğer yüzyılların aşk mesnevîleri dışında “hatime” bölümü ayrı bir başlık altında yer almaz yani konunun işlendiği bölüm ile bitiş bölümü birbirinden ayrılmaz. Bitiş bölümüne başlık olmadan başlanır (Kartal, 2014: 170). Görüldüğü gibi mesnevînin hatime bölümü hemen her mesnevîde bulunur. Nadir olarak ise “hatime”si bulunmayan mesnevîler de vardır.

1.5. XV. Yüzyıl Türk Edebiyatı

XV. yüzyıl, I. Mehmed, II. Murad, Fatih Sultan Mehmed ve II. Bâyezîd’in tahtta bulunduğu dönemdir. Bu asrın devlet adamları bilime, sanata, eğitime, şiire ve şaire kıymet vermişlerdir. Aynı zamanda hükümdarlar, şehzadeler ve bazı devlet adamlarının bir bölümü sanata, edebiyata ve özellikle şiire meraklı kimseler olduğu bilinmektedir. Kendi yazdıkları şiirler de vardır. Dolayısıyla

devrin edebi faaliyetlerinde aktif olarak bulunmuşlardır. Belki de bu sayede XV. asırda Anadolu'da ve Rumeli'de edebiyat önemli bir tekâmül göstermiştir. Divan edebiyatı artık kuruluş devrini bitirmiş ve klasik bir edebiyat görünümü almaya başlamıştır. Manzum ve mensur her çeşit ve her muhtevada birçok yapıtın bu asırda ortaya konduğunu bilmekteyiz. Hem nazire mecmuaları hem tezkirelerde XV. asırda yaşadığı belirtilen ve eserlerinde misal verilen birçok sanatçının ismi geçmektedir. Bilhassa bunların gazel ve kasidelerine bakılarak XV. asır edebiyatının nasıl bir gelişim gösterdiği görülür (Mengi, 2014: 111).

Bu asırda Klasik Türk edebiyatı, şiir ve düz yazı alanında mühim eserler vermiştir. Bu yüzyıl şairleri, eserlerine hüviyetlerini nakşetmeye başlamışlardır. Çoğunluğu da mahallî değerleri şiirlerinde kullanmışlardır. Eski Türk edebiyatı bu asırda kimliğini bulmaya başlamıştır. Tercüme etkinlikleri devam etmekle beraber Türk edebiyatı tam anlamıyla tercüme edebiyatı olmaktan büyük oranda sıyrılmıştır. XV. yüzyıl Klâsik Türk edebiyatının kendi kurallarını oluşturduğu, şiir dilinin dayanıklı yapıya ulaşmaya başladığı ve şiirde evvelki zamanlarda sıklıkla karşılaşılan aruz hatalarının bir hayli azaldığı görülmektedir. Bu gelişmenin kazanılmasında mesnevî üstadı varsayılan Şeyhî'nin mesnevîde, kaside üstadı olan Ahmed Paşa'nın kaside de ve gazel üstadı olan Necâtî Bey'in gazelde büyük payı vardır (Bayram, 2009: 64).

Bu yüzyıl şairleri şiir dilini Arap ve Fars şiirinin konumuna yetiştirmek istemeleri neticesinde dilimize yerleşen yabancı kelime sayısında artış olmuştur. Devrin ünlü şairi Necâtî başta olmak üzere asrın diğer şairlerinde görülen atasözlerini, deyimleri ve halk söyleyişlerini eserlerinde işleyerek, Türkçeleştirme gayretleri ve Aydınî Visalî'nin Türkçe sözcüklerle şiir kaleme alması veya Şehzâde Korkut'un Farsça terkipleri çok az kullanması şiir diline Farsça sözcüklerin girmesine mâni olamamıştır. XV. yüzyılda nesir dilinde de iki farklı yöntem takip edilmiştir; halkın faydalanması gayesiyle kaleme alınmış olan dini ve tarihi eserlerde yalın bir dil kullanılırken bazı eserlerde sanat gütmeye maksadı göz önüne alınarak sanatkârane nesir tarzı geliştirilmiştir. Bunun en güzel örneği Sinan Paşa'nın Tazarruat adlı eseridir (Mengi, 2014: 111-12).

Sinan Paşa'nın Tazarru-nâme eseri ile beraber süslü üslûpla yazma geleneği başlar. İslamiyet'le birlikte dinin temel kaynağı olan Kur'ân ve Hz. Muhammed'in hadisleri belâğatin faydalandığı kaynaklardır. Belâgat yazının bulunmadığı zamanlarda sözlü olarak vardı. Lakin yazının bulunmasıyla birlikte hem bilindi hem daha çok kullanılmaya başlandı. İslamiyet'le beraber ise bir ilim dalı haline gelmiştir. Yine belâgat Doğu'da çok önceden beri varken Batı'da ise milattan önceye uzanır (Yıldırım, Ulucan, 2019: 3-4). Peki, belâgat nedir? Sözün yerinde, doğru ve güzel şekilde söylenilmesini amaç edinen bir ilim dalıdır. Belâgat için en önemli şey fesahattir. Belâğatin meleke ve ilim olma durumu diye iki özü vardır. Meleke yönü doğuştan getirdiğimiz yöndür. İlim yönü olarak ise üç kola ayrılır bunlar; Meâni, beyân, bedî'dir. Meâni, söylenen sözün içinde bulunulan duruma uygun bir halde ifade edilmesi; beyân bir niyetin birden farklı şekilde nasıl anlatılacağı; bedî ise niyete nasıl anlam ve ahenk verileceğini gösterir (Saraç, 2013: -17-35-37-38). Belâğatin edebiyat üzerinde büyük etkisi vardır. Ortaya konan eserlerin anlaşılması ve yorumlanması bakımından büyük önem arz etmektedir.

1.6. XV. Yüzyıl Türk Edebiyatında Mesnevîler ve Mu'cizât

1.6.1. XV. Yüzyılda Mesnevî

XIII. ve XIV. yüzyıllarda kaleme alınmış mesnevîler ile XV. yüzyılda yazılmış mesnevîler arasında konu, bilhassa üslûp açısından büyük ayrılıklar görülmektedir. Başlangıç devri mesnevîleri, tam bir ilk dönem olmanın tüm hususiyetlerini kendinde bulundurur. Sözcük tercihi, mısra düzeni, uyak, müzikalite, betimleme ve betimlemeler; basit, iptidaî, acemice, zevksiz çeviri ya da taklit durumları ağır basan bir özellik taşır. Konu seçimine ve esere egemen olan zihniyet, kimi zaman tercihen kimi zaman da zorunlu olarak bir şeyler öğretme, yararlı olma, bir şeyi yayma, Allah rızasını elde etme ya da öldükten sonra iyi anılma özelliklerinin ilerisine çok nadir olarak geçmiştir. Daha sonraları tezkire yazan yazarların eser eleştirilerinde söyledikleri “mücerred bir kelâm-ı mevzûn” yani “sadece vezinli bir söz” deyimi, bu dönem mesnevîlerimiz için hayli geçerli bir yorumdur (Şentürk ve Kartal, 2017: 150).

Önceki yüzyıllarda olduğu gibi XV. yüzyılda da dinî, tasavvufî, destânî ve ahlâkî yapıtlar vardır. Bu dönem eserleri önceki yüzyılın halk tipi dinî-destânî mesnevîlerine oranla daha çok edebî ve aruz yönünden gelişmiş türlerdir. Abdülvâsi Çelebi'nin *Halîl-nâme*'si, Kaygusuz Abdâl'ın *Gevher-nâme*'si ve Süleymân Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necât*'ı örnek gösterilebilir (Şentürk, 2002: 4; Kartal, 2014: 300-1).

XV. yüzyıl Türk mesnevîciliği edebiyatımızda bir dönüm noktasıdır. Dolayısıyla bu asırda sanat kaygısı ile kaleme alınmış eserler meydana gelmiştir; muhtevaya, dile, nazım öğelerine hâkimiyet bu yönde gösterilen yetkinlik, özen, zarafet ve titizlik diğer dönemlerle karşılaştırılamayacak seviyeye çıkmıştır (Tolasa, 1982: 2; Kartal, 2014: 301).

XIV. yüzyılda bulunan halk tipi mesnevîler içerisinde azınlıkta olan “beşerî aşk” muhtevalı mesnevîlerin bu yüzyılda, bilhassa Sultan II. Bâyezîd'in padişahlığı sırasında büyük bir olgunluğa eriştiği görülmektedir. Ziyadesiyle İran edebiyatı etkisiyle ortaya çıkıp, üst kesime seslenen; Şeyhî'nin *Hüsrev ü Şîrîn*, Ahmedî'nin *Cemşîd ü Hurşîd*, Ca'fer Çelebi'nin *Heves-nâme*, Bihiştî'nin *Leylâ vü Mecnûn*, Cem Sultan'ın *Cemşîd ü Hurşîd*, Hamdullâh Hamdî'nin hamsesi gibi yazılmış mesnevîler bu konuyu ele alan örneklerdir. Edebî zarifliklere, telif kültürüne, güzellik ölçülerine vb. diğer özelliklere güç yettiğince ehemmiyet veren bu tarz mesnevîler daha çok çeviri yoluyla nazmedildikleri için dil yönünden epeyce yabancı sözcüklerle dolu ve çeviriye temel alınan edebiyatın estetik hatlarıyla şekil oluşturmuş bir durum sunarlar. Bununla beraber Kıvâmî'nin *Fetih-nâme*, Ahmed-i Dâ'î'nin *Çeng-nâme*, Za'îfî'nin *Gazavât-nâme*, Halîlî'nin *Firkat-nâme*, Şeyhî'nin *Har-nâme*, Ca'fer Çelebi'nin *Heves-nâme* isimli yapıtları gibi orijinal eserler de meydana gelmiştir. Bu hâl edebiyat tarihimizin en önemli dönemini oluşturan ve zamanı geldikçe “yerlileşme temayülü” diye isimlendirdiğimiz evrelerden birini oluşturmaktadır. Çeviri yoluyla meydana getirilen mesnevîlerden ayrı olarak bu mesnevîler; İran edebiyatının güzellik ölçütleri doğrultusunda, fakat orijinal muhteva ve fikir etkinliklerinin sonucunda ortaya çıkarılmışlardır. XV. yüzyılın sonunda *Heves-nâme* gibi bütünüyle orijinal bir yapıtın meydana konulması bu durumu apaçık kanıtlamaktadır. XV. yüzyılda büyüme gösteren bu tarz mesnevîler dönemin ikinci yarısında hayli orijinal bir yapı yakalayarak XVI. yüzyılda epey yayılacak olan şehir-engîz, sâkî-nâme, gazavât-nâme, fetih-nâme vb. gibi tümüyle yerli ve orijinal yapıtlara yer hazırlamıştır (Şentürk, 2002: 4; Kartal, 2014: 301).

XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ve bilhassa Ahmed-Dâ'î'nin *Çeng-nâme* eserinden başlayarak mesnevî edebiyatımızda belli bazı muhteva ve nesneler üstünde ihtisaslaşmaya özgü

birtakım cereyanlar saptanmaktadır. Başlangıçta klâsik aşk mesnevîlerinde kent ve evler, müzik aletleri, eğlence meclisleri, harpler vb. mevzular eser içerisinde bazı basmakalıp ifadelerle betimlenirken daha sonra örneğin yalnızca “çeng” üzerine ayrı bir mesnevî kaleme alınabilmiştir. Buna benzer yalnızca savaş ve kahramanlıkların işlendiği konular da göze çarpmaktadır. XVI. yüzyılda hızla gelişen işret-nâme, sâkî-nâme, sur-nâme, gazavât-nâme, kıyâfet-nâme gibi belli konularda oluşan orijinal mesnevîler ortaya çıkmıştır.

Bu yüzyılda kaleme alınan mesnevîler şu başlıklar altında incelenebilir: Aşk mesnevîleri, sergüzeşt-nâme, dinî-tasavvufî-ahlâkî mesnevîler, tarihî-menkabevî mesnevîler, mizahî mesnevîler, şehir-engizler; ilmi ve genel kültüre ait mesnevîler.

Bu asırda mesnevî biçiminde yazılmış büyük küçük neredeyse 210 eser saptanmıştır. Bunların mevcudiyetini ve muhtevasını kendi dönemlerinde ve sonraki dönemlerde yazılmış bir takım eser ve kaynaklardan bilmekteyiz. Bu devirde kaleme alınan mesnevîlerden 93’ü dinî-ahlâkî-tasavvufî; 54’ü aşk muhtevalı; 33’ü, tarihî-destanî-menkabevî; 4’ü sergüzeşt-nâme ve hasb-i hâl; 1’i şehir-engiz; 2’si mizahî; 11’i ise ilmî ve genel kültüre dairdir. Bunlardan 6’sı Farsça olarak yazılmıştır (Şentürk, 2002: 779; Kartal, 2014: 302-303).

1.6.2. Mu’cizât

“Acz” kelimesi, sözlükte; “bir şeye güç yetirememek; öne geçmek, başkalarını aciz bırakmak; engel olmak, hızını kesmek; kararsızlık, bir şeyin sonu ve arkası” gibi anlamları karşılar. Acz sözcüğünün iki yönüyle kullanımı gözükmektedir. Bunların birincisi; bir şeyin arkası ve sonu manasıdır ki bu halde acz sözcüğü maddi ve somut bir şeyi izah etmek için söylenilir. Misal, hurma gövdesinin kökleri; adamın sırtı gibi manalar maddi ve somuttur. Bir şeyi yapmaya kuvvet yetirememek ve gücü olmamak manası ile daha çok manevi ve psikolojik durumları karşılar. Misal, Kur’an’da inkâr edenlerin Allah’ın azabından kurtulamayacağı anlatılırken şöyle denmiştir: “... Çünkü onlar bizi âciz bırakamıyacaklardır!” (el-Enfâl 8/59), “Anladık ki, biz yeryüzünde bulunsak da Allah’ı aciz bırakamayacağız, başka yere kaçmakla da elinden kurtulamayacağız” (el-Cin 72/12). Bu izahlarda acz sözcüğü kudretin zıddı anlamında kullanılır. Dolayısıyla acz kelimesinin kökü iyice incelendiğinde “kudret ve âcizlik” şeklinde iki zıt anlamı içerdiği görülür. (Bulut, 2016:15).

TDK’ye göre mûcizenin sözlük anlamı şöyledir: Peygamberlerin kendilerine inanmayan insanlara peygamberliklerini ispat etmek amacıyla Allah’ın iznine bağlı olarak gösterdikleri olağanüstü olaylar, hâller, tansık anlamındadır. Ahmet Kartal’a göre mu’cizât, mevzubahis peygamberler olunca, onların göstermiş oldukları harikulâde durumlar, peygamberliklerini ispatlayan mu’cizeler demektir (Kartal, 2014: 121).

Yine incelediğimiz mesnevîlerden biri olan Kastamonulu Yusuf’un “Muhammediye” mesnevîsinde mûcize şöyle tanımlanır:

*Budur mu’ciz demek ey cān-ı âdem
Ki ‘âciz ola anda cümle ‘âlem*

*Bir iş göster de herkes ola ‘âciz
Nebîden gelse dirler aña mu’ciz*

(B.4097-4098)

Kastamonulu Yusuf, mûcizenin insanları aciz bıraktığını ve yalnızca peygamberler tarafından gösterilebildiğini ifade ederek mûcizeyi tanımlamıştır.

Kur'ân-ı Kerim'de mû'cize sözcüğü yer almamakla beraber acz kökünden sıfat ve fiil kalıpları “ güçsüz bırakmak; âciz kalmak, Allah'ın âyetlerini yalanlamak için yarışmak” anlamlarında yirmi bir âyette geçmektedir. Mûcize sözcüğü hadislerde de gözükmemekte, lakin acz kökünden meydana gelen farklı kavramlar sözlük manasında kullanılmaktadır. Kur'ân'da Allah tarafından görevlendirilmiş nebilerin gerçek elçiler olduğunu ispatlayan olağanüstü hadiseler çok kez âyet (âyet) kelimesiyle belirtilmiştir. Hz. Sâlih'in dişi devesi (el-A'râf 7/73), Hz. Mûsâ'nın parıltılı eli ve asâsı (el-A'râf 7/106-108; Hûd 11/96; el-Kasas 28/31-32, 35), Hz. İsrâ'nın göstermiş olduğu harikulâde olaylar (Âl-i İmrân 3/49-50) ve inkâr edenlerin nebilerden mûcize istekleri çoğunlukla bu kelime ile ifade edilmiştir. Ayrıca *beyyine* (el-A'râf 7/73), *burhân*, *sultân* (el-Kasas 28/32; en-Nisâ 4/153; Hûd 11/96), *hak* (Yûnus 10/76) ve *furkân* (el-Bakara 2/53) Kur'an'da bazı bazı mûcize manasında kullanılmıştır. Peygamberlik kanıtları hadislerde de genellikle âyet sözcüğüyle ifade edilmiştir.

Mû'cize sözcüğünün kelâm terimi olarak ne vakit kullanıldığı net biçimde bilinmemekle beraber Câhiz, Ali b. Rabben et-Taberî gibi erken dönem âlimlerinin eserlerinde olmamakta ve kelimeye IV. (X.) yüzyıldan sonra rastlanmaktadır. Eş'arî ve Mâtürîdî'nin mûcize sözcüğünü dolaylı bir şekilde kullanmaları bu durumu ispatlamaktadır. Kelâm sahibi olanların mûcize tanımında bazı ayrımlar dikkat çeker. Mâtürîdî mûcizeyi “peygamberin elinde meydana gelen ve benzeri öğrenim yoluyla ortaya çıkarılamayan olay” diye niteler.

Kâdî Abdülcebâr'a göre ise Allah tarafından yaratılmış, peygamberlik iddiasında olan şahsın dürüstlüğüne ibraz etmeyi hedefleyen ve özellikleri yönünden insanları misalini meydana getirmede güçsüz bırakan, harikulâde olaylardır. Neseî de mûcizenin meydan okuma (tehaddî) ile beraber dünyada gerçekleşen olağanüstü bir olay olması bahsine dikkat çeker (Bulut, 2020: 348-351)

Peygamberlik iddiasında bulunan kimselerin doğru söylediğini gösteren olağanüstü olaylar ile ilgili bazı özellikler belirtilmektedir. Bu özellikler doğrultusunda peygamber ve peygamber olmayanlar fark edilebilmektedir. Mûcizede olması gereken hususiyetler şu şekildedir: İlâhî bir fiil olması, olağanüstü bir olay olması, peygamberlik iddiası ve tehaddî ile beraber görünmesi. İddiaya uygun zuhur etmesi, peygamberin elinde meydana gelmesi ve peygamberi yalanlamaması (Bulut, 2016: 20-34).

Kelâm âlimleri mûcizeleri idrak edilmeleri bakımından üç grupta toplamıştır:

a) Hissî Mûcizeler: İnsanların algılarına seslenen olağanüstü olaylardır. Tabiatla bağlantılı olmaları hasebiyle bunlara “kevnî mûcizeler” de denir. Kur'an'da işaret edildiğine göre hissî mûcizeler önceki nebilerin elinde meydana gelmiştir. Hz. Sâlih'in devesi (Hûd 11/64-68; eş-Şems 91/11-15), Hz. Mûsâ'nın asâsının yılanı dönüşmesi ve elinin parıltılı bir ışık vermesi (el-A'râf 7/107-108, 117-122; Tâhâ 20/19-22, 67-70), Hz. İsrâ'nın kuş biçimine getirdiği çamuru canlandırması, ölüleri diriltmesi, doğuştan körleri ve alaca hastalığına yakalananları iyileştirmesi (Âl-i İmrân 3/49; el-Mâide 5/110) gibi. Bunlar tabiat kurallarını geçen ve Allah'ın müdahalesini belirten ilâhî eylemler olup, iradelerini kullanan kişilerin iman etmesine yol açar. Hissî mûcizeler peygamberin yaşam sürdüğü dönemle kısıtlıdır. Sonraki kuşakların onları onaylaması haberin bilgi kaynağı olması vasıtasıyla gerçekleşir. İslâm âlimlerine göre Hz. Peygamber'e verilen en büyük mûcize Kur'ân-ı Kerîm'dir. Lakin Hz. Muhammed'e hissî mûcizelerin verildiğini de tasdik ederler. Kur'an'ı Kerim'de tefsire dayalı birkaç tanesi haricinde Hz. Peygamber'e nispet edilen hissî mûcizelerin hiçbirisi

söylenti vasıtasıyla sabit değildir. Bu söylentilerin hidayet mûcizesinden çok İslâm'ı kabullenmiş kişiler için emniyet verici özellik taşıdığını dile getirmek daha uygun görünmektedir.

b) Haberî Mûcizeler: Nebilerin Allah tarafından gönderilen vahye dayalı olarak söyledikleri gayb bilgileridir. Asî olan toplulukların başlarına gelecek belâların önceden duyurdukları gibi aynıyla ortaya çıkması, Hz. İsmâ'nın hitap ettiği kimselerin evlerinde ne yediklerini ve neler sakladıklarını bildirmesi (Âl-i İmrân 3/49), Hz. Muhammed'in Bizanslılar'ın İranlılar'ı savaşta yenilgiye uğratacağını (er-Rûm 30/1-4), kistrânın saltanatının yok olacağını (Beyhakî, VI, 325; İbn Hacer, XIV, 122), İslâm dininin doğuda ve batıda dallanacağını (Buhârî, "Menâkıb", 25) söylemesi bu mûcizelere örnektir.

c) Aklî Mûcizeler: "Mânevî mûcize" ya da "bilgi mûcizesi" olarak da bilinen bu grup, insanların akletme kuvvetine seslenen ve onları akla uygun delillerle yalnız bırakan hakikatlerden oluşur. Düşünmekle idrak edilebilen özellikler olup, hissî mûcizelerde olduğu gibi kesin bir vakit ve mekânla kısıtlı değildir. Nebilerin itimatlı, doğru sözlü, güzel ahlâklı, merhametli, iyiliği emredip kötülükten kaçındırmaları, ilâhî bildirileri şahsen yapıp insanlara örnek olmaları, öğretilerinin faziletli bir toplum için elzem unsurlar konumunda olunması, bildirdikleri vahiy ürünü metnin kelime ve konu yönünden ulaşılmaz bir meziyet barındırması gibi özellikler bu türün alanına girer.

Amaçları bakımından mûcizeler üçe ayrılmıştır.

a) Hidayet Mûcizeleri: Tehaddî koşulu etrafında inkâr edenlerin gözü önünde ve onları aciz duruma koyacak biçimde meydana gelen mûcizelerdir. Bu tarz mûcizeler insanların düşünceleri üzerinde tesirli olup ön yargıyla bakmayan kimselere fayda verir. Hz. İsmâ'nın şifa mûcizesi, Hz. Sâlih'in devesi, Hz. Mûsâ'nın asâsı ve parıltılı eli ile Hz. Muhammed'in Kur'an mûcizesi bunlar içerisinde (el-Bakara 2/23-24). Hidayet mûcizeleri ile seslenilen topluluk arasında sıkı bir bağ bulunur. Bu mûcizeler insanları düşünce, bilim ve sanat bakımından beceri sahibi oldukları alanlarda güçsüz bırakır; asıl amaçları da peygamberin doğruluğunu ispatlamak yoluyla ilâhî bildirinin kabul edilmesine yer oluşturmaktadır.

b) Yardım Mûcizeleri: İnanmış olanların gereksinimlerini gidermeye özgü vuku bulan ilâhî lütuflardır. İman edenlerin gözü önünde ve meydan okuma maksadı haricinde olan bu yardımlar olağanüstü bir hususiyete sahip olmakla beraber klasik manada mûcizenin esas vasıflarını taşımaz. Bu tür olağanüstülükleri tüm nebiler gösterir ve ona tabi olan inananlarda mânevî bir istek ve kararlılık meydana getirir. Hz. Mûsâ'nın Allah'ın emriyle İsrâiloğullarına kayadan su çıkarması (el-Bakara 2/60), gökten bıldırcın ve kudret helvası, kavmine gölgelik etsin diye bulut getirmesi (el-A'râf 7/160), Hz. İsmâ'nın yiyecek dolu bir sofrayı gökten indirmesi (el-Mâide 5/112-115), Bedir ve Hendek savaşı sırasında meleklerin müslümanlara yardım etmesi (Âl-i İmrân 3/123-127; el-Ahzâb 33/9), çeşitli sebeplerle suyun artması ve yemeğin bereketlenmesi bu mûcizelerdendir. Kur'an'da bu çeşit olaylar "nusret" sözcüğüyle ifade edilir (el-Bakara 2/214; Âl-i İmrân 3/123; el-Enfâl 8/10; et-Tevbe 9/25; er-Rûm 30/47). Ahmed b. Hanbel ile Buhârî ve Müslim'in anlattığı bir hadiste üç çocuğun zamanından evvel konuşması hadisesini yardım mûcizeleri içerisinde tetkik edilebilir. Biri Hz. İsmâ, diğeri Cüreyc, üçüncüsü ise Benî İsrâil'den bir kadının çocuğu olduğu bilinmektedir. Fakat İsmâ'nın "beşikte bir sabî" iken dile gelmesi olayı (Meryem 19/29) irhâs ya da mûcize biçiminde vasıflandırılabilirse de Cüreyc'e dair olanını keramet, Benî İsrâil çocuğunda meydana geleni kesin anlamda olağanüstü tür içindedir.

c) Helâk Mûcizeleri: İnkâr etmede direten toplulukların cezalandırılmasına yönelik olan mûcizelerdir. Kur'an'da geçen helâk mûcizeleri şiddetli fırtına, korkunç bir ses, tûfan, zelzele gibi doğal âfetler şeklinde gerçekleştiği gibi (el-Ankebût 29/40) düşman kimseler tarafından öldürülmek

tarzında da görülmüştür. Nûh halkının tûfanla, Semûd, Âd ve Medyen toplumunun korkunç bir gürültüyle, Lût kavminin zelzeleyle, Firavun ve ordusunun denizde boğulması bunlardandır. Nebilerin birden fazla ispat ve mûcize göstermelerine karşın inanma noktasında ısrarcı olan inkârcıların helâk olması Allah'ın süregelen bir hükmüdür. Helâk mûcizeleri bununla birlikte sonraki kuşaklar için bir ikaz ve ibret aracıdır. Hz. Muhammed'in gerçekleşen helâk mûcizesi içtimai bir cezalandırma değil Kureyş'in önde gelen azılı inkâr edenlerin Bedir Savaşı'nda katledilmesi biçiminde meydana gelmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de her millete öğüt verici peygamber gönderildiği ve söylediklerine riayet edilmesi için bunların birtakım ispatlarla desteklendiği izah edilmiştir. (Yûnus 10/74). Görüldüğü üzere helâk mûcizeleri inkârda bulunan birçok peygamber kavminin başına gelmiş olup, bir cezalandırma aracıdır.

Nübüvvetin ispatı ve peygamberin onaylanmasında islâm bilginleri, mûcize göstermenin durumunu münakaşa etmişlerdir. Sünnet ehli âlimlerin görüşüne göre akliselim olanlar gerçek nebiyi fiil, söz ve güzel huylarından tasdik etseler de nebilere karşı ayak direten ve büyüklük gösteren inkârcılara mûcize göstermekten başka çare yoktur, çünkü onlar yalnızca bu doğrultuda sorumlu olabilir. Mu'tezile kelâmcılarına göre peygamberin bilinmesinde mûcize tüm herkes için şarttır. Allah tarafından görevlendirilen kişinin peygamberlik öncesinde ahlâklı, doğru sözlü ve güven aşılayıcı olması peygamberlik için yeterli oranda sayılmaz, bu hususiyetler mûcizenin ortaya çıkmasından sonra ispat sayılabilir. Peygamber olduğunu belirten kişinin doğru söylediğinin bilinmesi noktasında hidayet mûcizeleri asıl olmak üzere diğer ispat ve işaretler ise destekleyici öğelerdir.

Kelâm âlimlerine göre mûcizenin peygamberin dürüstlüğüne ispat olmasını görünenin görünmeyenle karşılaştırılması (kıyâsü'l-gâib ale's-şâhid) vasıtasıyla izah eder. Koşullarına münasip bir şekilde ortaya gelen mûcizenin peygamberin doğruluğunu ispatlaması kimi kelâmcılara göre zaruri bilgi mesabesindedir; neredeyse tüm kelâmcılar mûcizenin delil gerektiren bilgi olduğunu söyler. Mûcizeyi zaruri bilgi değerinde gören kimselerin bu neticeye delil yoluyla vardığı göz önüne alınarak çoğunluğun fikirlerinin daha yerinde olduğu kabul edilebilir.

Hz. Peygamber'in asıl mûcizesi Kur'ân-ı Kerîm'dir. Bununla beraber kendisine hidayet mûcizesi verilip verilmediği konusu tartışılmıştır. Birçok âlime göre Hz. Peygamber'inde hissî mûcizeleri vardır. Kur'an'da geçen hissî mûcizeler şunlardır; Şakk- kamer, Bedir gazvesinde meleklerin Müslümanlara yardım etmesi (Âl-i İmrân 3/122-123; el-Enfâl 8/9-10), Peygamber'in düşmana attığı bir avuç kumun düşmanın gözlerini kör etmesi (el-Enfâl 8/17). Hadis ve siyer kaynaklarında geçenler ise; Hz. Peygamber'in az yemekle birçok insanı doyurması, az olan suyu arttırması, eline aldığı taşların Allah'ı zikretmesi, bazı hayvanların onunla konuşması, davet ettiği ağacın yanına gelmesi. Muhammed Esed ve İzzet Derveze gibi âlimler önceki nebilere verilen hissî mûcizelerin Hz. Muhammed'e verilmediğini söylerler. Kur'ân-ı Kerîm'de geçen mûcize isteklerine karşı sergilenen olumsuz tavır bunun en bariz ispatıdır. Çünkü Kur'an'da inkâr edenlerin hissî mûcize taleplerine karşılık Hz. Muhammed'in beşerî hususiyetlerine, yalnızca bildirmekle görevli olduğuna, inanmak istemeyen kimselere bu tarz vakaların tesir etmediği üzerinde durulmuş, akıl sahibi kişiler için Kur'an'ın yeterli olacağına dikkat çekilmiştir (el-İsrâ 17/59; el-Ankebût 29/50-51). Bunun dışında siyer, şemâil, delâilü'n-nübüvve ve hasâisü'n-nebî türü yapıtlarda Hz. Peygamber'e nebilik öncesi zamana ait bazı olağanüstülükler dayandırılmıştır. Hadis kaynaklarında geçen hissî mûcizeler ise âhâd haberlerdendir ve net bilgi vermez. Hz. Peygamber'in elinde gerçekleşen bazı mûcizeler peygamberliğin delili amaçlı değildir. Bu tarz olaylar inanan kimselerin imanını arttırmak ve onları gönül rahatlığına ulaştırmaya dair Allah tarafından ihsan edilen lütuflardır.

Önceki nebilerin peygamberlik ispatları daha çok duyularla algılanabilen olağanüstülüklerden oluşurken Hz. Muhammed’de bu ispat Kur’an mûcizesine dönüşmüştür. Geçmiş peygamberlerin bildirileri o zamanki toplumların koşullarıyla kısıtlıydı. Onlar, fikir yönünden hâlâ yetkinlik çağına ulaşmamış kişilere seslendiklerinden somut vakalar olan mûcizeler göstermiştir. Kur’an ise olgunluğa erişilmiş hissî mûcizelere gerek duyulmayan bir devirde vahyedilmiştir. İnsan hafızasının kaydettiği olgunluk fevkalâde olaylara alâka gösterme gereksinimini ortadan kaldırarak, bunun yerine kâinatta hâkim kusursuz ahengi görüp araştırmaya ve bu doğrultuda Allah’a ulaşmaya yönelten derin içerikli Kur’an-ı Kerim yeterli görülmüştür (Bulut, 2020: 348-351).

Diğer Dinlerde Mûcize

İslâm dışındaki dinlerde de mühim bir yer kaplayan mûcize Batı dillerinde ekseriyetle Latince miraculundan türeyen miracle (miracolo) sözcüğüyle ifade edilir. İslâm anlayışındaki mûcize ve keramet farkı diğer dinlerde bulunmadığından bunlarda, ilâhî bir güç tarafından meydana çıkarılan olağanüstü vakalar yanında dinî veya karizmatik bir şahsiyet tarafından ortaya konan harikulâde olaylarda mûcize kapsamında ele alınır. Dinî veya doğaüstü bir kaynağa sahip olunan mûcize, hile ve illüzyona dayanan sihirbazlıktan ayrı olarak şaşkınlığa düşürüp tesir etmenin ötesinde bir iyiliğin veya yararın ortaya çıkmasına hizmet eder.

Asya, Avustralya ve Kuzey Amerika’daki ilk topluluklarda dinî şahsiyetlerin kötü ruhların tesiri etkisinde olan insanları iyileştirdiğine ve bu doğrultuda farklı sıra dışı haller gösterdiğine yönelik birçok söylenti bilinmektedir. Şaman, otacı veya büyücü diye isimlendirilen bu şahısların, birtakım teknik ve aşamalardan sonra ilâhî güçle bağlantı kurduklarına ve bazı harikulâde yeteneklere ulaştıklarına inanılmaktadır. Bu yeteneklerin başında şunlar gelir; ateşin ve çok soğğun etki etmemesi, kesici nesneler üstünde yürüme, hasta olanları iyileştirme ve yağmur yağdırma.

Uzakdoğu dinlerinde Zerdüştlüğün kutsal kitabı *Gathalar* da mûcizenin olmadığı, Konfüçyüs’ün doğaüstü olaylarla çok ilgilenmediği ve Taoizm’in kurucusu olarak bilinen Lao-Tse’nin her bakımdan büyü yöntemine ve mûcizeye karşı olduğu söylenmektedir. Buda, mûcizeyi nirvanaya varmak için yapılan meditasyonun doğal bir neticesi olarak görmekle birlikte bunun ortaya konmasını gerekli ve mühim görmemiş ve bu konuda teşvik edici olmamıştır. Bununla beraber sözü edilen dinî liderlere sonraki zamanlarda şahsiyetlerini yükseltici nitelikte mûcizeler yüklenmektedir. Bilhassa Buda taraftarlarını ikna etme amacıyla havada yürüme, vücudundan ateş çıkarma, organlarını kesip yeniden yerine koyma, ölüyü diriltme gibi mûcizeleri anlatılır.

İsrâiloğulları’nın dininde ve genelde Yahudi inanisında mûcize, Tanrı’nın insanlar üstündeki kuvvetini ve iradesini göstermek için tarihe müdahalesi diye anlaşılmıştır. Buna göre mûcizevî olay bazen Tanrı’nın iradesinin ispatı, bazen de neticesidir.

Hristiyanlıkta da mûcize kavramı aracısız olarak Tanrı’nın kuvveti ve iradesiyle ilişkili olup izleyenin üstünde şaşkınlık oluşturmaın ötesinde Tanrı’nın mevcudiyetine, takdirine ve kuvvetine dair ilâhî görünümü ve bu hususta muhataplara bilgi verilmesi hedeflenmektedir. Bu inanisına göre de mûcizeyi oluşturan asıl güç Tanrı olup meleklerin ya da azizlerin ortaya çıkardığı mûcizelerde bunlar yalnızca vasıta vazifesi yapmaktadır.

Mûcizenin olanağı hususunda Hristiyanlığın üç büyük mezhebi arasında fikir farklılığı günümüzde vardır. Katolik ve Ortodoks Hristiyanlıkta mûcize geleneği aralıksız şekilde sürmekte, kötü ruhlardan temizlemek ve tedavi yöntemleri bu mezheplerin âyin kitaplarında bulunmaktadır. Ayrıca Hristiyanlıkta eskiden beri azizlerle ilişkili birden çok mûcize anlatılmıştır. Bilhassa Katolik kilisesi kendi yapısında mûcize gösterme kabiliyetinin sürdüğünü kabul etmektedir. Bazı görüş ayrılıkları olmasına karşın genel Katolik fikrine göre eskisi gibi olmasa da putperest milletleri

kazanmak ve Hristiyan inancının canlandırılması hususunda mûcizeye hâlâ gereksinim duyulmaktadır. Bununla beraber Katolik kilisesi, inancın bir gerekliliği olan İncil asıl mûcizelerle iman hususuna girmeyen kiliseye yönelik mûcizeler arasında ayırım yapmaktadır.

Moderniteyle beraber mûcizenin imkânına doğrultulan tenkitler hem ilmî hem felsefî özellikte olup ve genel itibariyle ateist görüşlerden ya da mûcizeyi tabiat nizamının değişmezliği düşüncesine ters gören deistlerden ileri gelmektedir. Menşei Eski Yunan felsefesine ve özellikle Aristo fikrine dayanan ve XIX. yüzyıl ile XX. yüzyılın başlangıcında Batı'daki akademik toplumlara yüksek oranda tesir eden rasyonalist materyalizm tüm deneyimi maddî gerçeklik görmüş ve bu gerçekliğin somut duygularla deneyimlenemeyen ya da nesnel olarak kanıtlanamayan bir tarafının bulunabileceğini kabul etmemiştir. Bu nedenle mânevî gerçeklik birer illüzyondan ibaret görülmüş olup mûcize adına meydana çıkarılan eylemler batıl inanç ya da sihir boyutunda değerlendirilmiştir (Gürkan, 2020: 351-354). Mûcizeler neredeyse her dinde görülmektedir. İnsanların bir peygambere inanması noktasında mûcize göstermek çok mühimdir. Mûcize tanımlarına baktığımızda ise olağanüstü olması ve bir peygamber elinden çıkmış olması şartı vardır. Bu nedenle mûcizeleri yalnızca peygamberler göstermektedir.

2. XV. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATI MESNEVÎLERİNDE HZ. PEYGAMBERE İSNAT EDİLEN MÜCİZELER

Bu bölümde XV. yüzyılda yaşamış otuz beş şairin toplamda kırk beş mesnevîsi ele alınmış olup, bu mesnevîlerde geçen ve Hz. Peygamber'e İsnat edilen mucizeler incelenmiştir. Mucizeler şu üç başlık altında sınıflandırılmıştır; Hz. Peygamber'in doğumu öncesi gerçekleşen mucizeleri, doğumu sırasında gerçekleşen mucizeleri, doğumu sonrası ve peygamberliğinde gerçekleşen mucizeler.

2.1. Hz. Peygamberin Doğumu Öncesi Gerçekleşen Mucizeler

Mucize, Allah tarafından peygamberlere verilen ve insanları aciz bırakan olağanüstü olaylardır. Mucizeler, peygamberlere peygamberlik görevi esnasında verilmektedir. Fakat bazı peygamberler peygamberlik görevi verilmeden önce mucize göstermişlerdir. Peygamberlik görevi gelmeden önce gösterilen mucizelere *irhas* denmektedir. Hz. Peygamber'in bir peygamber olacağının işareti olarak doğum öncesinde gerçekleşen bazı mucizeleri bulunmaktadır. İncelemiş olduğumuz XV. yüzyıl mesnevî şairleri, Hz. Peygamber'in doğumundan önce gerçekleşen mucizelerine mesnevîlerinde yer vermişlerdir. Bu mucizeler; Nur-i Muhammedî ve Levlâke Kudsi Hadisi, Diğer Peygamberlerin Hz. Peygamber'in Nuru Sayesinde Mucize Göstermeleri, Annesine Rüyasında Hz. Peygamber'e Hamile Olduğunun Söylenmesi, Cennet Kapılarının Açılıp Cehennem Kapılarının Kapatılması, Meleklerin Göklerden İnmesi, İblisin Hapsedilmesi.

2.1.1. Nur-i Muhammedî ve Levlâke Kudsî Hadisi

"Levlâke, levlâke lemâ halaktü'l-eflâk" diye bilinen, *"Sen olmasaydın, sen olmasaydın (ey Muhammed!) âlemi yaratmazdım"* biçiminde çevrilen ve 'Levlâke hadisi' olarak isimlendirilen anlatı, yaratılışı ve peygamberliği beraber içeren etkili ve kuvvetli rivayetin adıdır (Kaya, 2021: 10).

Levlâke kudsî hadisi ve ilerlemiş felsefî durumu olan Nur-i Muhammediyye teorisi yaratılış ve peygamberliğe ait dört esas sava sahiptir. İlki *"Hz. Muhammed, Allah'ın nurundan yaratılmıştır."* İkincisi *"Yaratılan ilk varlık Hz. Muhammed'in nurudur."* Üçüncüsü *"Bütün âlem Hz. Muhammed'in nurundan yaratılmıştır."* Dördüncüsü ise *"Hz. Muhammed, sebep-i hilkat-i âlemdir."* bu görüş yaratılış konusunun nerden sualine, *"Yüce Allah'ın nurundan"*, nasıl sualine *"Hz. Muhammed ile başlayıp süreç içerisinde tüm âleme intikal eden nur-ı Muhammedî şeklinde"* ve ne için sualine de, *"Hz. Muhammed hatırına"* cevaplarını vermiştir (Kaya, 2021:229).

Tasavvuf ehline göre hiçbir varlık yok iken Allah'ın Hz. Muhammed'i kendi nurundan yarattığını ve o nurdan diğer tüm varlıkları yarattığını; evrende vücut bulan her şeyi onun yüzü suyu hürmetine var ettiğini; Hz. Muhammed'in hem yaratılış nedeni hem de amacı olduğu anlayışını ileri sürüp, savunmuşlardır (Demil, 2016: 38).

Şairler, levlâke hadisine şiirlerinde sıkça yer vermişlerdir. 'Levlâk' hadisine telmihte bulunmuşlardır. Birçok şairin peygamberlik anlayışının ilham kaynağı olarak da önümüze çıkmaktadır. Levlâke haberinin şiirlerde yoğunluğu oldukça fazladır (Kaya, 2021:20).

Kur'an-ı Kerim'de *"kâinatın Hz. Muhammed'in nurundan yaratıldığı"* biçimindeki tezi kanıtlayacak herhangi bir ifade yoktur. Bu nedenle Kur'an-ı Kerim insanın ve evrenin yaratılışıyla alakalı levlâke söylentisi bakımından gösterilebilecek bir kaynak değildir (Kaya, 2021: 207-208).

Levlâk kudsi hadisinin doğruluğu birçok kez tartışılmış olsa da bu durum bir ilahiyat meselesidir. Edebiyatımızda şairler hadisin doğrulundan ziyade Hz. Peygamber'e fevkalâde bir

mevki veren bu hadisi önemsemişlerdir ve şiirlerinde çok sık kullanmışlardır. (Yıldırım, 2018: 154-168).

İncelemiş olduğunuz XV. yüzyıl mesnevîlerinde şairler, Hz. Peygamber'e duydukları yoğun sevgi ve ilgiden dolayı Hz. Peygamber'in nuruna, *Levlâk* kudsî hadisine ve *le-'amrûk* ayetine telmihte bulunmuşlardır. *Le-amrûk[e]*: “(Ey Resul'üm), senin ömrüne and olsun...” Hicr suresinin yetmiş ikinci ayetinde geçmektedir. Şairler tarafından gerek na't başlığı altında gerekse mucizât başlığı adı altında en çok değinilen mûcizelerden biridir.

Kastamonulu Yûsuf, *Muhammediye* adlı mesnevîsinde Hz. Muhammed'in nuruna “*Der-Na't-i Seyyidü'l-Evvelîn ve'l-Âhirîn ve Resülü's- Sakaleyn*”, “*Der-Beyân-ı Vefât-ı Âdem Safiyyu'llâh ve Vasiyyet-i ü be-Şîs ve Mertebet-i Enbiyâ*”ve “*Beyân-ı Mu'cizât-ı Mustafâ Salavâtü'llâhi 'Aleyhi ve Selâmühu*” adlı başlıklar altında değinmiştir.

Şair, *Le-amrûk* ayetine ve *Levlâk* kudsî hadîs-i şerifine atıf yapmıştır (B.66). *Le-amrûk[e]*: “(Ey Resul'üm), senin ömrüne and olsun...” (Hicr 15/72). Ayet-i kerimede yer alan hitap -ihtilaflı olmakla birlikte- Hz. Peygamber'edir, ona yöneltilmiştir (Yılmaz, 2013: 448). *Levlâk*, “Bir hadîs-i kudsîden (*Levlâke levlâk*, lemmâ halaktü'l-eflak) alınmış olup tümünde Allah, “*Sen olmasaydın, sen olmasaydın (ya Muhammed) eflâki (yeri göğü) yaratmazdım*” buyurmaktadır. İktibas vasıtasıyla çoğunlukla “*Levlak(e)*” biçiminde kaleme alınmaktadır (Pala, 2004: 288). Şair, âlemin yaratılış sebebini Hz. Peygamber'in ömrüne ve *levlâk* kudsî hadisine dayandırmıştır:

Didi hazret le-'amrûk dahı levlâk
Anuñ-çün bu cihândan oldu bî-bâk

Kastamonulu Yusuf, ilerleyen beyitlerde diğer peygamberlerin gösterdikleri mûcizeleri Hz. Peygamber'in nurunun mûcizesinden kaynaklandığını belirtmiştir. Hz. Âdem'in affedilmesi, Hz. İbrahim'e Nemrud'un ateşinin gül bahçesi olması, peygamberlerin kerâmet, evliyâların ise hidâyet göstermesini, Hz. Yusuf'un Mısır'a sultan olmasını, Hz. Hızır'ın ab-ı hayatı bulmasını, Hz. İsâ'nın ölülere diriltmesini, Hz. Süleyman'ın mühür sahibi olmasının nedeni Hz. Peygamber'in nurundandır. (B.67-70, 2383-2391):

Anun nûrına Âdem oldu hâmil
Ki hall oldu katında cümle müşkil

Halîl oldu anun nûrıyla handân
Ki ana nâr-ı Nemrûd oldu bostân

Kerâmet andan irdi enbiyâya
Hidâyet andan irdi evliyâya

Kamusı zıll-ı nûr-ı Mustafâdur
Muhammed murtezâdur müctebâdur

Muhammed nûrı ger olmasa zâhir
Hızır olmaya-dı 'ilm içre mâhir

*Anunla buldı pes āb-ı hayātı
Yürür tâ haşre dek görmez memātı*

*Meded buldı anunla pîr-i Ken 'ân²⁸⁷
Anunla oldu Yûsuf Mısra sultân*

*Muhammed nûrî yüz gösterdieycân
'Asâ Mûsâ elinde oldu su'bân*

*Muhammed nûrını çün gördi 'Îsâ
İderdi dem-be-dem mevtâyı ihyâ*

Şair Kastamonulu Yûsuf, Allah'ın henüz kâinatı yaratmamışken, Hz. Peygamber'in mucizelerinin açık olduğunu ifade eder. Bu mucizelerden biri Allah'ın Hz. Peygamber'i kendisine maşuk etmesidir. Bu durum karşısında herkesin aciz kaldığını; Hz. Peygamber'den başka maşukun olmadığını belirtir. Bu sebeple Hz. Peygamber, habibullah olarak adlandırılmaktadır. Allah'ın tüm cihanı onun nuruyla yarattığını belirtir. Nurun dünyaya gelmesiyle dünya Hz. Peygamber'in nuruyla şenlenmiştir (B.4106-4109,4126). Şair burada kâinattaki tüm varlıkların bir bilinç sahibi olduğunu düşünmekte ve Hz. Peygamber'in nurunun dünyaya gelmesine binaen bu bilinç sahibi varlıkların neşeyle dolduğunu ifade etmektedir:

*Henüz yaratmamışdı kâyinâti
Resûlün zâhir-idi mu'cizâtı*

*Pes evvel mu'ciz oldur kim Ta'âlâ
Yaradup anı ma'sûk itdi Mevlâ*

*Bu işde 'âciz oldı cümle mahlûk
Kim andan gayrı olmamışdı ma'sûk*

*Dahı cümle cihânı hazret-i Hak
Anun nûrından eyledi muhakkak*

*Kadem kim basdı bu dünyâyı ol nûr
Cihânı kıldı pes nûrıyla ma'mûr*

Kastamonulu Yûsuf, B.66-70, 2383-2391, 4106-4126 (Kavaklıyazı, 2018: 182-391-392-543-545)

Kaygusuz Abdal, *Mesnevî-i Sâni* adlı mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in bir nur olduğunu ve güneşin onun nurunun yanında zerre kadar kaldığını ifade ederek, Hz. Peygamber'i yüceltmıştır.

Güneş, Divan şiirinde parlak olması, ısıtması, ışık vermesi ve büyüklüğü hasebiyle kullanılır. Güneş tüm dünyayı aydınlatmasına rağmen Hz. Peygamber'in nuru onu gölgede bırakmıştır. Nur-i Muhammediyye teorisine göre Allah Hz. Peygamber'i kendi nurundan yaratmıştır. Dolayısıyla Hz.

Peygamber'in nuru dünyanın ısı kaynağı olan güneşi geride bırakmıştır. Sembolik olarak ise nur İslâmiyet dinini temsil etmektedir:

O nûr kim güneş anun şemmesidür

O hokkabâz ki bu gönüller tasıdur

Abdal, B.8 (Uzun, 2015: 29)

Hümamî, *Sî-nâme* mesnevîsinde; “*Fî Na’ti Seyyidi’l-Mürselin Muhammedi’l Mustafâ Salla’llâhu Aleyhi ve sellem*” başlığı adı altında Hz. Peygamber’in nuruna değinmiştir. Hz. Peygamber’in nuru sayesinde Hz. İbrahim’i yakacak olan ateşin gül bahçesine dönüştüğünü ve Hz. Musa’nın mucizesi olan yed-i beyzanın onun nuruyla aydınlandığını telmih vasıtasıyla belirtmiştir.

Nemrut, Hz. İbrahim’i cezalandırmak için büyük bir ateş yaktırmıştır. Hz. İbrahim’i mancınık ile ateşe atacaklardır. O sırada Cebrâil, Allah’ın emri ile Hz. İbrahim’e isteğini sorar. Hz. İbrahim “Ben Allah’ın kuluyum, dileğim onadır, sana değildir, Allah ne dilerse yapsın” der. Bu olaydan sonra ateş gül bahçesine dönüşür. Yine Hz. Musa’nın mucizelerinden biri elini koynuna sokup çıkarınca elinin bembeyaz bir nura dönüşmesidir (Pala, 2004, 225-335). Şair, peygamberlerin mucize göstermelerinin nedenini Hz. Peygamber’in nuruna bağlamıştır:

Anun nuri kılupdur nârı gülşen

O nur itdi yed-i beyzâyı rûşen

Hümamî, B.210 (Altun, 1995: 17)

Ali Şir Nevâyî, *Leylî vü Mecnûn* mesnevîsinde; Hz. Peygamber’in nurunun, ayın nurunu ortadan kaldırdığını ve cisminin tüm dünyayı kapladığını belirtir.

Ay’ın ışığı nurdandır (Pala, 2004: 42). Ay geceyi aydınlatır. Geceye hükmedendir. Hz. Peygamber dünyaya gelince onun nuru Ay’ın ışığını gölgelemiştir. Cismin cihanı kaplaması Hz. Peygamber’in dünyaya gelmesidir. Nur hem somut hem de soyut anlamda düşünülebilir. Buradaki nur bedeni nurdan ziyade ruhanî nurdur. Hz. Peygamber’in getirdiği İslâmiyet dininin nuru ayı karanlıkta bırakmıştır:

Çün cismi cihânı boldı hâyil

Nuri bu kamerning oldu zâyil

Nevayî, M.8/151 (Şavk, 2011: 42)

Ahmed-i Rıdvân, *İskender-nâme* mesnevîsinde; Hz. Peygamber’in nurunun bu dünyanın kaynağı olduğunu belirtmiştir. Nurun bu dünyanın kaynağı olması bizi kudsî hadîs olan *Levlâke*’ye götürmektedir.

“*Levlâke, levlâke lemâ halaktü’l-eflâk*” diye bilinen, “*Sen olmasaydın, sen olmasaydın (ey Muhammed!) âlemi yaratmazdım*” biçiminde çevrilen ve ‘Levlâke hadîsi’ olarak isimlendirilen anlatı, yaratılışı ve peygamberliği beraber içeren etkili ve kuvvetli rivayetin adıdır (Kaya, 2021: 10). Âlemin var olması onun nurundandır. Onun şerîati âlemin başıdır. Şerîat, açık, doğru ve düz yol anlamındadır. Âlemi tanımak için Hz. Peygamber’in şerîatinin bilinmesi gerekir. Onun yolundan gidilmeden âlemin bilinmeyeceği yorumuna varılabilir:

Muktedāsı 'ālemün şer'i anun

Aşlıdur ol bu cihān fer'i anun

Ahmed-i Rıdvân, B.145 (Avcı, 2013: 534)

Ahmed-i Rıdvân, diğer bir mesnevîsi olan *Hüsrev ü Şirin* de Allah'ın Hz. Peygamber'i kendi nurundan yarattığını dile getirmiştir. Toprağın gözünün Hz. Peygamber'in gölgesini görmemesinin şaşılacak bir durum olmadığını ifade etmiştir:

Tasavvuf ehline göre hiçbir varlık yok iken Allah'ın Hz. Muhammed'i kendi nurundan yarattığını ve o nurdan diğer tüm varlıkları yarattığını; evrende vücut bulan her şeyi onun yüzü suyu hürmetine var ettiğini; Hz. Muhammed'in hem yaratılış nedeni hem de amacı olduğu anlayışını ileri sürüp, savunmuşlardır (Demil, 2016: 38). Toprağın gözünün Hz. Peygamber'in gölgesini görmemesinin şaşılacak bir durum olmadığını belirtir; çünkü nurun gölgesi olmaz. Normal bir insan için şaşırılacak bir durum olan bu mevzu söz konusu Hz. Peygamber olunca hayret edilmeyecek bir mevzu haline evrilir. “Ol pāk” ile kastedilen Allah'tır. İstiare sanatı yapılmıştır. Yine toprağın gözü söylemiyle teşhis sanatına yer verilmiştir:

Seni halk etti nurından çün ol Pāk

Ne tan görmezse sāyen dide-i hāk

Ahmed-i Rıdvân, B.118 (Tavukçu, e-kitap: 28)

Ahmed-i Rıdvân, *Heft Peyker* mesnevîsinde; Allah'ın Hz. Peygamber'i kendi nurundan yarattığını, onu hurilerinden seçkin kıldığını ifade eder (B.64). Hz. Peygamber'in temiz bedeninin baştan başa nurdan olduğunu ve bu nurun hem güneşten hem de aydan daha parlak olduğunu belirtmiştir.

Huri, cennette yaşayan son derece güzel kızlara verilen isimdir. Şair, Allah'ın Hz. Peygamber'i hurilerden daha seçkin kıldığını ifade ederek, yüceltmıştır. Ay ve Güneş birer ışık kaynağıdır. “Ay ışığı güneş gibi ateş değil, nurdur” (Pala, 2004; 42). Nurun ne kadar parlak olduğu güneş ve aya kıyas edilerek, ifade edilmiştir. Güneş ve ay tüm dünyayı aydınlatır. Ama onun nuru tüm kâinata ışık saçar:

Hak yaratmışdı anı nurından

Kılmış idi güzîde hûrından

Nûr idi cism-i pāki ser-tā-ser

Mihr ü mehdên münîr ü hem enver

Ahmed-i Rıdvân, B.64-65 (Karadeniz, 2010: 51)

Tâcî-zâde Cafer Çelebi, *Heves-nâme* mesnevîsinde; bu mucizeye şöyle değinir: Allah, her iki âlemi (dünya ve ahiret) yaratmadan evvel, Hz. Peygamber'in nurunu yaratmıştır (B. 26). Hz. Peygamber'in nurunun peygamber ve evliyaların ruhlarına maya olduğunu söyler. Yine hayvan ruhu, melek cin ve şeytanın bu suretle birbiri ardınca var edildiğini, yaratılmış tüm varlıkların o nur sayesinde olduğunu ifade etmektedir.

Levlâke kudsî hadisi ve onun ilerlemiş felsefî durumu olan Nur-ı Muhammediyye teorisi yaratılış ve peygamberliğe ait dört esas sava sahiptirler. İlki “Hz. Muhammed Allah'ın nurundan

yaratılmıştır.” İkincisi “Yaratılan ilk varlık Hz. Muhammed’in nurudur.” Üçüncüsü “Bütün âlem Hz. Muhammed’in nurundan yaratılmıştır.” Dördüncüsü ise “Hz. Muhammed sebeb-i hilkat-i âlemdir.” (Kaya, 2021:229). Şair, yaratılan ilk varlığın Hz. Peygamber’in nuru olduğunu ve yaratılan her şeyin onun nurundan meydana geldiğini belirtmiştir:

*Dü- ‘âlem hilkatine urmadın el
Muhammed nurına halk itdi evvel*

*Nebîler rûhı nurı oldı mâye
Yine ervâh-ı pāk-i evliyâyâ*

*Sürûş u cinn ü şeytân rûh-ı hayvân
Bu sûretle pey-â-pey buldı ekvân*

*Ne kim var ise ervâh u cesedden
Kamu Ahmedden ü Ahmed Ahadden*

Tâcî-zâde Cafer Çelebi, B.26-29-31-36 (Sungur, 1998: 185-186).

Abdürrahim Karahisarî, *Vahdet-nâme* adlı mesnevîsinde ruh ve gönlün onun nuru sayesinde ahenk, dertlilerin ise deva bulduğunu dile getirmiştir.

Can, ruh demektir. İnsan ve hayvanların yaşaması için gerekli olan madde dışı unsurdur. Dil ise gönül demektir. Gönül, insanın yaşamak için ihtiyaç duyduğu önemli bir mefhumdur. Ruh ve gönlün onun nuruyla ahenk bulması can ve gönlün kaynaşıp bir beden olarak dünyaya gelmesidir. Bu beyit bize âlemdeki her şeyin onun için yaratıldığını ifade eden Levlâk kudsî hadisini hatırlatmaktadır.

*Cân ü dil nurında bulmuşdur nevâ
Derd-i bid’at andan almışdur devâ*

Abdürrahim Karahisarî, B.204 (Kıstırak, 1999:32)

Tutmacı, *Gül ü Hüsvrev* mesnevîsinde levlâk ve nur sözcüklerini doğrudan kullanmayarak, bunu telmih vasıtasıyla aktarmıştır. Levlâk kudsî bir hadistir. Şair, yüz binlerce varlığın yeryüzüne ayak basmasını Hz. Peygamber’in sonsuzluk mekânından sonlu mekâna (ahiretten dünyaya) gelmesine bağlamıştır. Yine Allah’ın peygamberleri onun bastığı topraktan yarattığını ifade etmiştir. Hz. Peygamber’in bastığı topraktan Hz. Âdem yaratılmıştır. Hz. Âdem ilk insandır. Dolayısıyla tüm peygamberler de Hz. Peygamber’in yaratıldığı topraktan yaratılmıştır:

*Gelince bu mekâna lâ-mekândan
Kadem basmışdı yire sad hezârân*

*Kadem basduğu toprahlardan ol Hak
Yaradubdur bu peygamberleri hak*

Tutmacı, B.155-156 (Kızıldaş, 2018: 192)

Vesiletü'n Necât eserinde Süleymân Çelebi, Hz. Muhammed'in nuruna “*Muhammed Ruhunun Yaratılması Beyânı*” ve “*Mûcizelerinin Beyânı*” adlı başlıklar altında değinmiştir. Levlâk kudsî hadisine telmihte bulunulmuştur. O kerim ve kirdigâr olan Allah'ın her şeyden evvel Hz. Peygamber'in nurunu yarattığını söylemiştir (B.68). Eğer Hz. Muhammed olmasaydı ay, güneş, gece ve gündüz olmazdı. Kâinata var olan ay, yıldız, gök, yer, cennet, cehennem ve tüm varlıklar onun için olmuştur. (B.75-90). Allah, nurunu Hz. Peygamber'in alnına koyarak, “Bu nur sevgilimin nurudur” dedi. Daha sonra Hz. Muhammed'in nuru Hz. Adem'den başlayarak sırasıyla Havva, Şît, Anûş, Kaynân, Mehâyil, Yârid, Uhnûh, Müteveşlah, Lemk, Nûh, Sâam, Erfahşed, Âbir Fâliğ, Erg, Sârug, Nahûr, Târah, İbrahim ve İsmail'e aktarılarak yine onda son bulmuştur. Belirtildiği üzere tüm varlığın yaratılma sebebi Hz. Peygamber'dir.

Nurun ilk insan Hz. Âdem'den başlayarak aktarılması tüm insanlığın Hz. Peygamber'in var olması için bir aracı olduğunun göstergesidir:

*Mustafâ rûhını evvel kıldı var
Sevdi anı ol Kerîm ü Kirdigâr*

*Ger Muhammed olmasa idi ey yâr
Olmaz idi ay u gün leyl ü nehâr*

*Anun içün oldu bu varlık kamu
Ay u yıldız yir ü gök uçmak tamu*

*Hak Teâlâ çün yarattı Âdem'i
Kıldı Âdem'le müzeyyen âlemi*

*Âdem'e kıldı ferîştehler sücûd
Hem ana çok kıldı ol lûtfıssı cûd*

*Mustafâ nurını alnına kodı
Bil Habîb'üm nurıdır bu nur didi*

*Kıldı ol nur anun alnında karâr
Kaldı anun ile nice rüzgâr*

*Sonra Havvâ alnına nakl itdi bil
Turdı anda dahı nice ay u yıl*

*Şît toğdı ana nakl itdi buğur
Anun alnında tecellî kıldı nur*

*Anası rahmine düşdi çün Anûş
Nur ana nakl itdi anda turdı hoş*

Çün Anûş 'un oğlu Kaynân toğdı yâr

Nur-ı Ahmet anda oldu âşikâr

Vardı Mehâyil 'e ol nur-ı Resûl

Sonra Yârid alnına kıldı nüzûl

Çünkü Uhnûh 'a irişdi nur yine

Geçdi andan Müteveşlah alnına

Lemk ü Nûh u Sâm hem Erfahşed'e

Vardı Âbir Fâliğ 'a hemeydede

Erg u Sârug u Nahûr 'a geldi çün

Vardı Târah alnına toğduğı gün

İrdi İbrahim 'e İsmail 'e hem

Söz uzanur ger kalanın dir isem

Cümle-i aslâb u erhâmdan o nur

Cilve vü cevân ile kıldı ubûr

İşbu resm ile müselsel muttasıl

Tâ olunca Mustafâ 'ya müntekıl

Geldi çün ol Rahmeten li'l-âlemîn

Vardı nur anda karâr itdi hemîn

Süleymân Çelebi, B.68,75,90, 119-138 (Altınar, 2008: 297-302)

Şeyhî, *Hüsrev ü Şirin* mesnevîsinde Hz. Peygamber'in nurunu “*der na 't-i seyyid-ül-mürselîn ve hâtem-ün-nebiyyîn Muhammed Mustafâ*” adlı başlık altında anlatmıştır. Geniş hayal gücüne sahip olan Şeyhî diğer şairler gibi levlâk kudsî hadisine telmihte bulunmuştur. Allah'ın Hz. Peygamber olmasa idi yeryüzü, arş, insan ve cini yaratmayacağını ifade etmiştir. Her şeyden önce onu, ondan mevcudâtı ve mahlukâtı yarattığını belirtmiştir. Gayb âleminin sırlarını ilk gören onun nurudur. Bundan zan ve şüphe edilmeyeceğini ifade etmiştir (B. 440-442).

Şeyhî, güneş ve ayı teşhis vasıtasıyla iki gösteriş meraklısı olarak tasvir etmiş ve onların ışığını (nurunu) Hz. Peygamber'in nurundan aldığını belirtmiştir:

Bu 'arş ü ferş ü ins ü cinn ü eflāk

Buyurur hak ki olmazidi levlāk

Ön anı kıldı mevcūdâtı andan

Anı halk etdi mahlūkâtı andan

*Zuhûra evvel eren sırr-ı gaybî
Anun nûrındır etme şekk ü reybi*

*Baglansa emrüne nola şems ü kamer kemer
Nûrunla buldı neşv ü nemâ bu iki hod-nümâ*

Şeyhî, B. 440-442,524 (Tülübaş, 2017: 54-58)

Şeyhî, *Harnâme* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in nuruna değinmiştir. Yerleri ve gökleri Hz. Peygamber'in nuru kapladığı halde kâfirlerin bu durumu kabullenmemelerinin onların kibirlerinden dolayı kaynaklandığını ifade etmiştir.

Bu beyit bizi Bakara sûresinin yedinci ayetine götürmektedir “*Allah onların kalplerine de kulaklarına da mühür basmıştır. Gözlerinin üzerinde bir de perde vardır. En büyük azâb onlarındır*” Çünkü Allah onların kalplerini mühürlemiştir ve isteseler de bu nuru göremezler. “Küfr” inanmayan anlamındadır. Aynı zamanda Divan şiirinde sevgilinin saçı için kullanılmaktadır. Sevgilinin saçı karadır. Güzelliği gizler. Kâfir nurdan yoksun olduğu için karanlıkta kalmıştır. Bu nur İslâm'ın nurudur. Kâfir, içinde bulunduğu küfür sebebiyle Hz. Peygamber'in nurunu görememektedir. Kibir ise en büyük küfürdür. Çünkü şeytan kibri sebebiyle Allah katından kovulmuştur:

*Toludur 'arş u ferş nurından
Ehl-i küfr anlamaz gurûrından*

Şeyhî, B.10 (Kanar, 2018: 20)

Hafî, *Zâdü'l Meâd*, mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in nurunun intikal sürecini sırasıyla anlatmıştır. Allah ilk olarak Resûl'ün nurunu Hz. Adem'in alnına koydu; nur onda bir müddet kaldı, gece ve gündüz onun munisi oldu (B.1912-1913). Allah Havva'yı yaratınca şüphesiz nuru ona nakletti. Nur, onun alnında bir vakit durduktan sonra Şis doğunca ona geçti. Nur onun alnında güneş gibi durdu. Nur Şis'ten Enus'a geldi ve bir müddet onda kaldı. Nur ondan intikal edip iyi huylu Mehlâyil'e geldi. Onda bir müddet durdu. Sabah akşam, gece ve gündüz geldi, gitti (B.1914-1920). Mehlâyil'den oğlu Ber'e intikal etti. Onda ay ve yıllarca kaldı. Sonra Ber'in oğlu Uhnuh'a ordan da İdris Peygamber'e onda çok zaman kaldı. Müteveşlah'ın alnına sonra da oğlu Uhnuh'da bir süre durup, oğlu Lemk'e geçti. Şüphesiz Ahmed'in nuru, Lemk'in oğlu Nuh'a geldi. Nuh'dan oğlu Şam'a intikal etti. Onda aylarca ve yıllarca kaldı. Ahmed'in nuru Şam'dan Erfahşed'e yine o Resûl'ün nuru Erfahşed'den oğlu Salih'in alnına geldi (B.1921-1930). Salih'den oğlu Abir'e ondan Hûd'a sonra Faliğ'e onda bir müddet durup sırasıyla Rauvâ'ya, Saruh'a, Uşru'ya, Nahur'a, Azer'e, İbrahim'e, İsmail'e, Kayder'e, Nebta'ya, Selamin'e, Hümeys'e, Üded'e, Üdd'e Büleyse'ye, Adnan'a, Ma'd'a, Nizar'a, İlyas'a, Muzer'e, Müdreke'e, Huzeymey'e, Kenân'a, Nuzer'e, Hâlik'e, Malik'e, Fihre'e, Galib'e, Luvâ'ya, Ka'b'a, Mürre'ye, Galib'e, Kilab'a, Kusa'ya, Abdi Menaf'a, Haşim'e, Abdu'l Muttalib'e, Abdullah'a ve Amine'nin alnından Mustafa'nın alnına geldi ve burayı mekân edindi.

Varlık hiyerarşisinde en üstte Nur-i Muhammedî vardır. Nurun ilk insan Hz. Âdem'den başlayarak aktarılması tüm insanlığın Hz. Peygamber'in var olması için bir aracı olduğunun göstergesidir. Bu durum tasavvuftaki devir nazariyesidir:

*Dünya göğinden heman nur-ı Resul
Toğrı Adem alnına kıldı nüzûl*

*Kıldı anda bir nice müddet karâr
Munisi oldu anun leyl ü nehâr*

*Sonra Havva 'yı yaradıcak İlâh
Nur ana nakl eyledi bî-iştibâh*

*Turdı alnında anuñ da bir zamân
Şîs anadan toğup olunca ayân*

*Sonra andan Şîs 'e nakl eyledi nur
Gün gibi alnında turdı bi-fütûr*

*Şîs 'den dahi Enus 'a geldi hem
Kıldı bir müddet anı da muhterem*

*İtdi andan dahi ki aynana 'ubûr
Anuñ alnında karar eyledi nur*

*Nur andan dahi itdi intikâl
Geldi Mehlâyîl 'e î nîk-hisâl*

*Anda dahi turdı bir müddet tamâm
Geldi gitdi gice gündüz subh u şâm*

*Kıldı andan oğlu Ber 'de intikâl
Turdı anda dahi nice mâh u sâl*

*İtdi andan oğlu Uhnuh 'a gönder
K(İ) 'oldı İdris peygamber meğer*

*Anda dahi itdi bir müddet karar
Nice nice devr kıldı rûzigâr*

*İrdi andan Müteveşlah alnına
Oğl(ı) 'idi Uhnuh 'un oldahi yine*

*Anda dahi turdı bir müddet çü nur
Andan oğlu lemk 'e eyledi 'ubûr*

*Lemk 'den Hem oğlu Nuh 'a ol zamân
Nakl kıldı nur-ı Ahmed bî-gümân*

*Nuh 'dan hem oğlu Şam 'a intikâl
İtdi turdı anda nice mâh u sâl*

*Şam'dan Erfahşed'e nakl eyledi
Nur-ı Ahmed anı dahi toyladı*

*Nakl idenler bize bu nakli sahîh
Şam'un oğlu didiler anı sarîh*

*Yine ol Erfahşed'den nur-ı Resul
Oğlu Salih alnına kıldı nüzûl*

*Anda dahi itdi bir müddet karâr
Gice gündüz devr idüp çarh -ı medâr*

*İrdi andan oğlu Abir alnına
Anda dahi bir zeman turdı yine*

*Ba'zılar dir olıdı Hûd Nebi
K(i)'enver idi kamulardan kevkebi*

*İrdi andan dahi Faliğ alnıña
Anda dahi turdı bir müddet yine*

*Rauvâ'ya geldi andan î emin
Sonra Saruh alnına irdi hemin*

*İrdi andan sonra Uşru alnına
Sâkin oldı anda bir müddet yine*

*Aruğu Nahur'a andan Azer'e
Andan İbrahim irdi î sere*

*Andan İsmail 'e geldi çünkü nur
Hasıl oldı göñline zevk u sürûr*

*Geldi andan Kayder'e nur-ı Habîb
Kim olıdı cümle-i derde tabîb*

*İrdi andan dahi Nebta î hüâm
Pes Selamin'e gelüp selâm*

*Geldi andan hem Hümeysel alnına
Anda dahi hoş karar itdi yine*

*Nakl itdi andan Üded alnına nur
Andan Üdd'dün alnına kıldı 'ubûr*

*Nakl idüp andan da nur-ı pāk î cân
Hem Büleyse alnına geldi hemân*

*Geldi andan dahi Adnan alnına
Bir zaman anda dahi turdı yine*

*Gitdi andan dahi Ma'd alnına çâk
Yirine gelince turdı emr-i Hak*

*Geldi andan da Nizar alnına nur
Bir zamân anda da turdı bî-kusûr*

*Oldı İlyas alnına andan da tuş
Geldi andan da Muzer alnına hoş*

*İrdi andan dahi Müdrek alnına
Hem Huzeyme alnına andan yine*

*İrdi andan da Ken'an alnına nur
Pes Nuzer alnında eyledi zuhûr*

*Oldur ol kim Hâlik idüp muhterem
Andan urur hep arap sâdât-ı dem*

*Anun adıdur Kureyş-i nâ-müdâr
Hem arap anuñla ider iftihâr*

*Bunda söz çokdur eğer kim söyleme
Maksûdumuzdan kaluruz biz yine*

*Bari andan Malik'e nakl itdi nur
Anun alnında dahi kıldı zuhûr*

*Geldi andan Fihri'e nur-ı Mustafa
Fihri dahi buldı anuñile safâ*

*Fihri'den hem Galib'e nakl eyledi
Anı da pür hikmet ü akl eyledi*

*Kıldı andan da Lüvâ'ya nakl hem
Turdı alnında anun da niçe dem*

*Geldi Ka'b alnına andan da yine
Geldi andan dahi Mürre alnına*

*Mürre'den dahi gidüp nur-ı Resûl
Geldi galib alnına kıldı nüzûl*

*Geldi andan hem Kilab alnına cüst
Hem Kusa alnına andan da dürüst*

*İrdi andan dahi nur-ı Mustafâ
Alnına abd-i Menâf'ın î safâ*

*Geldi andan Hâşim'e nur-ı Resûl
Haşim'i dahi münevver kıldı ol*

*İtdi Hâşim'den dahi nur intikâl,
Zayil oldu andağı hüsn ü cemâl*

*Geldi Abdülmuttalib alnına hûş
Şöyle kim gören kalurdi anı cûş*

*Viridi aña dahi bir hüsn ü cemâl
Kim görenler dirdi zi izz ü celâl*

*Anda dahi turdı bir müddet tamâm
Kârubârına kamu viridi nizâm*

*Andan toğdukda Abdullah'ı râd
Rûy u mûy u hüsnileydi bir murâd*

*Nur Abdülmuttalibden ol zamân
Geldi Abdullah'ın alnına hemân*

*Anda dahi kıldı bir müddet karâr
Âmine olinca andan berdâr*

*Âmine'ye gelince andan dahi nur
Turdı anda dahi bî-naks -ı fütûr*

*Âmine Hatun idince vaz' -ı haml
Nurına garkidi h k-i senk u reml*

*Çün toğurdi Mustafa'yı ol nigâr
Nur kıldı anuñ alnında karâr*

*Mustafa alnına nakl itdi hemân
Sâkin olup anı idindi mekân*

Hafî, B. 1912-1972 (Tural, e-kitap:131-135)

Ârif, *Ravzatü't-Tevhîd* mesnevîsinde; “*Der-Na't-ı Seyyidi'l-Mürselîn*” başlığı altında Hz. Peygamber'i âlemlerin övücü ve insanların en hayırlısı olarak nitelemiştir. Hz. Peygamber'in nuru vesilesiyle tüm eşyanın var olduğunu belirtir (B.457). Hz. Peygamber ilk ve son ilimlerin kaynağıdır. İlk yaratılan o olduğu için ilk ilme sahip olan da odur. Yine son peygamber olması hasebiyle Allah tarafından doğrudan ilme sahip olan son kişidir. Şair, ruhlar zümresine can/ışık verenin Hz. Peygamber olduğunu ifade etmiştir:

Ol rasûl-i fahr-i 'Âlem hâtim ü hayru'l-beşer 419
Hilkat-i eşyâ kamu nurından oldu ser-te-ser

Andan oldılar 'ulum-ı evvelin ü Âhîrin
Şol zamân kim zümre-i ervâha ruhu virdi fer

Ârif, B. 457-458 (Gündüz, 2006: 189)

Mu'înî, *Mesnevî-i Murâdiyye* eserinde; “*Der Medh-i Hazret-i Risâlet 'Aleyhi's-salâtu Ve's-selâm*” adlı başlık altında bu mucizeye değinmiştir. Levlâk kudsî hadisine atıfta bulunarak, cihanda her ne var ise onun muhabbetiyle var olduğunu söyler. Bu beyit bizi “Muhabbetten Muhammed oldu hâsıl. Muhammed 'siz muhabbetten ne hâsıl? Sözüne götürmektedir. Her şey muhabbetten meydana gelmiştir. Bunun sebebi Allah'ın Hz. Peygamber'e duyduğu sevgidir:

Anunçün eyledi Hak mühr-i pâkini levlâk
Anun mahabbetinedür cihânda her ne ki var

Mu'înî, B. 3779 (Yavuz, e-kitap: 298)

Abdî, *Câmasb-nâme* mesnevîsinde; “*Der na't-ı Mustafâ sallallahu 'aleyhi vesellem*” adlı başlık altında her iki âlemin, insanların ve cinlerin onun nurundan dolayı yaratıldığını dile getirmiştir. Onun için Âdem izzet bulup, Şeytan gama uğramıştır. Onun için Naim cenneti olmuştur. Naim cenneti inananların öldükten sonra sonsuz mutluluk içinde yaşayacakları yerdir. Onu sevmeyenler için ise cehennem yaratılmıştır (B. 75-77). Çünkü Allah, onun için levlâk demiştir. Levlâk kudsî bir hadistir. Bu hadis Âlemlerin Hz. Peygamber için yaratıldığını anlatmaktadır. Dokuz felek onun gölgeliğidir çünkü dokuz felek de onun için yaratılmıştır. Âdem ve şeytanın aynı beyit içerisinde kullanımı manidardır. Şeytan, Âdem'e secde etmediği için Allah katından kovulmuştur:

Anun içündür kamu her dü-cihân
Anun için yaradıldı ins [ü] cân

Anun için oldu 'izzet Âdeme
Anun için uğradı Şeytân gama

Anun için oldu cennât-ı na'im
Anun için sevmeyenlere cahîm

Hem dimişdür hakkuna levlâk anun
Sâye-bânı durur nüh-eflâk anun

Abdî, B.75-76-77-83 (Karademir, 2001: 6)

İbrâhim İbn-i Bâlî, *Hikmetnâme* mesnevîsinde; “*Fî na’ti’r-resûli ‘aleyhi’s-salâtu ve’s-selâm*” başlığı altında levlâk kudsî hadisine atıfta bulunmuştur. Allah, onun için levlâk demiştir. *Levlâke, levlâke lemâ halaktü’l-eflâk*” diye bilinen, “*Sen olmasaydın, sen olmasaydın (ey Muhammed!) âlemi yaratmazdım*” biçiminde çevrilen ve ‘Levlâke hadisi’ olarak isimlendirilen anlatı, yaratılışı ve peygamberliği beraber içeren etkili ve kuvvetli rivayetin adıdır (Kaya, 2021: 10) Hz. Peygamber’in aşkı hasebiyle tüm felekler ve emlâklar yaratılmıştır. Yaratılan her şey aşktan hasıl olmuştur:

*Anun-çündür k'anun hakkında Mevlâ
Dimişdür midhâtı "levlâk levlâk"*

*Yaradıldı anun ‘ışkında eflâk
Anun şevkına cem’ oldı bu emlâk*

İbrâhim İbn-i Bâlî, B. 80-81 (Altun, e-kitap: 27)

Enverî, *Düsturnâme-i Enverî* mesnevîsinde; diğer şairler gibi Hz. Peygamber’in ruhunun her şeyden evvel yaratıldığını ifade etmiştir. Onun nurundan felekler ve tüm âlemin ruhu olmuştur. İnsan, cin, levha, arş ve kürsü ondan dolayı yaratılmıştır:

*Cümleden evvel Muhammed ruhi halk
Oldı olmamışken asâr-ı halk*

*Halk andan kıldı iş bu ‘Âlemi
‘Arş ü kürsi levhü ü cinn ü Âdemi*

*Oldı nurından anun eflâkile
Cümle rûhı ‘âlemün emlâkile*

Enverî, B. 71-74-77 (Ademler, 2007: 74)

2.1.2. Diğer Peygamberlerin Onun Nuru Sayesinde Mûcize Göstermeleri

Şairler, diğer peygamberlerin mûcize göstermelerinin nedenini Hz. Peygamber’in nuruna bağlamışlardır. Eğer Hz. Muhammed’in nuru olmasaydı mûcize gösteremezlerdi. Bu konuya değinen şairlerin hemen hepsi aynı örnekleri vermişlerdir. Bu örnekler arasında şunlar vardır; Hz. Âdem’in tövbesinin kabul edilmesi, Hz. İsa’nın nefesinin can vermesi, Hz. İbrahim’e ateşin gül bahçesi olması, Hz. Davud’un demiri eritmesi ve Hz. Musa’nın mûcizesi olan yed-i beyza olayı gibi mûcizelerin gerçekleşmesi Hz. Peygamber’in nurundan dolayıdır.

Süleymân Çelebi, *Vesiletün Necât* adlı mesnevîsinde; Hz. Peygamber’in mûcizesinin daha doğmadan evvel görüldüğünü ifade eder. Hz. Âdem’e izzet tacının inmesi, Hz. Âdem’in tövbesinin kabul edilmesi (B.76-77); Hz. Nuh’un onun sayesinde gark olmaktan kurtulması, Hz. İsa’nın ölmeyip göğe yükselmesi, Hz. Musa’nın elindeki asanın onun izzetinden ötürü ejderhaya dönüşmesi, Hz. İbrahim’i yakacak olan ateşin cennete çevrilmesi ve Hz. İbrahim’in Allah’a erişmesi Hz. Peygamber’den dolayıdır. Yine âlem onunla parlaklık bulmuştur.

Şair, Hz. Peygamber ve diğer peygamberleri karşılaştırmıştır. Hz. Peygamber üstün tutulmuştur. Çünkü diğer peygamberlerin mûcize göstermelerinin nedeni Hz. Peygamber’dir. Eğer

Hız. Peygamber olmasa idi Hız. Âdem'e izzet tacı inmezdi, Hız. Nuh gark olmaktan kurtulmazdı, Hız. Musa'nın elindeki asa ejderhaya dönüşmezdi, Hız. İbrahim'i yakacak olan ateş cennete çevrilmezdi ve Hız. İbrahim Allah'a erişmezdi. Görüldüğü üzere her şey Hız. Peygamber'den kaynaklanmaktadır. Peygamberlerin gösterdikleri tüm mucizeler yine Hız. Peygamber'in mucizesidir. Âlemin onunla parlaklık bulması hem somut hem de soyut düşünülebilir. Somut açıdan bakıldığında Hız. Peygamber nurdan yaratıldığı için nur âleme parlaklık vermiştir. Soyut olarak ise Hız. Peygamber'in taşıdığı nur İslâm dininin nurudur:

*Ger Muhammed gelmeseydi âleme
Tâc-ı izzet inmez idi Âdem'e*

*Hem vesile olduğı'çün ol Resûl
Âdem'in Hak tevbesin kıldı kabûl*

*Nûh anun'çün garkdan buldı necât
Dahı dogmadan göründi mucizât*

*Ölmeyüp İsa göğ'e bulduğı yol
Ümmetinden olmağ için idi ol*

*Dahı hem Musâ elindeki asâ
Oldı anun izzetine ejdehâ*

*Ceddi olduğı'çün anun ol Halîl
Nârı cennet kıldı ana ol Celîl Süleymân*

*Anun ile irdi İbrahim Hak'a
Anun ile geldi âlem revnaka*

Çelebi, B. 76-81-91 (Altınır, 2008: 298-299)

Tutmacı, *Gül ü Hüsrev* adlı mesnevîsinde Mesih'in yani Hız. İsa'nın nefesinin can vermesinin nedenini Hız. Peygamber'in geleceğini bildirmesinden kaynaklandığını ifade etmiştir.

Şair, Hız. Peygamber ve Hız. İsa arasında bir karşılaştırma yapar. Hız. İsa'nın ölüleri diriltme mucizesi Hız. Peygamber'in geleceğini haber vermesinden dolaydır. Bu durum Hız. Peygamber'in ne kadar üstün olduğunun bir göstergesidir. Saff suresi altıncı ayette şöyle geçer: “*Meryem oğlu İsa da: “Ey İsrâiloğulları! Ben size Allah tarafından gönderilmiş bir peygamberim; daha önce inen Tevrat'ı doğrulamak ve benden sonra gelecek Ahmed adındaki bir peygamberi müjdelemek üzere geldim” demişti. Fakat o müjdelenen Peygamber, kendilerine apaçık deliller getirince: “Bu düpedüz büyü!” dediler.*” Ayette görüldüğü gibi Hız. İsa Hız. Peygamber'in gelişini önceden bildirmiştir:

*Mesîh itdüğü için seni i'lâm
Yili oldı nefîs enfâsı mâ-dâm*

Tutmacı, B. 172 (Kızıldaş, 2018: 193)

Kastamonulu Yûsuf, *Muhammediye* eserinde bu mûcizeyi şöyle belirtir: Hz. Âdem Hz. Peygamber'in nurunun taşıyıcısıdır. Bundan ötürü huzurunda tüm zorlukların hallolduğunu söyler. Hz. İbrahim onun nuruyla mutlu olmuştur, Nemrud'un ateşi Hz. İbrahim için gül bahçesine dönüşmüştür (B. 67-68). Enbiyâların kerâmet göstermesinin evliyâların hidâyete ermesinin sebebidir. Tüm bunların hepsi Hz. Peygamber'in nurunun gölgesinden kaynaklanmaktadır (B. 69-70). Kastamonulu Yusuf, yine şöyle belirtir: Eğer Hz. Peygamber'in nuru olmasaydı Hızır çok bilgili olmayacak ve ab-ı hayatı bulup, ölümsüzlüğü tatmayacaktı (B. 2383-2384). Hz. Yakup onunla medet bulmayacaktı, Hz. Yusuf Mısır'a sultan olmayacaktı; Hz. Musa'nın elindeki asanın ejderha olması ve Hz. İsa'nın ölüleri diriltme nedeni Hz. Peygamber'in nurudur.

Hz. Âdem ilk insan olduğu için nurun taşıyıcısıdır. Nur ondan sırasıyla aktarılıp, Hz. Peygamber'de son bulmuştur. Peygamber ve evliyaların mûcize göstermesinin nedeni Hz. Peygamber'in nurudur. Çünkü tüm âlemlerin yaratılmasının nedeni Hz. Peygamber'in nurudur:

*Anun nûrına Âdem oldu hâmil
Ki hall oldu katında cümle müşkil*

*Halîl oldu anun nûrıyla handân
Ki ana nâr-ı Nemrûd oldu bostân*

*Kerâmet andan irdi enbiyâya
Hidâyet andan irdi evliyâya*

*Kamusı zıll-ı nûr-ı Mustafâdur
Muhammed murtezâdur müctebâdur*

*Muhammed nûrı ger olmasa zâhir
Hızır olmaya-dı 'ilm içre mâhir*

*Anunla buldı pes âb-ı hayâtı
Yürür tâ haşre dek görmez memâtı*

*Meded buldı anunla pîr-i Ken'ân²⁸⁷
Anunla oldu Yûsuf Mısra sultân*

*Muhammed nûrı yüz gösterdieycân
'Asâ Mûsâ elinde oldu su'bân*

*Muhammed nûrını çün gördi 'İsâ
İderdi dem-be-dem mevtâyı ihyâ*

Kastamonulu Yûsuf B. 67-70, 2383-2391 (Kavaklıyazı, 2018: 182-392)

2.1.3. Annesine Rüyasında Hz. Peygambere Hamile Olduğunun Söylenmesi

Bu mucizeye geçmeden önce rüya ve mucize ilişkisine değinmek gerekmektedir:

2.1.3.1. Rüya ve Mucize İlişkisi

Fârâbî, vahyin aslını, ruhlar âlemi ile dünya âlemi arasında bulunan ilintiyi edinen nebinin vahyi ne şekilde aldığını kendine has bir yolla anlatmaya çalışır. Dünya âleminin en yüce mevcudiyeti olan insan, bir yandan ruhlar âlemine, bir taraftan da dünya âlemine bağlı bir varlıktır. O bu bakışıyla en mühim rolü, fizikî dünya ile fizikötesi dünya arasındaki ilişkiyi temin eden ve Ayltâ âlemi yöneten Faâl Akla vermektedir. Ayrıyeten vahiy hakikatini rüya hadisesi ile ilişkilendirerek, vahyi us ile duyu arasında vasıta olması durumunda olan hayal etme melekesinin faaliyetine bağlamaktadır (Fârâbî, 1990: 61; Vural, 2013: 58). Onun nazarında muhayyile melekesi bir taraftan devamlı bir biçimde duyulardan aktarılan intibaları alarak akıl etme melekesine ulaştırmakta, diğer taraftan da talep gücünün tesiri altındadır. Muhayyile melekesi yalnızca uykudayken bu kuvvetlerin tesirinden kurtulur. Lakin muhayyile melekesi daha evvel aldığı intibaları himaye edip, koruduğu için serbest kalabildiği uyku durumunda onların üstünde bazı davranışlarda bulunur: Örneğin onların çözümleme ve birleşimini oluşturduğu gibi taklitlerini de yapabilir. Bedenin yaratılışına uygun fonksiyonel olan hayal etme duyu, düşünce ve duygulara sahip intibaları ya oldukları gibi ya da bir emsaliyle andırarak canlandırır. İşte rüyada vuku bulan çeşitli hadiseler, görünen güzel ve çirkin görüntüler anında serbest kalan hayal etme melekesinin etkinliğinin bir neticesidir (Kaya, 1995:155; Vural, 2013: 58-59). Bir beşerin, böylesine müthiş bir biçimde gelişmiş olan hayal etme melekesi gölgesinde ulaşabileceği en son derece peygamberlik mertebesidir. Bu aşamada insan, Faâl Akıldan (Cebail) gönderilen feyzi (vahiy) akletmeye ve düşünmeye gerek olmadan birdenbire uyanıkken de alır. Bu durumda ulvî âlemlere ilişkin varlıkları gerçekten görür, şu an ve geleceğe ait haberler verir. Bu durumdan daha alt mertebede olan şahıslar (veli) kimi buluş ve ilhamlara erişmiş olsalar dahi ruhanî varlıkları göremezler. Herhangi bir halka gelince, onların hayal etme melekesi zayıf olduğu için hem uykuda hem uyanıkken Faâl Akılla katıyen bağ kuramazlar (Kaya, 1995: 156; Vural, 2013: 59).

Ebu Bekr İbnu'l-Arabi şöyle der: *“Rüya, Cenab-ı Hakk'ın melek veya şeytan vasıtasıyla, insanın kalb ve şuuruna hakikat veya kinaye olarak koyduğu ruhi idraklerdir. Bunlar ya açıktır ya da karmakarışık şeylerdir”* (Canan, 1988: 408; Gürbüz, 2020: 11).

“Tanrı, kullarına, peygamberliğin özelliklerinden bir numune vermekle lütufta bulunmuştur. Bu numune uykudur. Zira uyuyan kimse, rüya aracılığı ile gaypten olacakları ya açıkça ya da yorumla (ta'bir) anlaşılacak bir şekilde algılar.” (Gazali, 1984:35; Aydın, 2007: 168).

Farabi, İbnu'l-Arabi ve Gazali'nin fikirlerinden yola çıkarak şu yoruma varılabilir; annesinin Hz. Peygamber'e hamile kalacağını görmesi mümkündür.

Hz. Muhammed'in ana rahmine düşmesinden dünyaya teşrif etmesine kadar geçen süre zarfında bazı olağanüstü hadiselerin ortaya çıkmasına ait rivayetler vardır. Kendisinin gönderilen nebilerin sonuncusu olduğunu dile getirdiği bir konuşmasında annesi Âmine'nin bir rüya gördüğünü anlatır ve bundan önemli bir kişiye hamile olduğu neticesini çıkardığını, doğacak olan çocuğa Muhammed veya Ahmed ismini vermesinin telkin edildiğini belirtmektedir (Fayda, 2020: 406-421). Hz. Âmine'nin rüyası Hz. Muhammed doğmadan evvel olmuştur. Henüz dünyaya gelmeden Peygamber olacağı belirtilmiştir. Yalnızca bununla yetinilmemiş kendisine verilecek kitabın isminin “Kur'an” olacağı veya “Furkan” olacağı söylenilmiştir. Zihinlerde düşünülen kimi kurgular

gerçeklerle yoğrularak olayın sağlamlığı yükseltmek istenmiştir. Bunun için de kurgu olarak “rüya motifi” kullanılmıştır (Öztürk, 2013: 145).

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde bu mûcizeye rivayetlerde geçen şekli ile yer vermiştir: Hz. Peygamber'in annesi Âmine bir düş görür bu düşte birisi kendisine gelip, Hz. Peygamber'e hamile olduğunu ve doğunca ona Muhammed ismini vermesini söyler. Görüldüğü üzere rüya ve mûcize arasında bir bağ vardır. Hz. Peygamber'in geleceğini daha önce bildiren peygamberler vardır. Saff suresinin altıncı ayetinde Hz. İsa, Hz. Peygamber'in geleceğini müjdelemiştir. “*Meryem oğlu İsa da: “Ey İsrâiloğulları! Ben size Allah tarafından gönderilmiş bir peygamberim; daha önce inen Tevrat'ı doğrulamak ve benden sonra gelecek Ahmed adındaki bir peygamberi müjdelemek üzere geldim” demişti. Fakat o müjdelenen Peygamber, kendilerine apaçık deliller getirince: “Bu düpedüz büyü!” dediler.*” Yine Bakara suresinin yüz yirmi dokuzuncu ayetinde Hz. İbrahim'in ettiği dua onun geleceğinin bir işaretidir. “*Rabbimiz! İçlerinden onlara bir peygamber gönder; onlara âyetlerini okusun, kitabı ve hikmeti öğretsin ve onları her kötülükten arındırsın. Şüphesiz, sen mutlak güç sahibisin, hüküm ve hikmet sahibisin.*”

*Dir görürem bir gice düşde hemin
Bir kimesne karşudan gelür yakın*

*Toğıcak ana Muhammed virgil ad
Zîre oldur din ü dünyadan murâd*

Hafî, B. 1265-1281 (Tural, e-kitap: 92-93)

2.1.4. Cennet Kapılarının Açılıp Cehennem Kapılarının Kapatılması

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in anne karnına düştüğü gece cennet kapılarının açılıp âleme rahmet nurlarının saçıldığını; cennetin baştan başa süslendiğini ve cehennem kapılarının bağlanıp, kırk yıla kadar açılmadığını belirtmiştir:

Bu mûcize Hz. Peygamber'in mesajına uyanların cennete gireceği ve cehennem ateşinden korunacaklarının bir işaretidir. Hz. Peygamber, âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir ve bu rahmetin bir delili olarak insanları kötülükten uzaklaştırıp iyiye, güzele ileteceğinin göstergesidir. Hz. Peygamber'in anne karnına düşmesi bir düğün hazırlığı gibi cennette kutlanmıştır. Cennetin süslenmesi Hz. Peygamber'in güzel olan bir mekânı daha güzel edeceğinin bir belirtisidir:

*İşidüp anlar dahi oldı melûl
Düşdüğü içün ana rahmine Resûl*

*Ol gice uçmak kapusın açdılar
Âleme envâr-ı rahmet saçdılar*

*Zeyn kıldılar cinâmı serteser
Hûr u rıdvân u kusûrın derbeder*

*Bağladılar tamu kapusın tamâm
Kırk yıla dek açmadılar î hümmâm*

Hafî, B.1199-1224 (Tural, e-kitap: 90)

2.1.5. Meleklerin Göklerden İnmesi

Rivâyetlerde meleklerin göklerden inmesine dair net bir ifade olmamasının yanında Hz. Peygamber'in doğduktan sonra melekler aracılığıyla tüm yaratılmışlara tanıtılması meselesine anlatılarda sıkça yer verilmektedir (Hamidullah, 2013: 50). Hafî, Hz. Peygamber'in anne karnına düştüğü gece binlerce meleğin göklerden indiğini belirtmiştir.

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde bu mucizeye şöyle değinir: Hz. Peygamber'in anne karnına düştüğü gece gök kapıları açılmış, binlerce melek gökyüzünden yeryüzüne inmiştir. Gök kapılarının açılıp altmış bin meleğin yere indiğini ve doğu ile batı arasına seslenerek, Hz. Peygamber'in cihana geleceğini duyurmuşlardır.

Hz. Peygamber yalnızca bir topluluğa değil, tüm insanlığa gönderilmiştir. Meleklerin doğu ve batı arasına seslenip onun dünyaya geleceğini bildirmesi Hz. Peygamber'in davasının bu yerlerde yayılacağını göstermektedir. Yine Hz. Peygamber'in geleceğinin tüm cihana duyurulması tüm cihanın bir bilinçte olduğunu ve onun geleceğini bekledikleri sonucuna götürmektedir. Altmış bin kez altmış bin meleğin gökten inmesi büyük bir sevincin ve hürmetin göstergesidir:

*Ol gice açıldı ebvab-ı felek
Yire gökden indi bin bin melek*

*Yine altmış bin kez altmış bin melek
Yire indi açılıp bâb-ı felek*

*Şark u garb arasına idüp nidâ
Didiler geldi cihâna Mustafâ*

Hafî, B. 1190-1244 (Tural, e-kitap: 88-91)

2.1.6. İblisin Hapsedilmesi

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in anne karnına düştüğü gece Allah'ın lanetlenmiş olan şeytanı buz denizi içerisine hapsedtiğini, şeytanın orada kırk gün kaldığını ifade eder.

İblis, insanları aldatarak doğru yoldan çıkaran ve onlara Tanrı'yı unutturan varlıktır. Hz. Peygamber'in dünyaya geleceği haberi tüm âlemleri etkilemiştir. O rahmet peygamberi olarak gönderilmiştir. Bundan dolayı tüm kötülükler o gece hapsedilmiştir. Şeytan kötüdür, insanları yoldan çıkarmaktadır. Hz. Peygamber anne karnına düştüğü gün şeytan buz denizine hapsedilir. Bu durum şeytanın oradan çıkamayacağı ve kötülük yapamayacağı anlamına gelmektedir. Aynı zamanda Hz. Peygamber'e uyan kişilerin şeytanın şerrinden emin olacakları ve şeytanın onlar üzerinde hiçbir etkisinin olmayacağını bir işaretidir:

*Tutup iblis-i laini ol zamân
Buz denizi içre haps itdi hemân*

*Kırk gün ol deryâda tondurdu anı
Çıka yazdı şöyle kim tenden canı*

Hafî, B.1193-1194 (Tural, e-kitap: 88)

2.2. Hz. Peygamberin Doğumu Sırasında Gerçekleşen Mûcizeler

Gerçekte mûcize kavramı nebiliğin ilan edilmesinden sonra ortaya çıkan olağanüstü durumlardır. Buna göre bir nebinin peygamberlikle görevlendirilmeden evvel ortaya çıkan olağanüstülükler *irhas* denir. Hz. Muhammed'in doğumu esnasında meydana gelen hadiseler irhâs cinsinden ve zayıf söylemlere dayanır. Reelde bu olaylar onun peygamberliğini kanıtlamada önemi bulunmayan ve doğruluk derecesi bilinmeyen hadiselerdir (Yeniterzi, 1989: 466). Fakat bir nebiden daha doğumu esnasından itibaren mûcizeler beklenir. Gerçekten annesi onu dünya hayatına getirirken hiçbir acı çekmemiş, sünnetli bir biçimde doğmuş, melekler tarafından yıkanıp, omuzları arasına risâlet mührü konulmuştur (Hamidullah, 2013: 50).

Mesnevî şairleri Hz. Peygamber'in yüceliğini ve üstünlüğünü göstermek için doğumuyla birlikte vuku bulan mûcizelerine değinmişlerdir. Hz. Peygamber'in doğum anı tüm doğumlardan farklıdır. Onun doğumu sırasında birden fazla olağanüstülükler meydana gelmiştir. Bu başlık altında Hz. Peygamber'in doğumu sırasında gerçekleşen mûcizelerine yer verilecektir. Bu mûcizeler şunlardır: Meleklerin Göklerden inmesi, Annesinin Nura Gark Olması, Annesinin Evinden Nur Çıkması ve Mekke Şehri'nin Nur ile Dolması, Meleklerin Hz. Peygamber'i Yıkaması, Hz. Peygamber'in Beytullah'a Karşı Secde Etmesi, Putların Baş Aşağı Olması, Kısra Sarayının Sütunlarının Yıkılması, Sâve Gölünün Kuruması, Mecûsîlerin Bin Seneden Beri Yanmakta Olan Ateşlerinin Sönmesi, İblisin Hapsedilmesi, Bolluk ve Bereketin Çoğalması ve Gök Cisimlerinin Daha Parlak Olmasıdır.

2.2.1. Meleklerin Göklerden İnmesi

Rivâyetlerde meleklerin göklerden inmesine dair net bir ifade olmamasının yanında Hz. Peygamber'in doğduktan sonra melekler aracılığıyla tüm yaratılmışlara tanıtılması meselesine anlatılarda sıkça yer verilmektedir (Hamidullah, 2013: 50). Bu mûcizeye Süleymân Çelebi değinmiştir.

Süleymân Çelebi, *Vesiletün Necât* mesnevîsinde; “*Mustafâ'nın- Ona Selâm Olsun- Doğumu Sırasında Meydana Çıkan Şeylerin Beyânı*” başlığı altında bu mûcizeye değinmiştir. Annesinin ağzından olayı anlatmıştır. Annesi doğum sırasında göklerden meleklerin saf saf indiğini ve Ka'be'yi tavaf edercesine evini tavaf ettiğini söylemiştir.

Hz. Peygamber'in doğum anında meleklerin göklerden inmesi meleklerin Hz. Peygamber'i ve annesini koruyacaklarının bir göstergesidir. Yine bu bir sevinç ve hürmet gösterisidir. Hz. Peygamber'in dünyaya teşrifi İslâm dininin dünyada hüküm süreceğinin belirtisidir. Ev, Ka'be'ye teşbih edilmiştir. Ka'be etrafında yedi kere dönülür ve her dönüşün bir sebebi vardır. İlk dönüş Ka'be'yi selamlama amacı taşımaktadır. Buna dayanarak meleklerin Hz. Peygamber'in doğduğu evi tavaf etmesi Hz. Peygamber'in gelişini selamlama maksadıyladır:

*İndi göklerden melekler saff u saf
Ka'be gibi kıldılar evüm tavaf*

Süleymân Çelebi, B.191 (Altın, 2008: 299)

2.2.2. Annesinin Nura Gark Olması ve Doğum Esnasında Acı Çekmemesi

Annesi tarafından anlatılana göre doğum anı yaklaştığında hızlı hareket eden bir şeyin kendisine temas ettiğini hissetti. Göğsüne bir kuşun kanadı değmiş gibi duyduğu korku ve heyecan yok oldu. Başını çevirdiğinde kendisine süt gibi görünen şerbet ikram edildi. Susamıştı şerbeti eline alıp içti. İçince kendisinde büyük bir nur parladı (Uyar, 1993: 28). Annesi hiçbir acı çekmeden Hz. Muhammed'i dünyaya getirdi.

İncelenen mesnevîlerde bu mucizeye değinen iki şair tespit edilmiştir. Bu şairler Hafî ve Süleymân Çelebi'dir. Her ikisi de bu olayı rivâyet edilene benzer şekilde anlatmışlardır.

Süleymân Çelebi, *Vesiletü'n Necât* adlı mesnevîsinde annesinin ağzından olayı anlatmıştır. Annesinin doğum vakti gelir ve Allah'ın bağış olan Hz. Peygamber'in vücûda gelmesine yakın annesi susadığını söyler. Annesine şerbet ikram edilir. İkram edilen şerbet kardan beyaz, soğuk ve şekerlidir (B.214-215-216). Annesi şerbeti içince vücûdu nur ile kaplanır, daha sonra ak bir kuşun kanadı onun arkasını sıvazlar, sıvazladığı vakit Hz. Peygamber dünyaya gelir ve o esnada hiçbir kan görmez, acı çekmez.

Süleymân Çelebi rivâyetten farklı olarak Annesine dokunan kuşun ak renkli olduğunu ve kuşun kanadıyla annesinin arkasını sıvazladığını ve o esnada Hz. Peygamber'in doğduğunu söyler. Annesinin doğum anında hiçbir acı çekmediğini belirtir. Normal bir insan düşünüldüğünde doğum hiç kolay değildir. Çok acı vericidir. Ama söz konusu Hz. Peygamber'in annesidir. Annesinin acı çekmeden Hz. Peygamber'i dünyaya getirmesi olağanüstü bir durumdur. Bu durum Hz. Peygamber'in ne kadar yüce olduğunun bir göstergesidir. Annesi ikram edilen şerbeti içtikten sonra vücûdu nura bürünür. Çünkü artık nurun yani Hz. Peygamber'in dünyaya geleceğinin bir işaretidir. Kuşun annesinin arkasını sıvazlaması doğumun ne kadar hafif geçtiğini gösterir. Kuşun kanadı hafiftir:

*Âmine eydür çü vakt irdi tamâm
Kim vücûda gele ol Hak vehbeti*

*Susadum su diledüm içmekliğe
Virdiler bir kıf ki tolu şerbeti*

*Kardan ağ idi vü hem soğuk idi
Dahı şîrindi şekerden lezzeti*

*Sonra gark oldı vücûdum nur ile
Bürüdi beni o nurun ismeti*

*Geldi bir ak kuş kanadıyla benüm
Arkamı sığadı kuvvetle katı*

*Toğdı ol sâatde ol şâh-ı rüsûl
Kim anunla buldı âlem izzeti*

*Görmedi ağrı vü kan su anası
Çekmedi bir zerre andan zahmeti*

Süleymân Çelebi, B.214-220 (Altınar, 2008: 307)

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde olayı Süleymân Çelebi gibi Hz. Âmine'nin ağzından anlatmıştır. Olay örgüsü *Vesiletü'n Necât* mesnevîsiyle benzerlik göstermektedir. Annesi doğum anı geldiği vakit yalnız başına oturmaktadır, karanlık bir gecede evi nur ile dolar ve gönlünde endişe kalmaz (B.1285-1286). Kendisine latif bir kuş konar, kuşun kolu ve kanadı şeffaf ve şeriftir. Kanadıyla onu sıvazlar. (B. 1290-1291). O vakit önüne bir kadeh konar, bu kadehi görünce ferahladığını ifade eder. Kadeh yakuttandır ve bal şerbeti doludur. Annesi bu şerbetin ak, berrak, güneşin bir benzeri; süt gibi temiz ve kar gibi beyaz olduğunu belirtir. Şerbet, süte, kara ve güneşe teşbih edilmiştir (B. 1293-1296). Annesi Hz. Peygamber'i zahmetsiz bir şekilde doğurur, bedeni ve ruhu rahatlık bulur. Kendisinden bir nur çıkar bu nurun yansıması gece ve gündüzü aydınlatır ve vücudu baştan sona nura gark olur.

Allah, Hz. Peygamber'i kendi nurundan yaratmıştır. Dolayısıyla annesinin doğum anında bedeninin nura gark olması aslında Hz. Peygamber'in nurundan kaynaklanmaktadır. Yine annesinin doğum anında acı çekmemesinin nedeni de onun nurudur. Çünkü nur can yakmamaktadır:

*Bir gice bu müddet oldukda tamâm
Otururdum yalunuz ben î hümmâm*

*Karangu gicede evüm toldı nur
Şöyle kim gönlümde kalmadı fütur*

*Bana irüp kondı bir mürg-ı latif
Perr ü bâli ak u şeffâf u şerif*

*Hem kanad ile sığadı bini hûş
Şöyle kim cânım safâdan kıldı cûş*

*Ol dem önümde kodılar bir kadeh
Ol dem anı göricek gayet ferah*

*Ol kadeh yâkut-ı rummâniydi
Sanki kadehün kamu cânı idi*

*İçi toptolu şarâb-ı şehdnâb
Ak u berrâk idi misl-i âfitâb*

*Süd gibi berkırdı ol şerbet müdâm
Kardan ağ idi aklıkda tamâm*

*Zâil oldu benden oğlan zahmeti
Cism ü cânım buldı külli râhatı*

*Oldı bir nur anda benden âşikâr
K(i)'itdi aks-i pertevi leyl-i nehâr*

*Nura gark oldu vücûdum serteser
Kalmadı gönümde zulmetden eser*

Hafî, B. 1285-1296,1304-1306 (Tural, e-kitap: 94-95)

2.2.3. Meleklerin Hz. Peygamberi Yıkaması

Gerçekten annesi onu dünya hayatına getirirken hiçbir acı çekmemiş, sünnetli bir biçimde doğmuş, melekler tarafından yıkanıp, omuzları arasına risâlet mührü konulmuştur (Hamidullah, 2013:50). Hz. Peygamber dünyaya geldiği zaman onu yıkayanların melekler olduğuna dair birçok rivâyet vardır. Rivâyetler ışığında bu mucizeye değinen tek şair Hafî'dir.

Hafî, *Zâdü'l Meâd* adlı mesnevîsinde olayı Hz. Âmine'nin ağzından anlatmaktadır. Hadiseyi tasvirlerle süslemiştir. Olay şöyle gerçekleşmektedir. Annesi üç kimsenin ona görüldüğünü bu kimselere Allah'ın güzel bir yüz verdiğini ay ve güneşin onları görünce karşısında lâl kesileceğini teşhis vasıtasıyla ifade etmiştir. Çünkü gördüğü kişiler ay ve güneşten daha parlaktır (B.1394-1395). Bu kimselerin elinde zümrüden leğen vardır. Bu leğen çimenin nurundan daha parlak ve yeşildir. Sevgiliyi (Hz. Peygamber'i) soyup o leğenin içine koydular ve bedenini altmış bin kez rahmet suyu ile yıkadılar (B.1399-1402-1403).

Hz. Peygamber'in altmış bin kez yıkanması hem günahsızlığına ve temizliğine hem de ona uyanların rahmete gark olacağına işaretir. Aynı zamanda rahmet suyu ve abdest suyu arasında bir ilişkiden bahsedilebilir. Nitekim Hz. Peygamber günde beş kez abdest alan birinin kire dair üzerinde hiçbir emarenin kalmadığını bildirmektedir. Hz. Peygamber'in melekler tarafından yıkanması onun ne kadar üstün bir şahsiyet olduğunun göstergesidir:

*Gördüm andan sonra üç kimse hemin
Karşıma gelüp görüldi key yakın*

*Lîki virmin anlara Hak bir cemâl
K(i)'anı görse mihr ü meholurdı lâl*

*Bir elinde zümürüdden leğen
Sebz ü berrâk idi çün nur-ı çemen*

*Pes Habîbi soyluban ol dem hemân
Ol leğen içine koydılar revân*

*Yudılar cisini altmış bin kez tamâm
Âb-ı rahmetle leğende î hümmâm*

Hafî, B.1394-1403 (Tural, e-kitap: 100-101)

2.2.4. Annesinin Evinin Nurlanması ve Mekke Şehrinin Nur ile Dolması

“İbn Seken, Osman b. el-As'ın annesi Fatıma bint Abdillâh'ın Hz. Peygamberin doğumuna şahit olduğu yönündeki haberi zikreder. Buna göre Fatıma bint Abdillâh, doğum gecesinde Hz. Peygamberin evinin nurla dolduğunu görmüştür” (Kadi İyaz, 459; Özkan, 2016: 27). Bu mucizeye yer veren üç şair vardır bunlar; Kastamonulu Yûsuf, Hafî ve Süleymân Çelebidir. Kastamonulu

Yûsuf, Hz. Amine'nin evinden bir nur çıktığını ve bu nurun tüm şehri sardığını; Süleymân Çelebi onun gelmesiyle tüm âlemde güzelliklerin arttığını, insanların nura gark olduğunu ve Mekke şehrinin nur dolduğunu; Hafî ise yalnızca evden çıkan nurun evin duvarlarını birer yakuta dönüştürdüğünü ifade eder:

Kastamonulu Yûsuf, *Muhammediye* mesnevîsinde mûcizeye şöyle değinir: Dedesi Abdülmuttalib Hz. Peygamber'in doğduğu gece annesinin evinden bir nur çıktığını görür. Nur o kadar parlaktır ki sadece evi aydınlatmakla kalmamış tüm Mekke şehri bu nura gark olmuştur.

Annesinin evinden doğan bu nurun sebebi Hz. Peygamber'in dünyaya gelişidir. Çünkü Hz. Peygamber nurdan yaratılmıştır. Yine bu nur İslâm'ın nurudur. İslâm'ın nuru ilk önce annesinin evini sonra Mekke şehrini aydınlatmıştır. Aynı zamanda dedesi Abdülmuttalib, annesinin evini bir neşe evi olarak görür. Torununun doğumundan sonra Mekke şehri onun için bir mutluluk beldesi olmuştur:

*Didi 'Abdü'l-Mutalib ol gice pes
Olurdum Ka'bede yog-ıdı bir kes*

*Emine olduğu evden çıkdı bir nûr
Ki kıldı Mekke şehrini cümle pür-nûr*

Kastamonulu Yûsuf, B. 2492-2493 (Kavaklıyazı, 2018: 401)

Süleymân Çelebi, *Vesilet'ün Necât* adlı mesnevîsinde mûcizeye şöyle değinir: O müjdeleyici peygamber dünyaya ayak bastığında tüm âlemde güzellikler artmıştır. Mekke şehri nur ile dolmuştur. Tüm erkek ve kadınları nur kaplamıştır.

Hz. Peygamber'in gelmesiyle âlemde güzelliklerin artması; Hz. Peygamber'in dünyaya güzellik getireceğine, insanları manevi kirlilikten arındıracağına, manevi üstünlük kazandıracağına ve ahlâki yönden zenginleştireceğine işarettir. Nur İslâm dininin nurudur. Hz. Peygamber'in yolundan giden kadın ve erkeklerin İslâm nuruna gark olacağına ve üstün meziyetlerle donanacağına yönelik bir nişanedir. Hz. Peygamber'in nuru o kadar parlak ve güzeldir ki tüm âlem bu nurun gelmesiyle mutlu olup güzelleşmiştir:

*Çün kadem basdı cihâna ol Beşîr
Âlemün artdı beşâset behceti*

*Mekke şehri nur ile toldı kamu
Nura gark oldu eri vü avreti*

Süleymân Çelebi, B. 231-232 (Altınar, 2008: 308)

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde bu mûcizeye şöyle değinmiştir: Hz. Peygamber'in dedesi Abdülmuttalib, Mekke'den çıkıp, Hz. Amine'nin evine doğru giderken evin duvar taşlarının birer yakut olduğunu görmüştür.

“Yakut” çok değerli bir taştır. Kırmızı, sarı ve mavi olmak üzere üç rengi vardır. Duvarların yakuta dönüşmesi Hz. Peygamber'in nurundan kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda bu yakutlar dünyada onun yolu üzerinde olan kimseler için cennette yakuttan köşklerin verileceğine işarettir:

*Mekke'den te'cil ile çıkdum hemân
Âmine evine dek oldum revân*

*Ol evün divarunun gördüm tamâm
Taşları yakut olmuş î hümmâm*

Hafî, B. 1452-1453 (Tural, e-kitap: 104)

2.2.5. Hz. Peygamberin Doğumunu Müteakip Beytullaha Secde Etmesi

Bir anlatıda, şöyle geçmektedir: Hz. Peygamber doğduğunda secde eder bir halde ve baş parmağını emerek doğmuştur (el-Halebî, 1044: 56-57; Boyacıoğlu, 2001: 12). İncelenen mesnevîlerde bu mucizeye değinen şairler: Süleymân Çelebi, Hafî, Kastamonulu Yûsuf ve Şeyhî'dir. Her dört şairde Hz. Peygamber'in doğduğu gibi secde ettiğini ve parmağını kaldırıp şehâdet getirdiğini belirtir. Şehâdet getirmek, İslâm inancında Allah'tan başka ilâh olmadığına, Hz. Peygamber'in onun kulu ve elçisi olduğuna dair beyan edilen ibaredir. Şairler tarafından böyle bir mucizenin ele alınması hem rivayetlerde geçmesinden kaynaklıdır hem de Hz. Peygamber'i övme/yüceltme maksatlardır. Onun doğduğu gibi Allah'a secde etmesi davasında ne kadar emin olduğunun bir göstergesidir.

Süleymân Çelebi, *Vesiletü'n Necât* adlı mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in bir diğer ismi Mustafâ'yı kullanmıştır. "Mustafâ" seçilmiş, ıstıfa edilmiş anlamlarına gelmektedir. Hz. Peygamber doğduğunda Ka'be'ye karşı yüzünü yere götürmüş ve secde etmiştir. Secdede parmağını kaldırmış söylenmiştir.

Hz. Peygamber'in Ka'be'ye dönüp secde etmesi Ka'be'nin ileride Müslümanlar için kible olacağının nişanesidir. Hz. Peygamber'in başını secdeye götürüp söylenmesi şehadet getirdiğinin göstergesidir. Secde etmek, Allah'a yakın olmak, kavuşmak demektir. Hz. Peygamber'in doğar doğmaz secdeye kapanması Allah'a en yakın kul olduğunun işaretidir. Bu olay ümmetinin şehadet getirerek ve secde ederek Allah'a yakın olacağını gösterir. Hz. Peygamber'in Ka'be'ye yönelmesinin bir diğer işareti ise İslâm'ın bütün insanları bir merkezde toplayacağına ve köleliği kaldırıp bütün insanlara eşitliği getireceğine yönelik sembolik bir anlam içerir. Allah'ın varlığını ve birliğini kabul etmek eşitliğin en mükemmel şekilde ifade edilışıdır:

*Şöyle Beytullah'a karşı Mustafâ
Yüz yire urmuş u kılmış secdeti*

*Secdede başı götürmüş barmağın
Söylenür hem Hakk'a bulmuş vusleti*

Süleymân Çelebi, B. 238-239 (Altınar, 2008: 308)

Hafî, *Zâdü'l Meâd* adlı mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in Ka'be'ye karşı hemen secde ettiğini belirtir. Hz. Peygamber parmağını kaldırıp, dudaklarını kıvıldatmıştır. Bu şehadet ettiğinin göstergesidir. Şehâdet ederek demiştir ki: "Ey Allah'ım yerde ve gökte ne varsa senin özündür."

Hz. Peygamber'in doğduğu gibi şehadet etmesi aynı zamanda onun doğduğu gibi konuşması anlamına gelmektedir. Bu da bütün peygamberlerin mucizelerinin Hz. Peygamberde toplandığının göstergesidir. Nitekim Hz. İsa da daha beşikte iken konuşmuştur. Hz. Peygamber'in ilk sözlerinin şehadeti içermesi doğumundan vefatına kadar davasına sadık kalacağına bir işarettir:

*Secde itmiş Ka'be savmına hemân
Halık-ı biçüne dir sırrın 'ayân*

*Secdeden başın götürüp ol Nebi
Kaldurup barmaq kımıldanur lebi*

*Dir şahâdet iderem kim yâ ilâh
Yirde vü gökde özündür padişah*

Hafî, B. 1349-1351 (Tural, 2011: 97-98)

Kastamonulu Yûsuf, *Muhammediye* mesnevîsinde Süleymân Çelebi ve Hafî gibi mucizeye değinmiştir; O Allah'ın nuru annesinden doğduğu gibi hemen rabbine secde etmiştir (B.2480). Allah katında izzet bulmuştur. Allah katında ilk sözü ümmet olmuştur. Secdedeyken parmağını kaldırıp şehadet etmiştir. Ümmetini dile getirmiştir.

“Ümmet” bir peygambere inanıp onun yolundan giden insanlara denir. Hz. Peygamber'in doğduğu gibi ümmetini dile getirmesi ümmetine olan düşkünlüğünü gösterir. Secde etmek Allah'a yakın olmak, kavuşmak demektir. Secde eden kimseler Allah katında izzet bulur. Hz. Peygamber'in ilk görevi tüm insanlar gibi Allah'ı tanıyıp, birliğini kabul etmek ve ona kul olmaktır. İkinci görevi ise risalettir yani aldığı vahyi insanlara eksiksiz bir şekilde tebliğ etmesidir. Hz. Peygamber, tüm insanlara gönderildiği için kendisine indirilen vahyi insanlara ulaştırmak için çabalamıştır. Bundan dolayı bir peygamberin Allah'a kul olmak dışındaki en önem verdiği husus ümmetini dert etmesidir. Nitekim ona inanan kimseler şehadet getirirken ilk önce onun kul olduğuna sonra da resul olduğuna şehadet etmektedir. Bu da bu durumun göstergesidir:

*Çü toğdı anasından nûr-ı Rahmân
Sücûd itdi hemân Rabbine sultân*

*Çü Hak katında buldı 'izzeti ol
Pes evvel sözde didi ümmetî ol*

*Yüzi secdede barmağın götürmüş²⁹⁴
Hem evvel ümmetin dile getürmüş*

Kastamonulu Yûsuf, B. 2480-2482 (Kavaklıyazı, 2018: 400)

Şeyhî, Hüsrev ü *Şirin* adlı mesnevîsinde; o yüce nurun (Hz. Peygamber'in) vücûda geldiği gibi yaratıcısına secde ettiğini belirtir.

Bir varlık var ise onun bir var edeni de vardır. Varlık her zaman var edeninin işaretidir. Var olmak en büyük nimetlerden biridir. Bu sebeple nimete şükür gereklidir. Hz. Peygamber'in vücûda geldiği yani var olduğu an secdeye kapanması varoluş şükrünün bir nişanesidir. Nitekim Hz. Peygamber'in tüm günahları affedilmesine rağmen çok ibadet edişinin nedeni şükreden bir kul olmayı dileyişidir. Hz. Peygamber'in anne karnından başlayıp vefat edene kadar sürekli var oluş şükrünü yerine getirmek için çabaladığı görülmektedir:

Vücûda geldi çün ol nûr-ı a'zam

Sücûda vardı hallâkına ol dem

Şeyhî, B.446 (Tülübaş, 2017: 54)

2.2.6. Putların Baş Aşağı Olması

Kureyş müşrikleri, Allah'a ibadet edilen yer olan Kâbe'yi putlarla doldurmuşlardı. Hz. Peygamber'in dünyaya gelişiyle bu olayın büyüklüğüne dayanamayarak, putlar yerle bir oldu. Bu olaydan çıkarılan sonuç şöyledir; dünyaya gelen peygamber kendisine verilecek görev gereği şirki ortadan kaldırıp, insanların gönüllerine temiz ve huzur dolu olan tevhid inancını yerleştirecektir. Dünya buna şahit olmuştur: Hz. Muhammed, kısa zamanda Kâbe'yi putlardan arındırmış, insanların kalplerine İslam inancını yerleştirmiştir (Suruç, 2013: 69-70).

Süleymân Çelebi, *Vesiletü'n Necât* mesnevîsinde; Hz. Peygamber 'in doğduğu gece putların baş aşağı olup, şeytanın canına zincir vurulduğunu söyler:

İslâmiyet öncesinde insanlar putlara tapmaktadır. Putların baş aşağı olması, düşmesi ve yıkılması anlamına gelmektedir. Putların yıkılması Hz. Peygamber'in İslâm inancını getireceğinin göstergesidir. Tüm peygamberlerin görevi Allah'ın varlığını ve birliğini insanlığa iletip, yanlış inanışlardan onları caydırmaktır. Yani peygamberler aynı misyonu kavimlerine/insanlara ulaştırmak için gayret etmiştir. Hz. Peygamber'in atası olan Hz. İbrahim, baltasını eline alıp putları kırmasıyla bilinir. Bu durum Hz. Peygamber'in atası olan Hz. İbrahim'in misyonunu devam ettireceğini göstermektedir. Nitekim Mekke'nin fethi ile bu durum gerçekleşmiştir:

Ol gice hep putlar oldı ser-nigûn

Cânına Şeytân'ın uruldı düğün

Süleymân Çelebi, B.261 (Altınar, 2008: 310)

Tutmacı, *Gül ü Hüseyin* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in mucizelerinin belli olduğunu buna örnek olarak da Lât ve Menât putlarını baş aşağı ettiğini belirtir.

Lât ve Menât İslâmiyetten önceki cahiliye devrinde Kâbede bulunan putlardır. Hz. Peygamber'in gelişi Lât ve Menât putunu baş aşağı etmiştir. Dolayısıyla Kâbe putlardan arınmıştır. Lât ve Menât Arap toplumunda en büyük putlar arasındadır. Bu iki putun baş aşağı edilmesi Hz. Peygamber'in getirdiği İslâm mucizesinin Arap halkının en büyük kutsallarını dahi yerle bir edeceğine işarettir:

Mu'ayyendür ki anun mu 'cizâtı

Nigûsâr eyledi Lât u Menât'ı

Tutmacı, B.161 (Kızıldaş, 2018: 192)

İbrâhim ibn-i Bâlî, *Hikmet-nâme* adlı mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in dünyaya ayak basmasıyla tapınaklardaki putların secde ettiğini ifade eder.

Putların, baş aşağı olması secde eder duruma gelmesidir. Hz. Peygamber'in getireceği hakikat karşısında cansız varlıkların bile baş eğip secde ettiği vurgulanmaktadır. Aynı zamanda bu baş eğiş o zaman ki inançların geçersizliğini gösterip Hz. Peygamber'in getireceği İslâm nurunun ise en büyük hürmeti hakkeceğini sembolize etmektedir:

Cihân sathına basduğı dem akdâm

Savâmı 'da sücûda geldi asnâm

İbrâhim ibn-i Bâlî, B.111 (Altun, e-kitap: 7)

Hafî, *Zâdü'l Meâd* adlı mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in doğduğu zaman Mekke'de bulunan üç yüz altmış putun yere düşüp, secde ettiğini belirtir.

Putlar yüz üstü yere düşünce secde eder pozisyonunda olurlar. Secde eder halde olmaları Hz. Peygamber'e şahitlik ettiklerinin bir göstergesidir. Arap toplumunun tanrı olarak benimsediği önünde kurbanlar kesip hediyeler sunduğu taştan ve topraktan yapılan cansız varlıkların dahi Hz. Peygamber'in getirdiği hakikat karşısında ayakta duramadığını göstermektedir. Aynı zamanda güneş doğunca karanlık aydınlığa dönüşür. Arap toplumunun en karanlık inancı İslâm güneşinin önünde eğilerek bu nurun hakikatini Arap toplumunun gözleri önüne sermiştir:

Ahmed'i toğurmuş idi Âmine

Zevk u şevk ile irüben kâmina

Varımış Mekke içinde ol zamân

Üç yüz altmış put mükemmel bî-gümân

Nâgehân görür ki ol putlar yüzün

Yire urup secde eyler bir kezün

Hafî, B. 1426-1427 (Tural, e-kitap: 102)

Kastamonulu Yûsuf, *Muhammediye* mesnevîsinde bu mucizeye şöyle değinir; Hz. Peygamber doğduğu zaman Ka'be'nin içindeki tüm putlar yıkılmıştır. Yıkılan bu putların Ka'be içinde günlerce yatılı kaldığını belirtmiştir.

Putların Ka'be içerisinde günlerce yatılı kalması Arap toplumunun tanrı olarak benimsedikleri putlara karşı ne kadar duyarsız olduklarını göstermektedir. Tanrılarına karşı bu duyarsızlık Arap toplumunun yalnızca bir istekleri olduğunda veya bir korku anında tanrılarını ziyaret ettiklerinin bir işaretidir. Arapların Hz. Peygamber'in getirdiği İslâm dinini kabul etmeyişlerinin en başlı sebebi bu dinin kendi çıkarsar tanrı anlayışlarına ters düşmesidir:

Yıkıldı Ka'be içre cümle esnâm

Ki yatdı şöyle ebter niçe eyyâm

Kastamonulu Yûsuf, B.2504 (Kavaklıyazı, 2018: 402)

2.2.7. Kisra ve Kayser Sarayının Sütunlarının Yıkılması

Hiz. Muhammed'in doğduğu gece Medâyin şehri korkunç bir gürültüyle sarsıldı. Hükümdar ile beraber halkta korkuyla yerinden fırladı. Manzara ürkütücüydü: Hükümdar sarayının o sağlam burçlarından on dördü yıkılıverdi (Suruç, 2013:68) Yine şöyle bir rivâyette vardır: "Taberi, *Târih* isimli eserinde, Beyhaki ve Ebu Nuaym ise *Delâil* isimli eserlerinde Mahzum b. Hani'nin babasından şöyle naklettiğini belirtirler: "Allah Resûlü doğunca Kisra'nın sarayının on dört burcu yıkıldı" (Şami, I, 354; Özkan, 2016: 30).

Süleymân Çelebi, *Vesiletü'n Necât* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in doğduğu gece Kisra sarayının çatladığını ve bunu gören herkesin hayrete düştüğünü belirtir.

Tâk-ı Kistrâ, Farsça tâk (kemer) sözcüğü ile Araplar'ın Sâsânî Hükümdarı olan Hüsrev'e ilk defa verdikleri "kistrâ" (padişahlar padişahı) lakabı aynı zamanda "padişahın kemeri" manasında kullanılmaktadır. Bu isim içinde bulunan saray içinde geçerlidir (Çoşkun, 2010:450-451). Sağlam inşa edilen sarayın Hz. Peygamber'in dünyaya gelişiyle yıkılması hem peygamberliğin bir delili hem de İslâm dininin İran topraklarına erişeceğine ve oradaki var olan inanışı yıkacağına bir delildir:

Tâk-ı Kistrâ öyle çatladı katı

Ki'ışidenün gitdi akl u takatı

Süleymân Çelebi, B.264 (Altınar, 2008: 310)

Uzun Firdevsî, *Hayât-nâme* mesnevîsinde; Hz. Muhammed'in bir diğer ismi olan Ahmed'i kullanmıştır. Onun dünyaya gelmesiyle Kisra sarayının tepesinin yarılp, yıkıldığını söyler.

Şairin Ahmed ismini kullanması bilinçli bir tercihtir. Ahmed ismi herkesten daha çok övülen anlamına gelmektedir. Hz. Peygamber her yerde övüldüğü gibi Kisra'nın bulunduğu topraklarda da övüleceğinin bir emaresidir:

Kadem basdukda 'âlem mülkine Ahmed

Yıkıldı tâk-ı kistrâ re'si olup şak

Uzun Firdevsî, B.3 (Kapal, 2018: 134)

Abdürrahim Karahisarî, *Vahdet-nâme* adlı mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in dünyaya gelmesiyle Kisra sarayının yıkıldığını belirtip, bu durumu onun cömertliği olarak görmüştür.

Kistrâ'nın zenginliği köprü gibi olan sütunlarıdır. Hz. Peygamber'in köprüsü ise onun cömertliğidir. Bu sebeple taştan olan köprü cömertlik köprüsünün karşısında dayanamayıp, yarılmıştır. Aynı zamanda Hz. Peygamber'in cömertliği sayesinde İslâm dini geniş coğrafyalara yayılmıştır. Bu coğrafyalardan biri de İran'dır:

Yardı kisri tâkın anun makdemi

Rüsûlün oldur ekremi ü akemi

Abdürrahim Karahisarî, B.210 (Kıstırak, 1999: 33)

Şeyhî, *Hüsrev ü Şirin* adlı mesnevîsinde; Kisra sarayının bozulma nedenini Hz. Muhammed'in gelmesine bağlamıştır. Onun gelmesi bir fetihtir. Bu fetihle Kisra sarayı parçalanmıştır.

Şeyhî, Kisra sarayının yıkılmasını Hz. Peygamber'in fethi olarak görmüştür. Fetih, açmak, başlamak demektir. Bu fetih İslâm dininin fethidir. M.S. 7. yy'da Hz. Ömer döneminde Kadisiye savaşı ile İslâm'ın fethi gerçekleşmiştir. İran topraklarında Sasani imparatorluğu yıkılma sürecine İslâm'ın nuru ise yükselme sürecine geçmiştir:

Bozuldı makdeminden tâk-ı kistrâ

Bunun fethi ana zamm etdi kesri

Şeyhî, B.480 (Tülübaş, 2017: 56)

Hamdullah Hamdî, *Yûsuf u Zelîhâ* mesnevîsinde mûcizeye diğ er ş airlerden farklı olarak edebi bir s  yleyiş ile değ inmiştir; Kisra sarayının k r lmasının nedenini Hz. Peygamber'in kaşlarının kerameti olarak göstermiştir.

Kaş yay şeklinedir. Kisra'nın saray sütunu da yay biçimindedir. ş air, bu ikisi arasında bir ilişki kurmuştur. ş airler Hz. Peygamber'in her uzvunda bir m cizenin olduğunu belirtirler. Kaşlarının m cizesi de Kisra sarayını yıkmasıdır:

Ebr ularunun ker metid r

Olduğı şikeste T k-ı Kisr 

Hamdullah Hamd , B.201 ( st n, 2014: 243)

Haf , *Z d 'l Me d* mesnev sinde; Hz. Peygamber'in doğduğu gece Kisra sarayının toprak yani yerle bir olduğunu ve Kayser köşkünün ise harap olduğunu belirtir.

Kisra, Eski İran hükümdarları için kullanılan bir unvandır. Kayser ise Eski Roma ve Bizans imparatorlarının l kabıdır. Hem Kayser hem de Kisra sarayının harap olması Hz. Peygamber'in dininin bu yerlerde hüküm süreceğinin bir göstergesidir:

Kasr-ı kayser ol gice oldı har b

T k-ı kisr  ol gice oldı t r b

Haf , B.1241 (Tural, e-kitap: 91)

Kastamonulu Y suf, *Muhammediye* mesnev sinde; Hz. Peygamber'in doğduğu gece Kisra sarayının yıkıldığını, Kayser'in köşkünün döküldüğünü, Am me kubbesi ile tüm puthane ve ateş hanelerin yıkıldığını ifade eder. Eskiden Hristiyanların mabedi olan Ayasofya'nın yıkıldığını da dile getirmiştir:

Hz. Peygamber'in doğumu tüm k fr  ve k fr n hüküm sürdüğü yerleri yerle bir etmiştir. Onun getireceği İşl miyet dininin buralarda hüküm süreceği anlamına gelmektedir. Nitekim İşl m dini Doğuda Hindistan sınırlarına kadar yayılmış özellikle Mecusilerin olduğu topraklarda hüküm sürmüştür. İstanbul'un fethiyle Eskiden Hristiyanların mabedi olan Ayasofya'nın camiye dönüştürülmesi sonucunda İşl m Anadolu topraklarında hüküm sürmüştür:

Yıkıldı ol gice eyv n-ı Kisr 

D kildi Kayser n başına kasrı

'Am me kubbesi yıkıldı ol dem

Kamu put-h ne  teş-h neler hem

Ayasofya ki İstanbulda vardı

Yıkılmışdı kamular anı gördi

Kastamonulu Y suf, B.2525-2527 (Kavaklıyazı, 2018: 404)

2.2.8. Sâve Gölünün Kuruması

“*Taberi, Tarih isimli eserinde, Beyhaki ve Ebu Nuaym ise Delail isimli kitaplarında Mahzum b. Hani’nin babasından şöyle naklettiğini belirtirler: Resûlullâh doğunca Sâve Gölü kurudu*” (Şami, I, 354; Özkan, 2016: 31). Bu mucizeye değinen iki şair; Süleymân Çelebi ve Kastamonulu Yûsuf’tur. Her iki şairde Hz. Peygamber doğduğu zaman Sâve gölünün kurduğunu dile getirmişlerdir.

Süleymân Çelebi, *Vesiletü’n Necât* mesnevîsinde; Sâve denizinin baştan başa yere geçtiğini ve onda sudan eser kalmadığını ifade etmiştir.

Sâve küçük bir denizi andıran göldür. Mecûsîler açısından kutsal bir mekândır. Çünkü Mecûsîler geleneksel ayinlerini burada yaparlardı. Müslümanların İran fethinden sonra Sâve gölü çevresinde ilim merkezleri açıp birçok âlimin yetişmesine vesile olmuştur. Bu durum da Hz. Peygamber’in doğumuyla İslâm’ın Sâve gölü çevresine erişeceğine İran kutsallarının yok olacağına işarettir:

Sâve bahri yire geçdi serteser

Kimse anda bulmadı sudan eser

Süleymân Çelebi, B.265 (Altınar, 2008: 310)

Kastamonulu Yûsuf, *Muhammediye* mesnevîsinde; Sâve denizinin yere geçip, Mekke şehrinin nur ile dolduğunu ifade etmiştir.

Bu durum İslâm dininin hâkimiyet alanının genişleyeceğine İslâm’ın İran topraklarına ulaşacağına; Mecûsîlerin kutsal olarak gördükleri Sâve gölünün kutsallığını yitireceğine ve İslâm’ın buralarda yeşereceğine bir işarettir. Aynı zamanda Mekke şehrinin İslâm’ın nuru ile ayakta duracağını, Mekke’deki nurun bütün dünyaya yayılacağını ve batıl olan dinleri yerle bir edeceğini göstermektedir:

Hem ol dem yire geçdi Sâve bahri

Velî pür-nûr oldı Mekke şehri

Kastamonulu Yûsuf, B.2530 (Kavaklıyazı, 2018: 404)

2.2.9. Mecûsîlerin (Ateşperestlerin) Senelerden Beri Yanmakta Olan Ateşlerinin Sönmesi

Mecûsî, Zerdüşî dinine inanan ve ateşe tapan kimsedir. Mecûsîler, bu ateş yığınını kendilerine ilah olarak görmüşlerdir. Hz. Muhammed’in dünyaya gelişiyle birlikte bu ateş sanki okyanusların hücumuna uğramış basit bir ateşmiş gibi birden sönmüştü. Anlaşılan o ki dünyaya teşrif eden bu zat putperestlik ve ateşperestliği ortadan kaldırıp yeryüzünü Allah’ın birliği ile aydınlatacaktı (Suruç, 2013: 70).

“Mahzum b. Hani el-Mahzumi’nin babasından naklettiği rivayet şudur: “Bin yıldır sönmeden devam edegelen İranlıların ateşgedeleri söndü...” (İbn Seyyidinnas, I, 83-84; Özkan, 2016: 31). Bu mucizeye yalnızca Hafî’nin ve Süleymân Çelebi’nin mesnevîlerinde rastlamaktayız:

Vesiletü’n Necât mesnevîsinde Süleymân Çelebi, Mecûsîlerin yıllardır yanmakta olan ateşlerinin var olduğunu (B.266), süm kavminin bu ateşe taptığını ve bu ateşin Hz. Peygamber’in dünyaya gelmesiyle mum gibi söndüğünü teşbih yoluyla aktarmıştır.

Mecûsilerin bin seneden beri yanmakta olan ateşlerinin sönmesi Hz. Peygamber'in ateşperestliği ve putperestliği yok edeceğini; dünyaya İslâmiyet'i yayacağını ve dünyayı Allah'ın birliği ile aydınlatıp hâkim kılacağını göstergesidir. Yanmakta olan ateşin mum gibi sönmesi kolay bir şekilde olduğunu belirtmek içindir:

Ol mecûsiler odı kim var idi

Nice yıllar idi kim yanar idi

Ana taparlar idi ol kavm-i sûm

Hiç olup ol od söyündi sanki mûm

Bildi âlem halkı togdı Mustafâ

Cümle âlem toldı nur ile safâ

Süleymân Çelebi, B.266-269 (Altınar, 2008: 310)

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde Hz. Peygamber'in doğumunun Mecûsilerin ateşini mahvettiğini, onların dünya üzerinden cisimlerinin gittiğini belirtir.

Mecûsilerin bin seneden beri yanan ateşlerinin sönmesi artık bu dinin hükmünün kalmadığı anlamına gelmektedir. Dünya üzerinden silinip yerine Hz. Peygamber'in dininin geleceğinin göstergesidir. Nitekim Hz. Ömer döneminde İranlılarla yapılan Kadisiye savaşı ile İran topraklarında İslâm'ın nuru yanmaya başladı. Mecûsilerin ateşi ise söndü:

Hem mecusun odunu mahv idiser

Resmi anlarun cihândan gidiser

Hafî, B.1507 (Tural, e-kitap: 107)

2.2.10. İblisin Hapsedilmesi

Bir söylentiye göre, sütanne Halime, Hz. Muhammed'de farketttiği bazı farklılıklar üzerine onu annesine getirmeye karar vermiştir. Hz. Halime, Amine'ye çocuğa şeytanların yavaşmasından korktuğunu bu nedenle getirdiğini dile getirir. Amine ise, “Ben ona hamile iken benden Şam saraylarını aydınlatan bir nurun çıktığını gördüm. Vallahi ona hamileliğim sırasında hiç sıkıntı çekmedim. Sonra onu doğurduğumda elleri üzerine başı semaya gelecek şekilde idi.” demiştir (İbn Kesir, II, 416; Boyacıoğlu, 2001: 11).

Yine bir anlatıda, Hz. Peygamber doğduğunda gökyüzü göktaşlarıyla aydınlanmış, tüm şeytanlar ondan uzak tutulmuştur (el-Muktefâ, 35; Boyacıoğlu, 2001:12). Bu rivâyetlerden yola çıkarak, Hz. Muhammed doğduğu zaman Allah tarafından iblisin hapsedilmesi muhtemeldir.

Kastamonulu Yûsuf, *Muhammediye* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in doğduğu gece reddedilmiş şeytanın gökyüzüne çıkmadan kovulduğunu belirtir.

Bu beyitte Şeytan'ın Allah tarafından reddedilişine bir telmih vardır. Bu olay Kur'ân-ı Kerim'in Bakara suresinde şöyle geçmektedir: “*Meleklerle: “Âdem'e secde edin!” dediğimizde İblîs dışındakiler derhal secdeye kapandı. İblîs ise direnerek bundan kaçındı, kibirlendi ve kâfirlerden oldu*” (Bakara 2/34). Şeytan, Hz. Âdem'e secde etmediği için Allah katından reddedilmiştir. Dolayısıyla Hz. Peygamber dünyaya gelmeden önce gökyüzüne çıkmadan kovulmuştur. Aynı zamanda Hz. Peygamber'in dünyaya gelmesi ile İslâm nuru yayılmaya başlamıştır ve Hz.

Peygamber'in yolu olan İslâm dinine samimiyetle bağlı olan insanlar üzerinde şeytanın hiçbir etkisi yoktur. Şeytan, insanları aldatarak doğru yoldan çıkararak ve onlara Tanrı'yı unutturan varlıktır:

*Şeyâtîn ol gice merdûd oldu
Semâya çıkmadan matrûd oldu*

Kastamonulu Yûsuf, B.2531 (Kavaklıyazı, 2018: 404)

2.2.11. Bolluk ve Bereketin Çoğalması

Hiz. Halime, Hiz. Peygamber'i yanına aldıktan sonra evinde ve bulunduğu belde de bolluk ve bereket artmıştır. Bu olayın yaşanmasına dayanarak, aynı hadisenin doğum esnasında da yaşanması muhtemeldir.

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde; Hiz. Peygamber'in dünyaya gelişıyla beraber dağın ve taşın yeşermesini insan ve hayvana ilahi bir lûtf olarak görmüştür (B.1216). Yine çiçeklerin açtığını, kuru ağaçların yeşerip meyve verdiğini, yapraklardan çok budaklarda yemişlerin, olduğunu ifade etmiştir:

Hiz. Peygamber doğmadan evvel Arap Yarımadası'nda kuraklık nedeniyle büyük bir kıtlık vardır. Hiz. Peygamber'in doğumuyla beraber ağaçlar yemiş vermeye başlamış ve dağ taş yeşermiştir. Hiz. Peygamber bereketiyle gelmiştir. Onun doğumu tüm insanlığa bir lûtuftur. Aynı zamanda Hiz. Peygamber'in hayatındaki bu bereketi sütanesi olan Halime üzerinde de görmekteyiz. Hiz. Peygamber, evine ve bulunduğu beldeye bereket getirmiştir. Hiz. Peygamber'i yağmur duasına götürdüğünde yağmurun yağdığı görülmüştür. Şair, Hiz. Peygamber'in dünyaya teşrif etmesini sevinçli bir olay olarak gördüğü için bu sevinci ağaçların hemen yeşermesi üzerinden betimlemiştir:

*Tağ u taş hep yeşerdi bitdi ot
Olmağ için âdem ü hayvana kut*

*Nerkis açıldı vü bitdi lâleler
Güllerün yüzün tutdı jâleler*

*Kuru ağaçlar yeşerdi virdi bâr
Berkden çok oldu budakda şımâr*

Hafî, B.1216-1219 (Tural, e-kitap: 89-90)

2.2.12. Gök Cisimlerinin Daha Parlak Olması

“Osman b. Ebi'l-As'tan, annesi Fatıma binti Abdillâh'ın şöyle söylediğini nakledilmiştir: “Allah Resûlü'nün doğum gecesine şahit oldum. Resûlullah doğduğunda ev nurla doldu. Yıldızların başımıza değecek derecede yaklaştığını gördüm.” (Suheyli, I, 278-279; Özkan, 2016: 29). Bu mucizeye değinen tek şair Hafî'dir.

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde; Hiz. Peygamber'in doğduğu gece yıldızların aydan, ayın güneşten, güneşin ise önceki halinden daha parlak olduğunu belirtmiştir.

Gök cisimleri olan yıldız, ay ve güneş Hiz. Peygamber'in doğduğu gece onun nurundan faydalanmak için yeryüzüne daha çok yaklaşmış ve yaklaştıkça Hiz. Peygamber'in nuruna daha çok mazhar olmuşlardır:

*Kevkebün her biri oldu misl-i mâh
Müşk ü anber gibi oldu hâk-i râh*

*Mâhitab oldu güneş gibi münîr
Âfitâb evvelinden hem müstenîr*

Hafî, B.1228-1229 (Tural, e-kitap: 90)

2.3. Hz. Peygamberin Doğumu Sonrası ve Peygamberliğinde Gerçekleşen Mûcizeler

Bu bölüm Hz. Peygamber'in en fazla mûcize gösterdiği dönem aralığını kapsar. Hz. Peygamber, sayısız mûcize göstermiştir. Bu sayısız mûcizeler arasında yalnızca incelemiş olduğumuz XV. yüzyıl mesnevîlerinde geçen sayılı mûcizelerine değineceğiz.

2.3.1. Hz. Peygamberin Sünnetli Doğması

Rivayetler Hz. Muhammed'in sünnetli ve göbeği kesik bir şeklide doğduğunu belirtir (İbn Sa'd, I. 131; Balcı, 2016: 156). Bundan ötürü hiç kimsenin Hz. Muhammed'in avret yerini görmediğini iddia ederler (Balcı, 2016: 156).

Kastamonulu Yûsuf ve Süleymân Çelebi mesnevîlerinde bu mûcizeye değinmişlerdir. Her iki şairde Hz. Peygamber'in doğduğu zaman sünnetli ve göbeği kesilmiş halde olduğunu belirtmişlerdir.

Kastamonulu Yûsuf, Muhammediye mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in anadan doğma gözlerinin sürmeli ve sünnetli doğduğunu ifade etmektedir.

Hz. Peygamber'in sünnetli doğuşu onun ümmetindeki erkeklerin de sünnet olmaları gerektiğine bir işaretir. Hz. Peygamber'in avret yerlerini kimsenin görmemesi için sünnetli doğuşu Hz. Peygamber'in hayâsına ve ahlakına yapılan atıf olabilir:

*Esah bu kim anadan böyle oldu
Mûkehhal toğdı hem sünnetlû geldi*

Kastamonulu Yûsuf, B.2511 (Kavaklıyazı, 2018: 402)

Süleymân Çelebi, *Vesiletü'n Necât* adlı mesnevîsinde Kastamonulu Yûsuf gibi Hz. Peygamber'in gözlerinin sürmeli, göbeği kesilmiş ve sünnetli doğduğunu ifade eder.

Şair, Hz. Peygamber'in kundaklı halini tasvir ederken gözlerinin sürmelendiğini, göbeğinin kesildiğini ve sünnetli olduğunu ifade eder. Bu mûcizevi olaylar, Hz. Peygamber'in dünyaya geldiğinde yaşamış olduğu haller olarak değerlendirilebilir:

*Kundağıyla sürmelemişler gözin
Göbeği kesilmiş olmuş sünneti*

Süleymân Çelebi B.240 (Altınar, 2008: 308)

2.3.2. Süt Annesinin Göğüslerinin Sütle Dolması

Hz. Muhammed, doğduğu vakit büyük bir kıtlık yaşanmaktadır. Bu kıtlık Hz. Halime'yi de etkilemiştir, göğsünde kendi çocuğuna dahi verecek tek damla süt kalmamıştır (İbn Seyyidi'n-Nâs, I. 33; Balcı, 2016: 177). Hz. Muhammed'i bu şartlar altında kabul eden Hz. Halime olağanüstülükler ile karşılaşmıştır. Bunlardan biri göğüslerinde hiç süt bulunmayan Halime'nin göğüslerinin birden

sütle dolup, taşmasıdır. Böylelikle hem kendi çocuğuna hem de Hz. Muhammed'e doya doya süt içirmiştir (İbn Sa'd, I. 111; Balcı, 2016: 177). İncelediğimiz mesnevîlerde bu mucizeye değinen tek şair Hafî'dir.

Hafî, *Zad'ül Meâd* adlı mesnevîsinde mucizeye şöyle değinir: Sütanesi Halime, annesi Amine'nin evini gördüğü gibi sütsüz olan memelerinin bir anda süt ile dolduğunu belirtmiştir. Şair sütün çokluğunu belirtmek için sütü, dolu kırıbadan akan suya teşbih etmiştir.

Sütanne Halime, annesi Amine'nin evini gördüğü anda memeleri süt ile dolar bu hem Hz. Peygamber'i alması gerektiğine yönelik işaretler hem de bir annenin göğüslerinin süt ile dolması yüreğinin merhamet ve şefkatle donandığının belirtisidir. Aynı zamanda bu olay Hz. Peygamber'in ne kadar bereketli bir çocuk olacağının göstergesidir. Hz. Peygamber'in bereketi, sütanesi Halime'nin sütünden başlayıp tüm dünyayı saracağına bir işaret sayılabilir:

*Hem Halime dir ki ol dem kim hemân
Âmine evi baña oldu 'ayân*

*Südsüzidi memelerüm toldı sūd
Tolu kırba gibi cari oldu sūd*

Hafî, B.2131-2132 (Tural, e-kitap: 145)

2.3.3. Şakk-ı Sadr Mucizesi

Şakk "yarmak" sadr "göğüs" demektir. Şakk-ı sadr ise göğsün yarılması anlamına gelmektedir. Hz. Muhammed'in peygamberlik öncesi yaşamının en mühim hadiseleri arasında dile getirilen olaylardan birisi, şakk-ı sadr'dır. Göğsü yarılıp, kalbi temizlenmiştir. Bu hadise onun en mühim mucizelerinden birisi olarak belirtilir (İbn Sa'd, I. 150; Balcı, 2016: 193).

Söylenenlere göre Hz. Muhammed sütanesi Halime de iken Cebrâil gelip, Hz. Muhammed'in göğsünü yardı, kalbini çıkarıp şeytana ait bir parçayı çıkardı. Göğsünü temizledikten sonra hikmet ve yüce özelliklerle doldurarak, yeniden yerine yerleştirdi. Yaygınlaşmış görüşe göre bu hadise, Hz. Muhammed üç yaşlarındayken gerçekleşmiştir (Balcı, 2016: 193). Bu mucizeye değinen tek şair Hafî'dir.

Hafî, *Zâdü'l Meâd* adlı mesnevîsinde mucizeyi detaylı bir şekilde anlatmıştır: Nur yüzlü iki kişi aniden gelir. Bunlardan birinin elinde içi karla dolu olan altın leğen vardır. Bu iki kişi Hz. Peygamber'in göğsünü göbeğine kadar kesmişlerdir. (B.2482-2483-2484). Göğsünün içinden kapkara kan çıkarmışlardır. Bu kanın iblisin vesvesesi olduğunu söylemişlerdir. Daha sonra Hz. Peygamber'in kalbini kar ile yıkamışlardır. Şair, Hz. Peygamber'in kalbinin ayna gibi parlak olduğunu teşbih yolu ile ifade etmiştir. Bu kimseler Hz. Peygamber'in göğsünü sıvayıp kapatınca, gam ve kederden ferahlık bulmuştur (B.2485-2486-2487-2488).

Bu mucize ile Hz. Peygamber'in beşerî ve nefsi duyguları yıkanmıştır. Çıkarılan kan pıhtısı nefsi duyguları gösterir. Kalp yıkandıktan sonra güzelliklerle doldurulmuştur. Kalp, insan bedeninin en önemli organdır. Hafî, Hz. Peygamber'in kalbini parlaklık yönüyle aynaya benzetmiştir. Ayna, tasavvuf düşüncesine göre Allah'ın yeryüzündeki görüntüsü olan insanın sembolüdür. Şair, Hz. Peygamber'in göğsünün yıkanıp, kapandıktan sonra ferahlık bulduğunu ifade etmiştir. Çünkü gönlü gam ve kederden kurtulmuştur:

*Nur yüzlü iki kişi nâgehân
Bini kopup bunda geldiler hemân*

*Birinün elinde bir altun leğen
İçi tolu kar anuñ î mu'temen*

*Yardılar sadrumı ol sâ'at hemân
Sineden çak göbegüme dek revân*

*Yüregümi hem içinde yardılar
Bir avuç kapkara kan çıkardılar*

*Didiler bu hisse-i iblisdür
Alet-i vesvasi pür telbisdür*

*Yudılar ol kar ile kalbümi pâk
Oldı kalbüm göz gu gibi tâbnâk*

*Sığadılar yine uzvum oldu sağ
Gussa vü gamdan kamu buldum ferağ*

Hafî, B.2482-2488 (Tural, e-kitap: 166)

2.3.4. Şakku'l-Kamer Mûcizesi

Sözlükte “yarılmak, bölünmek” manasındaki inşikak ile “ay” anlamında olan kamer sözcüğünden meydana gelen bu terim “ayın iki parçaya bölünmesi” demektir. Bu manâda şakku'l-kamer de kullanılmıştır. İnşikaku'l-kamer terimi, Kur'ân-ı Kerîm'de kıyametin yaklaştığını haber veren âyetle geçmektedir (Çelebi, 2000; 343-345).

İnşikak-ı kamer, Kur'an'da yalnızca Kamer sûresinin ilk âyetinde geçmektedir. İnşikâk-ı kameri belirten âyet şu bütünlük içerisinde geçer (Bulut, 2016: 205).

Kıyâmet yaklaştı ve ay yarıldı. Onlar bir âyet görürlerse hemen yüz çevirirler ve “Eskiden beri devam edegelen bir büyüdür” derler. Yalanladılar ve kendi heveslerine uydular. Hâlbuki her işin ulaşacağı bir yeri vardır. Andolsun onlara, kötülükten önleyecek nice önemli haberler gelmiştir. Bu büyük bir hikmettir. Fakat (yüz çevirenlere) uyarılar ne fayda verir (el-Kamer 54/1-5).

Kureyş müşriklerinden kimileri ay ışığının olduğu bir gecede Hz. Muhammed'den mûcize istediler. Hz. Muhammed'de parmağıyla aya işaret edince ay ikiye ayrıldı (Pala, 2004: 327).

Ay'ın ikiye bölünme mûcizesi, edebiyatımızda Kur'ân'ı Kerim de olduğu gibi “şakka'l kamer” biçiminde ele alınır. İlâhî yardım vasıtasıyla tüm varlıkların ve doğa hadiselerinin Hz. Muhammed'in isteğiyle hareket etmesine en iyi misaldir. Diğer yandan Hz. Muhammed'in diğer mûcizelerine oranla bu hadise şairâne üslûpla ve zengin edebi sanatlarla anlatmaya daha müsaittir. (Yeniterzi, 1989:473).

Şairler tarafından en çok kullanılan mûcizelerden birisi şakku'l-kamer'dir. Kur'ân'ı Kerim de yer almaktadır. Hissi mûcizelerdendir. Kimi şairler benzetme ve iktibas yoluyla Hz. Muhammed'in parmağıyla ayı yardığını ifade ederken, kimi şairlerde bu hadiseyi edebi benzetmelere yer vermeden, müşriklerin Hz. Muhammed'den mûcize istemeleri sonucu ayı ikiye bölerek, peygamberliğini

kanıtlanmasıyla belirtirler. Örneğin; Hümamî kıyas yoluyla anlatırken, Hafî, olayı rivayetlerdeki şekliyle anlatır.

Süleymân Çelebi, *Vesiletü'n Necât* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in parmağı ile işaret ederek, ayı yardığını ifade eder.

Şairler Hz. Peygamber'in her uzvunun bir mûcizesi olduğunu belirtirler. Parmağının mûcizesi ise ayı yarmaktır. Ayın ortadan ayrılması büyük bir mûcizedir. Böylesi büyük bir mûcize Hz. Peygamber için bir parmak işareti kadar kolaydır. Aynı zamanda bu olay Hz. Peygamber'in nuru karşısında tüm varlıkların nasıl bir teslimiyet içerisinde olduğunu göstergesidir. Böyle bir mûcize karşısında müşriklerin iman etmemesi kalplerinin ne kadar çok karardığının âlametidir:

Çün işâret kıldı ol mahbûb-ı Hak

Barmağı ile ay oldu iki şak

Süleymân Çelebi, B.320 (Altın, 2008: 314)

Behiştî, *Heft Peyker* mesnevîsinde şairâne bir üslûpla bu mûcizeye değinir: Ay'ı teşbih vasıtasıyla bir ekmeğe benzetir. Hz. Muhammed'in parmağı ayı bölerek, ayın değerini düşürdüğüne değinir.

Büyük ihtimalle Behiştî'nin yaşadığı dönemde fırınlarda dolunay şeklinde ekmek yapılmaktadır. Bu şekilde yapılan ekmekler ortadan ikiye ayrıldığında yarım ay şekline dönüşmektedir. Behiştî Ay'ı ekmeğe benzetmiştir. Hz. Peygamber'in parmağıyla ayırdığı ay gecenin değerini düşürmüştür. Çünkü dolunay geceleri daha çok ışık vermektedir:

İdüp engüşt-i elfiyle dünün

Kadrini nân-ı mehün kıldı fûrun

Behiştî, B.72 (Demirel, 1995: 7)

Çâkerî, *Yûsuf u Zelihâ* mesnevîsinde bu mûcizeye şöyle değinir: Ay bu gecede dolunaydır. Çâkerî, Hz. Peygamber'in bir işaretle dolunay olan ayı ikiye böldüğünü belirtmiştir.

Karanlık olan bir gecede dolunay olan ay müşriklerin dikkatini çeker. Hz. Peygamber'in yapamayacağı düşündükleri için ayı ortadan ikiye bölmesini isterler. Çünkü ay dolunay iken bölündüğü daha net belli olur. Hz. Peygamber, parmağını aya işaret ederek ayı ortadan ikiye bölmüştür. Müşrikler, imkânsız olarak gördükleri bu olayın Hz. Peygamber için ne kadar kolay olduğunu görmüşlerdir:

Kamer bedr olmuş iken gökde el-hak

Sen itdün bir işâretle iki şak

Çâkerî, B.136 (Nalbat, 2012: 106)

Uzun Firdevsî, *Hayât-nâme* adlı mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in yüce peygamber olduğuna değinir. Bu yüceliğin göstergesi ise Hz. Peygamber'in parmağıyla ayı ikiye yarmasıdır.

Şairin Hz. Peygamber'i yüce olarak belirtmesi diğer peygamberlerden daha üstün olduğuna dair bir kıyaslamadır. Şair, Hz. Peygamber'in yüce oluşunun delilini ise parmağıyla ayı ikiye bölmesine bağlamaktadır:

Muhammed'dür Resûl-i a'zam muhakkak

Kim itdi engüşt-ile ol mâhı münşak

Uzun Firdevsî, B. [3b] 12 (Kapal, 2018: 133)

Yazıcıoğlu Mehmet, *Muhammediye* mesnevîsinde; şakku'l kamer mûcizesine atıf yaparak, gökteki ayın Hz. Peygamber'in parmağıyla iki parçaya ayrıldığını bundan ötürü Ebhâ şehrinin iki cihân güneşi olduğunu ifade eder:

Muhtemelen Hz. Peygamber'in ayı ikiye böldüğü yer Ebhâ şehridir. Çünkü şair Yazıcıoğlu Mehmet, Hz. Peygamber'in ayı ikiye ayırdığını bu nedenle Ebhâ şehrinin iki cihan güneşi olduğunu belirtmiştir. Ebhâ şehri Suudi Arabistanda serat dağlarının doğu tarafında bulunmaktadır. Ayın yarılma mûcizesi bu şehirde gerçekleştiği için bu belde büyük bir servete kavuşmuştur. Şair bundan dolayı bu şehri iki cihan güneşi olarak tasvir etmektedir:

Ay iki pâre oldı barmağından

Anunçun şems-i kevneyn(i) oldı ebhâ

Yazıcıoğlu Mehmet, B.18 (Yılmaz, 2020: 94)

Abdurrahim Karahisari, *Vahdet-nâme* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in gökteki ayı parmağıyla ikiye yarmasının onun devrindeki yıldız ilmiyle uğraşan kişileri harap ettiğini, aciz bıraktığını belirtir:

Hz. Peygamber döneminde yıldız ilmiyle uğraşan müneccimler Hz. Peygamber'in mûcizesi karşısında aciz kalmışlardır. Böyle bir mûcizenin nasıl gerçekleştiğini bilime sığdıramamışlardır. Zaten mûcizeler insanları aciz bırakan olağanüstü hadiselerdir. Nitekim Hz. Peygamber dönemindeki müneccimler de bu durum karşısında aciz kaldıklarını belirtmişlerdir:

Kıldılar devrinde tencimi tebâh

Barmağından gökde münşakk oldı mâh

Abdurrahim Karahisari, B. 209 (Kıstrak, 1999: 33)

Şeyhî, *Hüsrev ü Şirin* mesnevîsinde; feleğin yani gökyüzünün Hz. Peygamber'in hükmünün farkında olup, ona baş tacı olduğunu belirtir. Hz. Peygamber'in bir parmağının işi ayı yarmaktır diyerek, bu mûcizeye değinir.

Gökyüzü, Hz. Peygamber'in doğumuyla yeryüzüne yaklaşmış ve onu tanımışlardır. Hz. Peygamber'in hükmüne boyun eğmişlerdir. Bu boyun eğişin en büyük temsili ise ayın bir işaretle ikiye yarılmasıdır. Aynı zamanda ayın onun emri ile yarılması gökyüzüne hükmetmesi anlamına gelmektedir:

Felek farkında hükmi tâc-ı serdür

Ki bir barmağı işi şakk-ül-kamerdür

Şeyhî, B.470 (Tülübaş, 2017: 55)

İbrahim İbni Bâli, *Hikmet-nâme* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in aya işaret ederek, onu yardığını ayın bir parçasının doğuya öbürünün ise batıya gittiğini söylemiştir. Gökyüzündeki ayın yeryüzüne inerek ikiye ayrıldığını ve şahitlik ettiğini söylemiştir.

Ay'ın bir parçasının doğuya bir parçasının ise batıya gitmesi İslâmiyet'in hem doğuda hem de batıda yayılacağına bir göstergesidir. Yine ayın yeryüzüne inip Hz. Peygamber'e şahitlik etmesi onun yüceliğini gösterir. Aynı zamanda bu olayın basit bir çatlama olmadığını ifade etmektedir. Bu olay insanı hayrete düşüren, acizliğini gösteren, akıl sınırlarını zorlayan hatta algılama noktasında yetersiz bıraktığının en büyük göstergesidir. Ayın şehadet etmesi ise insanın bu durum karşısında şehadet etmekten başka hiçbir şansının olmadığını emaresidir:

*İşâret eyledi mâh oldu tâli'
Ki maşrık magrib anı gördi sâtı'*

*İnüben yir yüzine çarh-ı mâhî
İki şakk olıban virdi güvâhı*

İbrahim İbni Bâli, B.121-122 (Altun, e-kitap: 8)

Hüamî, *Sî-nâme* mesnevîsinde; ayın yarılma mûcizesine Hz. Yunus'a balığın arkadaş olmasında ne var? Onun parmağı ayı yardı diyerek, kıyas yoluyla değinmiştir.

Şair, Hz. Yunus ve Hz. Peygamber'i karşılaştırarak ayın yarılma mûcizesini vurgulamıştır. Hz. Yunus ile balığın arkadaş olmasını normal göstererek Hz. Peygamber'in parmağının ayı yarma mûcizesini yüceltmıştır. Dolayısıyla Hz. Peygamber üstün tutulmuştur. Hz. Yûnus, İsrailoğullarına gönderilmiş bir peygamberdir. Kendi halkına kızıp şehri terk etmiştir. Bir gemiye binmiştir. Allah'ın izni olmadan böyle bir şey yaptığı için gemi hareket edememiştir. Gemidekiler içimizde bir suçlu var diyerek onu denize atmışlardır. Denize atılan Hz. Yûnus'u büyük bir balık yutmuştur. Balığın karnında kırk gün tövbe etmiştir. Allah onu affedince balık Hz. Yûnus'u karnından çıkarmıştır. (Pala, 2004:483).

*Ne var ger Yûnusa üns olsa mâhî
Bunun şakk eyledi engüştî mâhı*

Hüamî, B.224 (Altun, 1995: 18)

Hafî, *Zâd'ül Meâd* adlı mesnevîsinde; şakku'l kamer mûcizesini kaynaklarda geçen şekliyle baştan sona anlatmıştır: Ay'ın dolunay olduğu bir gecede Kureyşliler Hz. Muhammed'den mûcize istemişlerdir. Hz. Peygamber onlara ne istediklerini sormuştur, onlar gökyüzünde büyücülerin sihir yapamayacağını düşünerek, gökteki ayı ikiye bölmesini zengin ve yoksulların bunu görmesini istemişlerdir (B.2846-2847-2848-2853-2855-2856). Hz. Muhammed bunu duyunca Allah'a dua etmiştir. Parmağıyla aya işaret etmiştir, iman ehlini müjdeleyerek demiştir ki "Ay yerinde ikiye oldu ve inanmayalar pişmanlık duydu" Allah'ın sevgilisi bu sözü deyince ay menziline ikiye ayrılmıştır (B.2858-2870-2871-2872). Kâfirler yine inkâr edip onu yalanlamışlardır. Bunun bir sihir olduğunu söylemişlerdir. Ertesi gün taşradan gelen kişilere bu hadiseyi sordular onlar da gökteki ayı ikiye parça olarak gördüklerini bir parçasının batıya bir parçasının da doğuya gittiğini söyleyince, kâfirlerden iki yüz kişi imana gelmiştir:

*Ayun on dördü bir gice meğer
Bedridi gayet kemâlinde kamer*

*Cem'i olmuşdı Kureyşliler tamâm
Yazuya çıkmışlar idi hâs u âm*

*Ahmed-i Muhtardan ol kavm-i şûm
Mûcize istediler idüp hücûm*

*Didi anlara Resûl-i Girdigâr
Ne dilersüz baña eylen âşikâr*

*Didiler göster bize kim gökde ay
İki şakk ola göre yohsul u bay*

*Zire sâhir göge bulımaz vüsul
Gökde olmaz anların sihri kabul*

*Taldı bu fikrile bahr-i hayrete
Huş-ı niyâz idüp derûndan hazrete*

*Barmağiyile işâret eyledi
Ehl-i îmâna beşâret eyledi*

*Didi yiründe iki şakk ol bu dem
K(i)'ehli küfre irişe andan nedem*

*Bu sözi diyince Ol Mahbûb-ı Hak
Ay oldu menzilinde iki şakk*

*Yine ol kâfirler inkâr eyledi
Hâlet-i küfrinde isrâr eyledi*

*Didiler sihriye ancak hemin
Sihri fennüünde kemâlün var yakın*

*Taşradan yarın meğer kim kârübân
Gele bu sırrı bize ide ayân*

*Subhı demden irdi bir kaç kârübân
Sordılar Mekkîler anlardan haber*

*Kim bu gice ideriken 'azm-i râh
Gök yüzinde iki şakk oldu mı mâh*

*Didiler ol kârübân halkı hemân
İki pâre gördük anı biz ayân*

*Biri şarka biri garba gitdi hem
Âşikâre gördük anı bîş ü kem*

*Râvi aydur iki yüz kâfir tamâm
Ol gice imana geldi î hüâm*

Hafî, B. 2846-2901 (Tural, e-kitap: 188-191)

Abdi, *Camasbnâme* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in mûcize ile ayı ikiye böldüğünü, batıl olan resimleri yıkayarak, temizlediğini ifade eder.

Batıl olan resimlerden kasıt putlardır. Kâfirler putlara taparken Hz. Peygamber'in gösterdiği mûcizelerle İslâmiyet'i bulmuşlardır. İslâm dini tek ve bir olan ilah inancıdır. Bu inancın yeryüzüne yayılması ile diğer tanrıların suretleri yok olmuştur:

*Mu'cizâtla kameri şakk eyledi
Yundi bâtl nakşını Hakk eyledi*

Abdi, B.98 (Karademir, 2001: 7)

Mu'înî, *Mesnevî-i Murâdiye* adlı mesnevîsinde; ayın yarılma mûcizesine, miraç mûcizesi ile birlikte değinmiştir. Hz. Peygamber'in parmağı ile ayı ikiye böldüğünü belirtmiştir.

Mâ-zâga 'l-basar Necm suresinin on yedinci ayetinde geçmektedir. "Gözü sağa sola kaymadı" anlamına gelmektedir. Şair ayın yarılma mûcizesini miraç mûcizesiyle beraber aktarmıştır. Miraç mûcizesinde Hz. Peygamber'in gözünün sağa sola kaymaması olayı ile müşriklerin bu zor istekleri karşısında bir an dahi tereddüt etmeden ayı yarması olayı arasında benzerlik kurmuştur. Bu olay aynı zamanda Hz. Peygamber'in Allah'a ne kadar çok samimiyetle bağlandığının ve güvendiğinin işaretidir:

*Barmağından iki şakk oldı kamer
'Ayn-ı vasfı oldı mâ-zâga 'l-basar*

Mu'înî, B.15 (Yavuz, ekitap: 2)

Dede Ömer Rûşenî, *Âsâr-ı 'Işk* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in dolunay olan ayı ikiye ayırdığını ve sözünün gönül hastalarına çare olduğunu söyler.

Şair ay ve gönül arasında ilişki kurmuştur. Nasıl ki Hz. Peygamber, aya işaret edip ona hüküm geçiriyorsa, gönlü kırık ve parçalanmış olan kişilere de bir dokunuşla çare olmaktadır:

*O kurs-ı mâhı iden iki pâre
Sözi dil-hasteler derdine çâre*

Dede Ömer Rûşenî, B.385 (Yalçın, 2019: 54)

Muhyiddîn Çelebi, *Hızır-nâme* adlı mesnevîsinde ayın yarıldığını ve bu olayın Kur'ân-ı Kerim de geçtiğini belirtmiştir. İnsan ve cinlerin Hz. Peygamber'e hayran olduğunu ifade etmiştir.

Ayın yarılma mûcizesi Kur'ân-ı Kerim'in Kamer suresinde geçmektedir. *Kıyâmet yaklaştı ve ay yarıldı. Onlar bir âyet görürlerse hemen yüz çevirirler ve "Eskiden beri devam edegelen bir*

büyüdür” derler. Yalanladılar ve kendi heveslerine uydular. Halbuki her işin ulaşacağı bir yeri vardır. Andolsun onlara, kötülükten önleyecek nice önemli haberler gelmiştir. Bu büyük bir hikmettir. Fakat (yüz çevirenlere) uyarılar ne fayda verir (el-Kamer 54/1-5). Hz. Peygamber tüm âlemlere rahmet peygamberi olarak gönderilmiştir. Bundan dolayı insan ve cinler ona hayrandır. Hz. Peygamber diğer peygamberlerden üstün tutularak yüceltilmiştir:

*Şakku’l-kamer kılduk ‘ayân furkânunı etdük beyân
Hayrân kapunda üns ü cân dâ’im yönüm senden yana*

Muhyiddîn Çelebi, B.108 (Alay, 2005: 53)

Bedr-i Dilşâd, *Murad-nâme* mesnevîsinde; Hz. Peygamber’in bir işaretle ayı ikiye ayırdığını miraç mucizesi ile birlikte vermiştir.

Şairler miraç ve ayın yarılma olayını birlikte vermektedirler. Bu da bu iki olay arasında bir ilişkinin söz konusu olduğunu göstermektedir. Her iki olay da gökte gerçekleşmiştir. Bu iki hadise Hz. Peygamber’in hayatındaki en önemli mucizelerdir. Biri Allah’a yakın olduğunun diğeri de Allah’a güvenin sonucudur. Yakınlık ve güven birbirini tamamlayan iki kavramdır. Bundan dolayı böyle bir ilişki kurulabilir:

*İşâretde şakk-ı kamer eyledi
Ki mi’râca çıkdı sefer eyledi*

Bedr-i Dilşâd, B.58 (Yaylı, 2019: 52)

Kastamonulu Yûsuf, *Muhammediye* mesnevîsinde; Hz. Peygamber’i gül yanaklı olarak tasvir etmiştir. Ayın ona şahitlik edip, hemen ikiye yarıldığını belirtmiştir. İkiye ayrılan ayın bir parçası doğuya bir parçası da batıya gitmiştir. Bunu gören tüm halk şaşkınlıktan gark olmuştur.

Yarılan ayın bir parçasının batıya bir parçasının doğuya gitmesi İslâmiyet’in bu bölgelerde yayılacağının bir göstergesidir. Ayın Hz. Peygamber’e şahitlik etmesi onun yüceliğinin bir ispatıdır:

*Şehâdet itdi ay ol gül-‘izâra
Hem anda ay oldu iki pâre*

*Birisi garba gitdi biri şarka
Tahayyürden kamu halk düşdi garka*

Kastamonulu Yûsuf, B.3594-3595 (Kavaklıyazı, 2018: 497)

Süleymân Çelebi, *Vesiletü’n Necât* mesnevîsinde; Hz. Peygamber’in ayın beşiğini salladığını, ayın gökten indiğini, fakir ve zenginlerin bunu gördüğünü belirtir.

Bu beyit ayın yarılma mucizesini hatırlatmaktadır. Hz. Peygamber, ayın yarılma hadisesinde parmağı ile aya işaret etmiştir. O esnada dolunay olan ayın beşik gibi sallandıktan sonra ikiye ayrıldığı anlaşılabılır:

*Beşiğin uğridi gökden indi ay
Gözleriyle gördiler yoksul u bây*

(Süleymân Çelebi, B.324 (Altınar, 2008:314)

2.3.5. Pişmiş Kuzunun Hz. Peygamber ile Konuşması

Buhârî ve Müslim, kütüb-ü sahîha da haber veriyorlar ki: Hayber gazvesinde bir Yahûdî kadın bir keçiyi biryân yapıp pişirmiş ve o pişirdiği biryana zehir atmıştır. Hz. Muhammed’e göndermiş. Sahâbeler yemeye başlayınca Hz. Peygamber birden buyurmuş: Pişirilen keçi bana der ki “Ben zehirliyim!” diye haber verdi (Nursi, 2016: 176). Bu mûcizeye değinen üç şair tespit edilmiştir bunlar; Hafî, İbrahim İbn-i Bali ve Süleymân Çelebi’dir.

Hafî, *Zâdül Meâd* mesnevîsinde mûcizeyi rivayetlerde geçen şekliyle ele alır: Bir Yahudi’nin karısı gelip, Hz. Peygamber’i davet eder. Hz. Peygamber kadının davetini kabul eder; ashabıyla beraber giderler. Kadın Hz. Peygamber’in önüne çeşitli yiyecekler koymuştur. Meğerse bu yiyecekler arasında pişmiş zehirli bir kuzu varmış. Hz. Peygamber, o kadının hatırı için bilmeden o zehirli kuzudan yer (B.3379-3380-3381-3382-3383-3387). Hz. Peygamber bir kaç lokma yiyince pişmiş kuzu dedi ki “Ey insanların en hayırlısı, Benden yeme sana zarar gelir, zehirliyim zehrim temiz bedenine zarar vermesin.” Şair bu olayda iki mûcizenin olduğunu söyler: Birincisi pişmiş kuzunun konuşması; ikincisi ise zehrin Hz. Peygamber’e zarar vermemesidir.

Pişmiş kuzunun konuşması Hz. Peygamber’e zarar gelmesin diyer. Allah, Hz. Peygamber’i koruduğu için hiçbir şey ona zarar vermemektedir. Zehir yenildiğinde insana anında zarar verir ve hatta ölümüne yol açar. Söz konusu Hz. Peygamber olunca zehir Allah’ın inayetiyle ona zarar vermemiştir. Pişmiş kuzu Hz. Peygamber’e hitap ederken onun temizliğine ve insanların en hayırlısı olduğuna vurgu yapmaktadır. Pişmiş kuzu kendisinden Hz. Peygamber’e zarar gelmesini istememektedir. Bunun nedeni ona olan sevgisidir:

*Bir cühûdun avratı geldi revân
Da’vet itdi Mustafa’yı ol zamân*

*Da’vetin ol avratun idüp kabûl
Vardı ashâbıyla anda Resûl*

*Pes resulün önine ol zen hemin
Kodı envâ’ı niamdan yir yirin*

*Ol ni’am içinde varımiş meger
Bir ağulu kuzı bişmiş mu’teber*

*Sırrıle ol avrat itmesin ta’biya
Ta ki bilmedin Resûl andan yiye*

*Hâtır içün ol zenuñ Ol pâk cân
Ol ağulu kuzıdan da ol zamân*

*Sundı birkaç lokma hoş olup yidi
Râvi bize naklile böyle didi*

*Didi ol bişmiş kuzı ol dem aña
Yime benden kim ziyân ider saña*

*Ağuluyam ağum itmesün zarar
Pâk cismüne eyâ Hayru'l beşer*

*Lîki bunda vardur iki mûcize
Gûş olun kim beyân idem size*

*Biri bu bişmiş kuzı kıldı kelâm
Hep kulağıyle işitdi hâs u 'âm*

*Bir de bu olmadı ağıu kârger
Ahmed-i Muhtâr'a ol dem î pişer*

Hafî, B.3379-3396 (Tural, e-kitap: 220-221)

İbrâhim İbni Bâlî, *Hikmet-nâme* mesnevîsinde; zehirlenmiş biryanın konuşup, Hz. Peygamber'e benden yeme dediğini ifade etmiştir.

Ölmüş hatta pişmiş olan bir hayvan dahi Hz. Peygamber'e olan sevgisinden dolayı dayanamayıp, dile gelmiştir. Kendisinden ona zarar gelmemesini istemiştir:

*Ana söyledi hem büryân u mesmûm
Beni yime diyüben kıldı ma'lûm*

İbrâhim İbni Bâlî, B.125 (Altun, e-kitap: 8)

Süleymân Çelebi, pişmiş kuzunun Hz. Peygamber ile konuşarak kendisinden yememesini, zehirli olduğunu, kendisine zehir katıldığını ve düşmanların ona hile yaptığını belirtmiştir.

Allah, Hz. Peygamber'e pişmiş kuzu vasıtasıyla kendisine ve ashabına düşmanın hile yaptığını ve kendilerini zehirlemeye çalıştıklarını bildirmektedir. Maide suresinin altmış yedinci ayetinde Allah, Hz. Peygamber'i insanlardan koruyacağını bildirmiştir. Bu ayetin bir gereğini pişmiş kuzunun dile gelmesi olayında görmekteyiz. Kuzunun Allah'ın izni ile dile gelmesi Allah'ın vaadini yerine getirdiğinin bir göstergesidir:

*Ağulu bişmiş kuzı ana söyledi
Yime benden yâ Resûl-Allah didi*

*Ağuluyam bana ağıu katdılar
Ol münâfıklar sana mekr itdiler*

Süleymân Çelebi, B.326-327 (Altınur, 2008: 314)

2.3.6. Gölgesinin Olmaması

Siyer ve hilye gibi kaynaklarda Hz. Muhammed'in gölgesinin olmadığına dair herhangi sahih bir kaynak yoktur (Yeniterzi, 1989:489). Lakin şairler Hz. Muhammed nurdan yaratıldığı için gölgesinin bulunmadığını söylemişlerdir. Nur meselesine Hz. Muhammed'in doğum öncesi mucizelerinde ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir.

Şairler bu mucizeye mesnevîlerinde değinmişlerdir. İslâm şairleri, Hz. Muhammed'e olan sevgi yoğunluğundan ötürü mucizeleri dışında da onu bazı yüce özelliklerle övmüşlerdir. Hz. Muhammed'in beşerî yönlerini adeta unutturmasına mübalağa sanatıyla yüceltmişlerdir (Sevgi, 135). Bu mucizeye değinen dokuz şair vardır:

Süleymân Çelebi, *Vesiletü'n Necât* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in mübârek vücudunu şu şekilde ifade eder: Onun mübârek bedeninin gölgesi yere düşmez, çünkü onun vücudu baştan ayağı nurdur. Nurun gölgesinin olmaması aşikârdır.

Hz. Peygamber nurdan yaratılmıştır. Bundan dolayı gölgesi yere düşmemektedir. Tasavvuf ehline göre daha hiçbir varlık yok iken Allah'ın Hz. Muhammed'i kendi nurundan yarattığını ve o nurdan diğer tüm varlıkları yarattığını; evrende vücut bulan her şeyi onun yüzü suyu hürmetine var ettiğini; Hz. Muhammed'in hem yaratılış nedeni hem de amacı olduğu anlayışını ileri sürüp, savunmuşlardır (Demil, 2016: 38). Şairler Hz. Peygamber'i övmek, yüceltmek ve diğer peygamberlerden üstün olduğunu göstermek maksadıyla böyle mucizelere yer vermişlerdir:

*Evvelâ ol kim mübârek cisminün
Gölgesi düşmezdi yire resminün*

*Nur idi başdan ayağa gögdesi
Bu ayândur nurun olmaz gölgesi*

Süleymân Çelebi, B.296-297 (Altınar, 2008: 312)

Çâkerî, *Yûsuf u Zeliâ* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in temiz ruh mayasından yaratıldığını söylemiştir. Bundan ötürü bedeninden toprağa gölgelik düşmemesine şaşılır mı diye sorarak, istifham sanatıyla bu mucizeye atıf yapmıştır.

Çâkerî, Hz. Peygamber'in temiz ruh mayasından yaratıldığını söyler çünkü Allah, Hz. Peygamber'i kendi nurundan yaratmıştır. Nurdan yaratılan bir beden gölgesinin toprağa düşmemesine şaşırmamak gerekir. Hz. Peygamber'in nurundan bir nur olan güneşin gölgesinin olmamasına şaşılmadığı gibi asıl nur sahibinin gölgesinin olmamasına da şaşırmamak lazımdır:

*Tenün olmuş-idi cân-ı pâke mâye
Ne tan düşmeye cândan hâke saye*

Çâkerî, B.137 (Nalbat, 2012: 106)

Şeyhî, *Hüsrev ü Şirin* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in görünen ve görünmeyen her yerinin nur olduğunu bundan dolayı bedeninin gölgeden uzak olmasının şaşılabilecek bir durum olmadığını ifade etmiştir.

Şair, Hz. Peygamber'in hem ruh hem de bedeninin nur ile yaratıldığını belirtir. Özü nur olanın gölgesi elbette olmayacaktır. Bundan dolayı Hz. Peygamber'in gölgesinin olmadığını duyan kimselerin şaşırmaması gerektiğini dile getirmektedir:

*Çün oldı zāhiri vü bātını nūr
‘Âceb mi cismi olsa sâyeden dūr*

Şeyhî, B.471 (Tülübaş, 2017: 55)

İbn-i Bâli, *Hikmetnâme* mesnevîsinde; Hz. Peygamber’in vücudu son derece latif olduğu için vücudundan yere gölgenin düşmeyeceğini ifade edip, nurun yere düşme ihtimalinin olmadığını belirtmiştir.

Şairin Hz. Peygamber’in bedenini latif diye nitelemesinin iki nedeni olabilir: Birincisi günahsız olmasına yani temizliğine vurgudur. İkincisi ise nurdan yaratıldığına vurgudur. Gölgesinin yere düşmemesinin nedeni ise nurdan yaratılmasıdır. Çünkü nurun gölgesi olmaz:

*Latîf olduğu-çün cism-i begâya
Vücûdından yire düşmezdi sâye*

*Anun-çün salmadı yire zilâli
Ki nurun zıll olmaz ihtimâli*

İbrahim İbn-i Bâli, B.114-115 (Altun, e-kitap: 7)

Hümamî, *Sî-nâme* adlı mesnevîsinde; Hz. Peygamber’in gölgesinin yere düşmeyeceğini nurun gölgesi olmaz diyerek, ifade etmiştir.

XV. yüzyıl mesnevî yazarlarının çoğu Hz. Peygamber’in nurdan yaratıldığı inancına sahiptirler. Hümamî de böyle bir inanca sahiptir. Bu sebepten dolayı Hz. Peygamber’in gölgesinin olmadığına değinmiştir:

*Yire düşmezdi zıllı ol emîrün
Ki olmaz zıllı misbâh-ı münîrün*

Hümamî, B.248 (Altun, 1995: 21)

Elvân-ı Şîrâzî, *Gülşen-i Râz* mesnevîsinde; Allah’ın Hz. Peygamber’de gölge yaratmadığını çünkü gölgenin karanlık olduğunu bu nedenle gölgesinin olmadığını dile getirmiştir.

Elvân-ı Şîrâzî diğer şairlerden farklı olarak Hz. Peygamber’de gölge olmamasının nedenini Allah’ın onda gölge yaratmadığına bağlamıştır. Gölge her ne kadar koruyucu anlamına gelse de karanlıktır. Şair, Hz. Peygamber’de karartı olmadığını belirtmiştir:

*Yaratmamışdı anda sâye Hâlık
Bu sâye kim ola anda karalık*

Elvân-ı Şîrâzî, B. 871 (Ülken, 2002: 314)

Ahmed-i Rıdvân, *Hüsrev ü Şirin* adlı mesnevîsinde Allah’ın Hz. Peygamber’in nurunu kendi nurundan yarattığını bu vesile ile toprağın gözünün onun gölgesini görmemesinin şaşılacak bir durum olmadığını ifade etmiştir.

İnsanoğlu topraktan yaratıldığı için gölgesi özü olan toprağa düşer. Ama Hz. Peygamber Allah’ın nurundan yaratıldığı için böyle bir durum söz konusu değildir. Şair, toprağın gözü ile teşhis sanatına yer vermiştir:

Seni halk etti nurından çün ol Pāk

Ne tan görmezse sāyen dide-i hāk

Ahmed-i Rıdvân, B.118 (Tavukçu, e-kitap: 28)

Aşkî, *Heft Peyker* mesnevîsinde; Hz. Muhammed'in Allah'ın nuru olduğunu bu nedenle gölgesinin bulunmadığını belirtir.

Tasavvuf ehline göre Allah Hz. Peygamber'i kendi nurundan yaratmıştır. Diğer insanların gölgesinin yere düşmesi onların topraktan yaratılmasından kaynaklanmaktadır. Ama Hz. Peygamber Allah'ın nurundan yaratılmıştır. Dolayısıyla gölgesi yere düşmemektedir:

Sāyesi yok nūr-ı Yezdānî durur

Halka Hakdan lutf-ı Rahmānî durur

Aşkî, B.162 (Aytaç, e-kitap: 77)

Kastamonulu Yûsuf, *Muhammediye* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in yeryüzünde gölgesinin olmadığını, onun gölgesinin arş üzerinde olduğunu söylemiştir. Hz. Muhammed'in vücudu gölgeden temizlenmiştir ve bu durum şaşılacak bir şey değildir. Çünkü onun ruhu ve bedeni nurdur.

Hz. Peygamber, Allah'ın nurundan yaratılmıştır. Her yaratılan yaratıldığı şeye meylettiğinden dolayı Hz. Peygamber'in gölgesi toprağa değil, arşa meyletmıştır. Tasavvuf ehline göre dünya nefsi temsil eder. Hz. Peygamber'de göğsünün yarılma hadisesinde nefsinden arındırılmıştır. Dolayısıyla onun gölgesi dahi nefsin temsili olan bir mekâna meyletmemiştir:

Meges konmazdı hîç üstine anun

Dahî zıllı yoğ-ıdî Mustafânun

Yoğ-ıdî zıllı yiryüzindeeyyâr

Salardı sāyesin 'arş üzre her-bâr

Aceb mi sāyeden pāk olsa cismi

Kim anun nûrdur cismi vü resmi

Kastamonulu Yûsuf, B.2905-4134-4135 (Kavaklıyazı, 2018: 436-546)

2.3.7. Bulutun Başına Gölge Olması

Hz. Peygamberi gölgelendiren bulut rivayetleri birden çok vardır. Bunlardan birisi şöyledir: Hz. Muhammed amcası Ebû Talip ile birlikte ticaret amacıyla bir yolculuğa çıkar. Yolculuk esnasında kervan Suriye hudutlarında olan Busra'da bir manastır yakınında konaklar. İbn-i İshâk'ın söylemine göre bu manastır Kureyşli halkın evvelde de uğradığı yerdir. Manastırdaki Bahira adlı bir din adamı önceden Kureyşlilere pek yakın olmazken bu defa ayrı bir tavır gösterir. Kureyşli halkı yemeğe davet eder. Çünkü kervanda onun dikkatini cezbeden bir durum olmuştur. Kervandakilerden birinin üstünde onu koruyan, takip eden ve gölgelendiren bir bulut vardır. Bir diğer rivayette ise Hz. Muhammed sütanesi Halime'nin yanındayken onu gölgelendiren o hareket ettikçe hareket eden ve koruyan bir bulut olduğu söylentisidir (Koçak, 2018: 195-197). Hz. Peygamber'in bu mucizesine şairler atıf yapmışlardır. Mesnevîlerde kullanım şekilleri şöyledir:

Süleymân Çelebi, *Vesilet'ün Necât* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in başının üzerinde her daim bir bulutun olduğunu ve her nereye giderse gitsin onun başının üzerinden ayrılmadığını ona gölgelik ettiğini ifade etmiştir.

Bilindiği gibi bazı mûcizeler coğrafyaya göre meydana gelmektedir. Hz. Peygamber'in bulutun başını koruma mûcizesi de böyle bir mûcizedir. Zira Hz. Peygamber'in yaşadığı coğrafyada güneşin kavurucu bir sıcaklığı bulunmaktadır. Özellikle öğlen vakitleri güneşin altında uzun süre durmak tehlikeli bir boyut arz etmektedir. Hz. Peygamber'in henüz çocukken bulutun ona gölgelik yapması ve koruması onun bir peygamber olacağının göstergesidir. Hz. Peygamber'in her zaman başının üzerinde olan bulut ona gölgelik edip, onu güneşten korumaktadır:

*Hem mübârek başı üzre her zamân
Bir para bulut olurdu sâyebân*

*Her nire varsa bile varurdu ol
Başı üzre dâimâ tururdu ol*

Süleymân Çelebi, B.300-301 (Altınar, 2008: 312)

Behiştî, *Heft Peyker* adlı mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in güzelliği incinmesin diye başının üstünde bulutun gölgelik görevi gördüğünü ifade etmiştir.

Çetr, çadır ve gölgelik anlamlarına gelmektedir. Şehâb, bulut demektir. Bulutun Hz. Peygamber'e gölgelik etmesinin sebebi onun güzelliğini korumak içindir. Hz. Peygamber'in yaşadığı coğrafya çok sıcaktır. Bundan ötürü Allah tarafından görevlendirilen bulut ona gölgelik eder. Bu gölgelik onu koruduğu gibi güzelliğine zarar gelmesini de önlemiştir:

*Çetr idi farkının üstünde sehâb
İtmeye hüsnini âzürde kitâb*

Behiştî, B.68 (Demirel, 1995: 6)

Çâkerî, *Yûsuf u Zeliâ* mesnevîsinde mûcizeye diğer şairler gibi değinmiştir: Allah, bulutu görevlendirerek, Hz. Muhammed'in başına gölgelik olmasını sağlamıştır ve vücudundan her iki âlem parlaklık bulmuştur:

Sâye, gölge demektir. Divan şiirinde temel anlamı dışında "himâye, lûtf, teveccüh" manalarına da gelmektedir (Pala, 2004:392). Sâyebân, gölgelik ve koruyup gözeten anlamındadır. Bulut Hz. Peygamber'in koruyucusudur. Arap Yarımadasının sıcağından onu korumaktadır. Vücudun iki âlemde de parlak olmasının nedeni şu şekilde açıklanabilir: Öteki âlemde Hz. Peygamber zaten ak ve paktır. Bu dünyada ise bedeninin güneşten zarar görmesi engellenerek bu dünyada da vücudu parlak kalmıştır:

*Başuna kıldı ebri sâyebân Hak
Vücudundan dü 'âlem buldı revnak*

Çâkerî, B.139 (Nalbat, 2012: 106)

Gülşenî-i Sarûhânî, *Râz-nâme (Makâlât-ı Gülşeni)* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'e iki âlemin sultanı diye seslenerek, âlemi aydınlatan bir güneş iken bulutun onun başına gölgelik olmasının sırrını sormuştur.

Hz. Peygamber, güneşe benzetilmiştir. Güneş ısı ve ışık kaynağıdır. Şair, Hz. Peygamber'in etrafı aydınlatırken bulutun onun başına gölgelik olmasının sırrını şaşkınlık içerisinde sormuştur. Güneş buluttan daha yücedir. Ama burada bulut dünyanın koruyucusudur. Çünkü güneş ışınlarının dünyaya uzun süre temas etmesi dünya yaşamına zarar verir. Bulutun aynı zamanda Hz. Peygamber'e koruyucu olması bu durum ile ilişkilendirilebilir. Bulut Hz. Peygamber'i hem güneşin zararlı ışınlarından korur hem de Hz. Peygamber'in nurunun uzun süre güneşe temas etmesini engeller zira güneş Hz. Peygamber'in nuru karşısında acizliğini fark edip, güneşin kendini karatmasından korur:

Âfitâb-ı 'âlem-efrûz-ikeneyşâh-ı dü kevn

Bu ne sırdur kim sehâb olmuş tapuna sâye-bân

Gülşenî-i Sarûhânî, B.72 (Yıldırım, 2007: 56)

Kastamonulu Yûsuf, *Muhammediye* mesnevîsinde; ilk beyitte Hz. Peygamber'i aya benzeterek, bulutun ona gölgelik olduğunu belirtir, ikinci beyitte bulutun güneşe yani Hz. Peygamber'e gölgelik yaptığını bu vasıta ile insanların onu hakikat bildiğini ifade etmiştir.

Hz. Peygamber, güzellik bakımından aya benzetilmiştir. Ay, parlaktır ısı kaynağıdır. Geceleri görmeyi sağlamaktadır. Hz. Peygamber de getirdiği İslâm diniyle insanları karanlıktan aydınlığa çıkarmaktadır. Şair, Hz. Peygamber'i güneşe teşbih etmiştir. Bu sefer bulutun güneşe gölgelik ettiğini söylemiştir. Bu hali gören kişiler (Rahip Bahira) kâinat güneşini tanımıştır:

Bulut çün sâye-bân oldu o mâha

Gönüldiler oradan girü râha

Bulut ol şemsün olmuş sâye-bânı

Bu vasf-ıla hakikat bildi anı

Kastamonulu Yûsuf, B.2598-2607 (Kavaklıyazı, 2018: 410-411)

2.3.8. Önündekileri ve Arkasındakileri Aynı Anda Görmesi

Hz. Muhammed'in bir diğer mucizevî özelliği ise önündekileri gördüğü gibi arkasındakileri görmesidir (Demil, 1989: 487).

Süleymân Çelebi, *Vesilet'ün Necât* mesnevîsinde Hz. Peygamber'in nasıl ki önündekilerini açık bir şekilde görüyorsa arkasında olanları da öyle gördüğünü ifade etmiştir.

Bu beyitten iki anlam çıkarılabilir. Birinci anlam gerçekten gözle görmektir. Yani Hz. Peygamber'in önünde olan olayları nasıl görüyorsa arkasında yaşanan olayları da açık bir şekilde görmesidir. İkinci anlam ise gözle görmek değil, kalben hissetmektir. Görünen ve görünmeyen olayların hakikatini Allah'ın vahiy aracılığıyla ona hissettirmesidir:

*Nice kim öninde görürdi ayân
Eyle ardından görürdi ol hemân*

Süleymân Çelebi, B.304 (Altınır, 2008: 312)

Şeyhî, *Hüsrev ü Şirin* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in zamanın öncesini sonrasını bildiği gibi önünde ve ardında olanları da bildiğini belirtmiştir.

Gaybı yalnızca Allah bilmektedir bununla ilgili birçok ayet vardır. Bunlardan biri Neml suresinin altmış beşinci ayetinde “*De ki: Göklerde ve yerde Allah'dan başkası gaybı bilmez.*” (Neml, 27/65). Hz. Peygamber'e Allah tarafından sadece bileceği kadar gaybi bilgiler verilmiştir. Bundan dolayı birçok olaya vakıftır. Yine şairlerin buradaki amacı Hz. Peygamber'i yüceltmektir:

*Öninden dehrün anlardı sonını
Görürdi ardını nitekim önini*

Şeyhî, B.479 (Tülübaş, 2017: 56)

İbrahim İbni Bâlî *Hikmet-nâme* mesnevîsinde; Yüce Peygamber'in dünyayı önünden gördüğü gibi başka taraftan da gördüğünü söyler.

Hz. Peygamber'in sadece işin görünen kısmını değil aynı zamanda işin iç yüzünü yani görünmeyen kısmını da bildiğini dile getirmektedir. Nitekim bu durum bizi Hz. Hızır kıssasına götürmektedir. Hz. Hızır, Hz. Musa ile çıktığı yolculukta görünen olayların arka planını Hz. Musa'ya anlatmıştır. Hz. Peygamber diğer peygamberlerin mucizelerini kendi üzerinde toplamıştır. Hz. Hızır'ında kerâmetini üzerinde taşımaktadır. Şairlerin böyle mucizelere yer vermesinin altında yatan sebep diğer peygamberle yapılan bir mukayesedir. Onu yüceltmek düşüncesi vardır:

*Öninden gördüğü gibi cihânı
Verâsından görürdi gine anı*

İbrahim İbni Bâlî, B.116 (Altun, e-kitap:7)

Kastamonulu Yûsuf, *Muhammediye* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in gözlerinin önünde olanları nasıl görüyorsa arkasında olanları da öyle gördüğünü belirtir.

Şairler, Hz. Peygamber'in her uzvunun bir mucizesi olduğunu söylerler. Kastamonulu Yûsuf, Hz. Peygamber'in önünü ve arkasındakilerini görmesini gözlerinin bir mucizesi olarak görmüştür. Aynı zamanda bu mucize Hz. Peygamber'in görünen olayların arka planını bildiği manasına da gelmektedir. Zira görünen her şeyin gerçeği yansıtmadığı bilinmektedir:

*Mübârek çeşmine mu'ciz ki olurdu
Öninde gibi halfinden görürdi*

Kastamonulu Yûsuf, B.4141 (Kavaklıyazı, 2018: 546)

2.3.9. Uykudayken Gönlünün Uyanık Kalması

“Uyku ölümdür” hadisinde de olduğu gibi insanoğlu uyuduğu vakit dış dünyadan tamamen bağımsızdır. Yalnızca peygamberler bu gafletten uzaktırlar. Onların sadece gözleri uyur fakat

kalpleri uyanıktır. (Demil, 1989: 487). Hz. Muhammed'in bu mûcizesine şairler mesnevîlerinde yer vermişlerdir.

Süleymân Çelebi, *Vesilet'ün Necât* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in uyanıkken konuşulanları nasıl işitirse uyuduğu vakitte öyle işittiğini ve bir an bile nefis arzusuna ve gaflet uykusuna dalmadığını ifade eder.

Peygamberler toplumun öncü kişileridir. Özellikle Hz. Peygamber tüm insanlığa gönderildiği için onun yaptığı veya yapacağı tüm hatalar insanları etkiler. Bundan dolayı peygamberlerin ismet sıfatı vardır. Yani onlar günahattan korunmuşlardır. Hz. Peygamber, nefsine uymamıştır. Çünkü şakk-ı sadr olayında Hz. Peygamber'in kalbi tüm kötülüklerden arınmıştır. Bu nedenle onun nefsine meyli düşünülemez. Nefse meyli olan bir uyku ağır bir uykudur. Hz. Peygamber'in uykusunun ağır olmadığını, gönlünün ise her an vahiyyle muhatap olduğunu bundan dolayı gaflet uykusuna düşmediği düşünülebilir:

*Uyanuk iken nice işitse ol
Eyle işidürdi uyurken Resûl*

*Bir nefes nefis arzusına uymadı
Gaflet uykusına talup uy'madı*

Süleymân Çelebi, B.310-423 (Altınar, 2008: 313-321)

Şeyhî, *Hüsrev ü Şirin* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in uykudayken de tüm sırlara vakıf olduğunu dile getirip onun için kalbi *la yenâmu*'dur demiştir.

Sübhanellezi la yenamu ve la yeshu "Uyumayan ve yanılmayan Rabbim, bütün kusurlardan münezzehtir" anlamına gelmektedir. Hz. Peygamber'in uyurken tüm sırlara vakıf olmasının asıl nedeni uyurken ona vahyin gelmesidir. Dolayısıyla onun kalbi uyumamaktadır. Aynı zamanda Hz. Peygamber'in gaflet anı olmadığından dolayı uykuda da gaflete düşmemektedir:

*Uyurken gözler idi sırrı kamu
Anunçün derdi kalbi lâ yenâmû*

Şeyhî, B.478 (Tülübaş, 2017: 56)

Kastamonulu Yûsuf, *Muhammediye* mesnevîsinde bu husus ile ilgili şöyle der: Hz. Muhammed'in gözleri uyusa bile kalbinin uyumadığını belirtip, gaflete düşmediğini ifade eder. Mübarek kulağının mûcizesi olarak uyanıkken nasıl işitiyorsa uyurken de öyle işittiğini dile getirir.

Hz. Peygamber uyusa dahi onun kalbi asla uyumaz idi. Çünkü o daima Allah'ı düşünür ve zikreder. Zikreden bir kalbin uyuması mümkün değildir. Hz. Peygamber'in kulağının bir mûcizesi olarak onun uyanıkken nasıl işitiyorsa uyurken de öyle işitmesi ise Hz. Peygamber'in tüm uzuvlarının bir mûcizesi olduğunun bir göstergesidir:

*Uyusa çeşmi kalbi uyımazdı
Anun kalbinde Hak gaflet komazdı*

*Mübârek sem'ine mu'cize budur
Uyanuk gibi uyurken işidür*

Kastamonulu Yûsuf, B.4143-4144 (Kavaklıyazı, 2018: 546-547)

Ârif, *Ravzatü't-Tevhîd* mesnevîsinde; bu mûcizeye Hz. Peygamber'in kalbinin bir nefes dahi olsun gaflete düşmediğini bu nedenden ötürü miraca çıktığını belirtir.

Ârif, Hz. Peygamber'in miraca yükselme sebebini onun kalbinin bir an dahi gaflete düşmemesine bağlamaktadır. Kalbi gaflete düşmediği için miraçta Allah'ı görmüştür. Aynı zamanda gaflet bu dünyaya ait bir vasıftır. İnsanı aşağı çeker. Hz. Peygamber'de hiçbir gaflet olmadığından dolayı onu aşağı çekecek herhangi bir durum yoktur denebilir:

Görmedi gaflet hicabın kalbi anın bir nefes 422

Ol sebebden didi Hak şânında mâ-zâga'l-basar

Ârif, B.460 (Gündüz, 2006: 190)

Hafî, *Zâdü'l Meâd* adlı mesnevîsinde; diğer şairler gibi Hz. Peygamber'in uyanırken nasıl görüp, işitiyorsa uykudayken de o şekilde görüp, işittiğini söyler.

Şairler, Hz. Peygamber'in her uzvunun bir mûcizesi olduğunu söylerler. Hz. Peygamber'in gözünün ve kulağının mûcizelerinden biri de uykudayken görüp, işitmeleridir. Bu durumda Hz. Peygamber'in gaflet anının olmadığını gösterir. Hz. Peygamber, vahiyle sürekli muhatap olduğu için Allah'ın gözetimi altında olduğu söylenebilir:

Görüp işidürem uyurken tamâm

Uyanuklugumdagi gibi müdâm

Hafî, B.5957(Tural, e-kitap: 375)

2.3.10. Miraç Mûcizesi

"Miraç kelimesi Türk Dil Kurumuna göre "göğe çıkma" anlamındadır. "Sözlükte "yukarı çıkmak, yükselmek" anlamındaki urûc kökünden türemiş bir ism-i âlet olan mi'râc kelimesi "yukarı çıkma vasıtası, merdiven" demektir. Terim olarak Hz. Peygamber'in göğe yükselişini ve Allah katına çıkışını ifade eder" (Yavuz, 2005:132). Vaka, bir gece vakti Mekke'de Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya gitmesi ve oradan da göklere çıkması şeklinde yorumlanmaktadır. Bu olay kaynaklarda daha çok "isrâ ve mi'rac" şeklinde geçmişse de Türkçe'de mi'rac sözcüğü ile her iki anlamı da kapsamaktadır. İslâmî literatürde genellikle işlendiği şekliyle mi'rac olayı iki aşamada meydana gelmiştir. Peygamber Efendimiz'in bir gece Mescid-i Harâm'dan Kudüs'de bulunan Mescid-i Aksâ'ya yaptığı yolculuğa isrâ, oradan yükseklerle yükselmesine mi'rac denmektedir. Siyer ve hadis kaynakları ve delâil kitaplarında isrâ ve mi'racla ilgili birden fazla anlatı mevcuttur. Buhârî ve Müslim'de bulunan rivayetlerin ortak hususlarına göre olay şu şekilde meydana gelmiştir: Bir gece Resûlullah, Kâbe'de Hicr veya Hatîm diye adlandırılan yerdeyken bazı anlatılarda uykuda bulunduğu anda ya da uyku ile uyanıklık arası bir haldeyken Cebrâîl geldi ve göğsünü yardı, zembereği suyu ile yıkadıktan sonra içine iman ve hikmet katıp, kapattı. Burak ismi verilen bir bineğe bindirip, Beytülmakdis'e götürdü. Resûl-i Ekrem Mescid-i Aksâ'da iki rek 'at namaz kılıp, dışarı çıktığında Cebrâîl biri süt, öbürü şarap dolu iki kap getirdi. Peygamber Efendimiz süt dolu kabı seçince Cebrâîl ona "fitratı seçtin" dedi, Daha sonra onu alıp, dünya semasına çıkardı. Gökyüzünün her aşamasında sırasıyla Âdem, İsmâ, Yûsuf İdrîs, Hârûn ve Mûsâ peygamberlerle görüştü; sonunda Beytülma'mûr'un olduğu yedinci semada Hz. İbrâhim'le buluştu. Sidretü'l-müntehâ denen yere geldiklerinde yazıcı meleklerin kalem cızırtılarını işitti ve Allah'ın huzuruna çıktı. Burada Allah elli vakit namazı farz kıldı. Dönüşte Hz. Mûsâ, elli vakit namazın ümmetine zor geleceğini söyleyip, Allah'tan onu

azaltmasını istemesini önerdi. Namaz beş vakit oluncaya kadar Hz. Peygamber'in Allah'ın huzuruna müracaatı ve Mûsâ ile görüşmesi devam etti Bir rivayete göre Resûllah'a mi'racda Bakara sûresinin son âyetleri indirilmiş ve Allah'a şirk koşmayanların affedileceği müjdesi verilmiştir. Ancak bazı âyetlerin ayrı olarak indirilmiş olmasının Kur'an'ın Cebrâil tarafından nazil olmasının gerçeğine aykırı düşeceği ve bu tarz anlatıların âyetlerin faziletine yüklenilmesi gerektiği belirtilmiştir (Yavuz, 2005: 132).

Miraç olayı Kur'an-ı Kerim'de Necm sûresi ve İsrâ sûresinin bazı âyetlerinde geçmektedir. "Mesnevîlerde miraç genel olarak; gökyüzü, yükseliş, yükselme, derece, rütbe, manevî yücelik vb. anlamlara gelecek şekilde kullanılmıştır" (Esir, 2009: 684).

Miraç hadisesi, Türk edebiyatında dinî-tasavvufî konulardan aşk konularına kadar birçok mesnevîde ayrı bir bölüm olarak yer almaktadır. Bunun dışında bazı divanlarda da özellikle kasidelerin *nesîb* bölümlerinde ele alındığı görülmektedir. Şairler na't türündeki kasidelerinde, Hz. Peygamber'i yüceltirken mucizelerini anlatarak bu mucizelerin diğer peygamberlerin mucizelerinden üstün olduğunu vurgular ve bu sırada miraç mucizesini de överler. (Esir, 2009: 689).

Mesnevîlerde miraç motiflerine gönderme çokça görülen bir durumdur. Miraç bölümü mesnevîde olsun veya olmasın, hemen hemen her mesnevîde bu göndermeler görülür. Yapılan göndermede bazen bir, bazen de birkaç tane beyit kullanılabilir. Miraç bölümlerinin yanı sıra miraç ile ilgili motifler çoğunlukla na'tlarda görülmektedir. Na't türü şiirlerde Hz. Peygamber'in mucizelerinden bahsedilirken miraç gecesine de işaret edilir; bir mucize olan miraç çok defa diğer peygamberlerin gösterdiği mucizeler ile birlikte verilir ve miracın büyüklüğüne değinilir (Esir, 2009:702).

Hz. Peygamber'in en büyük mucizelerinden biri olan miraç olayına yirmi dokuz şair mesnevîlerinde değinmişlerdir. Kimi, olayı kaynaklarda verilen şekliyle anlatırken kimi de yalnızca edebi sanatlar yoluyla anlatmıştır. Bunun yanında Hz. Musa ile kıyasa gidilip, Hz. Muhammed yüceltilmiştir.

Süleymân Çelebi, *Vesiletün Necât* adlı mesnevîsinde; miraç bölümü için ayrı bir başlık bulunmaktadır: "*Peygamber'in- Ona selâm olsun- Mi'râcı Hakkında*" adlı başlık altında miraç olayını Kur'an ve hadis kaynakları ışığında işlemiştir. Olay pazartesi gecesine Ümmü Hânî'nin (Hz. Ali'nin ablası) evinde başlamıştır. Ak yüzlü Cebrâil cennetten Burak ile gelir. O ay yüzlü Mustafâ (Hz. Peygamber) Cebrâil katına varıp, Burak'a biner ve Allah'a doğru yürürler. Yolda çeşitli acayip olaylar ile karşılaşır. Kuds'e ayak bastıklarında peygamberlerin ruhu Mustafa'ya ikramda bulunurlar. Hz. Peygamber onlara seslenir ve peygamberler, Mustafa'ya (Hz. Peygamber'e) uyar. Hz. Peygamber onlara imam olur ve Aksa'da iki rekât namaz kılarlar (B.352-362). Hz. Peygamber namaz kıldıktan sonra geri döner, nurdan bir merdivenin göğe doğru yükseldiğini görür. Bir sonraki göğe vardılar burdaki gök ehli ona selam verip, ikramda bulundular. "*Merhaben bik yâğ Muhammed İy şefâat ıssı Ahmed*" dediler. İnsanların en hayırlısı (Hz. Muhammed) hangi göğe vardıysa o gök ehli ona lezzetli ikramlarda bulundu. Her biri onun miracını kutladı. Melekler bu kerametler sana kutlu olsun deyip, Allah'ın bunu daha evvel kimseye nasip etmediğini söylediler (B.363-371). Tüm gök ehlinin her birinin farklı bir ibadette olduğunu görür. Kimi kıyamdayken kimi secdededir. Kimi Allah'a secde etmişken kimi de tahiyatta oturmuştur. Kimi takdîs kimi temcîd, kimi tehlîl kimi tahmîd okur. Kimisi de Allah aşkıyla hayret, hayran ve mest olmuştur. Her birinin gücü yettiğince ibadette olduğunu görür (B.372-377). Onların her bir ibadetini toplayarak buna namaz adını verdiler. Allah, Hz. Peygamber'e bunu armağan etti. Her kim ki bu namazı kılsa tüm gök ehlinin sevabını alırlar. Allah'ın Hz. Peygamber'e bunu ikram ettiğini ve ümmetine nimet verdiğini ifade eder. Hz.

Peygamber'in her ne dilerse kabul olacağını belirtir. Hz. Peygamber arş ve kürsüyü görür. Yetmiş bin hicabı geçer ve Allah'a erişir:

*Bir gice isneyn gicesinde Resûl
Ümmü Hânî evine kıldı nüzul*

*Anda-y-iken nâgehân ol yüzi ak
Cebrâîl cennetden irgürdi Burak*

*Tur berü gel yâ Muhammed tiz didi
Kim seni Hak hazretine ündedi*

*Turdi fi'l-hâl Mustafâ-yı mâh-ru
Cebrâîl katına vardı ilerü*

*Cebrâîl tutdı Burak bindi ana
Hoş yöneldi yürüdi Hak'dan yana*

*Aldı gitdi Mustafâ'yı Cebrâîl
Önine düşdi ana oldu delîl*

*Yolda çok dürlü acâib gördi hem
Geldi Kuds'e irdi vü urdı kadem*

*Enbiyâ ervâhı hâzır geldiler
Mustafâ'ya cümle ikrâm kıldılar*

*Enbiyâ ervâhına irdi nidâ
Kim kılalar Mustafâ'ya iktidâ*

*Anda Ahmed bunlara oldu imâm
Enbiyâ ervâhı uydı hoş temâm*

*İki rik'at kıldı Aksâ'da namâz
Eyle emr itmiş idi ol bî-niyâz*

*Çün namâzı kıluban döndi Resûl
Geldi Sahre üzre hoş kıldı hulûl*

*Gördiler nurdan örülmiş nerdübân
Nerdübândan oldılar göge revân*

*İrdi evvelki göge bunlar temâm
Kapı açıldı vü girdi ol hümâm*

*Ol gök ehli cümle karşı geldiler
Mustafâ'ya hayli ikrâm kıldılar*

*Merhaben bik yâğ Muhammed didiler
İy şefâat ıssı Ahmed didiler*

*Her göğsü kim irdi ol Hayr-ül-enâm
Ol gök ehli kıldılar i'zâz-ı tâm*

*Her biri kutluladı mi'râcını
Didi urundun saâdet tâcını*

*Her ne denlû kim melekler var idi
Kutlu olsun bu kerâmetler didi*

*Bu kerâmetler ki Hak virdi sana
Virmedi hiç kimseye önden sona*

*Gördi gök ehli ibâdetde kamu
Her biri bir türlü tâatde kamu*

*Kim kıyâm içre kimi kılmış rükû'
Kimi Hakk'a secde kılmış bâ-huşû*

*Kim tahiyyâtda oturmuşdı müdâm
Ol idi tâatleri her subh u şâm*

*Kimi takdîs ü kimi temcîd okur
Kimi tehlîl ü kimi tahmîd okur*

*Kimisini ışk-ı Hak almış-durur
Vâlih ü hayrân u mest kalmış-durur*

*Her birinün yitdiğince takâti
Haşr olunca uş bulardur tâati*

*Anların her tâatin ol bî-niyâz
Cem' idüp bir yire ad urdı namâz*

*Mustafâ'ya virdi didi ol Ganî
Ümmetüne armağan ilet bunı*

*Her kaçan kim bu namâzi kılalar
Cümle gök ehli sevâbın bulalar*

*Gör Resûl'e Hak ne ikrâm eyledi
K'ümmetine böyle in'âm eyledi*

*Her göğ'e kim vardı hem ol bahtiyâr
Ümmetin dile didiler zînhâr*

*Her ne hâcet dilesen makbûldür
Cümle maksûdun senün mahsûldür*

*Göklerün her kangısına k'irdi ol
Her birinde çok acâib gördi ol*

*Arş u Kürsi'yi görüben ol hoca
Geçdi yitmiş bin hicâbı ol gice*

*Bunların içre dahı her ne ki var
Anda gördi bunda didi âşikâr*

*Çünkü kamusun görüp geçdi öte
Vardı irişdi ol ulu hazrete*

Süleymân Çelebi B. 352-387 (Altınar, 2008: 316-318)

Ahmed-i Rıdvân, *Hüsrev ü Şirin* ve *İskendernâme* adlı mesnevîlerinde miraç mucizesi için ayrı bir başlık kullanmayıp, Hüsrev ü Şirin'de "Der na't-ı Resûl sallallahu 'aleyhi vesellem" ; İskendernâme'de ise "Medh-i Resûl 'Aleyhi's-selâm" başlıkları adı altında Kur'ân ve hadis kaynakları ışığında miraç mucizesine değinmiştir.

Hüsrev ü Şirin 'de Hz. Peygamber'in katının yani miracının kainâta göz nuru, "*Kâbe Kavseyn*" âyetinin ise iki kaşının sığıntısı olduğunu belirtir. *Kâbe kavseyni* "iki yay aralığı kadar" anlamına gelmektedir. Hz. Peygamber'in iki kaşının sığıntısı buna teşbih edilmiştir. Mazag âyetinin onun iki gözüne sürme olduğunu ifade etmiştir. Necm suresinin 17. âyetinde geçen *mâzâgalbasar* (Muhammed'in gözü sağa sola kaymadı.) âyetine iktibastır (B.116-117). Yine Hz. Peygamber'in bineğinin bazen Burak; bazen de Refref olduğunu belirtir. Bunların üzengisini tutmak için bütün melekler saf saf dizilmiştir. Son olarak da Hz. Peygamber'in şeriât tahtının, kâinata taç olduğunu bunun sebebini ise isra ve mir'aç sahibi olmasına bağlamıştır (B.124-129):

*Tapun kevn (ü) mekâna kurretü'l-'ayn
İki kaşun tufeyli kâbe kavseyn*

*Senin çeşmeynüne kuhl oldu mâzâg
Te'âlallah hümayı göre mi zâğ*

*Rekûbunda Burāk u gāh Refref
Rikābûnda melāyik cümle saf saf*

*Serîr-i şer'ün oldu 'âleme tâc
Ki sensin sâhib-i İsrâ vü Mir'âc*

Ahmed-i Rıdvân, B.116-117-124-129 (Tavukçu, e-kitap: 224)

Ahmed-i Rıdvân, *İskendernâme* mesnevîsinde; Necm suresinin 9. ayeti olan *kâbe kavseyn ev ednâ* ayetine iktibasta bulunmuştur. Hz. Peygamber'in *ev edna*'ya yakın olup miraç gecesine ulaştığına değinmiştir. Göklerin onun miraca çıkması için merdiven olduğunu söyler (B.141-142). Bunun yanı sıra Hz. Peygamber'e dokuz felekte tüm meleğin, evliya ve peygamberlerin onu ziyaret ettiğini; onun âlemlerin övücü olduğunu hem yeryüzünün hem de gökyüzünün ona mescit kılındığını ifade eder:

*Kurb-ı ev ednâya irdi çun resûl
Leyle-i İsrâ'ya hem buldı vusûl*

*Haymesine bulıd oldu sâye bân
Oldı Mi'râc'ına gökler nerdbân*

*Hem ziyâret kıldı anı nüh felek
Enbiyâ vu evliyâ cümle melek*

*Oldı kendü çünki fahr-i 'âlemîn
Mescid oldu âsmân ile zemîn*

Ahmed-i Rıdvân, B.141-152 (Avcı, 2013: 533-534)

Behiştî, *Heft Peyker* mesnevîsinde; na't başlığı altında miraç mucizesine yer vermiştir. Allah'ın arşı ve gökyüzü çatısının merdiven basamakları onun miracı için bir adımdır. Allah'ın kudretiyle bir gece arş onun dolaşma yeri olmuştur (B.91-95). Tüm arşı, kürsüyü ve felekleri hızlı bir şekilde gezip, tamamlamıştır. Öyle ki yükselip, indiğinde yatağı halâ sıcacık idi.

Şair, Hz. Muhammed'in bir gece arşa çıktığını, tüm felekleri geçtiğini ve ümmetine hediye ile geri geldiğine değinmiştir. Bunlar: Namaz ve Bakara sûresinin son âyetleri armağanlarıdır. Hz. Peygamber'in bu yükseliş ve inişinin bir anda gerçekleştiğini yatağının henüz sıcak olmasına dayandırmaktadır:

*Oldı bir hatve ana arş-ı Hudâ
Nerdübân pâyeleri sakf-ı semâ*

*Bir gice eyledi 'azm-i Melekût
Ola cevân-gehi tâ kim Ceberût*

*'Arş u kürsi vü eflâk temâm
Anı seyr eyledi sür'atle imâm*

*Kıldı bir anda 'urûcıyla nüzûl
Bisteri germ idi geldikde resûl*

Geldi lutfi-y-ıla çü sultânı kerem

Rahmet itdi hedāya-yı ümem

Behiştî, B.91-98 (Demirel, 1995: 8-9)

Yazıcıoğlu Mehmet, *Muhammediye* adlı mesnevîsinde; miracı na't başlığı altında işlemiştir. Cebrâil'in Hz. Peygamber'e hizmet ettiğini, Hz. Peygamber'in makamının Allah'ın huzuru yani *kabe kavseyni ev edna* olduğunu, belirtmiştir. Yüceliğinin birdenbire zahir olduğunu, refref ile bunun daha da ziyadeleştiğini söyler (B.14-15) Ayağının tozuyla deyimi kullanılarak, gittiği gibi dinlenmeden arşı kible ettiğine vurgu yapılmıştır. O arşa çıktığı için arş yüce olmuştur denilerek, hüsnü talil sanatına yer verilmiştir. Arş'ın kadrinin bundan dolayı yüce olduğu belirtilmiştir (B.16). Son olarak Allah'ın Resûl'ünün Allah makamından iki sır ile döndüğü söylenilmiştir:

Ana hâdim emînu'llāh-ı Cibrîl

Makâmı Kâbe-Kavseyni ev ednâ

Kemâli zâhir oldu bi'l-bedâhe

Şu dem kim refrefile oldu ahfâ

Ayağı tozını 'arş(ı) etdi kible

Anunçun oldu 'arşın kadri a'lâ

Ne-kim ol bârigâh-ı Kibriyâ'dan

Alup geldi Resûl esrâr-ı mesnâ

Yazıcıoğlu Mehmet, B.14-23 (Yılmaz, 2020: 94-95)

Abdürrahim Karahisarî, *Vahdet-nâme* mesnevîsinde; miracı na't başlığı altında Kur'ân ve hadis ışığında anlatmıştır. Miraç yolculuğunu Cebrâil'in getirdiği cennet bineği olan Burak'dan itibaren başlatmıştır. Cebrail, Burak'la *sidrede* kalır, *Lev-denevtü* oradan ileri geçemez. *lev denevtü ünümületen leharaktü* Buradan bir parmak dahi ileri geçersen yanarım. anlamına gelmektedir. Karahisari, Arş'ı mekânın sonu olarak görmüştür. Hz. Peygamber bu mekânsızlığa miraç ile erişmiştir. (B.212-213-214). *Kâbe kavseyn* ona menzildir. Orda gözü ve gönlü her sırta vakıf olmuştur. Gözün ve gönlün her sırta vakıf olması miracın hem bedensel hem de ruhani yapıldığına bir delildir. Cihan ona gizli ve açık bir şekilde görünmüştür. Görünen ve görünmeyen ona aynı olmuştur (B.215-216). Çünkü mekânsız olan yer ona makam olmuştur. Allah'ın huzurundan ona selam verilmiştir. Bu makamda ona ilmin öncesi ve sonrası verilmiştir. Yine Hz. Peygamber'e orda cennet takdim edilmiştir. Ancak ümmeti olmadığı için girmemiştir:

Uyluğu altında cennetten Burāk

Cebra'îl olmuş rikābinde yayak

Sidreye irürdi çün ol hak sebîl

Lev-denevtü tablin urdı Cebra'îl

*Çün mekanün müntehāsın geçdi ol
Lā-mekān mülkine buldı toğrı yol*

*Kābe kavseyn oldı ol dem menzili
Gördi her sırrı gözi bildi dili*

*Zāhir ü bātınla 'arz oldı cihān
Ana bir oldı 'ayān ile nihān*

*Lā-mekān oldı ana çün kim makām
Hazretine irdi hazretten selām*

*Ana 'ilm ü evvelin ü āhirin
Küllü ma'lûm oldı ber-vech-i yakîn*

*Anda arz ittiler ana cenneti
Bakmadı görmedigiçün ümmeti*

Abdürrahim Karahisarî, B.212-219 (Kıstırak, 1999: 33)

Tutmacı, *Gül ü Hüsrev* mesnevîsinde; na't başlığı altında miraç olayına atıf yapmıştır. Gökler bir meydan olarak tasvir edilmiş, Bu meydanın at binicisi ise Hz. Peygamber'dir.

Hz. Peygamber miraca cennet bineği olan Burak ile çıkmıştır. Miraç göğe çıkma yükselme demektir. Gökyüzü onun mekânı olmuştur. Meydanın at binicisi olmak o mekânın sahibi olmak anlamına gelmektedir. Aynı zamanda Hz. Peygamber'in hükmünün gök ehline karşı olduğunu da göstermektedir:

*Süvār-ı çābük-i meydān-ı eflāk
Nizām-ı 'ālem u sultān-ı eflak*

Tutmacı, B.147 (Kızıлтаş, 2018: 191)

Gülşenî-i Sarûhânî, *Rāz-nāme*'de na't başlığı altında miraç mûcizesine değinmiştir: Hz. Muhammed iki dünya arasının at binicisidir. Burak'ın Meydanı mekânsızlıktır. (B.60). Hz. Peygamber, isra ve miraç sahibidir. Adım attığı ilk yer göğün yedinci katının üst noktasıdır (B.79). Şair, *Kābe kavseyn* ayetine atıf yapmıştır.

İki dünyanın at binicisi olmak hem bu dünyanın hem de diğer dünyanın hüküm süren kimsesi anlamındadır. Bu çok büyük bir mertebedir. Bu mertebeye yalnızca Hz. Peygamber ulaşmıştır. *Kābe kavseyn* (İki yay arası kadar) anlamına gelmektedir. Hz. Peygamber miraca çıktığında Allah ile arasındaki mesafe iki yay arası mesafe kadardır. Bu olay Hz. Peygamber'in Allah'a ne denli yakın olduğunun göstergesidir:

*Şehsüvār-ı 'arsa-i her dü cihān
K'oldı mizmār-ı Burākı lā-mekān*

*Sāhibü'l-Mi'rāc k'oldı leyletü'l-İsrā ana
Pāye-i evvel-kadem ser-hadd-i heftüm āsumān*

Vakt-i da'vî ol kadar endâz-ı ma'nî eyledi

Tîr-i per-tâbına kalb-i kâbe kavseyn nişân

Gülşenî-i Sarûhânî, B.60-79-80 (Yıldırım, 2007: 54-58)

Şeyhî, *Hüsrev ü Şirin* mesnevîsinde; edebi bir söyleyişle miraç mûcizesine değinir. Miraç olayını gerek hadislerde gerekse Kur'ân'da geçen şekliyle anlatır. Şair, Hz. Peygamber'e ey şah diye seslenerek, nida sanatı yapmıştır. O aklı kül ile dokuzuncu feleğin merdiveninde olmuştur. Bundan ötürü miracın bir derecesine erişmiştir (B.525). İsrâ gecesini sidre makamının boyunu seyretse, bunun en yüce son olduğunu bilir. Çünkü bu seferde amacını çabucak gerçekleştirmiştir. Kalbi ve gözü *mâzâgal basar* ve *mâ tagâ* olmuştur. *Mâzâgal basar* (Muhammed'in gözü sağa sola kaymadı.) anlamına gelir. Necm suresinin 17. ayetine atıf yapılmıştır (B.526-527):

Ger nerdübân idinse tokuz çerhî 'akl-ı kül

Bir pâyesine ermeye mi 'racunun şehâ

İsrâ gecesini servüne seyr etse sidrenün

A 'lâ-yı müntehâsıdur ednâ-yı müttekâ

Çün ol seferde maksada tiz eyledün basar

Mâ-zâga oldı 'aynün ü kalbün ve mâ-tagâ

Şeyhî, B.525-527 (Tülübaş, 2017: 58)

Şeyhî, *Harnâme* mesnevîsinde; mûcizeye şöyle değinir: Hz. Peygamber miraca çıktığında pabucu âlemlerin başına taç olmuştur.

Naleyn, bir çift ayakkabı anlamına gelmektedir. Hz. Peygamber en yüksek yer olan arşa çıkmıştır. Arşa çıktığı için âlemler onun altında kalmıştır. Dolayısıyla pabuçları âleme taç olmuştur. Bu durum Hz. Peygamber'in pabuçlarının bile ne kadar kıymetli olduğunu gösterir. Hz. Peygamber'in bedeninin en aşağısı olan ayaklarının bile âlemlerden üstün olup onlara taç olduğunu göstermektedir:

Anda ki ol kıldı 'izzile mi 'râc

Oldı na'leyni fark-ı 'âleme tâc

Şeyhî, B.11 (Kantar, 2018: 20)

Hamdullah Hamdi, *Yûsufu Zelihâ* mesnevîsinde; zengin benzetmeler yapar. Hz. Peygamber'in atının (Burak) bir nalını gökyüzünün ayı olarak görmüş. Ay ve nal arasında şekil yönüyle bir benzerlik vardır. Hz. Peygamber'in himmet okunun nişan yeri *kâbe kavseyni*'dir. *Kâbe kavseyn* (İki yay arası kadar) anlamına gelmektedir. Hz. Peygamber miraca çıktığında Allah ile arasındaki mesafe iki yay arası mesafe kadardır. Bu en yüksek mertebedir. Şair şaşılmasını gerektiğini ifade etmiştir. Hz. Peygamber'e isra gecesinin şahidi diye seslenmiştir. Arş, bir kilime teşbih edilmiştir. Arşın Hz. Peygamber'in atının nalına kilim olduğunu belirtmiştir. Kilim, zemine veya sedir, divan vb. yerlere serilen rengârenk desenlerle süslü halıdan daha ince, kıl veya yün dokumadır. Arş, bir kilimdir. Hz. Peygamber'in atı bu kilim üzerinde olandır:

*Merkeb sana ol Burāk durur kim
Bir na 'li mehidür āsumānuñ*

*Olursa 'aceb mi Kabe Kavseyn
Himmet okın atıcak nişānun*

*İy şāhid-i bezm-i Leyl-i İsrā
Na 'līniine ferş 'arş-i a 'lā*

Hamdullah Hamdi, B.191-211 (Üstün, 2014: 242-244)

Ahmed-i Dâî, *Çengnâme* mesnevîsinde; mucizeye şöyle değinir: Kadir ve miraç geceleri onun yalnızlık yeridir. Hz. Peygamber'in ayak toprağı ise arşın üzerine taçtır. Taç, hükümdarlık sembolüdür. Divan edebiyatında sevgilinin ayak toprağı çok önemlidir. Sevgilinin ayağından ziyade onun bastığı yerler yüceltilmiştir (B.101). Felek onun miracında bir merdiven görevi görmektedir. İki âlem onun cömertliği sayesinde mevcuttur. *Kâbe kavseyn* ve *ev edna* ayetine atıf yaparak, bu yerin Hz. Peygamber'in makamı olduğunu ifade etmiştir. Hz. Peygamber'in makamı Allah'ın yanıdır. Bu makam yücelerin en yücesidir:

*Giceler halvetidür Kadr ü Mi 'râc
Ayağı toprağı 'Arş üzredür tâc*

*Bulutlar haymesinün sâye-bânı
Felek Mi 'râcınun bir nerdübânı*

*Anun cûdı bile mevcûd kevneyn
Anun ednâ makâmı Kâbe kavseyn*

Ahmed-i Dâî, B.101-105 (Alpay Tekin, 1992: 311)

Çâkerî, *Yûsuf u Zeliâ* mesnevîsinde; miraca yalnızca bir beyitte değinmiştir. Hz. Peygamber miraç sırrının sahibi ve vahyin emindir. Ayağı arşın başına taçtır.

Ayağın arşın başına taç olması kişinin arşın en yüksek derecesine çıktığının göstergesidir. Hz. Peygamber miraç yolculuğunda arşın en üst katına çıkmıştır. Dolayısıyla ayakları arşın başına taç olmuştur. Arşın başına taç olmak büyük bir yücelik göstergesidir:

*Emîn-i vahy ü sâhib-i sırr-ı mi 'râc
Ser-i 'arş eyledi na 'leyni tâc*

Çâkerî, B.135 (Nalbat, 2012: 106)

Uzun Firdevsî, *Hayât-nâme* mesnevîsinde; miraca telmih yoluyla değinmiştir. Hz. Peygamber bir cevher olarak tasvir edilmiş. Feleğin (gökyüzü) Hz. Peygamber için yedi hokka; sekiz cennetin ise onun tahtı olduğunu belirtmiştir.

H. Peygamber miraca çıktığında yedi felekten geçmiştir. Bu yolculukta Hz. Peygamber'e sekiz cennet gösterilmiştir. Sekiz cennetin onun tahtı olması tüm cennetlerin onun için yaratılması demektir:

*Yidi hokkadur eflāk ol güher çün
Sekiz cennet o şāhun tahtı mutlak*

Uzun Firdevsî, B.4 (Kapal, 2018: 134)

Seher Abdal, *Saadet-nâme* mesnevîsinde miraç olayına şöyle değinir: Hz. Peygamber miraç gecesine varınca Allah tarafından kendisine sınırsız bir ihsan verilir. Hz. Peygamber en yüce yere varınca kendisine hayâ, akıl ve iman verilmiştir (B.378-381) O şah hayâ, akıl, iman ve Allah'ın fermanıyla yoldaş oldu. Allah'tan ümmetine ve din ehline akıl iman ve hayâ hediye getirmiştir. Onun giysisi edeptir, Burak'ı akıldır:

*Şeb-i mi 'rāca varınca Muhammed
'Atālar oldu Hakk'dan ana bî-had*

*Virildi varıcak fevka'l- 'alāya
Hayā vü 'akl ü îmān Mustafā'ya*

*Hayā vü 'akl ü îmān-ile ol şāh
Hak'un fermānı birle oldu hem-rāh*

*Hayā vü 'akl ü îmān ehl-i dîne
Getürdi tuhfe Hakk'dan ümmetine*

*Ebeddür hulle'akl anun Burāğ
Gidüp mi 'rāca Hakk'a kıl yarāğ*

Seher Abdal, B.378-385 (Özağaç, 2009: 134-135)

İbrâhim İbn-i Bâlî, *Hikmetnâme* adlı mesnevîsinde; Kur'ân-ı Ker'im ayetlerine telmih yoluyla miraç mucizesine değinir. *Kâbe kavseyn*'in ona mesken, *ev ednâ*'nın ise delil olduğunu belirtir. *Tarfetü'l-'ayn* göz açıp kapayıncaya kadar olan an demektir. Hz. Peygamber'in miraca yükselip inmesi *tarfetü'l-'ayn* kadardır. Yine *kâbe kavseyn*'in ona güzergâh olduğunu ifade etmiştir:

*Olupdur "kâbe kavseyn" ana me'vâ
Anun kurbına huccetdür "ev ednâ"*

*Dem içinde kim ola "tarfetü'l-'ayn"
Güzâr-gâh oldu ana "kâbe kavseyn"*

İbrâhim İbn-i Bâlî, B.90-110 (Altun, e-kitap: 6-7)

Hümamî, *Sî-nâme* mesnevîsinde; telmih yaparak, miraç mucizesine değinir. Hz. Musa'nın Allah'ı göremediğini *len terânî* ile belirtirken, Hz. Peygamber'in gördüğünü *ev ednâ kâbe kavsyen* ile söyleyip, Hz. Muhammed'i yüceltmıştır.

Hümamî, Hz. Musa ve Hz. Peygamber'i karşılaştırmıştır. Kelîme, Hz. Musa'nın lakabıdır. Allah ile konuştuğu için kendisine bu ad verilmiştir. *Len terânî* A'râf suresi 143. ayetinde geçen "*Sen beni asla göremezsın*" anlamına gelen bir sözdür. Hz. Musa Allah ile konuşmuştur. Lakin onu

görememiştir. *Ev ednâ kâbe kavsyen* Necm suresinin dokuzuncu ayetinde geçmektedir. *Kâbe kavseyn* (İki yay arası kadar) *ev ednâ* ise (hatta daha yakın) demektir. Şair, Hz. Peygamber'in Allah'ı gördüğünü hatta aralarındaki mesafenin çok yakın olduğunu söyleyerek, Hz. Peygamber'i yüceltmıştır:

Kelîme "len terânî" oldı hâsıl

"Ev ednâ kâbe kavsyen" ana vâsıl

Hümamî, B.212 (Altun, 1995: 17)

Abdî, *Câmasb-nâme* mesnevîsinde; *kâbe kavseyn* ayetine telmih yapmıştır. Allah'ın kâbe kavseyn'ni ona yakın kıldığını ve Hz. Peygamber'in yeri olduğunu belirtmiştir:

Kâbe kavsyen Necm suresinin dokuzuncu ayetinde geçen "*İki yay arası kadar*" anlamına gelen sözdür. Hz. Peygamber miraca çıktığında Allah'ı görmüştür. Bu yakınlık iki yay arası kadardır. Şair, bu yakınlığı Hz. Peygamber'in mekânı olarak görmüştür. Allah'a bu denli yakın olmak yüce bir şahsiyet olmanın göstergesidir:

Anı kılmuş kâbe kavseyn [e] karîn

Ey ki göstermiş ana varlık yirin

Abdî, B.84 (Karademir, 2001: 6)

Elvân-ı Şîrâzî, *Gülşen-i Râz* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in miracının din yolunda bir basamak olduğunu ifade eder.

Hz. Peygamber miraca çıktığında Allah tarafından ona ve ümmetine namaz farz kılınır. Bundan dolayı dini yaşama noktasında en önemli basamak namazdır. Namaz ibadetinin hikmetini anlamayan kişiler bu dinin ilk basamağını gerçekleştiremeyeceklerdir:

Ne gölge ol güneşden kim görine

Merâtib olur ol mi'râc-ı dîne

Elvân-ı Şîrâzî, B.866 (Ülken, 2002: 314)

Ahmedî, *İskender-nâme* mesnevîsinde ayetler ışığında miraç mucizesine değinir. *Kabe kavseyn, ev edna, sümme dena, mazaga'l basar* ile necm suresine iktibasta bulunmuştur. Aynı zamanda *lev denevtü* ile bir kıyasa gitmiştir. Yine Hz. Peygamber'in atının nalının feleğin başına taç olduğunu ve meleklerin ayağının tozunu kendilerine sürme yaptığını ifade eder.

Divan edebiyatında sevgilinin ayağının tozu çok önemlidir. Ayak tozunun göze sürme yapılması ne kadar değerli olduğunun göstergesidir. Cebrail sidre-i muntehada *lev denevtü* demiştir. *lev denevtü* "*Buradan ileriye geçersen yanarım*" anlamına gelmektedir. Cebrail'in geçemediği yerden Hz. Peygamber geçmiştir. Dolayısıyla Hz. Peygamber meleklerden üstün tutulmuştur:

Tarfetü'l-'ayn içre çün tîz-i nazar

Kıldı bundan "Kâbe-Kavseyn'e" güzer

Tutdı anda kurb-ı "Ev-ednâ"yı ol

Buldı "Sübhâne'llezî esrâ"yı ol

*Buluban “Sümme Denā”ya ol sebîl
“Lev-denevtü” diyü kaldı Cebra’îl*

*Kıldı na’lîni tâc-ı ser felek
İtdi sürme ayağı tozın melek*

*İtmedi Firdevs bâğına nazar
Lâ-büdü oldu vasfı “Mâ-zâge’l-basar*

Ahmedî, B.248-258 (Akdoğan, e-kitap: 18-19)

Mu’înî, *Mesnevî-i Murâdiyye*, mesnevîsinde; Hz. Peygamber’in parmağıyla ayı yardığını söyler. Yine *mâ-zâge’l-basar* ayetine telmihte bulunarak miraç mucizesine atıfta bulunur.

Necm suresi on yedinci ayette geçen *mazaga’l basar* ve *ma taga* “gözü sağa sola kaymadı” anlamındadır. Hz. Peygamber miraca çıktığı vakit gözü sağa sola kaymamıştır. Bu durum onun Allah’ı gördüğünün bir işaretidir. Şairin, miraç mucizesi ve ayın yarılma mucizesini aynı beyitte vermesi her iki mucizenin gökyüzünde gerçekleşmesinden kaynaklanmaktadır:

*Barmagından iki şakk oldu kamer
‘Ayn-ı vasfı oldu mâ-zâge’l-basar*

Mu’înî, B.15 (Yavuz, e-kitap: 2)

Muhyî’d-dîn Çelebi, *Hızır-nâme* mesnevîsinde; Hz. Peygamber’in cismani miracını kolaylıkla yaptığını söyler. Hz. Peygamber’e insanların en hayırlısı diye seslenir ve Allah’ın onun şanında *Mazaga’l basar* ve *ma taga* dediğini belirtir. Yine *mazaga’l basar* ve *ma taga* ayetine atıf vardır. *Mazaga’l basar* ve *ma taga* gözü sağa sola kaymadı anlamındadır. Hz. Peygamber’in miraç ile gökyüzünü gezdiğini belirtir:

*Mi’râc-ı cismânî sana oldu müyesser bî-gümân
Kerrâtile fânî olup buldun bekâ bile likâ*

*Hakk dedi mâzağa’l-basar şânunda ey fahrü’l-beşer
Hem dedi çünkim mâ-tağâ sana uyan buldu hüdü*

*Mi’râc ile etdün sefer kıldun semâvât güzer
‘Arş üstine seyrân eder dâ’im yönüm senden yana*

Muhyî’d-dîn Çelebi, B.21-24,109 (Alay, 2005: 43-44-53)

Aşkî, *Heft Peyker* mesnevîsinde; “Der-Na’tı Resûl Salla’l-lahu ‘Aleyhi ve Sellem” başlığıyla miraç hadisesini ayet ve hadis ışığında anlatmıştır. Cebrâîl, Mustafâ yayak olmasın diye Burak ile gelir, o cihanın övüncü Burak’a biner. Kuds’e doğru giderler. Beraberinde yüce kimseler, yol gösteren hazretin etrafına erişip şad olurlar. Ondan sonra miraca ayak bastı. Felek çarkının dokuz kapısını fetheder. Mustafâ Cebrail ile Müntehaya varır (B.197-199-200-201-202-203). Sidre-i Müntehada Cebrâil buradan ileriye gidemeyeceği söyleyip, Hz. Peygamber’i yalnız bırakır. Bundan sonrasını Refref ile gider. O yüce makama erince gözleri yüksekliği alçak olarak görür. Nurlu hicap

kaldırılınca maksadına erişir. Vuslat bulup hayret denizine düşer. Resûlün hayrete düşünce Allah'ın rahmeti ona yardımcı olur. *Kâbe kavseyn ev edna* makamına gelir, burada sevgilisini görür. O anda Muhammed ismindeki mim harfi giderek, ehad (bir) kalır.

Aşkî, Hz. Peygamber'in miraç yolculuğunu anlatır. Bu yolculukta Cebrail ile birlikte sidre-i müntehaya kadar gelirler. Cebrail bundan sonrasını geçemez. Ama Hz. Peygamber geçer ve “ev edna”ya ulaşır. Bu olay Hz. Peygamber'in melek ve diğer insanlardan üstün olduğunu ve Allah'a herkesten daha yakın olduğunu gösterir. *Kâbe kavseyn ev edna* makamına gelince burda Allah'ı görür, onunla bir olur. Bundan dolayı Muhammed ismindeki mim harfi düşer, ehad kalır:

*Mustafâyı olmasun diyü yayak
Cebre'îl itmiş idi hâzır Burāk*

*Ol Burāka binüben fahr-ı cihān
Kudsden yana revān oldu revān*

*Bilesince peyk-i hazret reh-beri
İrişüp şād eyledi kudsîleri*

*Göçdi andan urdı mi'rāca kadem
Āsumānd'efrāşte kıldı 'alem*

*Feth oldu nüh-der-i çerh-i felek
Saçdı saçı üzerine her melek*

*Cebre'îl ile irişdi Mustafā
Ol dırahta kim adıdur Müntehā*

*Didi Cibrîl-i emîn kim yâ Resûl
Bu aradan ilerü yok bana yol*

*Kalup ol cāda Burāk u Cebre'îl
Refref ile gitdi ol halka delîl*

*Cān u dilde şevk çünkim çoğ idi
Eyle gitdi Refrefî dahı kodı*

*Bir makāma irdi ol 'ālî-serîr
Her bülendî çeşmine görindi zîr*

*Ref' kıldı nûrdan anca hicāb
Tā görüp maksûdın oldu kām-yāb*

*Buldı vuslat çünki 'ālî hazrete
Kaldı hayrân düşdi bahr-ı hayrete*

*Gālib oldukda Resūlün hayreti
Dest-giri oldu Hālik rahmeti*

*Kābe kavseyini denā dan ol gice
Kıldı ev-ednā dan ol hāce yüce*

*Cān ile isterdi çün maksūdını
Gördi ‘ayn-ı Hakk ile ma’būdını*

*Mîm-i Ahmed olup ol gicede red
Gitdi isneyniyyete kaldı ehad*

Aşkî, B.197-215 (Aytaç, e-kitap: 79-80)

Kastamonulu Yûsuf, *Muhammediye* mesnevîsinde; Allah’ın Hz. Peygamber’e binek olarak Refref’i yolladığını, onun meclisinde büyük zatların saf saf durduğunu belirtmiştir.

Büyük zatların Hz. Peygamber’in karşısında durması ona duydukları saygıdan dolayıdır. Hz. Peygamber’in üstünlüğü belirtilmiştir.

*Ana merkeb Hudādan irdi Refref
Mukarrebler anun bezminde saf saf*

Kastamonulu Yûsuf, B.56 (Kavaklıyazı, 2018: 181)

Ali Şir Nevâyî, *Leylî vü Mecnûn* mesnevîsinde; miraç olayına edebi bir söyleyiş ile değinmiştir. Hz. Peygamber’e seslenerek, “Ey yeşil semânın cilve yeri, atının ayak izi güneşin nurunu kıskandırır” demiştir.

Ali Şir Nevâyî miraç gecesinin bineği olan Burak’ın ayak izinin güneşi kıskandırıldığını söyler. Güneş, ısı ve ışık kaynağıdır. Atın ayak izi çok kıymetlidir. Bu at Hz. Peygamber’i taşımaktadır. Güneşin kıskanması bundan dolayıdır. Aynı zamanda güneşin kıskanması teşhis sanatıdır:

*Ey cilve-gehing sipihr-i ahzar
Rahşing izi reşk-i mihr-i enver*

Nevayî, M.8 / (Şavk, 2011: 39)

Hafî, *Zâdü’l Meâd* mesnevîsinde; Miraç olayı 5984. beyit ile başlayıp 9874. beyite kadar devam eder. Mirâc olayı ile alâkalı beyitlerin dayandırıldığı kaynak Kur’an-ı Kerim’den ziyade hadisler ve siyer kitaplarıdır. Hafî, *Zâdü’l Meâd* mesnevîsinde Hz. Muhammed’in Burak’a binerek, Cebrail eşliğinde yaptığı “mirâc” yolculuğu, çok ayrıntılı anlatılmıştır. Allah’ın ona görünmesi, arşın yedi katını dolaşması burada tüm peygamberlerin Hz. Peygamber’i görmesi, Cebrail’in geçemediği yerleri Hz. Peygamber’in geçmesi; cennet ve cehennemi görmesi, Cebrail, Mikâil, İsrâfil ve Azrâil başta olmak üzere tüm meleklerin Hz. Muhammed’e karşı saygıları anlatılır. Tasavvuf düşüncesinin biçimlendirdiği bir evrensel dünya görüşünün merkezinde Hz. Muhammed vardır. Hafî her insan gibi Allah’tan af isterken Hz. peygamberin kendisine şefâat edeceği umidindedir. Beyit sayıları fazla olduğu için yalnızca bazıları verilmiştir.

Miraç hadisesinde Cebrail belli bir yerden sonrasını geçemezken Hz. Peygamber geçmiştir. Yine Azrâil, İsrâfil, Mikâil ve Cebrail'in miraçta Hz. Peygamber'e saygı göstermişlerdir. Burada melekler ile bir karşılaştırma vardır. Hz. Peygamber yüceltilip, üstün tutulmuştur. Hz. Peygamber'e şefaet etme hakkı verilmiştir. Şair Hafî onun şefaatine nail olmak istemiştir:

*Zire bu söz Mustafâ mi'râcudur
Din-i Islâm ehliniñ ser-tâcudur*

*Zire ekser kavl budur kim Resûl
Bulıcak Hak emrile mi'râca yol*

*Ümmehân(i)'evinden eyledi urûc
Nerdubânı pâyesi olup burûc*

*Başımı yasduğa kodum bürüyüp
Gayriden kalbüm sarayin koruyup*

*Uykuya vardum uyurken nâgehân
Ses sebûsi irdi sem'üme hemân*

*Bakuban gördüm emîn-i vahy-i Hak
Hâzin-i esrâr-ı sultân-ı fîrak*

*Sidreden yir yüzine itdi nüzûl
Cânib-i Hak'dan baña olup Resûl*

*Zire geldükçe bana peyk-i Celîl
Ya'ni Tâvûs-ı Melâik Cebrail*

*Gökden ayruldukda açup perr u bâl
Perr-i âvâzın alurdum lâ mahâl*

*Ne kadar varsa melekler sag u sol
Hürrem olup yürüridi kol kol*

*Hem irüp rıdvâna oldem bu haber
Gulgule düşdi cihâna serteser*

*Muştılaşup bir birine hûri-i 'în
Cûşa geldi kevser ü mâ-ı main*

*Çartaklar uzre çıkup sâf sâf
Hûriler birbirin itdiler tavâf*

Hafî,B.5995-6463 (Tural, e-kitap: 377-405)

Ârif, *Ravzatü't-Tevhîd* mesnevîsinde; miraç mûcizesi için Hz. Peygamber'in Allah'a kavuşmasında miracın son nokta olduğunu belirtir. Yine ikinci mısradan yetmiş bin hicabı geçtiğini söyleyerek, “*Kelemlin bi'l-basar: Bir göz kırpması kadar*” (Nahl, 16/77). Ayetine iktibasta bulunmuştur.

Hz. Peygamber'in miraca çıkması canlı ve cansız tüm yaratılmışların en üstünü olduğunu göstermektedir. Yetmiş bin hicabı geçip Allah'ı görmüştür. Onun miraç yolculuğu bir göz kırpması kadar sürede olmuştur:

Vuslat-ı hazret olupdur müntehâ mi'râcına

Geçdi yitmiş bin hicâbı ol kelemhin bi'l-basar

Ârif, B. 466 (Gündüz, 2006: 190)

Gülşenî-i Sarûhânî, *Râz-nâme*'de kıyas yoluyla miraç olayına değinir: Hz. Musa'ya Tur dağı mekân ise Hz. Peygamber'e göğün en üst noktası olan arşın mekân olduğunu belirtmiştir.

Hz. Peygamber, Hz. Musa ile karşılaştırılmıştır. Hz. Musa'nın mekânı Tur dağı ise Hz. Peygamber'in mekânı da göğün en üst katı olan miraçtır. Hz. Musa Tur dağında Allah ile konuşmuştur ama onu görememiştir. Hz. Peygamber ise miraca çıktığı vakit Allah'ı görmüştür. Dolayısıyla Hz. Peygamber üstün tutulup, yüceltilmiştir:

Müşîye ger kûh-ı Tûr ise makâm

Ana fark-ı 'arşdur vakt-i kelâm

Gülşenî-i Sarûhânî, B.62 (Yıldırım, 2007: 54)

Tebrizli Ahmedî, *Esrâr-nâme* mesnevîsinde: Hz. Peygamber'in aşkı sebebiyle dünya ve ahiretin yaratıldığını ve kabe kavseynin onun huzurunda kurulduğunu belirtir.

Şair, Necm suresinin dokuzuncu ayetine atıfta bulunmaktadır. Mekân bir ayettir. Miraç olayı anlatılmaktadır. Bu ayette geçen *kabe kavseyn* “İki yay arası kadar” anlamına gelmektedir. *Kabe kavseyn* hem manevi hem de maddi bir yakınlığı ifade eder. Maddi yakınlık, elini uzattığı vakit degecek kadar yakın olmasına; manevi yakınlık, aldığı vahyin sağlamlığına işaretir:

Anuñ 'aşkına oldı cümle kevneyn

Yasandı tapusıy-çün Ka'be-kavseyn

Tebrizli Ahmedî, B.106 (Tegün, 2008:10)

2.3.11. Kur'ân-ı Kerim Mûcizesi

Kur'ân-ı Kerim, Hz. Muhammed'e verilmiş en büyük mûcizedir. Bu konuda Said Nursi şöyle izah eder: “*Resûl-i Ekrem aleyhissalâtü vesselâmın en büyük ve ebedî ve yüzer delâil-i nübüvveti câmi' ve kırk vecihle i'câzı isbât edilmiş bir mu'cizesi dahi Kur'ân-ı Hakîm'dir*” (Nursî, 2014: 228).

Peygamberlere verilen zâhirî ve daimî mûcizeler vardır. Zâhirî mûcizeler geçicidir. Diğer dünyevi olaylar gibi fânidir. Bir nebi ondan istenilen her mûcizeyi yerine getirmekle uğraşsa bu isteklerin ardı arkası kesilmez. Peygamberde asıl gayesinden uzaklaşarak, dikkatini buna vermeye mecbur kalır. Bu nedenle mûcize isteyen kişilerin ilgileri daimî mûcizelere çekilir ve bu mûcizelere önem verilmesi telkin edilir. Ayrıca zâhirî mûcizeler yalnızca onu görenlerin üzerinde etki bırakırken, daimî mûcizelerin etkisi daha yaygın ve kalıcıdır. (Yeniterzi, 1989: 468-69). “*Kendilerine okunmakta olan Kitab'ı sana indirmemiz onlara yetmemiş mi? Elbette iman eden bir*

kavim için onda rahmet ve ibret vardır” (el-Ankebut 29/51). “Doğrusu Kitap’ı biz indirdik, onun koruyucusu elbette biziz” (Hicr 15/9). Âyeti Kur’ân-ı Kerim’in ebedi olarak kalacağını gösterir.

Bir mucize olan Kur’ân-ı Kerim, ümmi isminin sahibi, okuma yazması olmayan, elinde hiç kalem bulundurmamış Hz. Muhammed’e vahiy vasıtasıyla gönderilmiştir. Bilindiği üzere Araplar gerek hitâbet gerekse söyleyiş yönünden şöhret olmuş bir kavimdir. Kur’ân-ı Kerim, onlara edebiyatın ve dilin doruğundayken gelmiş, terkiib güzelliği, sözcüklerin uyumu ve söyleyiş bakımında n bu kavmi aciz bırakmıştır (Yeniterzi, 1989: 469-70).

XV. yüzyıl mesnevî yazarları Hz. Peygamber’in en yüce mucizesinin Kur’ân-ı Kerim olduğunu, Hz. Musa’nın onunla övündüğünü, onun peygamberliğinin ispatı için semâdan indirildiğini ifade etmişlerdir.

Kıvâmî, *Fetih-nâme-i Sultân Mehmed* mesnevîsinde; peygamberlerin önderi Hz. Muhammed’in iki âlem hocası, âlemlerin övüncü, Allah yolunun mürşidi ve Kur’ân mucizesinin sahibi olduğunu belirtmiştir.

Gönderilen her peygambere Allah tarafından bir mucize verilmiştir. Kendisine kitap gönderilen toplamda dört peygamber vardır. Bunlardan biri de Hz. Peygamber’dir. Hz. Peygamber, Kur’ân-ı Kerîm mucizesinin sahibidir. Şair, Hz. Peygamber’i Allah yolunun mürşidi olarak tasvir etmiştir. Mürşid, doğru yolu gösteren, gafletten uyandıran kimsedir. Hz. Peygamber kendisine indirilen Kur’ân’ı Kerîm ile insanlara yol göstermektedir. Bu yol İslâm dininin yoludur. Kur’ân’ı Kerîm İslâm dininin yol göstericisi ve kutsal kitabıdır. Yine aklî bir mucize olan Kur’ân’ı Kerîm her dönemde geçerliliğini korumaktadır:

Fahr-ı ‘âlem h’ace’-i kevneyn imâmü’l-mürselîn

Sahib-i Kur’ân-ı mu’ciz mürşid-i rāh-ı hüda

Kıvâmî, B.4 (Türken Duman, 2006: 184)

Ahmed-i Rıdvân, *İskender-nâme* adlı mesnevîsinde mucizeye şöyle değinir: Hz. Musa, Hz. Peygamber ile övünür. Övünmesinin sebebi ise ona Kur’ân-ı Kerîm’in indirilmiş olmasıdır.

Hz. Musa kendisine kitap gönderilen peygamberlerden biridir. Ona gönderilen kitabın adı Tevrat’tır. Tevrat, yalnızca Musa’nın kavmini ilgilendirmektedir. Hz. Peygamber ise tüm insanlığa gönderilmiş bir peygamberdir. Dolayısıyla ona gönderilen ve en yüce mucizelerinden biri olan Kur’ân-ı Kerîm tüm insanlık adına indirilmiştir. Şair, Hz. Musa’nın bu mucize ile övündüğünü belirtir. Övünmek, öne çıkan bir durum sebebiyle kendisini yücelmiş saymaktır. Hz. Musa, Hz. Peygamber’e gönderilen bu kitaba uyduğu için kendisini ayrıcalıklı görüp bununla övünmüştür. Çünkü Hz. Peygamber’in yolundan giden bir kimse kendisine indirilen Kur’ân’ı Kerîm’i yol edinmiştir. Bunun yanında burada bir karşılaştırma vardır; Hz. Musa, Hz. Peygamber’in yüceliğini kabullenmiştir:

Ana münzeldür çü Kur’ân-ı kadim

Anun ile fahr ider Mûsî Kelim

Ahmed-i Rıdvân, B.146 (Avcı, 2013: 534)

Ahmed-i Dâî, *Çengnâme* mesnevîsinde; Ahmed-i Rıdvân gibi Kur’ân’ın Hz. Peygamber’e indirildiğini ve Hz. Peygamberin bildirisi olduğunu söyler. Yine Hz. Musa’nın onunla övündüğünü belirtir:

Ahmed-i Dâî, Kur'ân-ı Kerîm'in Hz. Peygamber'in bildirisi olduğunu ifade eder. Bildiri, ilmi bir konu üzerinde hazırlanıp ilgililere sunulan yazılı araştırma ve incelemedir. Allah tarafından gönderilen Kur'ân-ı Kerîm İslâm dininin bildirisi. Hz. Peygamber dönemi belâgat ve fesâhatin en zirvede olduğu zamandır. Bu bildirinin böyle bir zamanda gelmesi mânidardır. Arap toplumu aslında ne kadar zirvede olduklarını düşünseler de Kur'ân'ı Kerîm'in üslûbu karşısında aciz kalmışlardır. İnkârda direnen kimseler için Yunus suresinin otuz sekizinci ayetinde şöyle geçmektedir: “*Senin için, "Onu uydurdu mu?" diyorlar. De ki: "Onun surelerine benzer bir sure meydana getirin, iddianızda samimi iseniz, Allah'tan başka çağırabileceklerinizi de çağırın."* (Yunus 10/38). Bu bir meydan okumadır. Kur'ân'ı Kerîm'in yüceliğinin bir emaresidir. Hz. Musa'nın bu mucize ile övünmesi Kur'ân'ı Kerîm mucizesini kendi mucizelerinden daha üstün görmesidir ve Hz. Peygamber'in üstünlüğünü kabul ediştir:

Anun takrîridür tenzîl ü Kur'ân

Anunla fahr ider Mûsâ'bni 'İmrân

Ahmed-i Dâî, B.107 (Alpay Tekin, e-kitap: 311)

Kastamonulu Yûsuf, *Muhammediye* mesnevîsinde; Âlemlerin şahı olan Allah'ın Hz. Peygamber'e Kur'ân'ı Kerîm'i verdiğini ve Hz. Muhammed'in tüm mucizelerinden daha yüce olduğunu ifade etmiştir.

Kastamonulu Yûsuf, Kur'ân'ı Kerîm'in Hz. Peygamber'in en yüce mucizesi olduğunu belirtir. Bu mucize onun diğer mucizelerden daha yücedir. Çünkü Kur'ân'ı Kerîm aklı bir mucizedir ve her devirde geçerliliğini korumaktadır. Aynı zamanda Hz. Peygamber, Kur'ân'ı Kerîm sayesinde hiçbir peygamberin ulaşamayacağı bir başarıya ulaşmıştır. İslâm dinini geniş coğrafyalara kadar yeşertmiştir. Gösterdiği hissi ve haberi mucizeler Kur'ân'ı Kerîm kadar etkili olmamıştır. Çünkü Hz. Peygamber'in yaşadığı dönemde Arap toplumu belagât ve fesâhatin zirvesindeydi. Böyle bir zamanda Kur'ân'ı Kerîm'in indirilmesi gösterilen mucizelerin dönemin şartlarına uygun olarak gerçekleştiğinin bir sonucudur:

Cemî'-i mu'cizâtından mu'azzam

Ana Kur'ân viridi şâh-ı 'âlem

Kastamonulu Yûsuf, B.4132 (Kavaklıyazı, 2018: 545)

2.3.12. Bedir Savaşında Saçtığı Toprağın Kâfirleri Kör Etmesi

Hicretten sonra gerçekleşen ilk savaş olan Bedir'de, Müslümanlar kendilerinden üç kat fazla olan kâfirlerle savaşırken, savaşın en zorlu anında Hz. Muhammed yerden aldığı bir avuç toprağı düşmanın üzerine doğru atmıştır. Kâfirlerin hepsi gözlerine kaçan kumu temizlerken savaşı kazanan Müslümanlar olmuştur (Yeniterzi, 1989: 477). Bu olay Kur'ân-ı Kerim de şu şekilde geçmektedir: “*Onları siz öldürmediniz fakat Allah öldürdü. Attığın zaman da sen atmamıştın, fakat Allah atmıştı.*” (Enfâl 8/17).

Süleymân Çelebi, *Vesiletü'n Necât* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in *Övgüsü* başlığı altında bu mucizeyi ele alır. Hz. Peygamber düşmana eliyle toprak saçmıştır ve bu toprak tüm düşman kâfirlerini kör etmiştir; on iki bin kâfir bozguna uğramış kimi kör kimisi de yok olmuştur:

Bedir savaşı Müslümanlar ile müşrikler arasında yapılan ilk savaş olması hasebiyle büyük önem arz etmektedir. Aynı zamanda Müslümanların kâfirlere karşı kazandığı ilk savaştır. Bu savaşın

kazanılması Müslümanları ve dolayısıyla İslamiyet'i güçlendireceği için Hz. Peygamber'e bir avuç toprakla on iki bin askeri bozguna uğratma mûcizesi verilmiş olabilir:

*Düşmana saçdı eliyle toprağı
Kûr oldu cümle ol kâfir yağı*

*On iki bin kâfir oldu münhezim
Kimi kûr oldu kimisi mün'adim*

Süleymân Çelebi, B.318-319 (Altınar, 2008: 313)

Kastamonulu Yusuf, *Muhammediye* mesnevîsinde; *Beyānu Gazveti 'l-Bedr* başlığı altında bu mûcizeye şöyle değinir; önder olan Hz. Peygamber bir avuç toprak almıştır. Bu toprakla kâfirlere sıkıntı vermiştir. O anda kâfirlerin yüzüne saçılmış toprak, düşmanların gözüne gelmiştir.

Bu mûcize iki manâya gelmektedir. Birincisi gerçekten böyle bir olayın yaşandığıdır. Müşriklerin gözüne toz kaçınca etrafını görmezler ve tozu çıkarmaya çalışırken yenilmişlerdir. İkinci anlam ise müşriklerin bir anlık korkuya kapılıp gaflete düştüklerini ve karşı tarafı ya görmedikleri ya da sayılarını fazla gördüklerinden dolayı sağa sola savruldukları söylenebilir:

*Ki server aldı bir avuç türâbı
Anunla kıldı küffâra 'azâbı*

*Hemân-dem saçdı küffârun yüzine
İrişdi cümle a'dânun gözine*

Kastamonulu Yusuf, B.4278-4279 (Kavaklıyazı, 2018: 558-559)

436

İbrâhim İbni Bâlî, *Hikmetnâme* mesnevîsinde *Fî medehâti seyyidi'l-kevneyn* başlığı altında bu mûcizeye yalnızca tek beyitte değinir. Kerâmet sahibi olan Hz. Peygamber'in bir avuç toprakla kâfir ordusunu mağlup ettiğini ifade etmiştir:

İbrahim İbn-i Bali Hz. Peygamber'in bu mûcizesini bir kerâmet olarak görmüştür. Kerâmet, Allah'ın kendisine yakın kullarına lütfettiği olağanüstü olaylardır. Bu olay Bedir savaşında gerçekleşmiştir. Hz. Peygamber, Bedir savaşında binlerce askeri sadece bir avuç toprakla yenmiştir. Aynı zamanda bir avuç toprağın binlerce orduyu mağlup etmesi yaşanan olayın Hz. Peygamber için ne kadar kolay olduğunu göstermektedir:

*Bir avuç toprag-ıla zî-kerâmet
Sipâh-ı kâfire virdi hezîmet*

İbrâhim İbni Bâlî, B.127 (Altun, e-kitap: 8)

2.3.13. Taş, Toprak ve Dağın Konuşma Mûcizesi

Hz. Muhammed'in Ebû Cehil gibi kâfirlere karşı peygamber olduğunu kanıtlayan mûcizesinden biri eline aldığı taşların şehâdet getirmesidir (Şifâ-i Şerîf, s. 33; Yeniterzi, 1989: 479). Mesnevî şairleri, Hz. Peygamber'in dine davetine canlı ve cansız varlıkların bile şehadet ettiklerini; inanmayanların aklını kullanıp, ona inanması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde; kumun Hz. Peygamber'e şehâdet etmesi mûcizesini anlatır. Çok sevinçli Utbe kavmi, iyi nam kazanmış olan Hz. Peygamber'in yanına gelir. Hz. Peygamber'den mûcize isterler. Eğer mûcize gösterirse din ehli olacaklarını İfade ederler (B.4348-4349). Bunun üzerine Hz. Peygamber onlara ne istediklerini sorar. Onlarda toprağın avucunda zikretmesini ve gönüllerine ondan safa gelmesini; Onun dinine girerek küfrü bırakıp Müslüman ve iman ehli olacaklarını söylerler (B.4350-4352). Hz. Peygamber, yerden bir avuç toprak alır. Toprağı eline aldığı gibi toprak konuşmaya başlar. Dedi ki "Tanrı birdir ondan başka Tanrı yoktur, yerde ve gökte veli kulları çoktur. Sen onun hem resûlüsün hem de kulusun, onun tüm kullarından yücesin."

Cansız varlıklar dahi Hz. Peygamber'e şehâdet getirip, şahitlik ederken insanların gördüğü halde inkâr etmesi düşünmeye değerdir. Peygamberler böyle bir mûcize gerçekleştirdikten sonra halk onları yalanlar ve büyü yaptıklarını söylerler. Hz. Peygamber'in kendi istediği mûcize değil de karşı tarafın istediği mûcizeyi yerine getirmesi bunun bir sihir olmadığı göstermektir. Karşı tarafın mûcize istemesinin nedeni ona inanmaktan ziyade böyle bir isteğin karşı tarafı mağlup edeceğini düşünmeleridir:

*Vakti kim kavm ile Utbe şâd-ı kâm
Geldi Ahmed katına î nîknâm*

*Mu'cize istediler ol dem hemin
Didiler göster olalum ehl-i din*

*Didi anlara ne gerek din bana
Tâ teveccüh eyleyem bu dem ana*

*Didiler zikr itsün evcünde hasâ
Gönlümüze tâ gele andan safâ*

*Dinüne girüp müsülmân olavuz
Küfri koyup ehl-i imân olavuz*

*Sağ eliyile sunup ol dem Resûl
Bir avuç aldı hasâyı yirden ol*

*Çün ele aldı resul ol dem hasâ
Nutka gelüp ol hasâ itdi senâ*

*Didi Tanrı birdür ayruk Tanrı yok
Yirde vü gökde veli kulları çok*

*Sen resulisin Anun hem kulısın
İlle hep kulından Anun ulusın*

Hafî, B.4348-4356 (Tural, e-kitap: 278)

Şeyhî, *Hüsrev ü Şirin* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in davetinin cansız varlıklar içinde bile yayıldığını söyler. Buna örnek olarak kara taşın Hz. Peygamber'in elinde şehâdet etmesini gösterir.

Hz. Peygamber'in daveti İslâm dininedir. İslâm dinine şehâdet getirilerek, girilmektedir. Bu nedenle kara taş Hz. Peygamber'in elinde ona şahitlik etmiştir. Cansız varlıkların konuşup dile gelmesi ve yalnızca Hz. Peygamber'in lehine cevap vermeleri onun mûcizesidir. Aynı zamanda Hz. Peygamber'in âlemlere rahmet olarak gönderilmesi tüm yaratılmışların peygamberi olduğunun göstergesidir:

Cemâdât içre olup da 'veti faş

Şehâdet verdi avcında kara taş

Şeyhî, B.466 (Tülübaş, 2017: 55)

Behiştî, *Heft Peyker* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in insan dışındaki varlıklarla yaşadığı mûcizeleri vermiştir. Taş şerefli elinde konuşmuştur, gel diyerek emrettiği ağaç yürümüştür:

Bu beyit cansız varlıkların da Hz. Peygamber'in emrinde olduğunu göstermektedir. Hz. Peygamber yalnızca insanlara değil tüm âlemlere rahmet peygamberi olarak gönderilmiştir. Dolayısıyla bu cansız varlıkların Hz. Peygamber'e şahitlik ettikleri görülmektedir:

Söyledi dest-i şerîfînde hâcer

Yüridi gel diyü emr itdi şecer

Behiştî, B.73 (Demirel, 1995: 7)

Süleymân Çelebi'de bu hususa şöyle değinir: Hz. Peygamber Hira dağına ayak bastığı vakit dağ hareket etmiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, dağa sakin olması emrini vermiştir ve dağ onun emriyle sakinleşmiştir. Yine taşın Hz. Muhammed'in avucunda konuştuğunu belirtmiştir.

Dağ'ın Hz. Peygamber'in hayatındaki yeri önemlidir. Dağ ona bir sığınak bir kaçış ve düşünme yeri olmuştur. Hz. Peygamber, Uhud dağı üzerindeyken dağın sallanmaya başlamasıyla "Sakin ol ey Uhud! Üzerinde bir peygamber, bir siddîk ve iki şehîd var" (Buhârî, III. 112; Avcı ve Hamîdullah, 2012:54-57). Dediği bilinmektedir. Dağ Hz. Peygamber'in emrine uymuştur ve onun sözünü dinlemiştir. Aynı zamanda taşın onun elinde konuşması da onun peygamberliğini tasdik etmesindendir:

Çün Hirâ tağına basdı ol kadem

Tağ dependi kadem basduğı dem

Didi ol tağa kieytağ sâkin ol

Sâkin oldı tutdı anın emrin ol

Söyledi avcında taşa geldi taş

Taş degülsen ışka gel sen dahı taş

Süleymân Çelebi, B.322-329 (Altınar, 2008: 314)

2.3.14. Gece ve Gündüzün Emrinde Olması (Güneşin Battığı Yerden Geri Döndürülmesi)

Söylenenlere göre bir gün Hz. Muhammed'in başı Hz. Ali'nin kucağında uykuda iken vahiy gelmiştir. Hz. Ali'de Hz. Muhammed rahatsız olmasın diye beklerken güneş batar ve Hz. Ali ikinci namazını kılamaz. Hz. Peygamber, Hz. Ali'nin namazı kaçırıp, kılamadığını duyunca ellerini açıp duâ eder, güneş yeniden doğar ve Hz. Ali namazını kılar. (Şifâ-i Şerîf, s. 281; Yeniterzi, 1989: 476-77). Bu mûcizeye Behiştî ve Kastamonulu Yûsuf mesnevîlerinde yer vermiştir:

Kastamonulu Yûsuf, *Muhammediye* adlı eserinde mûcizeyi rivayetlerde geçen şekliyle anlatmıştır. Hz. Peygamber bir gün Ümmü Seleme'nin evindeyken Hz. Ali'nin dizine yatmıştır. Güneş battığı vakit gözünü açmıştır ve Hz. Ali'ye "Ey şah, ikinci namazını kıldın mı?" diye sormuştur. Hz. Ali "Ey ay, edebimi koruyup, kılamadım." demiştir (B.4180-4182). Hz. Peygamber o vakit Hakk'a dönüp, şöyle dua etmiştir: "Ali ibadet eden kulundur, sensin en iyi bilen, güneş geri doğsun kılsın namazını." Bunun üzerine güneş yeniden doğar, Hz. Ali namazını kılar ve güneş tekrar batar:

Bu mûcize Hz. Peygamber'in duasının anında kabul edildiğinin bir göstergesidir. Hz. Peygamber duasıyla güneşin doğuşuna ve batışına hükmetmektedir. Böyle bir mûcize yaşanmasının asıl sebebi namaza verilen önemdir. Aynı zamanda Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'i edebinden dolayı rahatsız etmemesi dikkat çeken bir diğer husustur:

*Meger kim Ümmü Selmenün evinde
'Alî'nün dizine yatmışdı anda*

*Güneş batduğı dem açdı gözünü
'Alîye döndi söyledi sözünü*

*Didi kıldun mı 'asrı didieyşâh
Edeb hıfz eyledüm kulmadumeymâh*

*Dönüp Hakka niyâz eyledi ol dem
'Alî 'âbid kuluñdur sensin a'lem*

*Girü toğsun güneş kılsun namâzı
Güneş toğdı çün ol itdi niyâzı*

*Namâzını tamâm itdi 'Alî çün
Gurûb itdi inüp ol dem girü gün*⁴²⁸

Kastamonulu Yûsuf, B.4180-4185 (Kavaklıyazı, 2018: 550)

Behiştî, *Heft Peyker* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in bu mûcizesine telmih vasıtasıyla değinmiştir. Resûl, gece vakti gündüze emreder. Hz. Peygamber'in emri yerine gelir, gece ve gündüz yer değiştirir.

Bu mûcize Hz. Peygamber ve Hz. Ali'nin yaşadığı olaya telmihtir. Hz. Peygamber, Hz. Ali'nin dizleri üzerinde uyuya kalır. Hz. Ali, Hz. Peygamber rahatsız olmasın diye hareket etmez dolayısıyla

ikinci namazını kaçıır. Hz. Peygamber uyanır. Güneşi battığı yerden geri döndürür. Hz. Ali namazını kıldıktan sonra güneş yeniden batar. Bu mûcize namaza verilen önemin göstergesidir. Aynı zamanda gök cisimlerinin Hz. Peygamber'in emrinde olduğunun bir işaretidir:

Dün diyüp çün gûne emr itdi resûl

Döndi yerine idüp emr-i kabul

Behiştî, B.76 (Demirel, 1995: 7)

2.3.15. Ebû Cehil'in Hz. Peygamberin Başının Üstünde Ejderha Görmesi

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde olayı şu şekilde verir: Bir gün bir tacir bilmeden Ebû Cehil'e bir kumaş satar. Ama o lanet (Ebu Cehil), ne kumaşı ne de parasını tacire vermemiştir. O garip, Hz. Peygamber'in huzuruna gelerek, kendisinin başına acayip bir olay geldiğini söyler. Ebu Cehil'e hata ile bir kumaş sattığını ve Ebu Cehil'in bu kumaşı beleş aldığını ne parasını ne de kumaşı verdiğini söyler (B.3313-3318). Hz. Peygamber hemen Ebu Cehil'i buldurup, der ki "Ey din düşmanı, açıkça bil ki bu kişiden satın aldığın kumaşın parasını başın bedeninin de sağ iken ver." Lanetlenmiş Ebu Cehil bunu işitince dedi ki "Hemen gelsin vereyim." Bunu duyan Kureyşliler hayret ederek bu işin aslını sorarlar. Ebû Cehil dedi ki: "Hz. Muhammed o vakit bana kumaşı ver diye emredince başının üzerinde bir ejderha vardı ki devler dahi ondan kurtulamaz:

Bu mûcize Hz. Peygamber'in ne kadar adil olduğunun bir göstergesidir. Aynı zamanda ticaret yaparken dikkat etmemiz gereken noktaları vurgulamaktadır. Hz. Peygamber'in başının üstündeki ejderhayı yalnızca Ebu Cehil'in görmesi onun adaletsizliğinden kaynaklanmaktadır. Şair Hafî'nin böyle bir mûcizeye eserinde yer vermesinin nedeni zamanındaki insanların hakkı gözetmemesi ve adaletsizlik etmeleri olabilir. Bu mûcize de onlara bir nasihat mahiyetindedir. Aynı zamanda bu olay peygamberlik gelmeden önce yaşanmıştır. Böyle bir şeyin yaşanması Hz. Peygamber'in korunduğunun işareti olarak düşünülebilir:

Bir dahi Bu Cehl'e bir tâcir meger

Bilmedin satmış kumaşın bî-haber

Ne kumaşın ne bahâsun ol laîn

Ol kişiye virmezimiş î emin

Gelüp anlarun katuna ol garib

Didi bana bir iş oldı key acip

Sehvile satdum Ebû Cehl'e kumaş

Aldı elümden kumaşımı beleş

Ne kumaş ne bahâ virür bana

Zılm ider sözüüm eser itmez ana

Buldurup Bu Cehl'i ol sâat hemân

Didi î din düşmeni bilgil ayân

*Çün satun alduñ kumaşın bu erün
Vir bahasın sağı iken tende serün*

*Bunı işidüp Ebu Cehl-i laîn
Didi vireyim bu dem gelsün hemin*

*Çün Kureyşliler bu hali gördiler
Bu işi idüp ta'accüp sordılar*

*Didi ol dem kim Muhammed söyledi
Ol kumaşı vir diyüp emr eyledi*

*Başı üzre varidi bir ejdeha
Kim deminden divler bulmaz rehâ*

Hafî, B.3313-3343 (Tural, e-kitap: 216-218)

2.3.16. Kütüğün Hz. Peygamber ile Konuşup Ağlaması

Hız. Muhammed'in mescidinde minber olmadan evvel sırtını yaslayıp, hutbe verdiği bir direk var idi. Minber inşa edilince Hız. Peygamber, hutbesini minber üzerinden anlatmaya başlamıştır. Bu esnada direktan bebek ağlamasına ya da yavrularını kaybedip de arayan bir devenin inleyişine benzer ses işitmişlerdir. Resûl-i Ekrem, minber üzerinden inip, kütüğü okşayınca kütüğün inlemeleri kesilmiştir. Edebiyatımızda bu direğe “hannâne direği” derler. Hız. Muhammed'in mucizesidir. Hız. Peygamber'den ayrı kalmaya bir direğin bile tahammül edemediğı belirtilmiştir. Bu durum Hız. Peygamber'e duyulan sevgiden ileri gelmektedir (Rızâyî, NM 1, 34; Yeniterzi, 1989: 480). İncelediğimiz mesnevîler arasında bu mucizeye değinen tek şair Hafî'dir. Şair Hafî, olayı rivâyet edildiğı gibi aktarmıştır.

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde bu mucizeyi şöyle anlatır: Hız. Peygamber, Medine'de mescit yapmıştır. İcini ve dışını düzenlemiştir, duvar ve derileri yapılmış ancak minberi yapılmamıştır. Bu mescitte taze bir kütük (direk) vardır; bu kütük ad ve semûd'u görmemiştir. Hız. Peygamber cuma günleri o kütüğe yaslanarak, hutbe okurdu (B.3258-3260). Minber yapılıncı o hümmam mescide çıkmak istedi. Çıkacağı vakit o kütük ağlayıp, sızlayarak inledi; Öyle ki mescit içinde bir hümmün oldu. Orda olan hizmetliler bunu durumu görünce onunla birlikte acı ve sızıyla ağladılar.

Cansız bir varlık olan kütüğün Hız. Peygamber'den ayrı kalınca ağlayıp, inlemesi ona duyduğu yoğun sevgiden kaynaklanmaktadır. Hız. Peygamber'in artık ona yaslanmamasına tahammül edememiştir. Bu olay tüm varlıkların Hız. Peygamber'e olan muhabbetini ve bağılılığını göstermektedir. Mucizeler genelde inanmayan kimseleri inandırmak maksadıyla gösterilmektedir. Lakin bu mucizede böyle bir durum söz konusu değildir. Bu mucizede Hız. Peygamber'e olan muhabbetin önemi vurgulanmaktadır. Mucizenin inanan kimseler önünde gerçekleşmesi onların imanını arttırmaktadır. Bu hadise aynı zamanda cansız varlıkların dahi Hız. Peygamber'e karşı bir bilince sahip olduklarını göstermektedir:

*Çün Medine mescidin yapıdı Resul
İçin ü tışın mürettep kıldı Ol*

*Gerçi hep yapıldı divar u deri
İlle kim yapılmamışdı minberi*

*Varidi mescidde hem bir hoş ‘amûd
Kim nazirin görmemiş ad u semûd*

*Cuma gün hutbe okudukça Resûl
Ol amûda söykenüp tururdu Ol*

*Sonra kim minber işi oldu tamâm
Minbere çıkmak diledi Ol Hümâm*

*Zâri zâri iniledi ol amûd
Şöyle kim mescid içinden kopdı dûd*

*Ol halayık anı gördükde hemin
Ağlaşup kıldılar anunla enin*

Hafî, B.3258-3264 (Tural, e-kitap: 212-213)

2.3.17. Ölüler ile Konuşması ve Ölülerini Diriltmesi

Ölülerin, cinlerin ve meleklerin hepsi Hz. Peygamberi tanımaktadır. Bunun da çok olayları vardır. Bunlardan bir misal şöyledir: Bir adam Hz. Peygamber’e gelerek, ağladı. Dedi ki “Benim bir kız çocuğum var idi, şu derede öldü, oraya attım.” Hz. Muhammed ona üzüldü. “Oraya gidelim dedi.” Oraya gidince Hz. Peygamber o ölmüş kızı çağırdı: “Yâ filâne!” dedi. “Yeniden anne ve babanın yanına gelmek ister misin?” dedi. Ölmüş kız “Hayır ben onlardan daha hayırlısını buldum” dedi. (Nursi, 2016: 199). Buna benzer mucizeye Hafî ve İbrâhim İbni Bâlî’nin mesnevîlerinde rast gelmekteyiz:

İbrâhim İbni Bâlî, *Hikmet-nâme* mesnevîsinde; Hz. Peygamber’in ölüye hitap ettiğini, Allah’ın izni ile ölünün ona cevap verdiğini dile getirmiştir.

Bu hadise Hz. İsa’nın mucizesini hatırlatmaktadır. Zira Hz. İsa, ölülerini diriltmesiyle bilinmektedir. Hz. Peygamber’in ölü ile konuşması Hz. İsa’nın göstermiş olduğu mucizeyi kendi üzerinde taşıdığını göstermektedir.

*Çü kıldı meyyite bir kez hitâbı
Hak emr-ile ana virdi cevâbı*

İbrâhim İbni Bâlî, B.124 (Altun, e-kitap: 8)

Hafî, *Zâdü’l Meâd* mesnevîsinde; bu olayı rivâyet edilenden farklı bir şekilde anlatmıştır: Ensar’dan birini öldürmüşler. Kimse öldüreni bilememiştir. Bu durumu âlemlerin övücü olan Hz. Peygamber’e arz etmişlerdir. Katili bulmasını istemişlerdir. Dediler ki “Eksiğini gediğini bırakmadık, çok istedik ama katili bulamadık” (B.5451-5453). Yaratılmışların övücü o ölünün üstüne geldi. Resûl bir asa ile onu vurdu. Yattığı yerden dirilip, durdu. Kendini öldüreni haber verip, yere düşüp yattı:

Şairlerin mesnevîlerinde böyle bir mûcizeye yer vermesinin altında yatan esas sebep kıyas düşüncesidir. Hz. Peygamber'in diğer peygamberlerden üstünlüğünü belirtme amacıdır. Esasen ölüleri diriltme mûcizesi Hz. İsa'ya verilmiştir. Lakin şairler Hz. Peygamber'e de böyle bir mûcize atfetmişlerdir:

*Birin öldirmişler ensarun meğer
Öldürenen bilmemiş kimse haber*

*Anı Fahr-i Âleme arz itdiler
Bulmasını kâtîlün farz itdiler*

*Didiler bulunmadı çok istedik
İstemekte komaduk eksük gedük*

*Pes yirinden kalkuban Fahrü'l enâm
Ol ulunun üstüne geldi tamâm*

*Bir 'asâyile anı urdı Resul
Yatduğı yirden dirilüp turdı Ol*

*Kendüyi öldüreni virdi haber
Yire düşüp yatdı oldı ke'l hacer*

Hafî, B.5451-5456 (Tural, e-kitap: 344)

2.3.18. Hz. Peygamberin Bereketiyle Yemeğin Artması

İlk Müslümanlar, çok zorluk ve darlık içinde kalmışlardır, kimi gün ağızlarından tek bir lokma dahi geçmemiştir. Bu zor dönemlerde ilâhî mûcize olarak Hz. Muhammed önüne çıkarılan az miktardaki yemekleri arttırmış, yüzlerce kişi bu yemeği yiyerek doymuş hatta yemekten fazlaca geriye kalmıştır (Yeniterzi, 1989: 484). Böyle mûcizelere Hafî'nin *Zadü'l Meâd* adlı mesnevîsinde rast gelmekteyiz.

2.3.18.1. Hurmanın Bereketlenmesi

Bu mûcize ile alâkalı şu şekilde bir söylenti vardır: Câbir b. Abdullah, Hz. Peygamber'in emri üstüne az miktarda olan hurmalarının bereketlendiğini söyler (Aydın, 2008: 36).

Hafî, *Zadü'l Meâd* mesnevîsinde hurmanın bereketlenmesi mûcizesine şöyle değinir: Hz. Peygamber, bir gün bir askerin aklıktan belinin büküldüğünü görür. Esad'a yiyecek var mı dedi. Esad bir ölçek hurma olduğunu söyler. Hz. Peygamber Esad'a bu hurmayı getirip, bir kap içerisine koymasını emreder ve emrine uymasını söyler (B.3879-3882). Esad hurmayı getirip, bir kap içerisine koyar ve yürürler. Hazır olan hurmadan yemeleri için ashaba haber verdiler. Altı bin kişi kırk güne kadar günde iki kez o hurmadan yemelerine rağmen bir tane bile azalma olmamıştır. Şair son mısrada gör ki bu nasıl bir mûcizedir diyerek, şaşkınlığı ifade etmiştir.

Şair Hafî böyle bir mûcize karşısında hayretini dile getirir. Bu mûcize Hz. Peygamber'in ne kadar bereketli olduğunun bir göstergesidir. Açlığın ve imkânların zor olduğu dönemlerde Hz.

Peygamber az olan yiyecekleri Allah'ın inayetiyle bereketlendirmiştir. Binlerce kişi yemesine rağmen yiyeceklerden hiçbir eksilme olmamıştır. Bu mucize Allah'ın inananlara karşı bir lütfudur:

*Mustafâ gördi meğer bir gün çeri
Zâdsuzlukdan bükülmüş hep veri*

*Es'ad'a didi ki var mı hiç ta'am
Kim bükülmüşdür müsülmanlar tamâm*

*Didi Es'ad kim bir ölçek hurma var
Hizmetünçün gizledüm î kâmgere*

*Didi getir anı bir kap içre koy
Ne ki sana emr idersem bana uy*

*Pes anı Es'ad getürdi ol zamân
Koydı bir kap içine ol dem revân*

*Kıldılar ashâba ol sâat haber
Kim gelüp andan yiyeler mâ-hazar*

*Altı bin kişi yidi andan tamâm
Kırk güne dek günde iki kez müdâm*

*Olmadı ol hurmadan bir dane kem
Gör ki nice mucizedür bunu hem*

Hafî, B.3879-3886 (Tural, e-kitap: 250)

2.3.18.2. Kumun Hz. Peygamberin Avucunda Şeker Olması

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde bu mucizeye şöyle değinir: Bedir savaşının başlarında Ebu Bekir, Ali, Suhaybu Sahb Salman ve Veli beraber idiler. Lakin onların yanında yiyip tok olacakları yiyecek hiçbir şey yoktu. Ebu Bekir'de azdan az yiyecek vardır. Bu görenler onu yemekten vazgeçerlerdi (B.4514-4517). Bir kişiye dahi yetmezdi. O Peygamberler serveri, ahir zaman Peygamber'i bunu görünce avucuyla yerden kum aldı ve kum avucunda şeker gibi oldu:

Hız. Peygamber az olan yiyecekleri çoğalttığı gibi yiyecek olmadığı zamanlarda yenilemeyecek olan kumu yenilebilecek bir şekere dönüştürmüştür. Bu hadise Hz. Musa'nın mucizesini hatırlatmaktadır. Zira Hz. Musa gökten sofrayı indirmiştir. Şairler, Hz. Peygamber'in her uzvunun bir mucizesi olduğunu söyler. Onun ellerinin mucizesi ise bir maddeyi yiyeceğe çevirmesidir:

*Vakti kim itdi gazâ-yı Bedr'i Ol
Halkun olup cümle sadr u bedri Ol*

*Bilesinceydi Ebu Bekri Ali
Hem Suhaybu Sahb u Salmân u Veli*

*Lîkin anlarınla yoğidi ta'âm
Kim yiyüp kut ola anlara tamâm*

*Varımış Bu Bekr ile oncuğaz az
Kim gelür gören yimekten anı vaz*

*Bir kişiye dahi olmazdı kifâf
Ne kadar killetle olsa insirâf*

*Anı görüp Ol Nebîler Serveri
Ya'ni kim âhir zaman Peygamberi*

*Sundı yirden avcıyle aldı kum
Avucında misl-i şekker oldu kum*

Hafî, B.4514-4520 (Tural, e-kitap: 288)

2.3.19. Hz. Peygamberin Ettiği Duaların Hemen Kabul Edilmesi

Hz. Muhammed'in birçok mûcizesinden biri de duâsıyla ortaya çıkan hârikalardır. Bu mûcizesi hesap edilemez kadar çoktur (Nursi, 2016: 184). Bu tarz mûcizelere XV. yüzyıl şairleri çeşitli olaylarla değinmiştir. Hz. Peygamber'in dualarının anında kabul edilmesi Allah katında ne kadar kıymetli olduğunun bir göstergesidir.

2.3.19.1. Duâsıyla Yaşlı Kadının Anında Genç Olması

Buna benzer bir mûcize şöyledir: Hz. Peygamber, Ebû Katâde'ye genç kalması için dua etmiş. Ebû Katâde yetmiş yaşında olmasına rağmen on beş yaşında bir genç gibi gözükmetedir (Nursi, 2016: 187).

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde şöyle anlatır: Badiye kavmine bey olan İbn-i Münzir adında ünlü bir zat bir gün Hz. Peygamber'e gelerek, dedi ki "Eğer bize Allah'tan Resûl geldin ise, bir yaşlı hatunum var. Öyle ki deprenmeye takati bile yoktur. Ey Hümam, ben onu severim ve onunla çok yakınlığım vardır. Başımda devletim odur. Eğer Allah'ın Resûlü isen ona dua et yine bekâr ve genç olup fazilet bulsun ki ben sana iman getirip, küfürden kurtulayım" (B.5215-5221). Hz. Peygamber bu kelamı işitince söylediklerini tereddütsüz bir şekilde kabul etti. Hemen el açıp dua etti. Duası Allah'ın huzurunda kabul edildi. O anda bir ayet emrolundu. O temiz can (Hz. Peygamber) Kur'ân'dan o ayeti okudu. O kadının üzerine hemen el koydu; kadın uzun boylu ve hoş bekâr bir kız oldu.

Mûcizeler çoğunlukla Hz. Peygamber'in peygamberliğini kabul etmek ve iman getirmek isteyenlere gösterilmektedir. Bu kıssada inkâr eden kişi Hz. Peygamber'i sınamak için bir mûcize ister eğer bu mûcize gerçekleşirse ona inanacağını söyler. Hz. Peygamber'in duasıyla gerçekleşen mûcizeyi görünce iman getirir. Aynı zamanda bu olay bizi Hz. Eyyûb'un mûcizesine götürmektedir. Hz. Eyyûb, uzun süren bir hastalıktan sonra duasıyla genç ve taze görünümüne yeniden kavuşmuştur. Bu hadise Hz. Peygamber'in Hz. Eyyûb'un mûcizesini kendi üzerinde taşıdığını göstermektedir.

*İbn-i Münzir kim harimidi benâm
Badiyi kavmine miridi tamâm*

*Geldi bir gün Ahmed-i Muhtâr'a ol
Didi Hak'dan bize geldünse Resûl*

*Bir hatunum var karıyupdur katı
Şöyle kim deprenmeye yok tâkati*

*Lîkin anı ben severem î hüâm
Zire ulu nesildendür ol benâm*

*Hem anunla var begâyet ülfetüm
Sanuram oldur başumda devletüm*

*Hak resulisen bu dem eyle duâ
Bikr ü genç olup yine bulsun bahâ*

*Tâ ki ben î mân getürem sana hoş
Küfür çirkinden derûnum ola boş*

*Bu kelâmı işidiüp andan Resûl
Bî-tereddüd da'vetin kıldı kabûl*

*El götürüp eyledi ol dem duâ
Hazretinde Hâlik'un oldu revâ*

*Emr oldu bir niçe âyet hemân
Okuya Kur'an'dan Ol pak-cân*

*Ol karı üzre hemandem el kodı
Bikr-i kız olup bula ayt u deri*

Hafî, B.5215-5225 (Tural, e-kitap: 330-331)

2.3.19.2. Hz. Peygamberin Dua Etmesi ve Yağmurun Yağması

Hiz. Muhammed'in yağmur duasının her zaman hızla kabûl olmasını başta İmâm-ı Buhârî ve İmâm-ı Müslim aktarmışlardır. Yağmurun yağması için elini kaldırdığını ve daha elini indirmeden yağmurun yağdığı görülmüştür (Nursi, 2016: 185). Arabistan yarımadasındaki en önemli şey sudur. Çünkü bu alan çöllerle kaplıdır. Bundan ötürü yağmur ile ilgili mûcizeler çoktur. Yaşanılan coğrafya istenilen mûcizeler üzerinde etkin bir rol oynamaktadır:

Kastamonulu Yûsuf, *Muhammediye* mesnevîsinde; kuraklığın her tarafı sardığı, açlığın ortaya çıktığı bir vakitte Hiz. Peygamber'in elini kaldırıp, dua ettiği gibi bulutlardan yağmurun boşaldığını söyler:

Arabistan Yarımadasında en önemli unsur sudur. Böyle bir coğrafyada en çok suya ihtiyaç duyulmaktadır. Mûcizeler ihtiyaç anında ortaya çıkmaktadır. Bu mûcizede öyle bir anda ortaya çıkmıştır. Hz. Peygamber rahmet peygamberidir. Yağmur da rahmettir. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in duası anında kabul edilmiştir:

*Helāk itdi kuraklık bil ki mālī
Dahī açlık helāk itdi 'ayālī*

*Elin kaldurdı hoş kıldı du'âyı
Görürdük sâfî bulutdan semāyı*

*Henüz el kaldurupdı ol du'āya
Bulutlar oldı peydā hoş semaya*

Kastamonulu Yûsuf, B.4202-4204 (Kavaklıyazı, 2018: 551-552)

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde bu tarz mûcizeye birkaç yerde değinmiştir. Lakin yalnızca bir mûcizesi örnek olarak verilmiştir: Medine'ye uzun süre yağmur yağmaz. Medine halkı toplanıp, Hz. Peygamber'in yanına gelir. Derler ki “Yağmur yağmadı bize yardım et yoksa açlıktan öleceğiz.” Allah Resûlü bunu duyunca hemen şehri bırakıp, bukeya çıktı (B4943-4946). Gökyüzünde zerre bulut yoktu; gökyüzü tiğ gibi saf idi. O günahkârların şefaathçisi el götürüp, hemen dua etti. Gökyüzünden öyle bir yağmur yağdı ki neredeyse tüm cihân baştan başa boğulacaktı.

Hz. Peygamber kendisinden yardım istenmesi üzerine dua etmiştir. Ettiği dua Allah katında hemen kabul edilmiştir. Bilindiği üzere Arabistan Yarımadasında en önemli unsur sudur. Böyle bir coğrafyada en çok suya ihtiyaç duyulmaktadır. Mûcizeler ihtiyaç anında ortaya çıkmaktadır. Bu mûcizede öyle bir anda ortaya çıkmıştır. Yaşanılan coğrafyanın mûcizeler üzerinde etkin bir rolü vardır:

*Ahmed'ün dahi Medine'de meğer
Bir zaman eylendi yağmadı matar*

*Hep Medine kavmi muztarr oldılar
Cem'olup Ahmed katına geldiler*

*Didiler yağmadı yağmur kıl meded
Yohsa açlıktan diri kalmaz ehad*

*Eyle diyincek Resul-i Hak hemân
Şehri koyup buk'aya çıkıdı revân*

*Gökyüzinde yoğıdı bir zerre miğ
Safîdi gökyüzi mânend-i tiğ*

*El götürüp ol Şefîa'l müznibîn
Sıdkile ol dem dua itdi hemîn*

Gökyüzinden geldi ol dem bir matar

Kim cihân gark olıyazdı serteser

Hafî, B.4943-4949 (Tural, e-kitap: 314)

2.3.19.3. Hz. Peygamberin Gökten Sofra İndirmesi

Hafî, *Zâdü'l Meâd* adlı mesnevîsinde olayı şöyle anlatır: Bir gün Ahmed-i Muhtar'a kızı Hz. Fâtıma gelir. Halini beyan eder. Hasan ve Hüseyin'in birkaç gündür açlıktan sıkıntı çektiklerini söyler. O temiz can ellerini kaldırıp, yalvardı. Hemen gökten yemek sofrası indi. Sofrada bir pişmiş balık, taze üzüm, ekmek ve tuz gördüler.

Hz. Peygamber çok merhametlidir. Kızı Hz. Fâtıma'yı üzgün, torunlarını ise aç görmeye dayanamamıştır. Hemen onlar için Allah'a dua etmiştir ve gökten sofranın indiğini söylemiştir. Aynı zamanda bu hadise Hz. Musa'nın mucizesini hatırlatmaktadır. Zira Hz. Musa gökten sofrayı indirmiştir. Hz. Peygamber, tüm peygamberlerin mucizelerini kendi üzerinde toplamıştır. Gökten sofranın indirilmesi de Hz. Musa'nın mucizesini kendi üzerinde taşıdığını göstermektedir:

Ahmed-i Muhtâr'a dahi ol zamân

Fâtima oğulları hâlin beyân

Zire birkaç gün Hüseyin ile Hasan

Cu'dan çekerlermiş çok mihân

Mâ hasâl emr oldu Hak'dan ol zamân

K(i)'ellerini kaldura ol pâk-cân

Pes bu emri bildügi sâat Resûl

Kaldurup elin tazarru' kıldı bol

Geldi ol sâatde gokden mâide

Şöyle kim oldu mahzâ fâide

Gördüler anı ki bir bişmiş semek

Taze üzümle dahi nân u nemek

Hafî, B.5945-5951 (Tural, e-kitap: 314)

2.3.19.4. Pişmiş Tavuğun Gökten İnmesi

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde mucizeye şöyle değinir: Atfan ehli ağız birliği ederek, Hz. Peygamber'in yanına gelerek dediler ki “Bize pişmiş tavuk indir bunun senden bir mucize olduğunu görelim.” Resûl hemen dua etti. Şüphesiz duası Allah tarafından kabul edildi. Onlara pişmiş tavuklar diledikleri gibi indi.

Bu hadise bizi Hz. Musa'nın gökten bildircin eti indirmesi olayına götürmektedir. Hz. Peygamber'in gökten pişmiş tavuk indirmesi Hz. Musa'nın mucizesini kendi üzerinde taşıdığının bir göstergesidir:

*Mustafâ'dan dahi atfan ehli hem
İttifakile uçuban cümle fem*

*Didiler bişmiş tavuk indür bize
Tâ bilevüz anı senden mu'cize*

*Pes Resûl itdi hemân sâ'at duâ
Bî-şek oldı da'veti Hak'dan revâ*

*Anlara bişmiş tavuklar ol zamân
Diledükleri gibi indi revân*

Hafî, B.5477-5480 (Tural, e-kitap: 346)

2.3.19.5. Kumun Yok Olma Mûcizesi

Hafî, *Zâdü'l Meâd* adlı mesnevîsinde mûcizeye şöyle değinir: Araplarda saygın bir kabile olan Beni Nehbel kabilesi bir gün toplanarak, Resûl'e geldiler. Kumun çokluğundan şikâyet ettiler. Dediler ki "Otlaklarımızı kum kaplamıştır. Bu sebepten yerlerimiz karanlığa düştü, kayboldu. Çobanımız gece ve gündüz yakınıdır." Resûl dua etti kum hemen başka bir yere intikal etti. Kuş gibi uçtu, başka bir yere gitti.

Kumun başka bir yere gitmesi kuşun uçmasına benzetilerek teşbih sanatı yapılmıştır. Coğrafyanın mûcizeler üzerinde büyük bir etkisi vardır. Hz. Peygamber'in yaşadığı coğrafya çok çorak ve çöl ikliminin hâkim olduğu bir yerdir. Bundan dolayı bu belde kum çok fazladır. Bu bölgenin geçim kaynağı ticaret ve hayvancılıktır. Bu mûcizenin coğrafyanın ihtiyaçlarından dolayı ortaya çıktığını görmekteyiz:

Şöyle oldı kim Benü Nehbel meğer

Bir kabileydi arapda mu'teber

Cem' olup bir gün Resûle geldiler

Kesret-i kumdan şikâyet kıldılar

Didiler otlaklarımız kum tamâm

Kaplayup tutmuşdurur î nîknâm

Ol sebepden yirlerümüz düşdü tar

Çarvamız incinür leyl ü nehâr

Pes Resûl ol dem duâ kıldı hemân

İntikâl itdi kum ol yirden revân

Şöyle kim kuş gibi tayrân eyledi

Bir makâma dahi seyrân eyledi

Hafî, B.5346-5351 (Tural, e-kitap: 338)

2.3.19.6. Hz. Peygamberin Duasıyla Dağın Yerinden Kopması

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde şöyle anlatır: Hz. Peygamber Taif'e gider. Taif halkını doğru yolu öğreysinler diye dine davet eder. Taif halkı ondan mûcize göstermesini ister. Eğer mûcize gösterirse ona inanacaklarını dile getirirler. Hz. Peygamber ne istediklerini sorar. Taif halkı dağı harekete geçirmesini isterler. Hz. Peygamber bu sözü duyunca onların isteğini kabul eder. Sonra dağa eliyle işaret eder ve o dağlar o saat yerinden kopar:

Mûcizeler, daha çok inanmayan insanları inandırmak için gösterilmektedir. Fakat halk bazen mûcizeleri inanmak için değil de karşıdakini küçük düşürmek için istemektedirler. Taif halkının böyle bir mûcize istemeleri bu sebepten kaynaklanmaktadır:

*Mustafâ'dan dahi bunun misli hem
Vâki' oldu Taif'e varduğu dem*

*Dine da'vet eyledü anları Ol
Tâ ki andan öğreneler toğrı yol*

*Didiler anlarda göster mu'cize
Tâ inanup tâbi'olavuz size*

*Didi n'istersiz didiler bu cibâl
Turduğı aradan itsün intikâl*

*Bu sözi didükleri dem ol Resûl
Bî-tereddüd sözlerin itdi kabûl*

*Pes işâret itdi elile hemân
Kopdı ol tağlar yirinden ol zamân*

Hafî, B.5112-5117 (Tural, e-kitap: 324)

2.3.19.7. Çocuğu Olmayan Yaşlı Kadına Dua Etmesi ve Kadının Anında Gebe Kalması

Bu mûcizeye değinen tek şair Hafî'dir. *Zâdü'l Meâd* adlı mesnevîsinde olay şöyle vuku bulmaktadır: Bir gün Ensar'dan biri Hz. Peygamber'e gelip der ki "Ey güvenilir Resûl birçok hatun alıp nikâh kıydım. İstedim ki evlatlarım üreyip çok olsun benim de hatırım hoş, gözüm tok olsun. Lakin onlardan bana bir çocuk nasip olmadı. Bu sebepten dolayı illetli oldum (B.4539-4542). Evde yaşlı bir hanımım var ve artık çocuk doğuramaz. Senden benim için Allah'a dua etmeni ve bir evladımın olmasını dilerim." Resûl el götürüp, dua etti Allah tarafından duası hemen kabul edildi. İnsanların en hayırlısına şöyle emredildi. O kadının karnı üzerine el koy. Bunun üzerine o Arap hemen karısını hazırladı. Resûl o kadının karnı üzerine hemen elini koydu ve kadın anında gebe kaldı:

Hz. Zekeriya çocuğu olmadığı için Allah'a dua etmiştir. Allah tarafından duası kabul edilmiştir. Allah, Hz. Yahya'yı ona vermiştir. Hz. Peygamber'in gösterdiği bu mûcize bize Hz. Peygamber'in Hz. Zekeriya'nın mûcizesini kendi üzerinde taşıdığını göstermektedir:

*Bir kişi ensârdan bir gün meğer
Geldi didi î Resûl-i mu'teber*

*Bunca hatunlar alup kıldum nikâh
Nefsüme ya'ni ki idindüm mübâh*

*Tâ ki evlâdum üreyüp ola çok
Hatırum hoş ola gözüm ola tok*

*Hâsıl olmadı veled illâ kelîl
Ol sebepten olmuşam gayet alîl*

*Şimdiki dem bir acuzem var Akîm
Kim veled gelmez hiç andan î hakîm*

*Dilerem kim kılasın bu dem duâ
Kim veled vire baña andan Hüdâ*

*El getürüp pes dua kıldı Resûl
Hazret-i Hak'dan hemân oldı kabûl*

*Emr şöyle oldı kim Hayrî'l beşer
Ol karınuñ haline kıla nazar*

*Âhir anun karnı üzre koya el
Tâ bu müşkil iş hemândem ola hal*

*Çün bu resme oldı ol dem emr-i Rab
Avratını hazır itdi ol arab
Ol karının karnı üzre çün Resûl
Kodı elin yüklü oldı ol dem Ol*

Hafî, B.4539-4549 (Tural, e-kitap: 289-290)

2.3.19.8. Bedir Savaşında Meleklerin Yardıma Gelmesi

İbn Abbâs'ın rivayetine göre Hz. Peygamber savaştan evvel müşriklerin sayı olarak fazla olduğunu görünce kibleye dönmüş ve ellerini açarak şöyle dua etmiştir: 'Ya Rabbi! Bana vaat ettiğini yerine getir. Allah'ım! Bana vaat ettiğini ver. Ey Allah'ım! Şayet bu topluluk helâk olursa yeryüzünde sana ibadet edecek kimse kalmayacak.' Hz. Peygamber duasında kendisinden öyle geçmiş ki, örtüsü sırtından düşmüştür. Yanında olan Hz. Ebû Bekir örtüyü alıp yeniden omuzlarına bırakmıştır. Arkasından ona sarılarak 'Ey Allah'ın Elçisi! Rabbine yaptığın dua yeter. Şüphesiz o sana vaat ettiğini yerine getirecektir' diyerek düşünmesini anımsatmıştır. O sırada Enfâl sûresinin 9. âyeti nazil olmuş (Balcı, 2009: 92). Kur'ân-ı Kerim de Bedir savaşı ile ilgili inen ayetler: "Rabbinizden yardım dilediğiniz zamanı hatırlayın. Hemen size, "Meleklerden peşi peşine gelen binlik kuvvetlerle ben size yardım edeceğim diye cevap verdi" (el-Enfâl 8/9). "Bunu yalnızca müjde olsun ve kalpleriniz bununla yatışsın diye yaptı. Zaten yardım ancak Allah tarafındandır. Allah, kuşkusuz izzet ve hikmet sahibidir" (el-Enfâl 8/10). Bu mucizeye mesnevîsinde yer veren şair Kastamonulu Yûsuf'tur.

Kastamonulu Yûsuf, *Muhammediye* mesnevîsinde *Beyānu Ġazveti 'l-Bedr* başlığı altında bahsi geçen mûcizeye değinmiştir. Olay mesnevîde şu şekilde cereyân etmektedir: Bedir gazvesi sırasında Hz. Peygamber Allah'a yakarıшта bulunup, dua istemiştir. Bunun üzerine hepsi insan sıfatlı, beyaz giyinmiş, hepsinin yüzünün nuru berrak üç bin melek inip, cenk etmiştir.

Bedir savaşı Müslümanlar için önemli bir savaştır. Müslümanların müşriklere karşı olan ilk savaşıdır. Eğer bu savaşı kazanırlarsa Müslümanlar ve dolayısıyla İslâmiyet güç kazanacaktır. Müslümanların sayısı az olduğu için Hz. Peygamber Allah'a yakarıшта bulunmuştur. Ettiği dua üzerine savaşta üç bin melek Müslümanlara yardımcı olmuştur ve savaş kazanılmıştır. Bu mûcize İslâmiyet'in önemini, Hz. Peygamber'in davasına ne denli sadık olduğunu ve Allah katında ne kadar kıymetli olduğunu göstermektedir:

*Kamu insân sıfatlu geydügi ak
Kamunun yüzlerinüñ nûrı berrāk*

*Pes itdi ol Hudā 'izzet resûle
Getürdi âyet-i nusret resûle*

*Melek üç bin-idi inüpdî anda
Velî bini hemân ceng itdi anda*

*İki leşker çün oldılar mukâbil⁴³⁵
Ki ref' oldı aradan küllî hâyil*

Kastamonulu Yûsuf, B.4261-4264 (Kavaklıyazı, 2018: 557)

2.3.19.9. Beni Kelb Kabilesinin Hz. Peygamber'e Su Vermemesi Sonucu Suyun Kan Gibi Olması Daha Sonra Hz. Peygamber'in Duasıyla Suyun Temiz Olması

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde mûcizeye şöyle değinir: Hz. Peygamber'in Beni Kelb adında bir kabileye yolu düşer. Kabileden birazcık su ister. Onlar su vermeyince Hz. Peygamber'in gönlü incinir. Bu olaydan dolayı kabilenin gömülü ne kadar suyu varsa kan olur. Onlar bunu görünce çaresizlik ateşiyile canlarının derdine düştüler. İnleyip, yakardılar. Hallerine yanıp, yakıldılar. Dediler ki "Ey dinin yüce seyyidi, şüphesiz Allah'ın Resûl'ü olduğunu şimdi bildik. Bize lütuf edip, merhamet kıl. Yoksa bu dert ve gam bizi yok eder." Onlar böyle deyince Hz. Peygamber yardım isteklerini kabul etti. Gönlü hoş oldu. Hemen dua etti. Kanlı su yine saf ve tatlı oldu.

Bu mûcize Allah'ın Hz. Peygamber'e olan muhabbetinin ne kadar çok olduğunu göstermektedir. Hz. Peygamber'in gönlü incinince Allah o kabileyi Hz. Peygamber'in incindiği konudan cezalandırmıştır. Kabile bu durumu görünce onun peygamberliğini kabul etmiştir. Hz. Peygamber'in gönlünü alıp yardım istemişlerdir. Hz. Peygamber, gönlü alınınca Allah'a dua eder ve Allah tarafından duası anında kabul edilir:

*Bir kabileye yolu oldı tudas
Kim Beni Kelb idi anlar ilde faş*

*Sucugaz istedi anlardan Resûl
Virmeyüben itdiler andan nukûl*

*Hâtırı incindi anlardan tamâm
Göñli yavuz oldu gayet î hüâm*

*Bu kaziyye böyle oldukda hemin
Suları kan oldu ne varsa defîn*

*Bunlar anı göricek bî-ihitiyâr
Canlarına düşdi nâr-ı ıztırâr*

*Nâleler idüp tazarru' kıldılar
Hall u halince yanıp yakıldılar*

*Didiler î Seyyid-i sadât-ı din
Hak Resulisin bu dem bildük yakın*

*Bize lutf idüp terahhum kıl bu dem
Yohsa bizi yoğ ider bu derd ü gam*

*Boyle didükde bular yine Resûl
Hâcetini bunların kıldı kabûl*

*Göñli hoş olup duâ itdi hemân
Tatlu vü safî su oldu yine kan*

Hafî, B.5691-5700 (Tural, e-kitap: 359)

2.3.19.10. Hz. Peygamber'in Duasıyla Gündüz Vakti Gökyüzünde Yıldızların Olması

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde bu mûcizeyi şöyle anlatır: Bir gün Hâris bin Hişâm Hz. Peygamber'e geldi. Dedi ki "Şimdi bize yıldızları göster ki onun senin mûcizen olduğunu bilelim." Günahkârların şefaâtçisi, resullerin seyyidi Allah'a dua etti. İsteği hemen kabul edildi. Cihan ışıık nuruyla aydınlık iken gökyüzünde yıldızlar göründü. Öyle ki yıldızlar toplanıp, çimen çiçekleri gibi parlak oldu.

Gökyüzündeki yıldızlar çimendeki çiçeklere teşbih edilmiştir. İlkbaharda çıkan çimen çiçekleri, çimenler üzerinde çok güzel bir görüntü oluşturlar ve dikkat çekerler. Gündüz vakti gökyüzünde meydana gelen yıldızlarda çimen çiçekleri gibi çekicidir. Hz. Peygamber'in Allah'ın izniyle insanların gözünün görmediği perdeleri kaldırdığını görmekteyiz. Çimen çiçeklerine benzetilmesinin nedeni bu mûcizenin insanlar tarafından çok net görünüp idrak edilmesi şeklinde düşünülebilir:

*Ahmed-i Muhtar'da bir gün meger
Geldi Hâris bin Hişâm-ı bed-güher*

*Didi göster şimdi yılduzlar bize
Tâ bilevüz anı senden mu'cize*

*Böyle diyicek Resûl-i âlemîn
Seyyidu'r-rusli Şefî'u'l muznibîn*

*Hazrete yüz tutuban kıldı duâ
Hâceti oldu hem ol sâat revâ*

*Enveriken nur-ı ferrile cihân
Âsumânda oldu yılduzlar 'ayân*

*Şöyle kim encümler idüp encümen
Lâmi' oldu misl-i ezhâr-ı çemen*

Hafî, B.5897-5902 (Tural, e-kitap: 371)

2.3.19.11. Hz. Peygamber'in Duasıyla Altın Olan Putun Ağaç Olması

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde mûcizeye şöyle değinir: Hz. Peygamber ordusuyla Tebük yolunda günlerce yürüdüler. Sonunda Tebük'e varınca bu kavim Hz. Peygamber'den mûcize istedi. Bu kavmin bir putu varmış, bu put kızıl altından yapılmış ve içi dışı hep altınmış. Bu kavim Hz. Peygamber'e dedi ki "Gerçek Resûl isen bu altından olan put şimdi ağaç olsun." Bunu dedikleri zaman Resûl o put üzerine hemen dua etti. Allah'ın yardımı ile o dua kabul edildi:

Mûcizeler peygamberliğin bir ispatıdır. Hz. Peygamber'in gerçekten Resûl olup olmadığını sınamak için böyle bir mûcize istenmiştir. Hz. Peygamber'in ettiği duaların Allah katında hemen kabul edilmesi büyük bir mûcizedir. Diğer insanlar düşünüldüğünde edilen dualar hemen kabul edilmezken söz konusu Hz. Peygamber olunca anında gerçekleşmektedir:

*Leşkerile itdi çün azm-i Tebük
Bir nice gün itdiler seyr ü süluk*

*Âhir iricek Tebük'e kavmi hep
Mu'cize itdiler Ahmed'den taleb*

*Bir butı varımiş anların meğer
Kızıl altundan düzetmiş kârger*

*Sırf altunımiş içi taşı hep
Şöyle kim görenler eylermiş acep*

*Didiler gerçek resûlisen bu dem
Ağaç olsun işbu altundan sanem*

*Bunlar anı didügi sâ'at Resûl
Sözlerini anlarıñ kıldı kabûl*

Ol sanem üzre hemân itdi duâ

Avn-i Hakkile duâ oldu revâ

Hafî, B.5497-5503 (Tural, e-kitap: 371)

2.3.19.12. Hz. Peygamber'in Duasıyla Kapı Halkasının Altın Olması

Hafî'nin *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde geçen mûcize şöyledir: Fedk ehli Hz. Peygamber'e gelerek dedi ki "Ey iyi adam, şurada Fedk'in evi vardır. O kapının halkası altın olsun, onu görelim, dine girelim." Bu sözü söyledikleri zaman Hz. Peygamber, Hak Teâlâ'dan diledi. O kapının halkası anında altın dönüştü. Bunu gören Fedk ehli hemen Müslüman oldu. Bu mûcize inanmayanları inandırmak maksadıyla gösterilmiştir:

Didiler onlar dahi î merd-i hoş

Beyt-i Fedk'ün kim kapısı vardır uş

Ol kapunun halkası olsun zehep

Görüben dine girelüm anı hep

Bu sözi didükleri gibi hemin

Hak Teâlâ 'dan diledi Ol Emin

Ol kapunun halkası oldu zehep

Gördiler anda olanlar anı hep

Ehl-i Fedk anı göricek ol zamân

Hep müsülmân oldılar ol dem hemân

Hafî, B.5271-5275 (Tural, e-kitap: 333-334)

2.3.19.13. Tebük Gazvesinde Hz. Peygamber'in Duasıyla Taştan Su Çıkma Mûcizesi

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde değindiği mûcize şöyledir: Başlangıcın aslı peygamberler önderi olan Resûl, Tebük gazvesine varınca su bulamazlar. Müminler susuzluğa dayanamaz. Allah'ın Resûl'ü, nam sahibi olan Zübeyr'e Mustafâ'dan dağa selam söylemesini ve su istemesini emreder. Zübeyr o emre uyup, yürüyerek yüce dağların başına çıkar. O dağa dedi ki "Resûl sana selam söyledi, müminlerin içmesi için su diledi." Dağ Zübeyr'e cevap olarak "Ben de bir damla su yoktur" dedi. Zübeyr o cevabı alınca dağdan bir taş alıp, iner (B.5420-5427). Susuzluktan biraz yorulur. Taşı ve dağın cevabını getirir. Resûl onu görünce dua eder. Allah tarafından duası hemen kabul edilir. Allah o kuru taş üzerine hemen elini koymasını emreder. Kâinattaki tüm seyyidlerin seyyidi bu emri bilip, hemen o taş üzerine elini koydu, o taştan su çıktı. İslâm ordularının hepsi o sudan içti.

Çöllerle kaplı olan Arap Yarımadası'nda su çok önemli bir unsurdur. Arabistan'ın çok sıcak olduğu bir zamana denk gelen Tebük gazvesinde susuzluk ordu için büyük bir sorun haline gelmiştir. Hz. Peygamber bu durum karşısında Allah'a dua etmiştir. Duası hemen kabul edilmiştir ve taştan su çıkmıştır. Orduyu güçlü kılmak aynı zamanda İslâmiyet'i güçlü kılmak anlamına gelmektedir:

Çün Tebük gazvine azm itdi Resûl
Pişüvâ-yı enbiyâ asl-ı usûl

Anda varuldukda bulunmadı âb
Teşnelikden kıldı mü'minler şitâb

Emr kıldı pes Resûl-i girdigâr
Kim tağa ağub Zübeyr-i nâmdâr

Mustafâ'da tağa irürüp selâm
Tağdan su isteye ol nîknâm

Pes Zübeyr ol emre idüp imtisâl
Yürtüben çıkdı 'alâ reisi'l cibâl

Didi ol tağa selâm itdi Resûl
Su diler mü'minlere içmege ol

Tağdan ol dem Zübeyr'e bir cevâb
Oldı kim bir katre yokdur bende âb

Ol cevabı çün Zübeyr aldı hemân
Tağdan bir taş alup indi revân

Taşı getirüp cevâbile bile
Teşne-dillikden biraz kıldı kile

Anı göricek resul itdi duâ
Hazret-i Hak da hemân oldı revâ

Emr oldı kim ol dem hemân
Ol kuru taş üstine koya revân

Pes bu emri bilicek ol pâk zât
Seyyid-i sadât-ı küll-i kayinât

Kodı ol taş üstine elin hemân
Su çıkup ol taşdan oldı revân

Leşker-i İslâm içdiler tamâm
Sulanup kondı cemi'i hâs u âm

Hafî, B.5420-5433 (Tural, e-kitap: 342-343)

2.3.19.14. Duasıyla K r Kadının Gözlerini Açması

Haf , *Z d l Mead* mesnev sinde bu m cizeye şöyle değinir: Bir gün bir hatunun gözü k r olmuş. Gündüzü geceden ayırt edemezmi . O kadın Selim'in kızlarındanmı . Tüm Araplar onu bilirmi . Kadın Ahmed-i Muht r'a geldi ve dedi ki: "Ey Nebi tüm yetimlerin babası sensin. Gözlerim gitti bana yardım et. Hizmetine geldim reddetme." Res l onu görünce dua etti. Duası Allah tarafından hemen kabul edildi (B.5200-5204). O vakit Res l işaret etti. Sa  ve sol gözleri açılıp, gördü. Önceden nasıl görüyorsa yine öyle oldu. Belki öncekinden de kuvveti arttı. Görme gücü nur ve ferden daha iyi oldu.

Bu hadise bize Hz. İsa'nın k r olan kimselerin gözlerini açma m cizesini hatırlatmaktadır. Hz. Peygamber'in k r kadının gözlerini a ması Hz. İsa'nın m cizesini üzerinde ta ıdığının bir göstergesidir:

*Geldi bir hatun me er gitmiş g zi
Giceden fark itmez olmuş g nd zi*

*Ol Selim' n kızlarındanmı  me er
Hep arap araba bil rmi  serteser*

*Ahmed-i Muht r'a didi   Nebi
Kamu eyt mun bu gün sensin ebi*

*G zc gez m gitdi bana kıl meded
Hizmet ne gelmi  md r kılma red*

*Anı gördükde Res l itdi du 
Hak cenabında heman oldu rev *

*Emr oldu kim i  ret eyleye
Eliyiline i  ret eyleye*

*Yirine gele anun g zi hem n
Göre mahs s t-ı mecm 'ı ay n*

*Pes i  ret itdi ol saat Res l
Gözleri açıldı gördi sa  u sol*

*Nice kim evvel g r ridi hem n
Yine evvelki gibi gördi 'ay n*

*Belki evvelkiden artdı kuvveti
Nur u ferden yi rek oldu kudreti*

Haf , B.5200-5209 (Tural, e-kitap: 329-330)

2.3.19.15. Duasıyla Sara Hastası Olan Çocuğu Anında İyileştirmesi

Kastamonulu Yûsuf, *Muhammediye* mesnevîsinde bu mûcizeyi şöyle anlatır: İbn-i Abbâs'dan rivayet edilir ki: Hz. Peygamber'e bir kadın ve oğlu geldi. Dedi ki: "Ey şah oğlumun sara hastalığı var. Dua et ki Allah ona sıhhat versin." Bunun üzerine Hz. Peygamber dua etti ve kalbini temizledi. Sonra o mecnun hemen kustu. Onun ağzından siyah köpek çıktı ve Allah'ın emriyle yürüdü gitti. Bu mûcize Darimi'nin Mukaddime eserinde aynı şekliyle geçmektedir.

Bu mûcizenin sembolik bir yanı vardır. Siyah köpek kişinin içindeki kontrol edilemez saldırgan tarafını temsil etmektedir. Sara hastaları nöbet geçirince ağızlarından salya akar, titreme olur bu yönüyle sara ile köpek arasında bir ilişki kurulmuştur. Köpeğin gidişi sara hastalığının bitişi olarak görülmüştür:

*Olupdur İbni 'Abbâs'dan rivāyet
Resûle geldi bir oğl-ıla 'avret*

*Didi kim sar'ı var oğlumuñeyşāh
Du'ā eyle ki sıhhat vire Allāh*

*Du'ā kıldı vü sildi sadrını hem
Pes ol mecnūn kay' itdi hemān-dem*

*Çıkup cirv-i siyāh ağzından anun⁴³¹
Yüridi gitdi emriyle Hudānuñ*

Kastamonulu Yûsuf, B.4217-4220 (Kavaklıyazı, 2018: 553)

2.3.19.16. Hz. Peygamber'in Dua Edince Ellerinin Üzüm ve Hurma Dolması

Hafî, *Zâdül Meâd* mesnevîsinde mûcizeyi şöyle anlatır: O temiz ruh ve ay yüzlü Mustafâ (Hz. Peygamber) kavmini dine davet etti. Onlar mûcize istedi. Hz. Peygamber dedi ki: "Ne isterseniz bana söyleyin." Dediler ki "Taze üzüm ile hurma hazır et onu şimdi görelim." Hz. Peygamber bu sözü işitince, el götürüp, Allah'a dua etti. Elleri üzüm ve hurma doldu. Orda olanlar bu mûcizeye şahitlik ettiler. Birçok mûcize inanmayan kimselerin inanması için gerçekleşmektedir.

Bu hadise Hz. Musa'nın gökten sofrayı indirmesi mûcizesini hatırlatmaktadır. Hz. Peygamber tüm peygamberlerin gösterdiği mûcizeleri kendi üzerinde toplamıştır. Hz. Musa'nın gökten sofrayı indirmesi gibi onun da dua edince ellerinin hurma ve üzüm dolması bunun bir göstergesi olabilir:

*Mustafâ-yı mâh-rû-yı pâk-cân
Dine da'vet itdi çün kavmin ayân*

*Istedi anlarda andan mu'cize
Didi n'istersiz beyân idün bize*

*Didiler taze üzüm birler rutap
Hâzır it bu dem görelüm anı hep*

*Bunların sözün işitdi Mustafâ
El götürüp kıldı Hazrete duâ*

*Elleri toldi üzüm birle rutap
Gördiler hâzır olanlar anı hep*

Hafî, B.5962-5966 (Tural, e-kitap: 375)

2.3.20. Su ile İlgili Yaşanan Mûcizeler

İslamiyet tarihine baktığımız zaman suyun önemi çok büyüktür. Su gerek temizlik gerek bereket kaynağı gerekse hayatın devamı olması noktasında mühimdir. Aynı zamanda birden fazla nebinin yaşamında ve peygamberlik sürecinde su önemli bir faktör olmuştur. Hz. İbrahim’e selamet olan su, Hz. İsmail’e zezem, Hz. Nuh ile Hz. Musa’ya halas sebebi, Hızır ve İlyas’a âb-ı hayat, Hz. Muhammed’e ise peygamberlik mûcizesi olmuştur (Gider, 2013:197). Tüm canlılar için gerekli olan su; arındırıcı, şifacı ve temizleyicidir. Bu nedenle su kutsal sayılmıştır. Lakin bu iyi özelliklerin yanında su aynı zamanda bir afet olma özelliği taşımaktadır. Yıkıcılığı ve yok ediciliği vardır (Ulucan, 2021:86-87). Yine Arabistan yarımadasındaki en önemli şey sudur. Çöllerle çevrili bu yerde susuzluk büyük bir sorundur. Bu yönden Hz. Muhammed’in su ile ilgili mûcizeleri büyük önem arz etmektedir. Yaşanılan coğrafyanın mûcizeler üzerindeki önemi büyüktür. Nebiler içerisinde kayalardan su çıkarma mûcizesi sadece Hz. Musa ve Hz. Muhammed’e verilmiştir. Bununla birlikte Hz. Muhammed sadece kurumuş kaynakları canlandırmakla kalmayıp, parmaklarından sular akıtmış, kurumuş kuyuları suyla doldurmuş, taştan su çıkarmıştır. (Yeniterzi, 1989: 478). İncelenen mesnevîlerde Hz. Peygamber’in su ile olan mûcizeleri şunlardır:

2.3.20.1. Hz. Peygamber’in Parmaklarının Ucundan Su Akıtma Mûcizesi

Hz. Muhammed’in suyla alakalı en mühim mûcizesi parmaklarından su akıtmasıdır. Hudeybiye savaşında, ashap susuz kalmıştır. Hz. Muhammed bu sırada bir tulumun içindeki miktarı az olan suya elini daldırıp, çıkardığında parmaklarından akan suyla sayısı bin beş yüzü bulan ashap hem abdest almış hem de doya doya su içmişlerdir (Asr-ı Saadet, C. III, s.102; Yeniterzi, 1989: 478).

Bu mûcizeye şairler mesnevîlerde yer vermişlerdir. Hz. Peygamber’in parmaklarını çeşmeye, pınara ve ab-ı hayata teşbih etmişlerdir.

Süleymân Çelebi, *Vesiletü’n Necât* adlı mesnevîsinde; Hz. Peygamber’in parmaklarından akan suyu çeşmelerden akan suya benzetmiştir. Bu suyu içenler Hz. Peygamber’in ailesi ve askerleridir:

Bu mûcize esasını taşa vurup, taştan on iki pınar fişkirtan Hz. Musa’nın mûcizesini anımsatmaktadır. Hz. Peygamber’in parmaklarından su akıtması Hz. Musa’nın mûcizesini kendi şahsında topladığını göstermektedir:

*Barmağından çeşmeler akıtdı hem
İçdi andan cümle-i hayl ü haşem*

Süleymân Çelebi, B.325 (Altın, 2008: 314)

Kastamonulu Yûsuf, *Muhammediye* mesnevîsinde bu mûcizeye şöyle değinir: Hudeybiye gazvesinde ordu susuzluk çekmektedir. Hz. Peygamber’e dediler ki “Ey sevgili sultan, gerçekten susuzluk canımıza yetti. Ne yapalım suya çaremiz yok. Ey sevgili, senden başka kimsede su yoktur. Bize medet kıl hepimiz çaresiz kaldık.” Hz. Peygamber’in önünde bir bardak su vardı onunla abdest

almıştı (B.4156-4159). Bardakta az miktarda suyun kaldığını gören Hz. Peygamber, mübârek parmağını hemen suyun içine sokar. O anda parmağından mübarek sular çıktı, pınarlar gibi aktı.

H. Peygamber'in parmağından çıkan sular pınara benzetilmiştir. Pınar, yerden kaynayarak çıkan su, kaynak anlamındadır. Az olan su onun mûcizesiyle çok olmuştur. Yine bu mûcize abdest alınan suyun ne kadar bereketli olduğunu göstermektedir:

*Hudeybe gün irişdi halka 'atşân
Dirilüp didükeymahbûb-ı sultân*⁴
26

*Hakikat cāna kār itdi susuzlık
Ne kılalum ki suya çāremüz yok*

*Ki sizden ğayrıda su yokdureyyār
Meded kıl bize kalduk cümle nā-çār*

*Öñinde bardağ-ıla vardı suyu
Kim anunla idinmişdi vuzūyı*

*Bakıyye gördi kalmış bardağını
Hemān sokdı mübârek barmağını*

*Mübârek barmağından çıkdı sular
Biñarlar gibi anda akdı sular*

Kastamonulu Yûsuf, B.4156-4161 (Kavaklıyazı, 2018: 548)

Ârif, *Ravzatü't-Tevhîd* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in sadece parmağıyla gösterdiği mûcizeler ile mûcize gösteren diğer peygamberler arasında bir kıyasa gitmiştir. Bu mûcizelerden birincisi parmaklarından çeşme gibi su akıtması ikincisi ise şakku'ul kamer'dir. Hz. Peygamber yüceltilmiştir:

Mu'cizâtun gayrısın barmaklarından kıl kıyas 426
Her birinden çeşme akdı eyledi şakku'l-kamer

Ârif, B.464 (Gündüz, 2006: 190)

Behiştî, *Heft Peyker* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in parmakları arasından akan suyu ab-ı hayata teşbih etmiştir. Ab-ı hayat, ölümsüzlük suyu olarak bilinmektedir. Bu sudan içen kimsenin ölümsüz olacağına inanılır. Hz. Peygamber, parmaklarından akan suyla susamış gönüllere hayat vermiştir:

*Barmağından akıdub Âb-ı Hayât
Verdi teşne-dil olanlara necat*

Behiştî, B.75 (Demirel, 1995: 7)

İbrâhim İbni Bâlî, *Hikmetnâme* adlı mesnevîsinde; ashâbın susuz kaldığını Hz. Peygamber'in de parmaklarından çeşmeler gibi su akıttığını ifade etmiştir. Parmaklar çeşmeye teşbih edilmiştir:

Meger kansun diyü 'atşân-ı ashâb

Esâbi'den akıtdı çeşme-yi âb

İbrâhim İbni Bâlî, B.126 (Altun, e-kitap: 8)

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde mûcizeyi rivâyet edildiği gibi baştan sona anlatmıştır: Hz. Peygamber ashâbı ile gazve seferindeyken askerin suyu tükenmiştir. Hiçbir erin kırbasında su kalmamıştır. Ordu susamıştır. O temiz kavim bu hali görünce susuzluktan helâk olacaklarını düşünmüşlerdir. Su bulması için Hz. Peygamber'e giderler. Hz. Peygamber bu durumu işitince dedi ki "Bakın raviyemde su var mı?" Gördüler ki içinde bir miktar su var (B.3527-3530-3532-3533-3534-3535). Hz. Peygamber emretti suyu bir çanağa koydular birazcık beklediler. O temiz can (Hz. Peygamber), çanağın içine elini koyduğu an parmaklarından su akmaya başladı:

Bir dahi ashâb ile kıldı sefer

Kâfire gazv(e)'u cihad için meğer

Suları ne ki dükendi askerün

Kırbasında kalmamış su bir erün

İricek bu hâlete ol kavm-i pâk

Gördiler kim susuz olurlar helâk

Pes Resûlullah i'lâm itdiler

Su bulıvir diyu ikdâm itdiler

Çün Anuñ sem'ine irdi bu hitâb

Didi görün ravyemde var mı âb

Gördiler kim bir içim mikdâr-ı su

Ola yahud olmaya nîk-hû

Emr kıldı bir çanağa koydılar

Müntezir olup birazcuk köydiler

Pes çanağ içre elin Ol pâk-cân

Çünkü kodu koduğu sâat hemân

Barmağından oldu ol dem su revân

Hâzır olanlar görüp içdi 'ayân

Hafî, B.3527-3539 (Tural, e-kitap: 229)

Hümamî, *Sî-nâme* mesnevîsinde bu mucizeye atıfta bulunarak, Hz. Peygamber'in her bir parmağının çeşme gibi olduğunu belirtmiştir. Parmak çeşmeye teşbih edilmiştir:

*Kaçan kim sıdk-ıla tutdı açup muşt
Birer hoş çeşme oldu her bir engüşt*

Hümamî, B.252 (Altun, 1995: 22)

2.3.20.2. Hz. Peygamber'in Ayağını Yere Vurması ve Vurduğu Yerden Su Çıkması Mucizesi

Buna benzer bir rivâyet Said Nursi'nin Mektubât adlı eserinde vardır: Amr İbn-i Şu'ayb'dan sahih olan bir nakil ile bildiriyorlar ki: Peygamberlikten önce, Hz. Peygamber amcası Ebû Talib ile deveye biner Arafa yakınlarında Zilmecâz nam adı verilen yere geldiklerinde Ebû Tâlib demiş: "Ben susadım." Hz. Peygamber yere inmiş ve ayağını yere vurmuş, su ortaya çıkmış ve Ebû Tâlib bu sudan içmiştir (Nursi, 2016: 161).

Hafî'nin *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde mucize şöyle gerçekleşir: Bergezden kavmi toplanıp Hz. Peygamber'e gelir, sularının kirlendiğini bu sebeple sıkıntılı olduklarını söyler. Bu sözü duyan Hz. Peygamber onları teselli edip, durduğu yere ayak bastı. Ayak bastığı yerden bir çeşme çıktı.

Bu mucize bize Hz. İsmâil kıssasını hatırlatır. Hz. Hacer çok çaresiz kalınca safâ ile merve tepeleri arasında koşmaya başlar. Suyu dair iz bulamaz çaresizce Hz. İsmâil'i bıraktığı yere gelir Hz. İsmâil'in ayak topuğunun değdiği yerden su çıkar. Hz. Peygamber tüm peygamberlerin mucizelerini kendinde toplamıştır. Onun ayağının altından su çıkması Hz. İsmâil'in mucizesini gösterdiğinin bir delilidir. Hz. Peygamber zorda kalan bir kavme yardım etmiştir. Kendisine gelen yardım isteğini geri çevirmemiştir. Gösterdiği mucize ne kadar merhametli olduğunun bir göstergesidir:

*Ol kabile kavm-i Bergezden tamâm
Cem' olup bir araya hep hâs u âm*

*Didiler kim suyumuz şurâbdur
Ol sebepten sinemüz pür-tâbdur*

*Bu sözi anlardan işidiüp Resul
Anları itdi teselli sağ u sol*

*Turduğu yirde heman urdı kadem
Çıkdı bir çeşme kadem urduğu dem*

Hafî, B.4850-4853 (Tural, e-kitap: 308)

2.3.20.3. Hz. Peygamber'in Su Üzerinde Yürümesi

Hafî, *Zâdü'l Meâd* adlı mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in deniz üzerinde yürüdüğünü ve sanki suyun üstünde değil de kuru bir yerdeymiş gibi ayaklarının altında nemlenme dahi olmadığını belirtir.

Hız. Peygamber nurdan yaratılmıştır. Nurun batan bir tarafı yoktur. Bu sebeple Hız. Peygamber suyun üzerinde yürüdüğünde batmamasının nedeni nurdan yaratılmış olmasına bağlayabiliriz. Deniz, kuru bir yere teşbih edilmiştir:

*Ahmed-i Muhtâr dahi ol zamân
Bahre k(i)'irdi yürüyüvirdi hemân*

*Su yüzinde kuru yir gibi tamâm
Ayağı altında ol su oldu râm*

*Olmadı ayaklarınınun altı nem
Gördiler anda olanlar anı hem*

Hafî, B.5867-5869 (Tural, e-kitap: 369)

2.3.20.4. Uhud Savaşında Taştan Su Çıkarması

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde mûcizeyi şöyle anlatır: Sahâbe çok susamıştı. Susuzluktan ciğerleri susuz kalmıştı. Resûl onların bu halini görünce su bulmak istedi (B.4284-4285-4286). Orda sert bir taş vardı. Sahâbeyi susuzluktan kurtarmak için mübarek elini taşa koydu. O taş içinden şiddetli ve hızlı bir şekilde su aktı:

Bu mûcize bize Hız. Musa'nın kayadan su çıkarması mûcizesini hatırlatmaktadır. Hız. Peygamber'in taştan su çıkarması da Hız. Musa'nın mûcizesini taşıdığının bir emaresidir. Taştan suyun çıkması sembolik bir anlam da içermektedir. Bu sembolik anlam Hız. Peygamber'in taşa dönüşen gönüllere dokunarak, İslâm dinini o gönle yerleştirip, yeşerttiğinin bir göstergesidir:

*Hem susuzlıktan sahâbe ol zaman
Cana gelmişleridi î pâk cân*

*Zira sudan yoğıldı andan eser
Lâbûd olmuşlaridi teşne-ciğer*

*Anlaruñ bu bu hâletin görüp Resûl
Diledi k(i)'oldem bula suya vusul*

*Varidi anda meğer bir seng-i saht
Kim susuzlıktan olupdı şure-baht*

*Kodı ol senge mübârek elini
Tâ halâs ide belâdan âlini*

*Varılup ol taş içinden çıkdı âb
Şiddetile itdi akmakda şitâb*

Hafî, B.4284-4291 (Tural, e-kitap: 274-275)

2.3.21. Hayvanlar ile İlgili Yaşanan Mûcizeler

Hiz. Muhammed'i nasıl ki tüm ağaclar, taşlar, güneş ve ay biliyorlar; peygamberliğini gösterdiği mûcizelerle onaylıyorsa hayvânât tayfası, ölümler takımı, cinler ve melekler bölümünde Hiz. Peygamber'i tanıyor ve onun peygamberliğini kabul ediyorlar. Hiz. Muhammed'in hayvânât taifesi ile ilgili çok mûcizeleri vardır (Nursi, 2016: 195). İncelediğimiz mesnevîlerde şairler bu tarz mûcizelere oldukça yer vermişlerdir.

2.3.21.1. Hicrette Mağarayı Gizleyen Örümcek Ağı

Hiz. Muhammed, Ebûbekiri's-Sıddık ile beraber müşriklerden kurtulmak için Hira mağarasına gizlenirler. İki güvercin mağaranın önünde iki nöbetçi gibi bekler ve örümcek perdedâr gibi kalın bir ağ örerek, mağara kapısını örter (Nursi, 2016: 195).

Kaygusuz Abdal, *Mesnevî-i Sâlis* mesnevîsinde; örümceğin Hiz. Peygamber'e perde olduğuna ve ebed sırlarının kölelerde dahi anlam bulduğuna değinmiştir. Örümcek ağı mûcizesinin toplumun her katmanının iknasına katkı sağladığı düşünülmüştür:

*Örümcek Muhammede dutdı perde
Sırr-ı ebed görindi her çakerde*

Kaygusuz Abdal, B.509 (Uzun, 2015: 75)

Uzun Firdevsî, *Hayat-nâme* mesnevîsinde; Hiz. Peygamber'e gündüz vakti gölgelik edenin Cebrâil'in kanatları; mağarada ona perdedârlık edenin ise örümcek olduğuna söyleyerek bu mûcizeye atıf yapmıştır.

Örümcek, ağ örerek Hiz. Peygamber'i düşmanlardan korumuştur. Perdedârlık etmek, bir şeyin görünmesine ve bilinmesine mâni olmak anlamına gelmektedir. Yine Cebrâil'in kanatları ve örümceğin perdedarlığı arasında bir ilişki kurulmuştur. Cebrâil'in kanatları soyuttur. Örümceğin ördüğü ağ ise somuttur. Lakin her ikisi de koruyucudur. Biri Hiz. Peygamber'in gölgeliği olurken öbürü mağarada perdedârı olmuştur:

*Nehârî sâye-bânı perr-i Cibrîl
Mağârî perdedârdur hadırnak*

Uzun Firdevsî, B.5(Kapal, 2018: 134)

Hümamî, *Si-nâme* mesnevîsinde; Hiz. Süleymân ve karınca olayı ile Hiz. Peygamber ve örümcek olayına telmihte bulunmuştur.

Hiz. Süleymân'a karınca nasıl yardım etmişse Hiz. Peygamber'e de örümcek yardım etmiştir. Hiz. Peygamber tüm peygamberlerin mûcizelerini üzerinde toplamıştır. Örümceğin ona yardım etmesi Hiz. Süleymân'ın mûcizesini kendi üzerinde taşıdığının göstergesidir. Örümceğin Hiz. Peygamber'e perdedârlık etmesi ona yardım etmesindendir. Perdedârlık etmek, bir şeyin görünmesine ve bilinmesine mâni olmak anlamına gelmektedir:

*Anun ecri karıncadan alur dek
Baña hoş perde-dâr oldu örümcek*

Hümamî, B.218 (Altun, 1995: 17)

2.3.21.2. Devenin Şikâyet Etme Mûcizesi

Rivayet edilir ki bir gün bir deve bir bağda kızmış, etraftakilere saldırıyor, kimseyi yanına yaklaştırmıyordu. Hz. Peygamber, devenin yanına geldi. Deve ona secde etti. Hz. Peygamber'e şikâyetinde bulundu: "Beni zorlu işlerde çalıştırdılar. Ama şimdi beni kesme niyetindeler. Bu nedenle kızdım." (Nursi, 2016: 197).

Süleymân Çelebi, bu mûcizeye şöyle değinir: Deve, sahibinden şikâyetçidir. Bu nedenle Hz. Peygamber devenin derdine deva bulmuştur.

H. Peygamber, tüm âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir. İnsan, hayvan, bitki ayırt etmeksizin kendisinden yardım isteyenleri geri çevirmemiştir. Bu mûcize bize Hz. Peygamber'in yalnızca insanlara karşı değil hayvanlara karşı da ne denli merhametli olduğunu göstermektedir:

*Çün şikâyet kıldı ıssından deve
Mustafâ'dan oldu derdine devâ*

Süleymân Çelebi, B.331 (Altın, 2008: 314)

2.3.21.3. Sütannesi Halime'nin Yaşlı ve Güçsüz Olan Eşeğinin Bir Anda Genç ve Güçlü Olması

Sütanne Halime Hz. Peygamber'i süt çocuğu aldıktan sonra birçok mûcizeye şahitlik ederler. Bunlardan bir tanesi de zayıf ve yaşlı olan eşeğinin bir anda gençleşip ve kuvvetli olmasıdır. Sütanne Halime'nin kocası, fikrini Halime'ye şu şekilde beyan eder: "Ey Halime, vallahi, mübarek bir insan aldığın kana'tindeyim. Onu aldığımız günün gecesi karşılaştığımız hayırları (iyilik, lütuf ve ikramları) görmez misin? Allah, hayırlarını ziyadesi ile veriyor." Daha sonrasında Mekke şehrinden ayrılıp, memleketimize gitmeye başladık. Eşeğim, kervanı ve onu çeken eşiği dahi geçip, arkada bıraktı. Arkadaşlarım: "Ey Züheyb'in kızı! Bu bizimle, binip geldiğin eşek mi?" diye sordular. Ben de: "Evet, vallahi işte o eşek" diye cevap verdim. Onlar da bana "Vallahi, bunda bir şey var." dediler" (İbn Hişâm, C. I, ss. 219-221; Eser, 2019: 46). Bu mûcizeye yalnızca Hafî'nin *Zadü'l Meâd* mesnevîsinde denk gelmekteyiz.

Hafî, *Zadü'l Meâd* mesnevîsinde bu mûcizeye şöyle değinir: Sütanne Halime'nin zayıf ve güçsüz bir eşiği vardı. Açlık ve susuzluktan çelimsiz olmuştu. Onu görenler şaşırıp, şöyle demiştir: "Ey deli bu eşek açlıktan ölü gibidir. Kuvveti yok ki yürüyüp, yol alsın. Seni menzile yetiştiremez" (B.2097-2100-2101). Sütanneye Hz. Peygamber verildi. Halime evine gitmek için eşiğini getirdi. Önceden cılız olan eşeğin cılızlığı gitmiş ve iyice semirmiş. Yaşlı iken genç, güçsüz iken fil gibi kuvvetli olmuş. Eşek güç yönünden file teşbih edilmiştir.

Bu mûcize bize Hz. Peygamber'in daha peygamber olmadan dahi mûcize gösterdiğinin bir işaretidir. Aynı zamanda Hz. Peygamber'e yardım eden insanların hayatının daha çok kolaylaştığını göstermektedir:

*Bir hımarı varidi pîr ü zâif
Aç u susuzluktan olmuşdı nahîf*

*Tan zidüp ana dididlereydelü
Bu eşek açlıktan olmuşdur ölü*

*Kuvveti yok kim yürüyüp ola yol
Menzile seni iletmez hâzır ol*

*Ahmed'i arz itdiler ol dem bana
Ben dahi itdüm teveccüh ol yana*

*Pes Halime de getürdi merkebin
Tâ evine gitmek için ura zin*

*Aruğu tağlu imiş evvel meğer
Tağı gidüp semrimiş gayetde har*

*Fil gibi bağlamış tâb u tüvân
Pîriken olmuş begâyetde cüvân*

Hafî, B.2097-2169 (Tural, e-kitap: 142-147).

2.3.21.4. Sütannesi Halime'nin Eşeginin Secde Etmesi

Hafî, *Zâdü'l Meâd* eserinde mucizeye şöyle değinir: Sütanne Halime eşeği ile Ka'be'ye varınca eşeginin üç kere çevik bir şekilde secde ettiğini ifade eder.

Hz. Peygamber sütannesi Halime ile eşeğin üzerinde yolculuk yapmıştır. Eşek kâinatın efendisi olan Hz. Peygamber'i taşıdığı için Allah'a şükretmiş olabilir. Yine secde etmek, eğilmek, boyun eğmek anlamındadır:

*Ka'betullah'a irişecek dürüst
Eşegüm üç kerre secde kıldı cüst*

Hafî, B.2193 (Tural, e-kitap: 148)

2.3.21.5. Sütannesi Halime'nin Eşeginin Konuşması

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde mucizeyi şöyle aktarır: Sütanne Halime eşeğin üzerindeyken, eşek insan gibi dile gelir, şöyle söyler: “Ben ölü idim şimdi dirildim. Ben zayıf idim şimdi semirdim. Bunun sebebi Nebiler serverinin üstüme binip, beni arkadaş edinmesidir. Çünkü ben o iki dünya seyyidine binek oldum. Yaşlı iken genç oldumsa buna şaşılır mı?”

Eşeğin dile gelmesi birçok mucizenin kendi üzerinde vuku bulmasıdır. Burada bir sembolik bir anlam vardır. Bir hayvan dahi Hz. Peygamber'i tanımadan önce ölü olduğunu dile getirmektedir. Bu durum bizi Hz. Peygamber'i tanımayan insanın bir ölü olduğunu ancak Hz. Peygamber'i tanımakla hayat ve izzet bulacağı sonucuna götürmektedir:

*Dir Halime bu arada ol hımâr
Kim ben olmuşidüm üstüne süvâr*

*Söze gelüp âdemî gibi fasîh
Şöyle söylediki iştdiler sarîh*

*Didi ben ölüydüm diridüm uş
Aruğ idüm semridüm bu lahza uş*

*Anuñiçün k(i) 'Ol Nebiler Serveri
Üstime binüp idindi hemdemi*

*Seyyidü'l kevneyne çün oldum binit
Tanmıdur pir iken oldumsa yigit*

Hafî, B.2206-2210 (Tural, e-kitap: 149)

2.3.21.6. Koyunların Hz. Peygambere Secde Etmesi

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde mucizeyi şöyle anlatmaktadır: Koyunlar, Ahmed'i görünce hemen hepsi ona karşı diz çöküp, secde etti, toprağa yüzünü sürdü.

Secde etmek, eğilmek, boyun eğmek, toprağa yüz sürmek anlamına gelmektedir. Koyunların Hz. Peygamber'e secde etmesi ona şahitlik etmelerindendir:

*Andan öte yine bir kelle ganem
Oldılar gördükde bizi mu'tenem*

*Ahmed'e karışu kamu çökdi dizin
Secde idüp toprağa sürdi yüzün*

Hafî, B.2215-2216 (Tural, e-kitap: 150)

2.3.21.7. Süt Vermeyen Koyunun Hemen Süt Vermesi

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde mucizeyi şu şekilde anlatır: Bir gün Hz. Peygamber sefere çıktığında bir obaya denk geldi. Çadırın içinde bir kadın gördü. Kadına dedi ki "Süt var mı satın alacağım" Bu kadına Ümm-i Ma'bud derlerdi. Herkes onu bilirdi. O kadın dedi ki "Ey aziz! Koyunları otlağa saldı, ama burada süt vermeyen bir koyun var. Zayıflığından dolayı otlanmaya gidemedi" (B.4903-4907). Hz. Peygamber o hatuna dedi ki "Onu yanıma getir." O hatun beklemeden o koyuncuğu hazırladı. Hz. Peygamber onu gördüğü an arkasını sıvazlayıp, okşadı. O vakit o koyunun memesinden çeşme gibi süt aktı.

Burada bahsedilen kadın Ümmü Ma'bed'dir. Rivâyetlerde geçen hadiseye göre Hz. Peygamber, Mekke'den Medine'ye giderken Ümmü Ma'bed'in köyüne gelir onun çadırına gider. Satın almak üzere hurma ve et ister. Ümmü Ma'bed olmadığını söyleyince Hz. Peygamber, çadırın yanında zayıf bir koyun (keçi) görür. Onu sağlamak ister. Ümmü Ma'bed koyunun süt vermediğini fakat isterse koyunu sağabileceğini belirtir. Hz. Peygamber, dua ederek koyunu sağlamaya başlar. Koyundan bol miktarda süt gelir (Eren, 2012: 325-326). Bu mucize ihtiyaç anında gerçekleşmiştir ve bu mucize üzerinde coğrafyanın etkisi görülmektedir:

*Azm kılup bir gün itmışidi sefer
Bir obaya geldi giderken meğer*

*Gördi bir hayme içinde bir hatun
Didi süd var mı kim alavuz satun*

*Ümm-i Ma'bud dirleridi aña nam
Bilüridi anı cümle hâs u âm*

*Didi ol hatun ki yokdur î azîz
Ota salmışuz koyunu zire biz*

*Bunda bir koyun kılupdur bî-leben
Otlamağa gidemedi za'fdan*

*Didi ol hatuna yine Mustafâ
Anı katuma getirürseñ revâ*

*Bî-tavakkuf turdı ol hatun hemân
Hâzır itdi ol koyuncuğı revân*

*Gördügi dem Ahmed-i Muhtâr anı
Arkasını sığayup ohşar anı*

*Emceğinden ol koyunun ol zamân
Çeşme gibi süd akup oldı revân*

Hafî, B.4903-4911 (Tural, e-kitap: 311-312)

2.3.21.8. Kuşun Hz. Peygamber ile Konuşması

Hafî'nin *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde geçen mûcize şöyle meydana gelmektedir. Bir gün Hz. Peygamber Mekke'de gezintiye çıkmıştı. Karşıdan bir avcının geldiğini gördü. Avcının elinde bir kuş vardı. Onu sert tutmuştu. Kuş dedi ki "Ey Allah'ın Resûlü yardım et. Birçok yavrum var aç ve susuz. Şefkatinin kapısını benden yana aç. Onlara yiyecek aramak için çıktım. Bu kişinin tuzağına düştüm. Bana izin ver yavrularımı doyurup, endişelerini gidereyim yine avcının hizmetine geleyim nasıl emredersem öyle yapayım" (B.3499-3506). Hz. Peygamber ona dedi ki "Ya bu dediğin söze sadık olmazsan geri gelmez isen nasıl olacak bana geleceğinin ispatını söyle." dedi "Ey! Din sultanı, eğer gelmezsem şüphesiz beni yolunda bil. Kim seni tasdik edip, inanmadıysa emirlerini yerine getirmediyse Tanrı bir sen onun Resûlüsün. Tüm usûllerin aslı sözün ve yaptıklarıdır. Hem kim sana salavât etmediyse din ve dünyada murada ermemiştir." Hz. Peygamber o kuşa hemen kefil oldu. Kuş uçup, yavrularına yetiştı. Onları doyurdu. Yine Hz. Peygamber'in önüne kondu:

Görüldüğü üzere Hz. Peygamber kuş ile konuşup, ona yardım etmiştir. Bu onun ne kadar merhametli olduğunun göstergesidir. Yine kuş ona şahitlik etmiştir. Hz. Peygamber'e salavât getirmeyenlerin hem bu dünyada hem de diğer dünyada murada ermeyeceğini ifade etmiştir. Salavât getirmenin önemi vurgulanmıştır. Hz. Peygamber, tüm âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir. Rahmet, merhamet ve acıma duygusu demektir. Bundan hayvanlar da nasibini almıştır. Aynı zamanda hayvanlarda da anne şefkatinin olduğunu görmekteyiz:

*Mekke'den seyrana çıkmışdı meğer
Karşudan görür ki bir avcı irer*

*Varidi bir kuş elinde avcınun
Berk tutmuşdı içinde avcınun*

*Mustafâ'yı göricek ol kuş hemân
Âdemî gibi söze geldi revân*

*Didi bana yâ Resûlullah meded
Ta muînün ola Allahu's samed*

*Bir nice yavrularum var susuz aç
Şefkatün bâbını benden yana aç*

*Anlara zad istegü çıkdum bu dem
Bu kişinün dâmına düşdüm o dem*

*Yine andan hizmetüne geleyin
Ne ki emr idersen anda olayım*

*Varuban bu kez dahi toyurayım
Her birinüñ kaydını kayurayım*

*Pes Resûl ana didi kim gelmesen
Bu didüğün sözde sâdık olmasan*

*Nice olısar kaziyye di bana
Tâ ki pâyenden olam bu dem sana*

*Didi ger gelmezsem î Sultân-ı dîn
Ol yolunda bil beni bî-şek yakîn*

*Kim seni tasdik idüp inanmadı
Ne ki emr eyledün ise kanmadı*

*Demedi kim Tanru birdür
Sen Resûl Kavl ü fi'lündür kamu asl-ı usûl*

*Hem Sana her kim salavât virmedi
Din ü dünyâda murâda irmedi*

*Oldı ol kuşa hemân sâat kefl
Ol kamu azguna Hâdi vi Delîl*

*Kuş dahi perrân olup uçdı hemân
Vardı yavrularına irdi revân*

*Anları toyuruban döndi yine
Mustafâ'nun önine kondı yine tehâzu*

Hafî, B.3499-3516 (Tural, e-kitap: 227-228)

2.3.21.9. Kurumuş Deve Derilerinin Dirilip Deve Olması

Hafî'nin *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde denk geldiğimiz bu mucize şöyledir: Beni Kinde adlı iyi tabiatlı bir kabile vardı. Bu kavmin seyyidi bir gün Hz. Peygamber'e geldi. Dedi ki "Eğer Allah'tan bize peygamber geldiysen bize bir delil ve mucize göster onu görüp, inanalım." Hz. Peygamber, onlara ne istediklerini sordu (B.5026-5030). Dediler ki "Bizde tuzlanıp kurutulmuş, bozuk eski deriler var. Ey Hümam! Bunlar deve derisidir. Dirilip yine deve olsunlar." Kâinatın Resûlü dua etti. Allah'ın tüm isim ve sıfatlarını toplayıp, söyledi. O vakit Allah'tan Hz. Peygamber'e emrolundu. Kum koyup, içlerini doldurdu hemen o deriler üzerine elini koyarak, o derilerin içini kumla doldurdu. Elini üzerine koydu. Allah'ın izni ile o postlar hemen dirilip, deve oldu. Yine önceki gibi hayat buldu, sanki hiç ölüm görmemişlerdi.

Ölüleri diriltme mucizesi Hz. İsa'ya verildiği gibi Hz. Peygamber'e de verilmiştir. Yeniden diriltme yalnızca insanlar için değil hayvanlar için de gerçekleşmektedir. Görüldüğü üzere Allah'ın inayetiyle kurumuş deve derileri yeniden can bulup, deve olmuştur. Mucizeler daha çok Hz. Peygamber'e inanmak için istenir. Bu mucize de inanmayan bir kavmin mucize vasıtasıyla iman etmesini gösterir. Aynı zamanda bu olay coğrafyaya bağlı bir mucizedir. Yine Arap toplumunun kurutulmuş et yediklerini anlamaktayız. Kurutulmuş deve etini yeniden canlandırmak istemeleri o coğrafyada develerin yaygın olduğunu göstermektedir:

*Bir kabile varidi i hoş nihâd
Kim Beni Kinde dinürdi ana ad*

*Anların içinde vardı bir hüâmâm
Seyyidi ol kavmün oldu tamâm*

*Ahmed-i Muhtâr'a geldi bir gün ol
Didi Hak'dan bize geldünse Resûl*

*Bizlere göster delîl ü mu'cize
Tâ anı görüp inanavuz size*

*Didi anlara Resul işdün beyân
Ne gerekdür tâ idem anı 'ayân*

*Didiler bizde deriler kadîm
Kuryup kakaç olup olmuş sakîm*

*Deve derisidür anlar î hümmâm
Dirilüp yine deve olsun tamâm*

*Pes duâ itdi Resûl-i kâinât
Mazhar-ı mecmû'-ı esmâ vü sıfât*

*Hakdan emr oldı Resûle ol zamân
Kum koyup toldura içlerin hemân*

*Ol deriler üzre elini koya
Müddeinün kamu da'vasın yuya*

*Pes deriler içini toldırdı kum
Elin üstine koyup didi ki kum*

*Hakk'un iznile hemân ol postlar
Hoş deve oldı dirilüp dostlar*

*Yine evvelki gibi buldı hayât
Sanasın kim görmemişlerdi memât*

Hafî, B.5026-5038 (Tural, e-kitap: 319)

2.3.21.10. Kuzu Vermeyen Koyunun Anında Hamile Kalması

Hafî'nin *Zâdü'l Meâd* adlı mesnevîsinde geçen mûcize şöyle meydana gelmektedir: Yemen ehlinde bir Arap, Hz. Peygamber'e geldi ve bir istekte bulundu: "Ey âlemin sultanı! Yardım et. Bizde dört ayaklının sayısı azdır. Allah'tan bize çok koyun vermesini iste onunla zengin olalım." Hz. Peygamber hemen Allah'tan istedi. İsteği anında kabul edildi. Hz. Peygamber, bir koyun getirip, elini arkasına koydu. Koyuncuk anında yüklü oldu. Doksan kuzu doğdu:

Hz. Peygamber bereketin sembolüdür. Bu nedenle elinin dokunduğu her yer Allah'ın inayetiyle bereketlenmiştir. Bu mûcize coğrafyaya bağlı gerçekleşmektedir. Arap halkı hayvancılık ve ticaretle uğraşmaktadır. Arap'ın böyle bir mûcize istemesi de bundan kaynaklanmaktadır:

*Buyidi k(i)'ehl-i Yemen 'den bir arap
Geldi bir gün Ahmed'i kıldı talep*

*Didi î sultân-ı âlem kıl meded
Bizde azdur dört ayakludan aded*

*İste Hak'dan bize vîrsün çok ganem
Tâ olavuz anunile muğtenem*

*Diledi Hak'dan heman sâat resûl
Bî-tevakkuf da'veti oldı kabûl*

*Bir koyun getürdüp ol dem Emin
Arkasına elini kodı hemin*

*Yüklü oldı ol koyuncuk ol zamân
Toğdı toksan kuzı karnında hemân*

Hafî, B.5050-5055 (Tural, e-kitap: 320)

2.3.21.11. Kertenkele'nin Hz. Peygamber ile Konuşması

Bir bedevi Hz. Peygamber'in meclisine geldi. Yakaladığı kertenkelenin Hz. Muhammed'in peygamberliğini doğrularsa ona iman edeceğini söyledi. Kertenkele dile gelip, Allah'a ve Peygamber'e iman etti (Şifâ-i Şerîf, s. 308; Yeniterzi, 1989: 487).

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde bu hadiseyi şöyle anlatır: Bir Arap elinde bir kertenkele ile gelir, der ki: "Eğer Peygamber isen emret bu kertenkele konuşup, şehâdet getirsin. Haklılığını halk içinde söylesin. Seni onaylayayım ve Hak Resûlü olduğunu tasdik edeyim (B.5246-5248). Hz. Peygamber, Kertenkeleye dedi ki "Ey canavar ben kimim, bu kavime haber ver." Kertenkele dedi ki "Sensin hak Resûl, halka doğru yolu göstermeye geldin. Yer ve gök halkına yol gösteren sensin. Sana uyanlar cehennemden kurtuldu. Tanrı birdir, sen onun Resûlünün can ve tenin maksadı ve maksudusun. Yerler ve gökler senin için var oldu. Hatta gizli ve aşikâr olan her ne varsa." Arap ve orda olanlar bunu işittiği gibi doğruluk ile imana geldiler, aşk ile es-salatu ve's-selâm dediler.

Bu hadise bizi Hz. Süleyman'ın hayvanlarla konuşması mucizesine götürmektedir. Hz. Süleymân nasıl ki hayvanlarla konuşuyorsa Hz. Peygamber'de öyle konuşmuştur. Hz. Peygamber'in konuştuğu hayvanlar ona şehadet getirmiştir. Aynı zamanda Hz. Peygamber tüm peygamberlerin mucizelerini kendinde toplamaktadır. Böyle bir mucize göstermesi de Hz. Süleymân'ın mucizesini kendi üzerinde taşıdığının bir göstergesidir:

*Şöyle vaki'oldı kim bir gün meğer
Bir arap geldi elinde bir keler*

*Didi ger peygamberisen bu zamân
Emr kıl kim bu keler açsun dehân*

*Nutka gelüp hoş şehâdet eylesün
Haklığını halk içinde söylesün*

*Tâ ki ben dahi seni tasdik idem
Hak resûliduğunu tahkik idem*

*Pes kelere didi kim î canavar
Ben kimem bu kavime vir benden haber*

*Ol keler didi ki sensin hak Resûl
Halka göstermege geldün yoğrı yol*

*Yir ü gök halkına sensin rehnümâ
Sana uyan buldı dîzahdan rehâ*

*Tanrı birdür sen resulisin Anun
Maksad u maksûdısın cân u tenün*

*Yirler ü gökler senünçün oldı vâr
Dahi her ne var nihân u âşikâr*

*Bunı işitdügi gibi ol arap
Dahi anunla olanlar anda hep*

*Sıdkile îmâna geldüler tamâm
Işkıla di es-salatu ve's-selâm*

Hafî, B.5246-5257 (Tural, e-kitap: 332-333)

2.3.21.12. Hz. Peygamberin Duasıyla Çekirge Sürüsünün Yok Olması

Allah kendisine asi gelen kullarına birtakım felâketler yollamıştır. Bu durumla ilgili Kur'ân-ı Kerim'de geçen ayet şöyledir: “*Üzerlerine tufan, çekirge, haşerat, kurbağa ve kan gibi ayrı ayrı işaretler gönderdik. Buna rağmen büyüklük taslamaya devam ettiler ve suçlu bir topluluk oldular.*” (A'râf 7/133).

Hafî'nin *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde buna benzer bir mûcize şöyle geçer: Allah, Mısır kavmine hiddetlenerek, mahvolmasını diledi. O kavme çekirge ordusunu saldı. Çekirgeler o diyarın kuru ve yaşlarını (otlarını) hep yedi. Bu durum üzerine hemen Hz. Peygamber'e geldiler. “Ey nebiler serveri! Ey yer ve gök halkının peygamberi! Mısır'a ve çevre taraflarına bir çekirge sürüsü geldi. Ne kadar yeşillik varsa hepsini yediler o diyar boş kaldı. Dileriz ki feryâd edenin imdadına koşasın. Yoksa nefes bizden kesilir (ölürüz).” (B.5658-5659-5662-5663-5664-5665-5667). O kavim bu sözü deyince kendisinden yardım beklenen Resûl, el açıp o kavim için Hak'tan kurtuluş diledi. O mucizât sahibinin sözü kabul edildi.

Bu mûcize Hz. Peygamber'in Allah katında ne denli değerli olduğunun bir göstergesidir. Helâk edilen bir kavme dua etmesi o kavmin üzerindeki felâketi kaldırmaya yetmiştir. Hafî'nin belirttiği gibi o mucizât sahibidir:

*Mısır kavmine meger kim Ol İlâh
Hışm iduben dilemis k(i)'ide tebâh*

*Salmış anlara çekürge leşkerin
Ol diyarın hep yemiş huşk u terin*

*Bunlara bu hâlet oldukda hemân
Ahmed-i Muhtâr' a geldiler revân*

*Didiler dâd î nebiler serveri
Î yer ü gök halkınuñ peygamberi*

*Mısr'a vü çevre nevâhisine hep
Bir çekürge leşkerü geldi acep*

*Ne kadar kim var ekilmiş sebze-zâr
Hep yidiler hâli kaldı ol diyâr*

*Dileruz kim olasın feryâd-ı res
Yohsa kat' olur kamu bizden nefes*

*Bu sözi didükde ol kavm ol zamân
El götürüben Resûl-i müste'ân*

*Diledi ol kavim çün Hak'dan necât
Geldi sözi yirine zî mu'cizât*

Hafî, B.5658-5669 (Tural, e-kitap: 357)

2.3.21.13. Bit Düşen Kavme Hz. Peygamber'in Dua Etmesi ve Bu Dertten Kurtulmaları

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde mûcizeyi şu şekilde ifade eder: Nocrân kavmi geldi. Hz. Peygamber'e şikâyetle bulunup, mevcut durumu anlattılar. Dediler ki "Ey hüman! Bize bit düştü, öyle ki bizi boğmasına az kaldı. Bu belâdan bizi kurtarırsan, kapında rıyasız ve has kulların oluruz." Sonra Hz. Peygamber hemen dua etti ve onları bu belâdan kurtardı.

Bazı mûcizeler ihtiyaç anında gerçekleşmektedir. Bu mûcizede ihtiyaç anında gerçekleşmiştir. Aynı zamanda Hz. Peygamber'in ettiği duaların hemen kabul edildiğini bu mûcizede görmekteyiz. Onun Allah katındaki dualarının anında kabul edilişi önemli bir mûcizedir:

*Mustafâ'dan da bunun misli meger
Buyidi kim kavm-i Nocrân serteser*

*Dirilup gelüp şikâyet itdiler
Vâki' olandan hikâyet itdiler*

*Didiler bit uşdi bize î hüâm
Şöyle kim boğmaga az kaldı tamâm*

*Bu beladan bizi idersen halâs
Kullarunuz bî-riyâ kapunda hâs*

*Pes Resûl ol dem hemân itdi duâ
Ol beladan anları kıldı rehâ*

Hafî, B.5674-5678 (Tural, e-kitap: 358)

2.3.21.14. Kurbağa İstilasının Gerçekleşmesi

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde Kur'ân-ı Kerim'de geçen bir mûcizeye değinir: Uhud kavmi üzerine kurbağa yağdığını bu olayın Kur'ân'da açıklandığını ifade eder. Kur'ân'da bu bahis şöyledir: “Üzerlerine tufan, çekirge, haşerat, kurbağa ve kan gibi ayrı ayrı işaretler gönderdik. Buna rağmen büyüklük taslamaya devam ettiler ve suçlu bir topluluk oldular.” (A'râf 7/133). Hz. Peygamber'in buna benzer bir mûcizesinin Uhud kavmiyle mücadele ederken yaşadığını belirtir. Hz. Peygamber'in gönlü Uhud kavminden dolayı incinir. Allah o kavme ceza amacıyla kurbağa sürüsü yollar (B.5680-5682). Öyle ki o kurbağalar onlara zarar verdiler. Gördüler ki kurbağalardan kurtulmak mümkün değil, hepsi toplanıp, dine girdiler. Dine girince kurbağalar dağılıp sağa sola gitti. Öyle ki onlardan bir tane bile kalmadı. Sanırsın ki onlar o yere hiç gelmedi.

Bu mûcize Hz. Peygamber'i üzmenin ve İslâm dinine girmemenin ne gibi sonuçlar doğuracağını bir göstergesidir. Hafî, gerek yaşadığı dönemde gerekse kendinden sonraki nesillere Hz. Peygamber'e uymanın ne denli önemli olduğunu vurgulamıştır. Aynı zamanda bu olay bizi Hz. Musa kıssasına götürmektedir. Hz. Musa zamanında firavun ve Mısır halkının üzerine kurbağa sürüsü gelmiştir. Aynı mûcize Hz. Peygamber'in hayatında da gerçekleşmiştir:

*Biri dahi kurbağa yagdı hemân
Ol dahi Kur'ân ile oldu beyân*

*Mustafâ'dan da yine ana bedel
Çün Uhud kavmiyle oldu cedel*

*Göñli incinüp olardan ol zamân
Kurbağa virbidi Hak ol dem hemân*

*Şöyle kim anları yiye yazdılar
Herbirisi dirliğinden bezdiler*

*Gördiler mümkün degül andan halâs
Dine girdiler cemi'i 'âm u hâs*

*Dine girdükde olardan kurbağa
Tagıluban gitdi hep sola saga*

*Şöyle kim bir dane anda kalmadı
Sanasın ol yire anlar gelmedi*

Hafî, B.5680-5686 (Tural, e-kitap: 358)

2.3.21.15. Hz. Peygamberin Balçıktan Kuş Yapması ve Kuşun Canlanması

Hafî'nin *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde geçen mûcize şöyledir: Bir gün itibar gören bir kabile Hz. Peygamber'e gelir. Bu kabile meşhur Sa'a oğlu Ali idi. Hz. Peygamber'e dediler ki “Ey Hümam! Mesih balçıktan kuş yapardı ve sanırsın ki gerçek kuştur. Ruhuna üflerdi. Ona vurduğu vakit canlanıp, uçardı. Sen de onun gibi yap ki sana hepimiz iman getirelim” (B.5932-5936). Onlar böyle deyince

Hız. Peygamber tereddütsüz bir şekilde sözlerini kabul etti. Hemen eline yerden balçık alıp, bir kuş sureti yaptı. Sonra onun ruhuna üfledi, kuş canlanıp, uçup gitti.

Mûcizeler, daha çok insanların, gönderilen peygambere inanması için gösterilen kanıttır. Hız. Peygamber'e iman etmek isteyen kavim Hız. Peygamber'den önce yaşamış olan Hız. İsa'nın gösterdiği mûcizenin aynısını göstermesini istemişlerdir. Hız. Peygamber'in Hız. İsa'nın gösterdiği mûcizeyi gerçekleştirip ya da gerçekleştiremeyeceklerini sınamak istemişlerdir:

*Ahmed-i Muhtâr da bir gün meger
Bir kabile geldi bir gün mu'teber*

*Sa'a oğlu Ali'yidi anlar benâm
Didiler Peygambere kim î hüâm*

*Kuş düzedüridi balçıkdan Mesîh
Sanasın heybetde kuşidi sarîh*

*Nefh-i rûh iderdi urup ana dem
Canlanup uçardı dem urduğı dem*

*Sen dahi anun gibi it kim tamâm
Sana î mân getürevüz hâs u âm*

*Böyle didükde bular ol dem Resûl
Bî-tereddüd sözlerin kıldı kabûl*

*Eline balçık alup yirden hemân
Def'i bir kuş sûretin düzdi revân*

*Pes ana ol sâat itdi nefh-i rûh
Canlanup kuş uçdı gitdi zî-futûh*

Hafî, B.5932-5939 (Tural, e-kitap: 373-374)

2.3.21.16. Üzerine Sineğin Konmaması

Kastamonulu Yûsuf, *Muhammediye* mesnevîsinde; Hız. Peygamber'in üzerine sineğin konmadığını belirtmiştir. Üzerine sineğin konmaması Hız. Peygamber'in temizliğine yapılan atıftır. Bilindiği üzere sinek pis olan yerlere konmaktadır. Hız. Peygamber'e konmaması onda hiçbir kirin bulunmadığına işarettir. Bu aynı zamanda İslâm dininin temizliğe verdiği önemi de göstermektedir:

*Meges konmazdı hîç üstine anun
Dahı zıllı yoğ-ıdı Mustafânun*

Yûsuf, B.2905 (Kavaklıyazı, 2018: 436)

2.3.22. Ağaçlarla İle İlgili Yaşanan Mûcizeler

Hız. Peygamber'in çağrısına uyan ağacın yürümesi, konuşması veya selâm vermesi, onun tüm varlıklar üzerindeki tutumuyla ilgili mûcizeleridir. Dağ, taş ve duvarlarla birlikte ağaçlarda onun nebilğine şahit olmuştur (Yeniterzi, 1989: 481).

2.3.22.1. Diktiği Hurmanın Hemen Yemiş Vermesi

Hurma ağacının özelliklerinden birisi dikildikten uzun bir zaman sonra yemiş vermesidir. Yalnızca Hız. Peygamber'in bir mûcize olarak Selmân-ı Farîsî için diktiği hurma fidanları bir sene sonra yemiş vermiştir (Şifâ-i Şerîf, 333-334; Yeniterzi, 1989: 482).

Süleymân Çelebi, *Vesiletü'n Necât* mesnevîsinde; dünya şahı olan Hız. Peygamber'in diktiği hurma ağacının anında yemiş verdiğini belirtir.

Hurma dikildiğinde bakım isteyen bir bitkidir. Aradan uzun zaman geçtikten sonra yemiş verir. Hurmanın dikildiği gibi yemiş vermesi olağanüstü ve inanılması güç bir olaydır. Ancak söz konusu bir peygamber ise bu durum olağandır. Süleymân Çelebi Hız. Peygamber'i dünya şahı olarak nitelemiştir. Dünya şahı dünyaya hükmeden kimse demektir:

Dikdi hurmâyı hem ol şâh-ı cihân

Dikdüğü sâat yemiş virdi hemân

Süleymân Çelebi, B.328 (Altınır, 2008: 314)

2.3.22.2. Ağaçların Hız. Peygamber'e Secde Etmesi

Süleymân Çelebi, *Vesiletü'n Necât* mesnevîsinde; ağaçların Hız. Peygamber'e secde ettiğini, onun haklılığına şahit olduklarını; kurdun, kuşun, taşın ve ağacın ona "Hâk Resûl'üsün yâ Nebiyy-Allah" dediğini belirtir.

Hız. Peygamber tüm âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir. Âlemlerin yaratılma sebebidir. Bundan ötürü canlı ve cansız tüm varlıklar onun peygamber olduğunu bilir ve ona şahitlik eder. Şairin bahsettiği bu olayda da ağacın, taşın, kurdun ve kuşun ona şehâdet ettiğini görmekteyiz:

Hem ağaçlar kıldılar ana sücûd

Oldılar haklılığına cümle şühûd

Kurd u kuş taş ağaç ana söyledi

Hâk Resûlsin yâ Nebiyy-Allah didi

Süleymân Çelebi, B.330-333 (Altınır, 2008: 314-315)

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde Süleymân Çelebi gibi ağaçların Hız. Peygamber'e secde ettiğini, yer üstüne baş koyduğunu ifade eder.

Hız. Âdem'e tüm meleklerin secde ettiği bilinmektedir. Nasıl ki Hız. Âdem'e melekler secde edip, yüceliğini dile getirmişse Hız. Peygamber için de cansız varlıklar onun peygamberliğini dile getirip, secde etmişlerdir. Ağacın yer üzerine baş koyması secde etmesindendir. Secde etmek eğilmek, boyun eğmek, alını yere koymak anlamındadır.

Dahi ne denlû ki uğraduk şecer

Secde idüp kodı yir üstine ser

Hafî, B.2218 (Tural, e-kitap: 150)

2.3.22.3. Hurma Ağaçlarının Kanatlanıp Mekke Şehrinden Medineye Gelmesi

Hafî'nin *Zâdü'l Meâd* adlı mesnevîsinde rast geldiğimiz mûcize şöyledir: Çok cömert olan Hz. Peygamber, Medine şehrine ayak basınca buraya bir mescit bina etmek istedi. Ebubekir'e dedi "Ey yarigar bir yer yapmayı diliyorum. Mescidin olması için çok hurma ağaçları gerek." Ebubekir ona dedi ki "Ey din sultanı, günahkârların şefaâtçisi, âlemin kurtuluş yeri. Ben de ağaç çok lakin burada yok. Mekke'de bağım var burada olsaydı hemen keserdim. Kalbin kederli olmazdı" (B.3637-3643). Sonra Resûl ona dedi ki "Ey sadık, din ve dünyada sensin bana refîk. O ağaçların oradan buraya gelmesine gönlün var mı?" Ebubekir dedi "Ey Resûl, ne olurdu gelseydi ve huzurunda olsaydı." Hz. Peygamber işaret etti, dedi: "Ey hurma ağaçları Mekke şehrinden Medine'ye gelin. Allah'ın izni ile durduğunuz yerden firar edin." Celâl sahibi Resûl, böyle deyince Allah ağaçlara kol kanat verdi. Hepsî yerinden kopup Medine şehrine kadar kuş gibi uçtular.

Göröldüğü gibi mûcizeler ihtiyaç anında ve zor durumda kalındığında da ortaya çıkmaktadır. Mûcizelerde niyet önemlidir. Buradaki amaç bir mescit inşa etmek ve insanların bundan faydalanmasını sağlamaktır. Ağaçların kuş gibi uçması teşbih sanatıdır:

*Bir dahi bu kim resul-i pür-kerem
Çün Medine şehrine basdı kadem*

*Diledi kim ide bir mescid bina
K(i)'andan ola Hâlika kesb-i dâna*

*Pes Ebû Bekr'e didi î yârigâr
Hakkıçün yapmak dilerem ben de dâr*

*İlle çok hurma ağaçları gerek
Ta yapılup mescid ola tiz-rek*

*Didi Bu Bekr Ana i Sultân-ı din
Melce-i âlem şefîa'l müznibîn*

*Bende ağaç çok velikin bunda yok
Mekke'de bağum var anda katı çok*

*Bundamışsa kesdürürdüm bî-direnk
Tâ mübârek kalbün olmayaydı tenk*

*Pes Resul ana didi kim î sadık
Dîn ü dünyada bana sensin refîk*

*Hâtırun var mı ol ağaçlar tamâm
Mekke'den bunda gele î nîknâm*

*Didi nolaydı geleydi yâ Resûl
Hazretün katında bulaydı kabûl*

*Pes işâret itdi ol dem Mustafâ
Kim ol ağaclar gele diyince hâ*

*Didi î hurma ağaçları gelün
Mekke şehrinden Medine 'de olun*

*Hakk'un izni ile dahi kılman karâr
Turduğunuz aradan idiün firâr*

*Böyle diyincek Resûl-i Zü'l celâl
Virdi ol ağaçlara Hak perr ü bâl*

*Kamu yirden kopup uçdılar çü kuş
Tâ Medine şehrine olunca tuş*

Hafî, B.3637-3651 (Tural, e-kitap: 235-236)

2.3.22.4. Ağaçların Yerinden Kopup Hz. Peygamber'i Gizlemesi

Kastamonulu Yûsuf, *Muhammediye* mesnevîsinde mûcize şöyle gerçekleşmektedir: Hz. Peygamber kendisini örten ve kimsenin onu görmesini istemediği bir şeye ihtiyaç duydu. İki ağaç gördü. Dedi ki: “Siz gelin ve beni kapatın.” O ağaçlar yerinden kopup, geldi. Hz. Peygamber'in çevresini örttüler.

Canlı ve cansız tüm varlıklar Hz. Peygamber'in emrine verilmiştir. Bu olayda bu durumu göstermektedir:

*Resûle anda lâzım oldu hâcet
Diledi kendüye bir sâtir elbet*

*Ki setr ide anunla kendözini
Kimesne görmeye tâ kim özini*

*İki ağaç görüp didi gelün siz
Bu âletde bana sâtir olun siz*

*Ol ağaçlar yirinden kopdı geldi
Resûlün çevresine sâtir oldu*

Kastamonulu Yusuf, B.4212-4215 (Kavaklıyazı, 2018: 552)

2.3.22.5. Ağaçların Anında Yemiş Vermesi

Behiştî, *Heft Peyker* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in ağaçlara baktığında taze yaprak ve meyve verdiğini ifade eder.

Sembolik olarak hiçbir ürün vermeyen yani hayatın anlamını bulmayan insanların onun huzurunda hayatın anlamını bulması ve yeşerip diğer insanlara faydalı olacak ürünler vermesine işaret eder. Aynı zamanda ağaçların Hz. Peygamber'i gördüğünde yeşermesi sevincin ve mutluluğun belirtisidir:

Eyledi çünki (?) dirakte çü nazār

Virdi tāze oluben berk ü semer

Behiştî, B.74 (Demirel, 1995: 7)

Kastamonulu Yusuf, *Muhammediye* adlı mesnevîsinde şöyle belirtir: Hz. Peygamber Basra'ya gelince küçük ve büyük herkes yerini tuttu. Sonra orda bir kurumuş hurma ağacı vardı. O server (Hz. Peygamber) ağacın dibine oturdu o ağaç yeşerip, yaprak verdi:

Bu olay bizi Hz. Hızır kıssasına götürmektedir. Hz. Hızır yeşil adam olarak bilinmektedir. Bu adın verilmesinin nedeni kuru yerde oturduğunda altında kuru otların yeşerip dalgalanması sebebiyledir. Hz. Peygamber tüm kerâmetleri ve mucizeleri kendi şahsında topladığı için hurma ağacının altında oturunca hurma ağacı yeşermiştir:

İrişüp Basrada kondı kamusı

Yirin tutdı kiçisi vü ulusı

Pes anda var-ıdı hurma kurumuş

Dahı su kuyusı anda kurumuş

Gelüp server ağaç dibine irdi

Yeşerdi ol ağaç yaprak virdi

Kastamonulu Yusuf, B.2599-2601 (Kavaklıyazı, 2018: 410)

Hafî'nin *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde şöyle geçer: Bir gün bir kabile aniden temiz ruhlu Hz. Peygamber'in yanına gelir. "Bize bir mucize göster ki görüp size inanalım. Ağaçlarımızın her biri baştan başa çeşitli meyveler versin." der. Onlar bu sözü deyince Hz. Peygamber tereddütsüz bir şekilde sözlerini kabul eder. Hz. Peygamber el açıp dua eder o kabilenin ihtiyacı giderilir. Bütün ağaçları yemiş verir.

Bu mucize Hz. Peygamber'in dualarının hemen kabul edildiğini gösterir. Aynı zamanda Arap toplumunun kültürü hakkında bilgi vermektedir. İstenen mucizeler ile coğrafya arasında sıkı bir bağ vardır. Nitekim mucize isteyen Araplar kurak bir bölgede yaşamaktadır. Bu sebeple istekleri çeşitli meyveler ve yiyeceklerdir:

Bir kabile geldi bir gün nâgehân

Hizmetine Ahmed'ün î pâk-cân

Didiler göster bize bir mu'cize

K(i)'anı görüben inanalum size

*Didiler ağaçlarımız serteser
Her birisi virsün enva'-ı semer*

*Bu sözi anlar didügi dem Resûl
Bî-tereddüd sözlerin kıldı kabûl*

*El getirüp eyledi ol dem duâ
Ol güruhuñ hâceti oldu revâ*

*Virdi ağaçları mecmu'ı semer
Sonra tağyîr olup olmadı diğer*

Hafî, B.4500-4505 (Tural, e-kitap: 287)

2.3.23. Hendek Savaşında Kayanın Hz. Peygamberin Vuruşuyla Parçalanma Mûcizesi

Cabir b. Abdullah'ın söylediğine göre Hz. Muhammed ve ashabı hendek kazarken ashap büyük bir kayaya denk gelir. Bu sırada sahabe: “Ey Allah'ın Resulü, şurada hendekte dağdan uzanmış bir kaya var (ve biz onu kıramadık)?” derler. Bunun üzerine Hz. Peygamber: “Üzerine su dökün!” buyurdu. Ashap, kayanın üstüne su döktü. Daha sonra Hz. Muhammed geldi, kazma ya da balyozu alıp “Bismillah!” diyerek üç defa kayaya vurdu, kaya parçalandı (İbn Ebî Şeybe, Musannef, VII, 377; Erul, 2021: 38). Bu mûcizeye değinen iki şair vardır: Hafî ve Kastamonulu Yusuf.

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde mûcizeyi şöyle anlatır: Hz. Peygamber Medine'de hendek kazılmasını emreder. Ashap gece gündüz tam gayretle kazmaya başlar. Hendek kazılırken, ashap büyük bir kayaya denk gelir. Külüngü taşa vururlar ondan bir parça dahi koparamazlar; bu derde hiçbir çare bulamazlar. Öyle ki bu taşa çelik dahi tesir etmez. Başaramayacaklarını bilip, bu kaya karşısında aciz kaldılar (B.3399-3404). Sonra bu durumu Hz. Peygamber'e bildirirler. O kerem kaynağı bunu işitince o hendek içerisine ayak bastı. Külüngü eline aldı sık sık hiç zorluk çekmeden vurdu. O taştan bir ışık göründü. Öyle ki nuru güneşi tarumar etti. O vakit o nur dörde bölündü. Nur kuzeye, güneye, doğuya ve batıya gitti. O nur dağıldı. Uzak ve yakın olan her yer nur oldu.

Taştan çıkan nur ve güneş kıyaslanmıştır. Güneş, ısı ve ışık kaynağıdır. Büyüklüğü ile bilinir. Tüm dünyayı ısıtır. Taştan çıkan nur güneş ışığından daha parlaktır. Öyle ki güneş ışığını tarumar etmiştir. Yine o taştan çıkan nurun dörde bölünüp doğu, batı, kuzey ve güneye gitmesi İslâm'ın tüm dünyaya yayılacağına bir göstergesidir:

*Emr kıldı kim Medine'yi Resûl
Kazuben handak ideler sağ u sol*

*Pes kamu ashab idüp ikdâm-ı tâm
Kazmağa başladılar dün gün tamâm*

*Kazar iken çıkdı anda bir hacir
K(i)'ana pulad olmadı kârger*

*Nitek(i)'urdılar külüŋgi tiz ana
Zor u bazı ile idüp hız ana*

*Koparamadılar andan pâre hiç
Bulmadılar o derde çâre hiç*

*Başaramaduklarını bildiler
Ol hacir işinde âciz kaldılar*

*Pes resule kıldılar i'fâm-ı hâl
Didiler ne geçdiyise kıl ü kâl*

*Anı işitdükde Ol kân-ı kerem
Geldi handak içine urdı kadem*

*Eline aldı külüŋgi tiz tiz
Urdı ol taş a idüp bir sehl hız*

*Ol hacerden oldu envâr âşikâr
Şöyle kim gün nurın itdi târumar*

*Dört bölündi anda ol nur ol zamân
Hâzır olanlar kamu gördi ayân*

*Şark u garb u kibleye üç tamâm
Birisi dahi şimâle î hüâm*

*Tağılup bahş oldu ol hâletde nur
Şöyle kim nur oldu hep nezdik-i dūr*

Hafî, B.3399-3411 (Tural, e-kitap: 221-222)

Kastamonulu Yûsuf, *Muhammediye* mesnevîsinde mûcizeye şöyle değinir: Hendek kazılırken büyük bir taş a rastlarlar. Onu koparmakta oldukça zorlanmışlardır. Hz. Peygamber gelir kazmayı ister, onun eline kazmayı verirler. Peygamber taş a üç kez vurur. Taştan nur çıkar ve her tarafı nur kaplar (B.4355-4357). İlk vuruşta Şam ilinin hepsini ikinci vuruşta Medayin ve Kısra illerinin fethedileceğini, üçüncü vuruşta ise Yemen ve Sana şehir ve çöllerinin hepsinin fethedileceğini görür:

*Büyük taşdan ki handak yirin aldı
Koparmak anı ğâyet müşkil oldu*

*Didi server bize virün anı siz
Eline virdük ol dem kazmayı biz*

*Pes üç kez urdı ol taşı peyem-ber
Çıkup nûr itdi etrâfı münevver*

*Evelkide açıldı Şâm ili hep
Kamu şehrin ilin gördüm müretteb*

*Dahı ikincide feth oldu 'âlem441
Medâyin dahı Kistrâ illeri hem*

*Üçüncide Yemen hem dahı San 'â
Bana keşf oldu cümle şehir ü sahra*

Kastamonulu Yûsuf, B.4355-4360 (Kavaklıyazı, 2018: 565-566)

2.3.24. Dağın Hz. Peygamber Önünde Diz çökmesi

Hafî, *Zâdü'l Meâd* adlı mesnevîsinde mûcizeyi şöyle anlatır: Hz. Peygamber, Sebire dağına gitmeye karar verir. Dağın eteğine erişir. Dağa ayak basınca dağ tevazu gösterip Hz. Peygamber'in önünde devenin diz çökmesi gibi çöker. Hz. Peygamber üstüne basıp, dağa çıkar. Orda olanlar bu hali görür. Dağ yine kalkıp, yükselir. Önceden nasılsa yine öyle olur.

Dağ'ın Hz. Peygamber'in hayatındaki yeri önemlidir. Dağ ona bazen bir sığınak bazen bir kaçış bazen de bir düşünme yeri olmuştur. Nur dağında bulunan Hira mağarasında ilk vahyi almıştır. Hicret esnasında yöneldiği Sevr dağındaki Sevr mağarasına saklanmıştır. Hz. Peygamber'in Uhud dağı için dediği "O öyle bir dağdır ki o bize muhabbet eder bizde ona muhabbet ederiz." Yine Hz. Peygamber, Uhud dağı üzerindeyken dağın sallanmaya başlamasıyla "*Sakin ol ey Uhud! Üzerinde bir peygamber, bir siddîk ve iki şehîd var.*" (Buhârî, III. 112; Avcı ve Hamîdullah, 2012:54-57). Dediği bilinmektedir. Bu olaylar Hz. Peygamber'in hayatında dağların ne kadar önemli bir yeri olduğunu göstermektedir. Dağ aynı zamanda diğer peygamberler içinde önemli bir mekândır. Hz. Musa'nın Tur dağında vahiy almıştır. Aynı zamanda dağ birçok mûcizenin yaşandığı yerdir. Dağ yüce ve yüksektir. Bu mûcize Hz. Peygamber'in karşısında heybetli dağların dahi saygıdan tevazu gösterdiğini göstermektedir:

*Mustafa dahi Sebire tağına
Çünkü azm idüp irişdi rağına*

*Diledi kim ura ol tağa kadem
Taş tevâzu' eyledi basduğı dem*

*Deve çöker gibi çökdi ol cebel
Mustafâ öninde bi- mekr ü hıyel*

*Üstine basup revân çıkdi Resûl
Gördiler anda turanlar sağ u sol*

*Tağ yine kalkup oldu serfirâz
Nice kim evveldi eyle oldu bâz*

Hafî, B.5373-5377 (Tural, e-kitap: 339-340)

2.3.25. Hz. Peygamberin Hastaları Anında İyileştirme Mûcizesi

Bu mûcizeye değinen şairler; Süleymân Çelebi, Tutmacı, Hamdullah Hamdi, Behiştî ve Şeyhî'dir. Şairler Hz. Peygamber'in dertlilere deva olduğunu, ölüyü dirilttiğini, Lokman'ın dahi şifayı ondan bulduğunu, belirmişlerdir. Hz. Peygamber, Allah'ın inayetiyle nice hastalara deva olmuştur.

Süleymân Çelebi, *Vesilet'ün Necât* mesnevîsinde; Hz. Peygamber'in birçok körlerin gözünü açtığını ve birçok konuşamayanların konuşmasını sağladığını ifade etmiştir.

Bu mûcize bize Hz. İsa'nın körlerin gözünü açma mûcizesini hatırlatır. Hz. Peygamber kendisinden medet umanlara Allah'ın yardımıyla şifa vermiştir. Sembolik olarak hakikati görmeyen insanların Hz. Peygamber sayesinde hakikati gördüklerini, hakikati konuşmayan yani batıl sözler eden insanların ise hakikati konuştuklarının göstergesidir:

Nice gözsüzleri gözlü kıldı ol

Nice sözsüzleri sözlü kıldı ol

Süleymân Çelebi, B.332 (Altın, 2008: 314)

Tutmacı, *Gül ü Hüsnü* mesnevîsinde Hz. Peygamber'in hangi sıkıntılıya okursa onu iyi edeceğini ve duasının ölüyü diri kılacağını söyler.

Ölüleri diriltmek mûcizesi bize Hz. İsa'nın mûcizesini hatırlatmaktadır. Bu mûcizenin aynısı Hz. Peygamber'e de verilmiştir. Sembolik olarak ise hakikati bulmayan insan için yaşamın bir değeri yoktur. Ölü mesabesindedir. Hz. Peygamber İslâm dini ile onları diriltmiştir. Hz. Peygamber'in sözleri şifadır çünkü onun sıkıntılı birine okudukları Kur'ân-ı Kerim ayetleridir. Yûnus suresi elli yedinci ayette belirtildiği gibi “*Kur'ân-ı Kerim kalplere şifadır.*”

Ne rence ohusa olur idi key

Du'âsı kılur idi meyyiti hay

Tutmacı, B.173 (Kızıldaş, 2018: 193)

Hamdullah Hamdi, *Yusuf u Zeliha* mesnevîsinde Allah'ın Hz. Peygamber'in huzurunu çok maharetli kıldığını ve Lokman'ın dahi şifayı ondan umduğunu belirtir.

Lokman, farklı şahsiyetlerle görünen tarihi bir kişiliktir. Rivayetlere göre Hikmet ve Hekimliğin sembolüdür (Pala, 2004: 290). Lokman'ın kerâmet göstermesinin sebebi Hz. Peygamber'in nurudur. Çünkü âlemler onun nurundan yaratılmıştır. Dolayısıyla Lokman'ın Hz. Peygamber'den şifa umması Hz. Peygamber'in yaratılan en hikmetli kişi ve hekim olduğunun göstergesidir. Hz. Peygamber'in huzuruna gelen insanların elinin boş dönmediğini bereketle karşılaştığını dile getiren şair, Lokman'ın da onun huzuruna gelerek onun hikmeti ve hekimliğinden faydalandığını ifade etmektedir:

Hak tapını eyle hâzık itdi

Kim senden umar şifâyı Lokmân

Hamdullah Hamdi, B.230 (Üstün, 2014: 245)

Behiştî, *Heft Peyker*, mesnevîsinde; Hz. Peygamber'i insanları iyileştiren ve rahatlatan Resûl olarak nitelemiştir.

Hız. Peygamber hikmetli, hâkim, ferasetli ve basiretli bir insan olduğu için karşısına gelen insanların kişiliğini ve neye ihtiyaç duyduklarını bilen bir yapıya sahip olduğundan onlara hikmetli sözler söyleyerek, iyileştirmiştir. Hız. Peygamber'in sözleri şifadır çünkü o insanları iyileştirir ve rahatlatır:

*Muslih-i halk u safâ –bahş-i rüsûl
Sâyiri cüz gibidür hazret-i gül*

Behiştî, B.63 (Demirel, 1995: 6)

Şeyhî, *Hüsrev ü Şirin* mesnevîsinde şöyle belirtir: Hız. Peygamber'in kelimeleri dertli olan ruha şifadır. Onun ilim öğreten hitabeti şüpheli aklın kurtuluşudur.

Hız. Peygamber'in kelâmı Allah'ın kelâmıdır. Yine onun ilmi Allah'ın ilmidir. Allah katında şüphe yoktur. Dolayısıyla onun öğrettiği ilim tüm şüpheleri ortadan kaldırmaktadır:

*Nutkun mu 'allimi şübeh-i 'akladur necât
Lafzun müfferihi maraz-ı rûhadur şifâ*

Şeyhî, B.505 (Tülübaş, 2017: 57)

2.3.26. Ateşin Hız. Peygamberin Elini Yakmaması

Hafî'nin *Zâdü'l Meâd* adlı mesnevîsinde geçen bu mûcize şöyledir: Hız. Peygamber ateşi eline almıştır. Avucunda tuttuğu ateş, elini yakmayarak Hız. Peygamber'in elinde taş gibi kalmıştır.

Hız. Peygamber'in atası olan Hız. İbrahim'i ateşin yakmadığı bilinmektedir. Ateş onun için serin olmuştur. Ateşin Hız. Peygamber'in elini yakmayarak ona serin olup taş kesilmesi Hız. İbrahim'in mûcizesini kendi üzerinde topladığının delilidir:

*Biri dahi bu eline alurdu od
Ayasında dutuban kalurdu od*

*Elini yakuban itmezdi ziyân
Taş gibi elinde kalurdu hemân*

Hafî, B.4214-4215 (Tural, e-kitap: 270)

2.3.27. Kılıcın Hız. Peygamberin Elinde Mum Gibi Yumuşaması

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde mûcizeyi şöyle anlatır: Bir gün Kelb ibn-i Yezid Hız. Peygamber'e geldi dedi ki "Ey Saîd adam, eğer bize Allah'tan peygamber geldinse mûcize göster inanalım." Hız. Peygamber, ona dedi ki: "Ne istersin söyle ve istediğin mûcizeyi gör." Kelb ibn-i Yezid kılıcını ortaya çıkardı, dedi ki: "Mum gibi yumuşasın." Böyle deyince Hız. Peygamber, hemen elini o kılıç üzerine koydu (B.5711-5715). O kılıç yumuşayıp, muma döndü. O mum maya gibi oldu. Hız. Peygamber onu parça parça edip, birbirinden ayırdı, onlara gösterdi. Yine kılıcı hatasız bir şekilde yerli yerine koydu, o kılıç önceki gibi çevik oldu.

Hız. Peygamber, kendisine inanmayan insanları inandırmak için istenen mûcizeleri yerine getirmiştir. Sembolik olarak ise bu mûcize Hız. Peygamber'in sert mizaçlı, kalpleri kararmış ve taştan daha sert olmuş insanları getirdiği hakikat ile yumuşatıp İslâm dini üzerine getireceğine vesile

olacağı anlamına gelmektedir. Yumuşattığı insanların ise İslâm dinini yaşama hususunda sağlam bir duruşa sahip olmasını sağlamıştır:

*Geldi bir gün anda Kelb Ibn-i Yezid
Mustafâ'ya didi î merd-i said*

*Ger bize geldünise Hak'dan Resûl
Mu'cize göster ki kılavuz kabûl*

*Didi Ahmed ana n'stersin eyit
İstedüğün mu'cize görügit*

*Kılıcın saldı ara yire hemân
Didi kim mum gibi yumşansın revân*

*Böyle didükde hemân sâ'at Resûl
Elini ol kılıç üzre kodı ol*

*Muma döndi yumşanup ol demde tîg
Görmeyenler anı didi î dirîg*

*Nice mum belki hamire döndi ol
Pâre pâre eyledi anı Resûl*

*Birbirinden ayurup anı tamâm
Halka karşı şöyle kodı ol humâm*

*Yine yirlü yirine kodı dürüst
Ol kılıç bayagi gibi oldu cüst*

Hafî, B.5711-5719 (Tural, e-kitap: 360)

2.3.28. Hz. Peygamberin İki Kurumuş Deriye El Sürünce Derilerin Atlas Olması

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde mûcizeye şöyle değinir: Bir gün Hz. Peygamber'in kızı Fâtıma hüznüydü; onu gören sanırdı ki gam zindanında hapsedilmişti. Resûl onu öyle görünce dedi ki: "Seni böyle hüznülendiren nedir? Bugün bayramdır mutlu olman gerekir, gam kelepçesinin bağından kurtulmalısın." Hz. Fâtıma oğlancıklarının giyili kıyafetlerini görünce, hüznülenmiştir. Çocuklar dahi hüznüldür. O hümmam olan peygamber, bunu işittiği gibi iki kurumuş ham deri buldurdu. O deriler üzerine elini sürdü. O derilerin her biri güzel atlas oldu.

Bu olay Hz. Peygamber'in mübarek ellerinin bir mûcizesidir. Böyle bir mûcizenin gerçekleşmesi Hz. Peygamber'in çocuğa verdiği önemi göstermektedir. Hem kızını hem de torunlarını hüznülü görmeye dayanamamıştır. Onları mutlu etmek için böyle bir mûcize göstermiştir. Görüldüğü üzere mûcizeler aynı zamanda bir mutluluk vesilesidir:

*İlle ol gün Fâtıma mahzûn idi
Sicn-i gamda sañasuñ mescûnidi*

*Anı eyle görüben ol gün Resûl
Didi ne nesne seni kıldı melûl*

*'ıyddür bu gün gerek şâd olasın
Kayd-ı gam bendinden âzâd olasın*

*Gayrı oğlancuklara idüp nazar
Görüp anlarda libâs-ı mu'teber*

*İkicügi bile olmuştur hazin
Hiç görünmez gözlerine ân u in*

*Anı işitdügi gibi Ol Hümam
İki kurumuş deri buldurdı ham*

*Ol deriler üzre elin sürdi cüst
Atlas oldu herbiri anun dürtüst*

Hafî, B.5167-5177 (Tural, e-kitap: 327-328)

2.3.29. Putun Hz. Peygamber ile Konuşup Ona Şahitlik Etmesi

Hz. Muhammed'e peygamberlik gelince tüm dağ, taş, ağaç hepsi ona selam verip, şahitlik etmiştir. Putun Hz. Peygamber ile konuşup O'na şahitlik etmesi bu mucizelerdendir. Hafî *Zadü'l Meâd* mesnevîsinde mucizeye şöyle değinir: Yemen halkı on iki bin inanan insanla hac niyetiyle toplanmıştır. Bu halkın meşhur bir putu varmış; o puta herkes ona secde edermiş. O putun adı Hubeyl imiş. Tüm putların büyüğü imiş. Yemen halkı dedi ki: "Bize mucize göster sana iman getirelim. Bu put iman getirip, Tanrı birdir sen Resûlüsün desin." Sonra Hz. Peygamber dedi ki: "O putu huzuruma getirin." O putu Hz. Peygamber'in önüne getirdiler. Hz. Peygamber puta dedi ki: "Ey sanem, Allah'ın emriyle şimdi söyle ben kimim? (B.4387-4388-4389-4398-4399-4402-4403-4404) O sanem, dile gelip "Şüphesiz sen Hüda'nın Resûlüsün" dedi. "Hem şahitlik ederim ki o ilah birdir, ortağı yoktur." Hz. Peygamber sordu: "Sen nesin kimsin bunu bize açıkla?" O put dedi ki: "Ben bir kuru taşım. Bunlar beni yaptı, kaş ve göz çizdi. Kendileri yapıp, ilah kıldılar. Ben de can, ruh, konuşma, yücelik yoktur. Ey halis kul, ey yüce Resûl, beni bunların elinden kurtar." O put, bu sözü söyleyince o kavmin hepsi putu duydu. Onların hepsi secde etti.

Mucizeler, iman etmeyen yani inkâr eden kimseleri inandırmak maksadıyla da gösterilir. İnkâr edenler inanmadığı halde Hz. Peygamber'e cansız varlıkların bile şehadet ettiğini görmekteyiz. Yemen halkı için kutsal olan Hubeyl putunun Hz. Peygamber'e şahitlik etmesi Yemen halkının kutsallarının yerle bir olduğunun delilidir. Özellikle Yemen halkı için kutsal olan putun Hz. Peygamber'in karşısında acizliğini dile getirip onun yüceliğini vurgulaması bu halkı büyük bir hakikat ile yüz yüze getirmiştir. Yemen halkının iman etmekten başka bir seçeneği kalmamıştır. Hatta tanrı olarak benimsedikleri Hubeyl'in Hz. Peygamber'den yardım istemesi medet umduklarının medet umacak bir halde olduğuna şahit olmuşlardır:

Niyyet-i hac eyleyüp ehl-i Yemen
Cem'olmuş on iki biñ mütemen

Bir butı varımiş anlaruñ benâm
K(i)'ana secde eylerimiş hâs u âm

Ol butuñ adı Hubeyl imiş meğer
Kamu butlardan uluymiş mu'teber

Didiler bize gerekdür mu'cize
Tâ ki hep iman getürevüz size

Didi ger iman getüre bu sanem
Tañrı birdür sen Resûli diye hem

Pes Resulullah didi kim getürün
Ol butı bu dem katuma yitürün

Böyle diyicek getürdiler revân
Ol butı Ahmed huzurına hemân

Ol buta Ahmed didi kim yâ sanem
Ben kimem Hak emriyle di bu dem

Nutka gelüp ol sanem didi revân
Sen resulisin Hüdâ'nuñ bî-gümân

Hem şehadet iderem kim ol İlâh
Birdürür yokdur şerîki mâsivâh

Sen nesin kimsin bu dem eyle beyân
Bu meâni tâ bize ola beyân

Ol sanem didi benem bir kurı taş
Beni bunlar düzdi yazdı göz ü kaş

Kendüler düzüp idindiler ilah
Bende yokdur nefis ü ruh u nutk u fah

Beni bunların elinden it halâs
Î Resûl-i kibriyâ î abd-i hâs

Çün bu sözi söyledi ol dem sanem
İşidüp bildi anı ol kavm hem

Secde kıldı kamu bir kezden tamâm

Anlarınla bile ol dem hâs u âm

Hafî, B.4387-4417 (Tural, e-kitap: 280-282)

2.3.30. Hz. Peygamberin Yılanlı Kuyu Suyuna Ağzı Suyunu Akıtması ve Suyun Tathı Olması

Hafî'nin *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde geçen mûcize şöyledir: Araplar tarafından itibar gören bir kabilenin su kuyusu vardır. Bu kuyudan büyükler ve küçükler su içerlerdi. O kuyunun çukuru sanki yılanların yatağı idi. Bundan dolayı o kuyudan kimse su içemezdi. Su içenlerin ise hem canı hem de teni incinirdi (B.3549-3552). Yani o su onların bedenine ve ruhuna zarar verirdi. Kabile bu durumu Hz. Peygamber'e söyledi. O kemâl sahibi olan peygamber bu durumu öğrenince şeker saçan dudaklarını aralar kuyuya ağız suyunu bırakır ve o kuyu suyu şerbet gibi olur.

Divan edebiyatında sevgilinin dudağı hayat bahşeder. Hz. Peygamber'in ağız suyu bu kabileye hayat vermiştir. Su insanın yaşamı için gerekli olan temel ihtiyaçtır. Zehirli suyu şerbete çeviren Hz. Peygamber'in ağız suyudur. Diğer insanlar düşünüldüğünde onların ağız suyu yani tükürüğü itici bir unsurdur. Ama söz konusu Hz. Peygamber olunca böyle değildir. Suyun şerbete dönmesi zehrinden arınıp, temiz olmasıdır. Aynı zamanda Hz. Peygamber'in ağızından yayılan sözler kalplerdeki zehri ve kirliliği arındırmaktadır. Onun sözlerine uyan bir beldenin de hayat bulacağına, huzurun ve sevicin oraya yerleşeceğine işaretler:

Bir kabile var idi ol dem meğher

Kim Arab arbada idi mu'teber

Anların var idi bir su kuyusu

Andan içerdi kiçi vü ulusu

Ol kuyunuñ telhidi gayet suyu

San yılanlar yatağı idi ol kuyı

Kimse kanınca içmezdi anı

İncünirdi içenüñ cân u teni

Mustafâ'ya itdiler i'lâm-ı hâl

Bilicek bu hali Ol sâhib -i kemâl

Saldı ol kuyuya ağzı yarını

Feth idüp ol la'l-i şekler bârını

Ol kuyunuñ suyu döndi şerbete

Ol kabîle irdi izz ü devlete

Hafî, B.3549-3555 (Tural, e-kitap: 230)

2.3.31. Okun Mum Gibi Etrafı Aydınlatması

Hafî, *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde; okun Hz. Peygamber'in emriyle mum gibi yandığı mûcizesine şöyle değinir: Karanlık olunca muma ihtiyaç duyulmuştur. O an kullanılacak bir kandil yoktur. Hz. Peygamber kuburundan bir ok çıkarıp, yere saplamıştır. Sapladığı tahta oka emretmiştir. Ok, karanlığı aydınlatan mum gibi yanarak, meclisi nurlandırmıştır. Sabaha kadar o ok, ay gibi ışık vermiştir. Meclis sahibi bu olaya şahitlik etmiştir (B.3811-3812).

Ok, ay ve muma teşbih edilmiştir. Hafî, Hz. Peygamber'in diğer isimleri olan Ahmed, Mahmud, Muhammed ve Mustafâ'yı kullanmıştır. Ahmed, herkesten daha çok öven ve övülen; Mahmud, övgüye ve övülmeye layık; Mustafâ, seçilmiş ve seçkin; Muhammed ise tekrar tekrar övülmüş anlamındadır. Mûcizeler aynı zamanda ihtiyaç anında ortaya çıkmaktadır. Okun mum gibi yanması böyle bir anda ortaya çıkmıştır. Ay geceyi aydınlatmaktadır. Ok'un mum gibi yanması da Hz. Peygamber'in bulunduğu meclisi aydınlatmıştır. Bu nedenle ok, aya teşbih edilmiştir. Aynı zamanda sabaha kadar bu olayın devam etmesi bir göz yanılması olmayıp bir mûcize olduğunun göstergesidir:

*Zulmet irüp şem'a oldı ihtiyâc
Yoğudi anda meğer hazır sirâc*

*Emr kıldı ol resul-i ba-vefâ
Ahmed ü Mahmud Muhammed Mustafâ*

*Terkeşinde bir ok aluban revân
Yire sançdılar öninde ol zamân*

*Şem'i kafîri gibi ol çupa tir
Yanuban ol meclisi kıldı münir*

*Subh olunca meh gibi virdi ziyâ
Ehl-i meclis gördi bî-reyb-i riyâ*

Hafî, B.3811-3815 (Tural, e-kitap: 246)

SONUÇ

İnsanlar yaşamları boyunca rehber ihtiyacı duymuşlardır. Bu rehber kişilerden bazıları özellikle semâvî dinlerde tanrı tarafından seçilmiş olanlardır. Tanrı tarafından seçilen bu kişilerin insanlar üzerindeki etkisi ve yol göstericiliği hem yaşadıkları dönemde hem de vefatlarından asırlar sonra da devam etmiştir. Asırlar boyunca unutulmamalarının nedenlerinden biri Tanrı tarafından bu kimselere verilen ve peygamberliğin bir işareti olan mucizelerdir. Nitekim bu mucizeler insanlar üzerinde tesir bırakmaktadır. Bu sebeple toplumun bir parçası olan şairler bu öncü kişilerin hayatını aktaran eserler kaleme almışlardır. Çalışmamızda bu eserlerden mesnevî nazım şeklini kullanan XV. yüzyıl şairleri ele alınmıştır. Bu şairler öncü bir şahsiyet olan Hz. Peygamber'in mucizelerini aktarmayı yüce bir gaye olarak görmüşlerdir. Bunun başlıca nedenleri arasında peygamber sevgisi, peygamberi meth etme, tanıtma ve onun şefaatten pay alma, bir de şairliklerini ispatlama noktasında kabul gören bu alandan yararlanma düşüncesi vardır.

XV. yüzyıl Türk edebiyatı mesnevîlerinde Hz. Peygamber'in mucizelerini çalışmak, disiplinlerarası çalışmayı gerektiren bir konudur. Bu çalışma özellikle ilahiyat alanındaki tefsir, hadis, islam tarihi, dinler tarihi gibi birçok alandan faydalanılarak hazırlanmıştır. XV. yüzyıl şairleri, mesnevîlerinde Hz. Peygamber'in mucizelerini ele alırken bu mucizeleri bahsi geçen kaynaklara dayandırmışlardır.

Hz. Peygamber'e atfedilen mucizelerin eserlerde gösterilme sebebi olarak mesnevî şairleri şu hususlar üzerinde durmuştur: Meydan okuma maksadıyla, ihtiyaç halinde ortaya çıkan, merhametinden kaynaklanan, inanmayan insanları inandırmak amacıyla ve inanan insanların imanlarını kuvvetlendirmek... İncelenen mesnevîlerde şairler tarafından Hz. Peygamber'e atfedilen mucizelerin gösterilme şekli üzerinde coğrafyanın büyük bir etkisi görülmektedir. İnsanlar kendi yaşadıkları coğrafyada neye ihtiyaç duyuyorlarsa peygamberden de onu mucize olarak istemişlerdir. Bazen yağmurun yağmasını veya kuyu suyunun temizlenmesini istemeleri bazen de yiyeceklerin yanı sıra deve, koyun, kuzu gibi hayvanların çoğalmasını istemeleri şeklinde örneklendirilebilir. Bunun temel etkeni kendi ihtiyaçlarını gidermektir. Aynı zamanda mucizelerin gösterilme şekli olarak Hz. Peygamber'den daha önce yaşayan peygamberlerin gösterdikleri mucizelere benzer mucizeler istemeleridir. Bunun temel etkenleri arasında önceki peygamberlerin mucizelerinden haberdar oluşları, Hz. Peygamber'in böyle bir mucizeye güç yetiremeyeceğini düşünmeleri, bazen de diğer peygamberlerle kıyas yoluna gidip peygamberliğine kanaat getirmek istemeleridir.

XV. yüzyıl mesnevî şairlerinin ele aldıkları mucizelerin varlığının temel etkenleri arasında Nur-i Muhammedî ve levlâke kudsî hadisi yer almaktadır. Şairler kâinatın yaratılma sebebini Hz. Peygamber'in nuruna bağlamışlardır. Diğer peygamberlerin mucize göstermelerinin nedenini de Hz. Peygamber'in nuruna İsnat etmişlerdir. Bu bağlamda Hz. Âdem'in affedilmesi, Hz. İbrahim'in ateşte yanmaması, Hz. Yusuf'un Mısır'a sultan olmasını Hz. Peygamber'in nurunun etkisiyle ifade etmişlerdir. Ayrıca yıldızların, ayın ve güneşin parlaklığını Hz. Peygamber'in nurundan olduğunu dile getirmişlerdir. Bu etkenlere baktığımız zaman XV. yüzyıl Türk edebiyatı mesnevî şairlerinin mesnevîlerindeki ana temanın Nur-i Muhammed olduğu söylenebilir. Aynı zamanda mesnevî şairlerinin levlâke kudsî hadisine oldukça fazla atıf yaptıkları da görülmektedir.

Mesnevî şairlerine göre Hz. Peygamber'in her uzvunun bir mucizesi vardır. Bu mucizelerden bazıları; kulağının uyurken uyanık biri gibi işitmesi, kalbinin uyumaması,

parmağının ayı yarması, gözlerinin önünü gördüğü gibi arkasındakileri de görmesi... Ayrıca mesnevî şairleri Hz. Peygamber'in tüm mûcizelerine önem vermekle beraber en büyük mûcizesinin Kur'ân-ı Kerim olduğunu belirtmektedirler. En çok bahsedilen mûcize ise Hz. Peygamber'in miraca çıkmasıdır.

Mesnevî şairleri tüm peygamberlerin gösterdiği mûcizelerin Hz. Peygamber'in üzerinde toplandığını belirtmişlerdir. Özellikle Hafî *Zâdü'l Meâd* mesnevîsinde yazdığı mûcizeleri bu ölçüye göre ele almıştır. Şair her peygamberin gösterdiği mûcizeyi belirttikten sonra Hz. Peygamber'in bu husustaki mûcizesinin daha üstün olduğunu söyleyip onu yüceltmıştır.

Mesnevî nazım şeklinin kendine ait alt başlıkları bulunmaktadır. Her başlık mesnevî nazım şeklinin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Hz. Peygamber'in mûcizelerine yer verilen na't, mu'cizat ve miraç başlıklarında kullanılan edebi sanatlar mesnevî nazım şeklini zenginleştirmiştir. Ayrıca şairler Hz. Peygamber'in şefaatine nail olmak için bu alanda birbirleriyle adeta yarışmışlardır. Bu teveccühün temelinde, şefaate nail olma isteğinin yanı sıra peygamber şairi olarak anılma düşüncesi vardır. Nitekim Hz. Peygamber, şiirini beğendiği Kâ'b bin Züheyr'e hırkasını hediye etmiş ve Ka'b bin Züheyr peygamber şairi olarak anılmıştır.

KAYNAKLAR

- Ademler, B. (2007). *Düstürnâme-i Enverî. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Akdoğan, Y. (e-kitap). *Ahmedî İskender-nâme*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78415/Ahmedî---iskendername.html>.
- Alay, Z. (2005). *Muyiddin Çelebi'nin Hızır-nâmesi (İnceleme- Metin)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Alpay Tekin. G. (1992). Ahmed-i Dâ'î Çengnâme. *Türklük Bilgisi Araştırmaları* (6).
- Altınar, S. (2008). *Süleymân Çelebi'nin Vesiletü'n-Necât Adlı Eseri Üzerine Bir Söz Dizimi İncelemesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Altun, M. (1995). *Sî-nâme-i Hümmâmî*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Altun, M. (e-kitap). *İbrâhim İbn-i Bâlî'nin Hikmet-Nâme'si*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194369/ibrahim-ibn-i-bali-hikmet-name.html>.
- Avcı, C; Hamîdullah, M. (2012). *Uhud Gazvesi*. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C.42. s.54-57). İstanbul: TDV Yay.
- Avcı, İ. (2013). *Türk Edebiyatında İskendernâmeler ve Ahmed-i Rıdvân'ın İskendernâme'si*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Aydın, A. (2008). *Dârimî'nin Peygamber Anlayışı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, H. (2007). İslam Felsefesinde Rüya Kuramı, İşlevleri ve Kimi Sonuçları, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (23), 166-177.
- Aytaç, A. (e-kitap). *'Aşkî ve Heft Peyker Mesnevisi*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-191380/aski-heft-peyker.html>.
- Balcı, İ. (2009); Bedir Savaşıyla İlgili Mûcizevi Rivayetlerin Bedir Savaşıyla İlgili Mûcizevi Rivayetlerin Kur'ân, Hadis ve Tarih Verilerine Göre Kritiği. *İstem* (13), 85-124.
- Balcı, İ. (2016); *Peygamberlik Öncesi Hz. Muhammed*. Ankara: Ankara Okulu Yay.
- Baş, M. K. (2015). Düşünce Hayatımızdaki Pozitivist yaklaşımların Dini Edebi Türlerle Etkisi Miraciyye örneği. *Türkiye'de Tüm Yönleri ile Siyer Çalışmaları Sempozyumu Tebliğler Kitabı*. İstanbul.
- Bayram, Y. (2009). *Klasik Türk Edebiyatı (XV. Yüzyıl)*. T.C. *Kültür Ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı Projesi*. Ankara.
- Boyacıoğlu, R. (2001). Hz. Muhammed'in Vahiy Öncesi Dönemi. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (5:1).
- Bulut, H. İ. (2016). *Nübüvvetin İspatında Mûcize*. Ankara: Araştırma Yay.
- Bulut, H. İ. (2020). *Mûcize*. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C.30. s.348-351). Ankara: TDV Yay.
- Çelebi, İ. (2000). *İnşikâku'l Kamer*. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C.22. s. 343-345). İstanbul: TDV Yay.
- Çoşkun, V. S. (2010). *Tâk-ı Kısra*. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C.39. s.450-451). İstanbul: TDV Yay.
- Demil, E. (2016). *H. Peygamber'in Risâlet Öncesi Hayatına Dair Rivâyetler*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demirel, Ş. (1995). *Behiştî, Heft-Peyker*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ.
- Devellioğlu, F. (2011). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yay.
- Dilçin, C. (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Eren, M. (2012). *Ümmü Ma'bed*, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C.42. s.325-326). İstanbul: TDV Yay.
- Erul, B. (2021). Rivayetlerde Hendek ve Hendekteki Rivayetler. *Siyer Araştırmaları Dergisi* (9), 13-68.
- Eser, M. (2019). *Risalet Öncesi Hz. Muhammed'in Hayatına Etki Eden Bazı Kadınlar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Esir, H. A. (2009). Anadolu Sahası Mesnevîlerinde Miraç Mevzuu. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (39), 683-708.
- Fayda, M. (2020). *Muhammed*. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C.30. s. 406-421). Ankara: TDV Yay.

- Gider, M. (2013). Şeyhülislâm Yahyâ Divânı'nda Su. *Türk Dünyası Araştırmaları* (203), 191-210.
- Gündüz, K. (2006). *Ravzatü't-Tevhîd Adlı Mesnevî'nin İncelenmesi ve Tenkidli Metin. (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Gürbüz, A. (2020). İslami Romanlarda Rüya ve Rüyanın İşlevleri. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi* (1), 11-27.
- Gürkan, S. L. (2020). *Diğer Dinlerde Mucize. TDV İslâm Ansiklopedisi* (C.30. s.351-354). Ankara: TDV Yay.
- Güzel, A. (2009). *Dinî Tasavvufî Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yay.
- Hamidullah, M. (2013). *İslâm Peygamberi-I*. İstanbul: Beyan Yay.
- İçli, A. (2020). Sadreddin'in Mucize-i Muhammed Mustafa Adlı Mesnevisi. *Diyanet İlmî Dergisi* (2), 619-640.
- İpekten, H. (2017). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Kanar, M. (2018). Şeyhî'nin Harnâme'si Hakkında Bir Manzum Çeviri Denemesi. *Doğu Esintileri Dergisi* (8), 1-58.
- Kapal, M.N. (2018). *Uzun Firdevsî'nin Hayât-nâme'si. (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaplan, M. (2010). *Klasik Türk Şiirinde Hz. Muhammed (s.a.v)*. İstanbul: Etkileşim Yay.
- Karademir, M. (2001). *Abdî Câmâsb-nâme (İnceleme-Metin). (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Karadeniz, M. (2010). *Ahmed-i Rıdvân Heft-Peyker. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Karakoç, S. (2011). *İslâmın Şiir Anıtlarından*. İstanbul: Diriliş Yay.
- Kartal, A. (2014). *Doğu'nun Uzun Hikâyesi Türk Edebiyatında Mesnevî*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Kavaklıyazı, A. (2018). *Kastamonulu Yûsuf'un Muhammediye'si. (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kaya, M. (2021). *Levlâke Rivayetinin Yaygınlık Ölçüsü*. Ankara: İlâhiyât Yay.
- Kemikli, B. (2010). *Türk İslâm Edebiyatı Giriş*. Bursa: Emin Yay.
- Kıstırak, S. (1999). *Abdürrahim Karahisarî'nin Vahdet-nâme'si. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Kızıldaş, M. (2018). *Tutmacı'nın Gül ü Hüsrev Mesnevîsi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. Bitlis Eren Üniversitesi/Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bitlis.
- Koçak, Z. C. (2018). Bulut Motifinin Arkaik Temelleri ve Hz. Peygamber'i Gölgeleyen Bulut Rivayetleri. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (59:1), 183-202.
- Kurnaz, C; Çeltik, H. (2011). *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*. İstanbul: H Yay.
- Mengi, M. (2014). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ Yay.
- Nalbat, M. (2012). *15.Yy. Şairi Çâkerî'nin Yûsuf'u Züleyhâ'sı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Uzun, M. (2005). *Mirâciyye mad. İslâm Ansiklopedisi* (c. 30. s. 136.). İstanbul: TDV. Yay.
- Nursi, B. S. (2016). *Mektûbât*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Özağaç, M. (2009). *Seher Abdal'ın 'Saadet-Nâme' İsimli Mesnevisi (Metin-Muhteva-Tahlili). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özkan, M. (2016). İrhâsâtla İlgili Rivâyetlerin Metin ve Anlam Açısından Değerlendirilmesi. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (VII), 14.
- Öztürk, H. (2013). Rüya Motifi'nin Siyer Yazıcılığındaki Yeri: Hz. Muhammed'in Peygamberliğinin Doğumundan Önce Müjdelmesi Örneği. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi* (18:1).
- Pala, İ. (2004). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yay.
- Pala, İ. (2008). *Divan Edebiyatı*. İstanbul: Kapı Yay.
- Saraç, M.A.Y. (2007). *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim- Ölçü- Kafiye*. İstanbul: Gökkubbe Yay.

- Saraç, M.A.Y. (2013). *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*. İstanbul: Gökkubbe Yay.
- Sevgi, H. A. (1998). Hz. Muhammed Sevgisi'nin İslâm-Türk Şâirlerindeki Tezâhürü. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (10).
- Sungur, N. (1998). *Tâcî-zâde Cafer Çelebi'nin Heves-nâme'si. (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Suruç, S. (2013). *Kâinatın Efendisi Peygamberimizin Hayatı*. İstanbul: Nesil Yay.
- Şavk, Ü.Ç. (2011). *Ali Şîr Nevâyî Leylî vü Mecnûn*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Şentürk, A.A; Kartal, A. (2017). *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Tavukçu, O. K. (e-kitap). *Ahmed Rıdvân Hüsrev ü Şirin*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78414/ahmed-ridvan---husrev-u-sirin.html>.
- Tegün, Ö. (2008). *Tebrizli Ahmedî- Esrâr-Nâme Metin - Açıklamalı Dizin. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Tural, S. (e-kitap). *Haft Zâdü'l Meâd*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78448/zadul-mead-secaattin-tural.html>.
- Tülübaş, T. (2017). *Hüsrev ü Şirin. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Ulucan, M. (2021). Coğrafya Unsurlarının Korkutuculuğu, Kutsallığı ve Sağaltıcı/Şifa Verici Özellikleri Üzerine Bir Değerlendirme "Su Örneği". *Uluslararası Din Ve Medeniyet-ı Sempozyumu (Din ve Sağlık) Tebliğler Kitabı-Cilt II*. Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları. Elazığ.
- Uyar, G. (1993). *Hz. Muhammed'in Risâlet Öncesi Hayatına Dair Bazı Rivâyet Farklarının Tesbiti. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uzun, M. f. (2015). *Kaygusuz Abdal'ın Mesnevî-i Sâni ve Mesnevî-i Sâlis'i (İnceleme, Metin, Dizin, Tıpkıbasım). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Ülken, F. (2002). *Elvân-ı Şirâzî'nin Gülşen-i Râz Tercümesi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Üstün, M. C. (2014). *Hamdullah Hamdî'nin Yûsufu Zeliâ Mesnevîsi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Vural, M. (2013). *Meşşâî Filozofları ve Spinoza'da Nübüvvet Nazariyesi*. Beytulhikme An International Journal of Philosophy, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Yavuz, K. (e-kitap). *Mu'inî'nin Mesnevî-i Murâdiyye'si*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78437/muini---mesnev-i-muradiyye.html>.
- Yavuz, S. S. (2005). *Miraç mad. İslâm Ansiklopedisi* (c. 30. s. 132). İstanbul: TDV. Yay.
- Yaylı, G. (2019). *Bedr-i Dilşâd'ın Murad-nâme'si: İnceleme ve Söz Dizin. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Artvin Çoruh Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Artvin.
- Yeniterzi, E. (1989). *Divan Şiirinde Na't. (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yıldırım, A. (2018). "Sen Olmasaydın Felekleri Yaratmazdım" Hadis-i Kudsîsinin Klasik Şiire Yansımaları, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* (1), 154-168.
- Yıldırım, A; Ulucan, M. (2019). *Belâgat-nâme*. İstanbul: Kitabevi Yay.
- Yıldırım, M. (2007). *15. Yüzyıl Şairlerinden Gülşenî-i Sarûhânî'nin Râz-nâme (Makâlât-ı Gülşenî). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, K. (2020). *1556 Tarihli Muhammediye İnceleme-Metin-Dizin. (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Yılmaz, M. (2013). *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)*. İstanbul: Kesit Yay.